

Sosiaalityön tutkimuksen päivät 2023

Social work research days 2023

Forskningsdagarna i socialt arbete 2023

Helsinki 16.-17.2.2023

Teema: Sosiaalityö ja moninaisuus

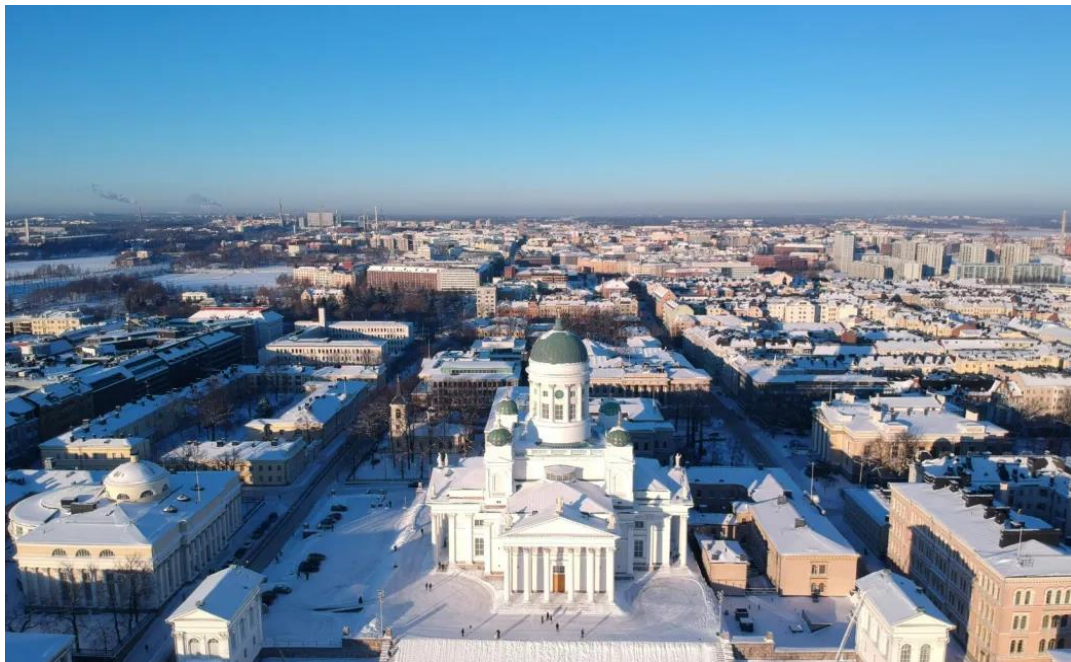
Theme: Social work and diversity

Tema: Socialt arbete och diversitet

Abstraktikirja

Book of abstracts

Bok med konferensabstrakts

YHTEISTYÖKUMPPANIT

Sosiaalialan korkeakoulutettujen
ammattijärjestö Talentia ry

sosiaalityön
tutkimuksen
seura

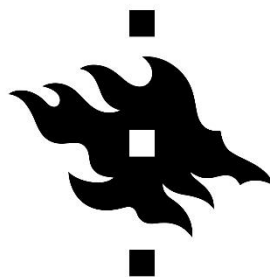
TIETEENTEKIJÄT

Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
Vanda och Kervo välfärdsområde

Supported by

Helsinki

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Vastapaino

Gaudeamus

Sisällysluettelo

TEEMA: SOSIAALITYÖ JA MONINAISUUS	1
TEMA: SOCIALT ARBETE OCH DIVERSITET	1
THEME: SOCIAL WORK AND DIVERSITY	2
PÄÄPUHEENVUOROT / KEYNOTES	3
Barzoo Eliassi	3
Markku Jokinen.....	6
Satu Ranta-Tyrkkö	9
Anni-Kristiina Juuso (Änneristen Juuso)	11
TYÖRYHMÄT / WORKSHOPS	15
1 Ecosocial work and transformations toward sustainability in diverse and changing contexts	15
1.1 The ecosocial paradigm in social work: striving for planetary well-being?	15
1.2 Entangled Exposures: Environmental Movements Promoting Social Justice and Wellbeing beyond the Human	16
1.3 Study of Ecosocial work as a transdisciplinary challenge in IRAN	16
1.4 The mission of social work and public-school teaching in an age of global crises	17
1.5 Miten sosiaalityö voisi (paremmin) edistää kestävyys siirtymää? Pohdintaa sosiaalityön kestävyysosaamisesta ja sen katvealueista.....	18
1.6 Kuntouttavan työtoiminnan paikantuminen ekososiaalisessa siirtymässä	18
2 Technological Advancement and Global Ageing in digital society: Opportunities, Innovations and New Practices in Social Work	19
2.1 The development of gerontological social work practice pedagogical program for Chinese older adults in a digital society	19
2.2 A case study of promoting digital competences among seniors for improving their social participation and well-being	20
2.3 Research Development Activities - Case example of the digital support model provided to customers	21
2.4 The social work intervention practice for MCI older adults with the aid of digital tools	21
2.5 Care technology entering home and vulnerability of older adults	22
3 (Anti)racism and whiteness in social work with children and young people of colour.....	23
3.1 Rakenteellinen rasismi lastensuojelussa	23
3.2 Kulttuuriset ennakkoluulot sosiaalityön ongelmanmäärittelyn resursseina – esimerkkinä kunniaan liittyvä väkivalta	24
3.3 Disrupting Racism and Colonial Legacies in Student Welfare Services – Undoing professional complicity and promoting antiracism as a professional competence.....	24
3.4 "I lied myself out of there": Young people of colour, affective self-exclusion and mistrust towards support and care in spaces of whiteness.....	25
4 Linguistic vulnerability in a diversifying social work context	26
4.1 Interactions With/in Foreign Language in Care Work: the Case of the Russian-Speaking Care Workers in the Finnish Elderly Care Services Provided in Swedish	26

4.2	Linguistic profiles and needs in multilingual diaspora communities of Helsinki	27
4.3	Omista ja läheisten perusoikeuksista huolehtiminen vuorovaikutuksellisenä toimintana: näkökulma kielelliseen haavoittuvuuteen sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä	27
4.4	Vieraskielisten lapsiperheiden vanhempien hyvinvointi ja sen muutokset Covid-19 pandemian alussa 28	
4.5	Monikielisten tyttöjen osallisuus koulussa ja kaveriporukoissa	28
4.6	Suomeen muuttaneiden osallisuus sosiaali- (ja terveystalvveluissa)	29
4.7	Digitaalisia sote-palveluja paikkaavien järjestöjen tekemän varjotyön synnyttämät digitaaliset varjokansalaiset.....	30
4.8	Kohtaamisia digitaalisilla näyttämöillä.....	30
5	Siirtolaisuuteen ja muuttoliikkeeseen kytkeytyvä moninaisuus sosiaalityössä / Migration and diversity in social work	31
5.1	Afghan Women's Perceptions on Domestic Violence and Child Protection in Finland.....	32
5.2	Perceived barriers to Mental Health Service Utilizations, and Coping Strategies of the Afghan Forced Migrants in Finland.....	32
5.3	The Church's Café Serving Migrants in Sweden: Creating a Support Network for Social Resilience.....	33
5.4	Precarization, Armed Love, and Municipal Activism: Social Work and the Production of Hierarchies of Social Rights in Helsinki and Malmö.....	33
5.5	Aina matkalla jonnekin. Julkinen sosiaalityö vakiintumattomasti Suomessa oleskelevien kanssa 34	
5.6	Monikulttuurisuuden vanki	35
5.7	“Se menee erityisen kipeään paikkaan” – Sosiaalityöntekijöiden ammatillisia orientoitumisia valkoisuuteen ja rodullistaviin rakenteisiin pakkomuuttokontekstissa	36
5.8	Sosiaalityöntekijöiden kuvauksia rakenteellisista haasteista vähemmistöjen sosiaalisessa huolenpidossa.....	36
6	Sateenkaarevuus sosiaalityössä – uusia avauksia ja hiljaisuuksien rikkomista	37
6.1	HLBTI-hoivatyöntekijät pandemia-aikana	38
6.2	Voidaanko täydentävällä ja ehkäisevällä toimeentulotuella vähentää syrjäytymistä ja toimeentulotuen pitkäaikaista käyttötarvetta – Vähemmistönäkökulman huomioiva pitkittäinen rekisteritutkimus	39
6.3	“Se vie voimia, kun ei voi elää täysillä” – Sukupuoliristiriidan sosiaaliset ulottuvuudet.....	39
6.4	Sukupuolen korjaushoitosten esteet transihmisten toimintamahdollisuuksien kaventajina	40
6.5	Sosiaalityön yliopistokoulutuksen tarjoamat valmiudet queer- ja transihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseen.....	41
6.6	”Pelkosi ei siten ole objektiivisesti perustelua” - Queer-turvapaikanhakijan haavoittuvuuden tunnistaminen ja tunnustaminen turvapaikkaprosessissa	42
6.7	Koulutusryhmittäiset erot naisparien lastensaannissa	43
6.8	Morse	43
7	Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt ja heidän selviämisensä sekä toimintamahdollisuutensa COVID-19 epidemian aikana	44
7.1	Kehitysvammaisten asumispalvelujen käyttäjien kokemuksia koronakriisistä	45
7.2	Päiväkeskustyön muutos ja kävijöiden hyvinvointi covid-19-pandemian aikana.....	46

7.3	Muistisairaiden ihmisten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen COVID-19- epidemian aikana	46
7.4	(In)visible care and vulnerability during the pandemic	47
7.5	Toimintarajoitteisten yläkoululaisten avun ja tuen tarpeisiin vastaaminen korona-aikana	47
7.6	Sex differences in psychosocial and economic impact of Covid-19 among migrant origin populations compared with the general Finnish population.	48
7.7	Resilienssin muodostuminen ja sen merkitys vammaispalveluissa työskenteleville henkilöille ja heidän asiakkailleen COVID-19 epidemian aikana kahden tutkimuksen perusteella	49
7.8	Koronaepidemia ja sen johtaminen vammaispalvelujen asumisyksiköissä –laadullinen tutkimus yksikön johtajien kokemuksista epidemian ajalta	50
7.9	Itsemääräämisoikeuden ja suojelun välinen jännite gerontologisessa sosiaalityössä koronapandemian aikana	50
7.10	”Alussa meillä ei ollut mitään hajua mitä me tehdään ja miten” – Kohti vaikuttavampaa monikielistä kriisiviestintää koronaepidemian oppien avulla	51
7.11	Sateenkaarinuorten hyvinvointi poikkeusaikana: haaste palvelujärjestelmälle	52
8	Interventioiden implementointi ja vaikuttavuus	53
8.1	Lapsiperheen vahvat rahataidot (VaRa) -interventio talousvaikeuksissa olevien lapsiperheiden tukena	53
8.2	Menetelmä lasten tunnetilojen arviointiin	54
8.3	Doing a multicase study in systemic everyday practice in child welfare services	55
8.4	Päihteitä ongelmallisesti käyttävien asiakassegmentointi - vaikuttavuuden arvioinnin ja tutkimisen haasteet	55
8.5	Päivätoiminnan vaikuttavuuden, kustannusvaikuttavuuden ja prosessin arviointi monimenetelmällisellä kvasikokeellisella tutkimusasetelmalla	56
8.6	Kohti sosiaalihuollon näyttöön perustuvia suosituksia? Käynnistysvaiheessa olevan hankkeen esittelyä	57
8.7	Miten sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuutta ja kustannusvaikuttavuutta pitäisi tutkia?	57
8.8	Päihteitä ongelmallisesti käyttäville suunnattujen sosiaalipalveluiden ja interventioiden taloudellinen arviointi – systemoitu kirjallisuuskatsaus	59
8.9	Uusien interventioiden tutkimusperustainen kehittäminen ja implementointi sosiaalityössä	59
9	Aluelähtöisen sosiaalityön tilat, paikat ja mahdollisuudet	60
9.1	Asumiseen liittyvän huono-osaisuuden vähentäminen sosiaalityössä	61
9.2	Gentrifioituvalta kaupunkialueelta pois muuttamaan joutuneiden asumispolut ja asumissosiaalinen työ	61
9.3	Hyvinvointivaltion ontoutuminen ja kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa	62
9.4	Suuntaviivoja sosiaalisesti kestäväälle hyvinvointipolitiikalle	63
9.5	Koulun sosiaalityö kylillä ja kaupungissa - koulukuraattorin monet kasvot lähikoulujen moniammatillisissa verkostoissa	63
9.6	Koti vauvaperheiden vuorovaikutussuhteiden tilana	64
10	Rakenteellisen sosiaalityön moninaisuus	65
10.1	Wind of change? Social work students’ policy engagement and career preferences in Finland	66

10.2	Yksilön tukityöstä yhteiskunnan rakenteelliseksi muutosvoimaksi? Asumissosiaalinen työ pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisessa työssä	66
10.3	Tunteisiin vetoava uhripuhe ja osaamattomat sotebyrokraatit – esimerkkinä rakenteellinen sosiaalityö ihmiskaupan vastaisen työn parissa	67
10.4	Sosiaalityön asiantuntijuus suomalaisessa ihmiskaupan vastaisessa työssä	67
10.5	Päihdemedikalisaation kritiikki.....	68
10.6	Sosiaalihuollon priorisoinnin mallit ja etiikka asiakastyön arjessa.....	69
10.7	Osallisuustyön praksis	69
10.8	Tendencies of depolitization of public social work in Finland	70
11	Vaikeasti tavoitettavien ihmisten osallisuuden tutkiminen ja edistäminen sosiaalityössä	71
11.1	Nuorten aikuisten osallisuus sosiaalityössä: miten osallisuutta ja sen edistämistä voi tutkia? .	72
11.2	Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaita tutkimassa – tutkimuseettisiä pohdintoja VTR-hankkeista	72
11.3	Osallisuutta valtavirran laidalla: Selvitys erityisen tuen tarpeessa olevien alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja osallisuudesta.....	73
11.4	Traumakokemusten tutkiminen ja osallisuuden edistäminen - esimerkkinä RITA - tutkimushanke	74
11.5	Ikääntyneiden sosiaalinen kuntoutus – kartoittava kirjallisuuskatsaus	75
12	Sosiaalityö ja keinot vastata taloudelliseen eriarvoisuuteen ja taloudellisiin vaikeuksiin	76
12.1	Lastensuojelun tarve ja toimeentulotuen kuntakohtainen vaihtelu	76
12.2	Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunnallisen toimeentulotuen merkityksestä suhteessa lastensuojelun tarpeeseen.....	77
12.3	Vanhemman aiheuttama lapsena tai nuorena velkaantuminen	78
12.4	Lapsiperheiden taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen sosiaalityössä – havaintoja kirjallisuuskatsauksen pohjalta	79
12.5	Perheen koetun taloudellisen toimeentulon ja äidin koulutuksen yhteys lasten harrastamiseen 80	
12.6	Emansipaatio ja taloudellisen voimaantumisen tuki aikuissosiaalityössä.....	80
13	Etnografia haavoittuvuuden ja kuormittavien elämäntilanteiden tutkimuksessa	81
13.1	”Hullun” ja ”köyhän” elämää – ja miten luoda toisenlaista suhdetta maailmaan	82
13.2	Tunnustussuhdeteoriat osana lastensuojelun jälkihuollon palveluihin oikeutettujen nuorten kanssa tuotettua etnografiaa	83
13.3	Etnografinen tutkimus saamelaismiesten henkisestä hyvinvoinnista – eettiset haasteet	83
13.4	Etnografinen Tutkimus Kroonisesta Rintasyövästä Elettynä Ja Institutionaalisenä - Pohdintoja Kentälle Pääsystä Ja Kenttätöyön Aloittamisesta	84
14	Väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa	85
14.1	Sisarusten välinen väkivalta sosiaalisena ongelmana Suomessa	85
14.2	Uskalla nähdä – lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan kohtaaminen ja tunnistaminen	86
14.3	Väkivalta ja lasten suojelemisen vastuu monialaisen erokonsultaatioryhmän ammattilaisten puheessa	87
14.4	Väkivallan kokijoiden toimijuus lähisuhdeväkivaltatyön auttavassa puhelimesta Nollalinjassa 87	

14.5	Merkitykselliset etäisyydet: naisvankien selontekoja väkivallasta ja sosiaalisista suhteista vapautumisprosessin edetessä	88
14.6	Luottamus, rikostaustaiset naiset ja väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä sekä tutkimuksessa 89	
14.7	Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön ja palvelujen järjestämiseen.....	90
14.8	Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen käytännön työssä	90
14.9	Lähisuhdeväkivalta ilmiönä rekisteritutkimuksessa: Miten lähisuhdeväkivalta näyttäytyy psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa?	91
14.10	Yhteisöllisen väkivallan kompleksisuus ja väkivaltaan puuttumisen rakenteet islamilaisissa yhteisöissä ja sosiaalityössä	92
14.11	Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset	93
15	Kokemusasiantuntijatoiminta sosiaalityön moniäänisyyden vahvistajana	94
15.1	Rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökulmia.....	94
15.2	Asiakaskokemustiedon hyödyntäminen lastensuojelun kehittämisessä.....	95
15.3	Nuoret kokemusasiantuntijat lastensuojelun kehittäjäryhmätoiminnassa.....	96
16	Vammaisuus, moninaisuus ja sosiaalityö.....	97
16.1	Vammaispalvelut vuonna 2022.....	97
16.2	Itsemääräämisen toteutumisen reunaehdoja.....	98
16.3	Vammaissosiaalityö ja vammaisten ihmisten arki	99
16.4	Relationaalinen näkökulma vammaissosiaalityön harkintavallan tutkimukseen	99
16.5	Miten syrjintä ja ableismi näkyvät aikuisten vammaisten ihmisten arjessa?	100
16.6	Pakko kehitysvammaisten erityishuollon toteuttamistapana – itsemääräämisoikeuden tukemisen ja perusoikeuksien rajoittamisen väliset rajapinnat	101
16.7	Terveysteknologian vaikutusten tutkiminen vammaistyössä.....	102
16.8	RAI -toimintakykyarvioinnin kehittäminen vammaispalveluihin.....	103
17	Sosiaalityön ja muiden sosiaalipalveluiden saavutettavuus muuttuvassa palvelujärjestelmässä?	103
17.1	Sosiaalityön saatavuus vapautuvien vankien asunnottomuuden ehkäisemisessä.....	104
17.2	Saavutettavuuskokemuksia vankilassa ja sen ulkopuolella: Vapautuvien vankien selontekoja päihdekäyttörauhan merkityksistä ja sote-palveluiden saavutettavuudesta.....	105
17.3	Vaikeasti saavutettavan, yhteisen asiakkaan kategorisointi rikosseuraamuslaitoksen ja aikuissosiaalityön kohtaamisissa.....	106
17.4	Lasten vanhempien kokemuksia omaishoitajuudesta	106
17.5	Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä....	107
17.6	Tor-verkko haittoja vähentävän päihdetyön paikkana: sosiaali- ja terveysneuvontakohtaamiset torilaudalla 2018–2020	108
17.7	Ruoka-apu palvelujen heikon saavutettavuuden paikkaajana.....	109
17.8	Palvelutarpeen arviointi käsityömaisenä työkäytäntönä perhesosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnalla.....	109
17.9	Vaikeissa olosuhteissa elävien nuorten kokemuksia siiloutuneesta palvelujärjestelmästä Linja 20 -hankkeessa	110

18	”Uusi” lapsuustutkimus – Uusiko enää? Lapsuudentutkimuksen ja nuorisotutkimuksen teoreettis-metodologisia avauksia.....	111
18.1	Lapsuudentutkimuksen menneisyys, nykytila ja tulevaisuus?	112
18.2	Episteeminen refleksiivisyys ja autoetnografia lapsia tutkittaessa	112
18.3	Teoreettis-metodologisia avauksia – esimerkkinä lasten tietävän toimijuuden tutkiminen vanhempien eron jälkeinen vainossa.....	113
18.4	Moninäkökulmainen tutkimusmetodologia kiistanalaisia perhesuhteita tutkittaessa – esimerkkinä vankien lapset	114
18.5	Lapsikeskeisen arvioinnin osatekijöiden määriä tutkimassa.....	115
18.6	Nuorisotutkimus kohtaa kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian – teoreettisia ja empiirisiä avauksia	115
18.7	Lastensuojelun tutkimusta toisin tehtynä	116
18.8	Nuorten selviytymistä edistävä toimijuus arkipäivän koetussa köyhyydessä	117
19	Kehkeytyvä muutos ja muutosprosessien arviointi yhteisössä	118
19.1	Orientaatioesitys työryhmään: kehkeytyvä muutos ja sen arviointi sosiaalityössä - vaihtoehtoisia tapoja katsoa työn tuloksia?.....	118
19.2	Sosiaalityön ammattikulttuuri ja suhdeperustainen sosiaalityö	119
19.3	Transversaalit taidot asiakassuhteen tukena ja vahvistajana.....	119
19.4	Kohti vaikuttavaa lastensuojelun asiakastyötä – lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia palautetietoisien työskentelyn ja siihen kuuluvan fit-mittariston pilotoinnista.....	120
19.5	Monialaisen eroauttamistyön asiantuntijuuden kehkeytyminen osana kehittämisprosessia ...	121
19.6	Mielenterveysosaaminen moniaineksisina käytäntöinä ja tapahtumina.....	122
19.7	Monialaisen yhteistyön rakentuminen peruskoulun alaluokilla – yhteistyömuodon merkitys ennaltaehkäisevänä toimintana	122
19.8	Monialaisen identiteetin kehittyminen ammattien välisen yhteistyön vahvistamisessa	123
19.9	Kaikkien resurssit käyttöön – yhteistoiminnallinen rajoja ylittävä kehittäminen ja oppiminen	124
20	Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa – julkistamisseminaari	124

TEEMA: SOSIAALITYÖ JA MONINAISUUS

Moninaisuuden teema on merkityksellinen sosiaalityölle, sillä sosiaalityöntekijöillä, sosiaalityötä opiskelevilla ja opettavilla sekä sosiaalityön tutkijoilla on monenlaisia lähtökohtia, taustoja ja yhteiskunnallisia asemia. Lisäksi sosiaalityötä tehdään monenlaisissa ja monikielisissä ympäristöissä, elämäntilanteissa ja asemissa olevien asiakkaiden kanssa. Moninaisuuden kunnioittaminen on myös yksi tärkeimmistä sosiaalityön eettisistä periaatteista.

Teemana ja käsitteenä moninaisuus kytkeytyy eriarvoisuuteen ja syrjintään, koska eri sosiaaliset asemat ja lähtökohdat vaikuttavat ihmisten toimintamahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Puhe moninaisuudesta, sen tunnustamisesta ja kunnioittamisesta ei itsessään riitä; se on alku, jonka jälkeen on mahdollista siirtyä tarkastelemaan syrjiviä rakenteita ja purkamaan niitä.

Moninaisuuden aitoon tunnustamiseen liittyy sosiaalityön juurien ja historian kriittinen tarkastelu. Yksi Sosiaalityön tutkimuksen päivien näkökulma moninaisuuteen on pyrkimys sosiaalityön dekolonisaatioon, eli sen historiassa ja nykypäivässä vaikuttavien kolonialististen piirteiden purkamiseen. Toisen keskeisen näkökulman muodostaa intersektionaalisuus, jonka avulla on mahdollista tarkastella sitä, miten erilaiset sosiaaliset kategoriat ja niiden yhteen kietoutuminen voivat vaikuttaa yksilön kokemuksiin yhteiskunnassa ja tuottaa eriarvoisuutta. Kolmas näkökulma laajentaa ihmiskeskeistä tulkintaa moninaisuudesta ulottaen tarkastelun myös eläimiin ja luontoon osana yhteiskuntaa ja sosiaalityötä. Sosiaalityön tutkimuksen päivillä keskustellaan siitä, millainen on eri taustoista tulevien ihmisten asema sosiaalityön harjoittajina ja sosiaalityön asiakkaina, sekä siitä miten yhdenvertaisuutta ja solidaarisuutta voidaan edistää sosiaalityön keinoin muuttuvissa ympäristöissä.

TEMA: SOCIALT ARBETE OCH DIVERSITET

Temat diversitet (olikhet) är av central betydelse för socialt arbete, eftersom de som studerar, undervisar och forskar inom socialt arbete har många olika bakgrunder och sociala positioner. En annan aspekt är att möten med människor inom socialt arbete sker i olika livssituationer och ofta i mångspråkiga miljöer. Att värdesätta diversitet och olikhet är även en viktig etisk princip i socialt arbete.

Både som tema och begrepp är diversitet kopplat till ojämlikhet och diskriminering, eftersom olika sociala positioner formar människors möjligheter i samhället. Att erkänna diversitet är i sig inte tillräckligt – det är en startpunkt för att blottlägga och förändra diskriminerande praktiker och nedmontera diskriminerande strukturer.

Ett fördjupat förhållningssätt till diversitet inbegriper en kritisk granskning av det sociala arbetets rötter och historia. Under forskningsdagarna i socialt arbete belyses diversitet utifrån tre perspektiv: Ett handlar om att dekolonisera socialt arbete, det vill säga att synliggöra det kolonialistiska arv som har format socialt arbete historiskt och fortsätter att göra det än idag. En annan central aspekt är intersektionalitet, vilket gör det möjligt att uppmärksamma hur olika sociala kategorier, och dess sammanlänknings skapar positioner, formar erfarenheter och skapar ojämlikhet i samhället. Det tredje perspektivet utökar den människo-centrerade

tolkningen av diversitet till att inkludera naturen som en del av att omforma samhället och socialt arbete mot social rättvisa.

Under forskningsdagarna i socialt arbete diskuterar vi betydelsen av människors olika bakgrunder som socialarbetare och brukare, liksom hur vi kan verka för jämlikhet och solidaritet i det sociala arbetets föränderliga miljöer.

THEME: SOCIAL WORK AND DIVERSITY

The theme of diversity stands as a crucial concern for social work, since those studying, teaching, and carrying out research in social work occupy a wide range of backgrounds and social positions. Furthermore, social work encounters take place in diverse and often multilingual environments with people from varying life situations and positions. Valuing diversity also remains an important ethical principle of social work.

As a theme and concept, diversity is linked to inequality and discrimination given that different social positions shape people's possibilities in society. A recognition of diversity is insufficient, instead serving as a starting point for unveiling discriminatory structures and practices as well as for dismantling them.

A robust take on diversity involves a critical examination of the roots and history of social work. During Social Work Research Days, three perspectives on diversity will be discussed. First, we will discuss the decolonisation of social work — that is, unraveling the colonialist heritage that has shaped social work throughout its history and continues to do so today. Another key aspect is intersectionality through which it is possible to examine how different social categories and their intertwining construct positions, shape experiences in society, and produce inequality. Thirdly, we wish to extend a human-centered interpretation of diversity to include nature and an ecological perspective in the quest of transforming society and promoting social justice in social work.

During Social Work Research Days, we will discuss the status of people from different backgrounds as social workers and as service users, as well as how we can promote equity and solidarity through social work in changing environments.

PÄÄPUHEENVUOROT / KEYNOTES

Barzoo Eliassi

Apulaisprofessori, Linnaeus University

Barzoo Eliassi on valmistunut sosiaalityön tohtoriksi vuonna 2010, ja työskentelee tällä hetkellä sosiaalityön apulaisprofessorina Linnaeuksen yliopistossa Ruotsissa. Barzoo suoritti post doc -tutkimuksensa Lundin yliopiston Lähi-idän tutkimuskeskuksessa 2011–2014. Vuonna 2014 Eliassi rekrytoitiin Oxfordin yliopiston kansainvälisen siirtolaisuuden instituuttiin työskentelemään suuressa tutkimusohjelmassa nimeltä Oxford Diasporas Program. Hän on kirjoittanut ensimmäisen kirjan kurdidiasporasta Ruotsissa (*Contesting Kurdish Identities in Sweden: Quest for Belonging among Middle Eastern Youth*, Palgrave Macmillan, 2013). Vuonna 2021 hän julkaisi toisen monografiansa otsikolla: *Narratives of Statelessness and Political Otherness: Kurdish and Palestinian Experiences* (Palgrave Macmillan). Lisäksi hän on julkaissut laajasti sosiaalityöstä, rasismista, monikulttuurisuudesta, identiteetin muodostumisesta, valtiottomuudesta, moninaisuudesta, diasporasta ja kotoutumisesta.

Eliassi opettaa sosiaalityötä kandi-, maisteri- ja tohtoritasolla maahanmuuton, kansainvälisen sosiaalityön, kansallisvaltion, kansalaisuuden sekä inklusion ja eksklusion teemoista. Kurdipakolaisena Eliassi varttui pakolaisleirillä Irakissa, jossa hän asui 13 vuotta ennen kuin muutti Ruotsiin vuonna 1993. Hän käyttää tutkimuksessaan ja opetuksessaan usein henkilökohtaisia tarinoita ja autoetnografisia kertomuksia päästäkseen käsittelemään laajempia poliittisia, kulttuurisia ja taloudellisia konteksteja, jotka tuottavat erilaisia hierarkian muotoja ja valta- ja alistussuhteita.

Rodullistettuna subjektina olemisen epämukavuus valkoisuuskeskeisessä maailmassa: Autoetnografinen kertomus

Tässä puheessa, joka toimii porttina rodullistamisen laajoihin poliittisiin konteksteihin sekä arjessa että akateemisessa maailmassa, käytän autoetnografiaa kuvaamaan ja analysoimaan henkilökohtaista toiseuden polkuani kurdipakolaisena Irakissa ja ei-valkoisena siirtolaisena Ruotsissa. Osoitan, että rasismi ei ole poikkeama Ruotsin yhteiskuntajärjestyksestä vaan keskeinen osa jokapäiväistä elämää ja osa institutionaalisia sitoumuksia sellaisiin ihmisiin ja ryhmiin, joiden läsnäolo ja näkökulman uskottavuus joko kyseenalaistetaan, kielletään tai tehdään kulttuurisesti vieraaksi.

Lisäksi annan esimerkkejä epämukavista arkipäivän kohtaamisista valtaväestön jäsenten kanssa ja akateemisen maailman rasistisesta kielestä, jolla luodaan kuulumisen rajoja ja ulossulkemista valkoisuuskeskeisessä maailmassa, sekä siitä, miten vieraanvaraisuuden ja vihamielisyyden diskurssit ovat usein läsnä luotaessa ehdollista ja eriarvoista paikkaa kulttuuriselle Toiselle.

Rodullistetuilla tieteen tekijöillä, jotka pyrkivät puuttumaan episteemisiin hierarkioihin ja rasistisiin käytäntöihin, on usein välittömänä vaarana, että heidät eristetään ja nähdään yliopistossa vallitsevan kollegiaalisuuden sosiaalista yhteenkuuluvuutta heikentävänä voimana. Näin ollen eri yliopistojen käyttämä monimuotoisuuden ja iloisten kasvojen diskurssi ei ensisijaisesti pyri purkamaan valkoisuutta ja kumoamaan rodullistavaa järjestystä,

vaan säilyttämään valkoisuuden etuoikeutetun aseman sinä YHTENÄ JA AINOANA, joka määrittelee kuulumisen ja resurssien jakamisen ehdot ja säännöt.

Docent, Linnéuniversitetet

Barzoo Eliassi har en doktorsexamen i socialt arbete sedan 2010 och arbetar för närvarande som docent i socialt arbete vid Linnéuniversitetet i Sverige. Barzoo utförde sin postdoktorala forskning vid Centrum för Mellanösternstudier vid Lunds universitet 2011-2014. År 2014 rekryterades Eliassi av International Migration Institute vid Oxford University för att arbeta inom forskningsprogrammet: Oxford Diasporas Program. Han är författare till den första boken om kurdisk diaspora i Sverige: *Contesting Kurdish Identities in Sweden: Quest for Belonging among Middle Eastern Youth* (Palgrave Macmillan, 2013). År 2021 publicerade han sin andra monografi med titeln: *Narratives of Statelessness and Political Otherness: Kurdish and Palestinian Experiences* (Palgrave Macmillan). Därutöver har Eliassi publicerat många artiklar om socialt arbete, rasism, mångkulturalism, identitetsbildning, statslöshet, mångfald, diaspora och integration.

Eliassi undervisar i socialt arbete på grundnivå, avancerad nivå och doktorandnivå inom området migration, internationellt socialt arbete, nationalstaten, medborgarskap och processer för inkludering och exkludering. Som kurdisk flykting växte han upp i ett flyktingläger i Irak där han bodde under 13 år innan han migrerade till Sverige 1993. I sin forskning och undervisning använder Eliassi ofta personliga berättelser och autoetnografiska redogörelser för att göra ingångar till större politiska, kulturella och ekonomiska sammanhang som producerar olika former av hierarkier och relationer av dominans och underordning.

Obehaget att vara ett rasifierat subjekt i en vitcentrerad värld: En autoetnografisk redogörelse

I det här föredraget, som är inramat av ett större politiskt sammanhang av rasifiering i vardagen och akademien, kommer jag att använda autoetnografi för att beskriva och analysera mina personliga erfarenheter av annorlundahet som kurdisk flykting i Irak och som icke-vit migrant i Sverige. Jag kommer att visa att rasism inte är en avvikelse från den sociala ordningen i Sverige, utan en central del av vardagen och det institutionella engagemanget med medlemmar av grupper vars närvaro och perspektiviska legitimitet antingen ifrågasätts, förnekas eller görs till kulturellt främmande.

Dessutom kommer jag att ge exempel på det obehag som vardagliga möten med medlemmar av den dominerande gruppen och det rasifierade språket i den akademiska världen innebär när det gäller gränserna för tillhörighet och uteslutning i en vitcentrerad värld, och hur diskurserna om gästfrihet och fientlighet ofta är närvarande när det gäller att skapa en villkorad och ojämlik plats för den Andre.

För rasifierade akademiker som är engagerade i att ta itu med epistemiska hierarkier och rasistiska praktiker finns det ofta en överhängande risk att de blir isolerade och ses som en kraft som undergräver den sociala sammanhållningen i kollegialiteten på universitetet. Den diskurs om mångfald och glada ansikten som olika universitet använder sig av syftar därför inte i första hand till att decentrera vithet och upphäva rasistisk ordning, utan till att behålla vithetens privilegium som det ENDA som fastställer villkor och regler för tillhörighet och fördelning av resurser.

Associate professor, Linnaeus University

Barzoo Eliassi holds a doctorate in Social Work since 2010 and currently work as an Associate Professor in social work at Linnaeus University, Sweden. Barzoo carried out his postdoctoral research at the Centre for Middle Eastern Studies at Lund University 2011–2014. In 2014, Eliassi was recruited by the International Migration Institute at Oxford University to work within a major research program: Oxford Diasporas Program. He is the author of the first book on Kurdish diaspora in Sweden (*Contesting Kurdish Identities in Sweden: Quest for Belonging among Middle Eastern Youth*, Palgrave Macmillan, 2013). In 2021, he published his second monograph with the title: *Narratives of Statelessness and Political Otherness: Kurdish and Palestinian Experiences* (Palgrave Macmillan). Moreover, he has published widely on Social Work, racism, multiculturalism, identity formation, statelessness, diversity, diaspora, and integration.

Barzoo teaches social work at undergraduate, graduate and doctoral level within the field of migration, international social work, nation-state, citizenship and processes of inclusion and exclusion. As a Kurdish refugee, Barzoo grew up in a refugee camp in Iraq where he lived during 13 years before migrating to Sweden in 1993. In his scholarship and teaching, Barzoo often uses personal narratives and autoethnographical accounts in order to make entry into larger political, cultural and economic contexts that produce different forms of hierarchies and relations of dominance and subordination.

The discomfort of being a racialized subject in a white-centered world: An autoethnographical account

In this talk, as an entry into large political contexts of racialization in everyday life and academia, I will adopt autoethnography to describe and analyze my personal trajectory of otherness as a Kurdish refugee in Iraq and as a non-white migrant in Sweden. I will show that racism is not a deviation from the social order in Sweden but a central part of the everyday life and institutional engagement with members of groups whose presence and perspectival legitimacy are either questioned, denied or rendered as culturally aliens.

Moreover, I will provide examples of the discomfort of everyday life encounters with the members of the dominant constituency and the racialized language of academia regarding the thresholds of belonging and exclusion in a white-centered world, and how the discourses of hospitality and hostility are often present in creating a conditional and unequal place for the Other.

For racialized academics who are engaged in tackling epistemic hierarchies and racist practices, there is often an imminent risk that they become isolated and viewed as a force that undermines the social cohesion of the collegiality at the university. Accordingly, the discourse of diversity and happy faces deployed by different universities does not primarily intend to decenter whiteness and to undo racial order but to retain the privilege of whiteness as the ONE that stipulates conditions and rules of belonging and distribution of resources.

Markku Jokinen

KM, EO, Toiminnanjohtaja, Kuurojen Liitto

Markku Jokinen on toiminut Kuurojen Liitto ry:n toiminnanjohtajana vuodesta 2007 alkaen. Tätä ennen hän oli mukana projektikoordinaattorin roolissa luomassa kansainvälisesti katsottuna ainutlaatuista viittomakielistä luokanopettajakoulutusta Jyväskylän yliopistossa vuosina 1998–2005. Kansainvälisissä luottamustehtävissään Kuurojen Maailmanliiton puheenjohtajana (2003–2011) ja Euroopan Kuurojen Unionin puheenjohtajana (2013–2022) hän on edistänyt viittomakielisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien vahvistamista. Yhdessä Kuurojen Maailmanliiton kunniapuheenjohtajan järjestöneuvoksen Liisa Kauppinen kanssa hän oli mukana saamassa viittomakielisten oikeuksia koskevia velvoitteita YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevaan yleissopimukseen sopimusneuvotteluissa YK:n päämajassa New Yorkissa (2003–2006).

Markku Jokinen on eri tehtävissään perehtynyt mm. kuurojen kaksikieliseen opetuksen teorioihin ja käytäntöön, viittomakielisen yhteisön ja sen kulttuurin määrittelyihin, viittomakieliä koskevaan kielipolitiikkaan ja niiden kielenhuoltoon, eri maiden ja myös kotimaisten viittomakielten tunnustamisprosesseihin lainsäädännössä, YK:n vammaissopimuksen viittomakieltä ja sitä käyttävien oikeuksia koskeviin kysymyksiin ja laaja-alaiseen viittomakielisiä koskevaan oikeuksien valvontaan. Näitä koskeviin teemoihin hän on saanut luento- ja artikkelipyynnöjä eri puolilta maailmaa. Hän on toiminut Ihmisoikeusvaltuuskunnassa vuosina 2012–2020 ja nykyään hän Vammaisten ihmisoikeuskomitean asiantuntijajäsen. Ansioistaan hänelle on myönnetty mm. maailman ainoan kuurojen yliopiston, Gallaudet Universityn, (Washington DC, 2011) ja Jyväskylän yliopiston (2013) kunniatohtorin arvot.

Viittomakieliset asiakkaina ja aktiivisina toimijoina - tulkintoja ja kokemuksia yhdenvertaisuudesta, inklusiosta ja moninaisuudesta

Kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneiden historian vääryyksien ja oikeudenloukkausten totuus- ja sovintoprosessia koskevaa tausta- ja valmistelutyötä on tehty Suomessa muutaman vuoden ajan. Tämä on kansainvälisesti ainutlaatuinen prosessi. Japanin kuurojen liitto on edistänyt vastaavaa prosessia aiemmin omassa maassaan. Puheenvuorossa kuvataan tiiviisti, millaisia vääryyksiä kuurot ja viittomakieliset ovat kohdanneet sekä millaista taustatyötä on tehty prosessia varten. Tämä esittely pohjustaa dekolonisaatiota, intersektionaalisuutta ja sosiaalisia kategorioita (tässä puheenvuorossa vammais- ja kieli- ja kulttuurinäkökulmia) koskevaa tarkastelua viittomakielisten kokemuksista käsin. Tarkastelussa vastataan muun muassa seuraaviin kysymyksiin: Miten viittomakieliset kohdataan ja nähdään eri tilanteissa ja rooleissa? Mitkä tulkinnat ja viitekehykset voivat painottua, kun viittomakielisiä kohdataan erilaisissa kohtaamistilanteissa? Kenen tulkinta ja kokemus yhdenvertaisuudesta, inklusiosta ja moninaisuudesta on mahdollisesti vallalla? Minkä ehtojen tulisi täyttyä, jotta kokemus yhdenvertaisesta osallisuudesta toteutuisi? Tarkastelu ei rajaudu vain sosiaalityöhön vaan myös muihin osa-alueisiin kuten koulutukseen, työelämään, palvelujen ja tiedon saantiin sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Lisäksi kuvaillaan lyhyesti kokemuksia siitä, kuinka tutkijat kohtaavat viittomakielisen yhteisön jäsenet.

KM, EO, Verksamhetsledare, Finlands Dövas Förbund

Markku Jokinen har varit verkställande direktör för Finlands Dövas Förbund sedan 2007. Dessförinnan var han involverad i rollen som projektkoordinator i skapandet av en internationellt unik teckenspråkig skollärarytbildning vid universitetet i Jyväskylä mellan 1998 och 2005. I sina internationella förtroendeuppdrag som ordförande för World Federation of the Deaf (2003-2011) och ordförande för European Union of the Deaf (2013-2022) har han främjat stärkandet av teckenspråkiga personers språkliga och kulturella rättigheter. Tillsammans med Liisa Kauppinen, organisationsrådgivare för hedersordföranden för World Federation of the Deaf, var han med om att införa teckenspråkigas rättigheter i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i fördragsförhandlingarna vid FN:s högkvarter i New York (2003-2006).

I sina olika uppgifter har Markku Jokinen bekantat sig med bl.a. teorier och praxis för tvåspråkig dövundervisning, definitioner av teckenspråkssamhället och dess kultur, språkpolitiken i fråga om teckenspråk och deras språkhandledning, erkännandet av teckenspråk i lagstiftningen i olika länder och även nationellt, FN:s konvention om funktionshindersfrågor i fråga om teckenspråk och rättigheterna för dem som använder det samt den omfattande övervakningen av teckenspråkigas rättigheter. Han har fått förfrågningar om föreläsningar och artiklar om dessa ämnen från olika delar av världen. Han har suttit i delegationen för mänskliga rättigheter 2012-2020 och är för närvarande expertmedlem i kommittén för mänskliga rättigheter för funktionsnedsatta personer. För sina förtjänster har han bland annat tilldelats hedersdoktorstitlar från världens enda universitet för döva, Gallaudet University (Washington DC, 2011), och Jyväskylä universitet (2013).

Teckenspråksanvändare som klienter och aktiva aktörer - tolkningar och erfarenheter av jämlikhet, integration och mångfald

Bakgrunds- och förberedelsearbete om sannings- och försoningsprocessen för historiska orättvisor och rättighetskränkningar mot döva och teckenspråkiga har genomförts i Finland under några år. Detta är en internationellt sett unik process. Det japanska dövförbundet har tidigare främjat en liknande process i sitt eget land. Presentationen kommer att ge en kortfattad beskrivning av de orättvisor som döva och teckenspråkiga utsatts för och det bakgrundsarbete som gjorts för processen i Finland. Presentationen förbereder marken för en undersökning av avkolonisering, intersektionalitet och sociala kategorier (i den här presentationen funktionshinder, språk och kultur) utifrån teckenspråkstalaras erfarenheter. Den kommer att besvara frågor som t.ex: Hur möts och uppfattas teckenspråkiga talare i olika situationer och roller? Vilka tolkningar och ramar kan betonas när teckenspråkiga talare möts i olika situationer? Vems tolkning och erfarenhet av jämlikhet, integration och mångfald kan eventuellt vara den dominerande? Vilka villkor bör uppfyllas för att upplevelsen av jämlik inkludering ska förverkligas? Analysen är inte begränsad till socialt arbete utan omfattar även andra områden som utbildning, sysselsättning, tillgång till tjänster och information samt socialt deltagande. Den beskriver också kortfattat erfarenheter av hur forskare möter medlemmar av den teckenspråkiga gemenskapen.

KM, EO, Executive Director, Finnish Association of the Deaf

Markku Jokinen has been the executive director of the Finnish Association of the Deaf since 2007. Before that, he was involved in the role of project coordinator in creating

internationally unique sign language schoolteacher training at the University of Jyväskylä between 1998 and 2005. In his international positions of trust as president of the World Federation of the Deaf (2003–2011) and president of the European Union of the Deaf (2013–2022), he has promoted the strengthening of the linguistic and cultural rights of sign language speakers. Together with Liisa Kauppinen, the organizational counsellor of the honorary president of the World Federation of the Deaf, he was involved in getting obligations regarding the rights of sign language speakers into the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in the treaty negotiations at the UN headquarters in New York (2003–2006).

In his various tasks, Markku Jokinen has familiarized himself with e.g. to the theories and practice of bilingual teaching of the deaf, the definitions of the sign language community and its culture, the language policy regarding sign languages and their language guidance, the recognition processes of sign languages in legislation in different countries and also domestically, the UN Convention on Disability's issues regarding sign language and the rights of those who use it, and the wide-ranging monitoring of the rights of sign language speakers. He has received requests for lectures and articles on these topics from different parts of the world. He has served in the Human Rights Delegation from 2012 to 2020 and is currently an expert member of the Human Rights Committee for the Disabled. For his merits, he has been awarded e.g. honorary doctorates from the world's only university for the deaf, Gallaudet University (Washington DC, 2011), and the University of Jyväskylä (2013).

Sign language users as clients and active agents – interpretations and experiences of equality, inclusion, and diversity

Background and preparatory work on the truth and reconciliation process for historical injustices and rights violations against the deaf and sign language speakers has been carried out in Finland for a few years. This is an internationally unique process. The Japanese Federation of the Deaf has previously promoted a similar process in its own country. The presentation will provide a concise description of the injustices faced by the deaf and sign language speakers and the background work that has been done for the process. This presentation prepares the ground for an examination of decolonization, intersectionality, and social categories (in this presentation, disability, language, and culture) from the experiences of sign language speakers. It will answer questions such as: How are sign language speakers encountered and perceived in different situations and roles? What interpretations and frameworks may be emphasized when sign language speakers are encountered in different situations? Whose interpretation and experience of equality, inclusion and diversity possibly prevail? What conditions should be met for the experience of equal inclusion to be realized? The analysis is not limited to social work but also covers other areas such as education, employment, access to services and information, and social participation. It also briefly describes experiences of how researchers encounter members of the sign language community.

Satu Ranta-Tyrkkö

YTT, dosentti, sosiaalityön yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto

Satu Ranta-Tyrkkön akateemista uraa leimaa kiinnostus ylirajaisen, globaaliin ja paikallisen suhteisiin, jälkikoloniaaliseen teoriaan, ja sosiaalityön ja taiteen sekä sosiaalityön ja ympäristökysymysten rajapintoihin ja yhtymäkohtiin. Hänen palkittu väitöstutkimuksensa (2010) käsitteli Odishassa, Intiassa toimivan Natya Chetana (Tietoisuuden Teatteri) -teatteriryhmän sosiaalisesti sitoutunutta teatteria populaarina sosiaalityönä. Sen jälkeen hän on tutkijana ja opettajana paneutunut erityisesti sosiaalisen ja ekologisen kestävyyskysymyksiin. Post doc – tutkimuksessaan (Suomen Akatemia 2014–2017) hän perehtyi kaivostoiminnan vaikutuksiin paikallisyhteisöille ja niiden kanssa tehtävälle sosiaalityölle, sekä laajemmin sosiaalityön vastuisiin ja rooleihin ympäristökysymyksiin tarttumisessa. Sitten hän on pyrkinyt edistämään ekososiaalisen viitekehyksen omaksumista sosiaalityössä (mm. Ranta-Tyrkkö ja Närhi 2021), ja sosiaalityön kriisivalmiuden ja globaalin ja tulevaisuusetiikan kehittämistä suhteessa ilmastonmuutokseen ja muihin globaaleihin systeemiin riskeihin. Sosiaalityön tehtävänsä ohella hän toimii parhaillaan osa-aikaisesti sosiaalisen kestävyyskysymysten sisällöistä vastaavana yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston koordinoimassa [Polku 2.0 -hankkeessa](#), jossa tuotetaan ilmiö- ja oppijalähtöisiä kestävyysopintoja eri koulutusasteille ja työelämätarpeisiin Keski-Suomessa.

Koloniaalinen Suomi ja sosiaalityö, eli miksi kolonialismin purku koskee suomalaisia ja suomalaista sosiaalityötä

Ammatillinen sosiaalityö ja sosiaalityö tieteenalana kehkeytyivät aikanaan imperialismien ja kolonialismin leimaamassa maailmassa. Vaikka kolonialismi ja imperialismi muodollisena poliittisena kontrollina ja taloudellisena riistona ovat pääosin menneisyyttä, niiden moninaiset perinnöt elävät vahvana politiikassa, taloudessa, kulttuurissa, ja tiedollisissa rakenteissa. Näin on myös Suomessa, jossa kolonialismia ja siihen kietoutuvia ideologioita ja käytäntöjä, kuten rasismia ja tiettyjen ihmisryhmien toiseuttamista, on näihin päiviin asti käsitelty suhteellisen niukasti ja tunnustettu – ja tunnustettu – huonosti.

Sosiaalityön valta- ja tietorakenteissa ja käytännöissä kolonialismin ajan perintö näkyy muun muassa siinä, mille ja kenen tiedolle ja kokemuksille annetaan tilaa ja arvoa: millaiseen globaaliin ja kansalliseen kertomukseen alan kehityksestä kiinnitytään, missä määrin on kykyä ja halua puuttua erilaisten toisiksi rodullistettujen ryhmien kokemaan syrjintään, miten käsitellään, jos käsitellään, niin sanottujen kehittyvien ja kehittyneiden maiden taloudellisia, poliittisia ja hyvinvointieroja, ja mitä on luonto ja ihmisen suhde siihen. Kolonialismin ajoista periytyviä oletuksia ja valta-asetelmia ei voi purkaa, ellei niitä tunnista. Tunnistaminen ei poista aiempaa osallisuutta koloniaalisten valta- ja tietorakenteiden kannattelusta, mutta tekee tilaa toimia toisin nyt ja jatkossa.

YTT, Docent, Universitetslektor i socialt arbete, Jyväskylä universitet

Satu Ranta-Tyrkkös akademiska karriär präglas av ett intresse för gränsöverskridande, globala och lokala relationer, postkolonial teori, gränssnitt och sammanlänknings mellan socialt arbete och konst samt socialt arbete och miljöfrågor. Hennes prisbelönta avhandling (2010) handlade om den socialt engagerade teater som teatergruppen Natya Chetana (Theatre of Consciousness) verksamt i Odisha, Indien. Sedan dess har hon som forskare och lärare

särskilt fokuserat på frågor om social och ekologisk hållbarhet. I sin postdoc-forskning (Finlands Akademi 2014-2017) fokuserade forskningen på gruvdriftens effekter på lokalsamhällen och det sociala arbete som utförs med dem, samt mer allmänt på det sociala arbetets ansvar och roll i hanteringen av miljöfrågor. Sedan dess har hon strävat efter att främja tillämpningen av det ekosociala ramverket inom socialt arbete (t.ex. Ranta-Tyrkkö och Närhi 2021) och utvecklingen av det sociala arbetets krisberedskap och globala och framtida etik i förhållande till klimatförändringen och andra globala systemrisker. Utöver sitt arbete med forskning arbetar hon för närvarande på deltid som universitetslektor med ansvar för tematan som rör social hållbarhet i [projektet Polku 2.0](#), som samordnas av Jyväskyläs universitet och som producerar fenomen- och lärarorienterade hållbarhetsstudier för olika utbildningsnivåer och arbetslivets behov i Finland.

Det koloniala Finland och socialt arbete, eller varför avkolonisering berör finländare och finländskt socialt arbete

Professionellt socialt arbete och socialt arbete som disciplin utvecklades i en värld som präglades av imperialism och kolonialism. Även om kolonialism och imperialism som formell politisk kontroll och ekonomisk exploatering till stor del hör till det förflutna, lever dess mångsidiga arv starkt kvar i politik, ekonomi, kultur och kunskapsstrukturer. Detta gäller även i Finland, där kolonialismen och de ideologier och praktiker som är sammanflätade med den, såsom rasism och andrafiering av vissa grupper av människor, har diskuterats relativt lite och uppmärksamhets- och erkänts - dåligt fram till i dag.

I det sociala arbetets makt- och kunskapsstrukturer och praktiker kan arvet från kolonialismen synas bland annat i vad och vems kunskaper och erfarenheter som ges utrymme och värde: vilken sorts global och nationell berättelse om fältets utveckling som tillerkänns, i vilken utsträckning det finns förmåga och vilja att ingripa i den diskriminering som olika rasifierade grupper upplever, hur de ekonomiska, politiska och välfärdsrelaterade skillnaderna mellan de så kallade utvecklingsländerna och de utvecklade länderna (om man överhuvudtaget diskuterar dem) diskuteras, och hur naturen och människans förhållande till den ser ut. Antaganden och maktstrukturer som ärvts från kolonialismens dagar kan inte avvecklas om de inte erkänns. Erkännandet undanröjer inte tidigare delaktighet i stödet för koloniala makt- och kunskapsstrukturer, men det skapar utrymme för att agera annorlunda nu och i framtiden.

YTT, Docent, Senior Lecturer, University of Jyväskylä

Satu Ranta-Tyrkkö's academic career is marked by an interest in cross-border, global, and local relations, post-colonial theory, and the interfaces and confluences of social work and art, as well as social work and environmental issues. Her award-winning dissertation (2010) dealt with the socially engaged theater of the Natya Chetana (Theatre of Consciousness) theater group operating in Odisha, India, as popular social work. Since then, as a researcher and teacher, she has focused especially on issues of social and ecological sustainability. In her post doc research (Academy of Finland 2014–2017), she focused on the effects of mining on local communities and the social work done with them, as well as more broadly the responsibilities and roles of social work in tackling environmental issues. Since then, she has aimed for promoting the adoption of the eco-social framework in social work (e.g. Ranta-Tyrkkö and Närhi 2021), and the development of social work's crisis preparedness and global and future ethics in relation to climate change and other global systemic risks. In addition to

her social work duties, she is currently working part-time as a university lecturer responsible for the themes of social sustainability in the Polku 2.0 project, coordinated by the University of Jyväskylä, which produces phenomenon- and learner-oriented sustainability studies for different educational levels and working life needs in central Finland.

Colonial Finland and Social Work, aka Why Decolonising Concerns Finns and Finnish Social Work

Professional social work and social work as a discipline developed in a world characterized by imperialism and colonialism. Although colonialism and imperialism as formal political control and economic exploitation are largely a thing of the past, their multiple legacies live on strongly in politics, economy, culture, and knowledge structures. This is also the case in Finland, where colonialism and the ideologies and practices intertwined with it, such as racism and the othering of certain groups of people, have been discussed relatively little and recognized – and acknowledged – poorly until these days.

In the power and knowledge structures and practices of social work, the legacy of colonialism can be seen, among other things, in what and whose knowledge and experiences are given space and value: what kind of global and national narrative about the development of the field is attached to, to what extent there is the ability and desire to intervene in the discrimination experienced by various racialized groups, how the economic, political and welfare differences between the so-called developing and developed countries is discussed (if discussed at all), and what is nature and human's relationship with it. Assumptions and power structures inherited from the days of colonialism cannot be dismantled unless they are recognized. Recognition does not remove previous complicity in supporting colonial power and knowledge structures, but it makes room to act differently now and in the future.

Anni-Kristiina Juuso (Änneristen Juuso)

Anni-Kristiina Juuso, Änneristen Juuso, valmistee oikeustieteellistä tohtorinväitöskirjaa aiheenaan YK:n ja siirtymäkauden oikeudenalan työkalupakkiin kuuluva, 40-vuotinen totuus- ja sovintokomissioinstituutio. Juuson tutkimus keskittyy instituution merkittävyyteen alkuperäiskansaoikeuksien toteutumiselle ja toteuttamiselle - Voiko komissioilla olla - ja miten - todellista merkittävyyttä alkuperäiskansojen *jus cogensin*, sisäisen itsemääräämisoikeuden toteutumiselle? Kuinka instituutio alkuperäisen käyttötarkoituksensa valossa edes sopii alkuperäiskansojen oikeuksien toteuttamisen instrumentiksi mikäli alkuperäiskansan oikeuksien polkeminen jatkuu eikä tarvittavaa siirtymää parempaan ole komission asettamiseen mennessä tapahtunut?

Juuso on työskennellyt totuus- ja sovintokomissioinstituutioon liittyvien teemojen ja töiden parissa vuodesta 2017 lähtien niin Norjassa kuin Suomessa.

Juuso on näyttelijä, varatuomari, oikeustieteen maisteri ja porosaamelainen Käsivarresta.

Peloista valoon – Ymmärtäen ja yhdessä kaikkien tulevaan

Baluin čuvgi – Ipmirdeamiin ja ovttas buohkaid boahhteáigái

Alkuperäiskansa saamelaiset asuttavat Saamenmaata yhtenä kansana neljän valtion alueella; Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän (Kuolan niemimaa). Saamen kieliä on elossa yhdeksän eri kieltä, jotka kaikki katsotaan uhanalaisiksi kieliksi. Saamelaisia on ympäri sadantuhannen yksilön. Saamen kansa on heterogeeninen kansa, jossa yksilö on vahvasti sukuunsa ja omalle kotiseudulleen kiinnittynyt. Saamelaisen huomista ovat huolehtineet Äiti Maa ja Isä Aurinko, luonto ja vahva yhteys luonnon kanssa. Pärjääminen.

Vuoden 1995 perusoikeusuudistus toi Suomen hallitusmuotoon (HM 17.07.1919/94) saamelaisten perusoikeudet alkuperäiskansana ja saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevat säädökset. Nämä säännökset siirrettiin asiallisesti muuttamattomina vuonna 2000 voimaan tulleen Suomen perustuslakiin (PL 11.6.1999/731). Perustuslain 17.3 §:n mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla (saamen kielilaki 15.12.2003/1086). Saamelaisia koskevaan perusoikeussäännökseen (PL 17 §) liittyy läheisesti perustuslain 121 §, jossa säädetään saamelaisten kulttuuri-itsehallinnosta. Perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään laki saamelaiskäräjistä 17.7.1995/974).

Suomessa alkuperäiskansa saamelaisten olemassaololle on annettu perustuslaintasoinen oikeus. Toteutuvatko alkuperäiskansa oikeudet kuitenkin käytännössä – miten esimerkiksi sosiaalityö tunnistaa saamelaisen tarpeet ja oikeudet? Ja miten matkata rakenteellisessa pyramidissa, jossa ylimmällä tasolla on valtio, toisella toteuttavat instituutiot ja kolmannella yksittäinen ihminen? Voiko tietämättömyydestä aiheutuvasta pelosta ja ennakkoluuloista vapautua valoon ja harmoniseen yhdessä elämiseen? Onko enää mahdollista puhua dekolonisaatiosta- valkoisen ylivallan murtumisesta ja murtamisesta, jotta ei-valtaapitävät pääsisivät yhdenvertaisina oikeuksiinsa? Onko kuitenkin niin, että vanhoista opituista tavoista ja asenteista ei voi vapautua ja he, joiden vuoksi olisi tullut vapautua, ovat jo menneet?

Anni-Kristiina Juuso (Ánneristen Juuso på modersmålet nordsamiska) tillhör den renbetande samiska ursprungsbefolkningen, är skådespelerska, jurist, doktorand i juridik och bor i nordligaste Sverige och nordvästra Finland i Karesuandoområdet, i hjärtat av Sápmi. Förutom skådespeleri som hennes främsta karriär, koncentrerar hon sig som jurist på ursprungsbefolkning och mänskliga rättigheter. Hon har arbetat med frågor som rör sannings- och försoningskommissioner sedan 2017 både i Norge och Finland. Hennes doktorandforskning fokuserar på TRC som institution och huruvida sådana kommissioner verkligen bidrar, och i så fall hur, till förverkligandet av ursprungsbefolkningarnas *jus cogens* rätt till självbestämmande.

Från rädsla till ljus - Förståelse och gemenskap på väg mot allas vår framtid

Baluin čuvgi – Ipmirdeamiin ja ovttas buohkaid boahhteáigái

Urfolket samer är ett folk på cirka 100 000 som bor i Sápmi, ett område i fyra länder; Norge, Sverige, Finland och Ryssland (Kolahalvön). Det finns nio olika samiska språk, vilka alla betraktas som utrotningshotade. Samer är ett heterogent folk, men alla har en stark

koppling till sin familj, släkt och hemmatrikt. De som har tagit hand om samernas morgondag är Modern Jord och Fadern Sol samt Naturen och den starka gemenskapen med den. Att klara sig.

I samband med 1995 års reform av de medborgerliga fri-och rättigheterna i Finland, fastställdes samernas grundläggande rättigheter som urfolk i regeringsformen (regeringsformen 17.07.1919/94) Dessa rättigheter ingår också i den nuvarande grundlagen (grundlag 11.6.1999/731) som trädde i kraft år 2000. Enligt grundlagens 17 § 3 stycket har samer som urfolk rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos myndigheterna utfärdas genom lag (samisk språklag 15.12.2003/1086). Enligt 121 § 4 stycket i grundlagen har samerna språklig och kulturell autonomi inom sitt hembygdsområde i enlighet vad som bestäms i lag (lag om sametinget 17.7.1995/974).

Samernas existens som urfolk har en grundlagskyddad rätt i Finland. Men förverkligas samernas grundläggande rättigheter på riktigt? Hur identifieras samernas behov och rättigheter till exempel inom socialarbete? Och hur kan man navigera i en strukturell pyramid där staten ligger på toppen, institutionerna på andra plan och individen på tredje plan? Är det överhuvudtaget möjligt att befria sig från rädslan av ovisshet och fördomar till en harmonisk samlevnad? Är det meningsfullt att prata om dekolonisering – ett sammanbrott av det vita herraväldet så att icke-makthavare skulle likvärdigt uppnå sina rättigheter? Är det ändå så att det är omöjligt att befria sig från de gamla, inlärdade vanorna och attityderna samtidigt som de för vems skull man borde befria sig redan är borta?

Anni-Kristiina Juuso (Ánneristen Juuso in mother tongue Northern Sámi) is reindeer herding Indigenous Sámi, Actress, Lawyer Trained on the Bench, Ph.D. in law Candidate living in northernmost Sweden and northwestern Finland in Karesuando area, in the Heart of Sápmi. Besides acting as her Number One Career, as a Lawyer she concentrates in Indigenous and Human Rights Law.

She has worked with matters concerning Truth and Reconciliation Commissions since 2017 both in Norway and Finland. Her PhD research concentrates on TRC as an institution and whether such commissions really contribute, and if, how, to the realisation of Indigenous Peoples *jus cogens* the right to self-determination.

From fear to light – Understanding and together towards the future of everyone

Baluin čuvgii – Ipmirdeamiin ja ovtta buohkaid boahhteáigái

The Indigenous Sámi reside Sápmi as one people in four countries; Norway, Sweden, Finland and Russia (Kola Peninsula). There are nine Sámi languages alive, all of them are considered as endangered languages. There are approximately 100 000 Sámi individuals. The Sámi People are a heterogenous people and a Sámi individual is strongly connected with one's family and home territory. Those who have taken care of the Tomorrow for The Sámi are the Earth as the Mother and the Sun as the Father, as well as the Nature and the deep connection with it. Coping.

In 1995, Finland implemented an amendment of fundamental rights and, in conjunction with that, the basic rights of the Sámi people as Indigenous people were added in the Constitution Act (17.07.1919/94). These rights are also included in the current Constitution Act (

11.6.1999/731) which entered into force in 2000. Provided in the Constitution Act section 17 subsection 3, the Sámi as an indigenous people, have the right to maintain and develop their own language and culture. Provisions on the right of the Sámi to use the Sámi language before the authorities are laid down by an Act (the Sámi language Act 15.12.2003/ 1086). Provided in section 121 subsection 4 in the Constitution Act, the Sámi have linguistic and cultural self-government in their native region, laid down by an Act (Act on Sámi Parliament 17.7.1995/974)

In Finland, the existence of Indigenous Sámi people is given protection in the Constitution. But are the rights of the Sámi fulfilled in real life – how does for example Finnish social work 14ecoloniz the rights and needs of the Sámi? And how to navigate in a structural pyramid where the State is on the top, the executive institutions on the other level and the individual on the third level? Is it at all possible to overcome fears that are based on lack of knowledge and prejudices and to progress towards light and harmonious coexistence? Is it fruitful to talk about 14ecolonization anymore – the breakdown of the white supremacy so that those not in power would equally gain access to justice and their fundamental rights? Or is it nevertheless so that that is impossible to get rid of the old habits and prejudices, and those who would have benefited from it, are already gone?

TYÖRYHMÄT / WORKSHOPS

1 Ecosocial work and transformations toward sustainability in diverse and changing contexts

Työryhmän vetäjät / chairs:

Elisa Rainerma (University of Jyväskylä)

Linda Majander (University of Jyväskylä)

Anna-Leena Riitaola (University of Helsinki)

Ossi Laaksamo (University of Jyväskylä)

The aim of this workshop is to provide a forum for presentations and discussions among various perspectives on ecosocial work and their meaning in diverse and changing contexts. What is the connection between social work and global social and environmental issues? What is expected from social work in dealing with wicked problems such as climate change, ecological problems, new pandemics, or incipient authoritarianism, and how can social work and social workers contribute to ecological, economic, social, and epistemic transformation/transition towards a more ecologically, economically, and socially sustainable society and the planet? It is important to discuss how can transdisciplinary perspectives and collaboration, including both academic disciplines and actors beyond academia, be fruitful for ecosocial work and for the sustainability aims. What benefit can be gained by bringing together various sectors, professional groups, and actors, such as employment services, rehabilitation, education, city planning, social enterprises, or NGOs? One adequate point is also the concept of just in the green transition, which has got a strong political and economic surge in the EU and the US. How different groups of people such as minorities, indigenous people or social welfare recipients and their rights and basic needs are met? The discussion of the position of social work to promote and safeguard justice and equality for all is needed. The underlying theme of diversity in social work will tie together different topics.

1.1 The ecosocial paradigm in social work: striving for planetary well-being?

Ingo Stamm

The presentation focuses on the emerging ecosocial paradigm in social work and the interdisciplinary concept of planetary well-being. The ecosocial paradigm attempts to adjust the profession's core emphasis on social problems of and between human beings, shifting it to a position that puts humanity's dependence on the natural environment at its centre. Planetary wellbeing is a new concept stemming from a variety of disciplines, which describes a state in which the integrity of Earth system and ecosystem processes remains unimpaired to a degree that lineages can persist to the future as parts of ecosystems, and organisms (including humans) can realize their typical characteristics and capacities. In the presentation, similarities between the ecosocial paradigm and the concept of planetary well-being are discussed as well as the added value the concept of planetary well-being might bring to social work ethics and social work practice. It will be demonstrated that the concept of planetary well-being coincides in many ways with the ecosocial paradigm. In addition to being a useful aid for looking beyond traditional social work ethics and practices, the planetary well-being concept can also help social workers and their clients to reconsider their role regarding the well-being of other species and whole ecosystems.

1.2 Entangled Exposures: Environmental Movements Promoting Social Justice and Wellbeing beyond the Human

Fanny Södergran

The aim of the research is to describe how residents engaged in environmental movements, negotiate social injustices and welfare dimensions of the climate crisis. By seeking to understand how residents comprehend themselves as part of the natural environment, the research focuses also on the wellbeing of nature, including other living subjects than humans. This contributes with new knowledge of entanglements and permeability with nature, constituting of multiple subjects confronted by the risks of climate crisis.

Climate change has been defined as one of the most pressing structural and political challenges of our time, and as already vulnerable communities are disproportionately subjected to the impacts of climate change, it divides wellbeing globally. Through social work's focus on people's agencies in reconstructing their futures, and its historical development alongside social movements, it must also support pro-active, bottom-up initiatives by people working for change. The data therefore consists of interviews with, and blog posts from residents engaged in environmental movements in the Helsinki metropolitan area. Through the concept of posthuman assemblages, the analysis explores relational dynamics, re-grounding subjects in an ethical accountability towards the environment. These assemblages involve human and non-human relations, that cut across multiple categories and interlink the subject with its surrounding ecologies – illustrating our power to affect and be affected.

The presentation will focus on preliminary themes for analysis: temporality (intergenerationality and future planning), spatiality (transnationality, whiteness and racism), and materiality (interspeciesism and nature relationships), with a focus on how social justice and wellbeing within posthuman assemblages are negotiated.

1.3 Study of Ecosocial work as a transdisciplinary challenge in IRAN

Atefeh Safarabadi Farahani

More than 3000 years ago, the inhabitants of the dry, mountainous regions of Iran plateau perfected a system for conducting snowmelt through underground channels, the so-called Qanat. (Balali et al., 2009) The qanat is a water management method for developing and supplying groundwater. (Megdicke-Kharrrat et al., 2019)

The importance of qanat in social sustainability are participation and cooperation. Qanat with a complex cultural and historical background is managed with a group activity; identifying the existence of water and the process of digging, protecting, and supporting qanat requires the people's effort and the integration of many stakeholders, which have a specific task in this structure. These types of partnerships are considered bottom-up, but the management is top-down; for instance, people usually choose the qanat managers collectively. (Fadakar Davarani, 2017)

Ecosocial work scholars and community-based practitioners have documented local environmental initiatives' power for engaging residents across difference, building social

capital, indigenous leadership, and momentum for social change, and stimulating the bottom-up community development processes. Considering the old community organizing adage "start where the people are at," the evidence from Guelph's social networks of water activism suggests quite strongly that community-based social workers and other community organizers should be paying attention to local environmental issues and initiatives(Case, 2017).

The aim of this research is to study ecosocial activities in Iran responding to traditional water management (Qanat), a local initiative.

1.4 The mission of social work and public-school teaching in an age of global crises

Anna-Leena Riitaaja

This presentation delves into the significance of public missions and social purposes of the helping professions, especially social work and public-school teaching, during times of global upheaval. The research questions include: what characteristics and visions for the future are contained in the missions of social work and public-school teaching? To what extent do the socialization and professionalization processes prepare social workers and teachers to understand and respond to global crises? What new tools and paradigmatic thinking are required for social workers and public-school teachers to collectively make an impact against the onslaught of global crises? The three crises that are of most immediate concern include the pandemics, climate change, and incipient authoritarianism. Each of these crises feeds and escalates the others.

The project is built on four stages: analysis of the mission statements, investigation of how professionals are socialized and professionalized, a participatory process concerning individual and collective responses toward optimal stance taking (including cross-professional collaboration) and the review of the tools and paradigms developed in the project. Attention is paid to the opportunities of ecosocial approaches. The project features collaboration among dozens of scholars and practitioners in social work and education among Finland, Sweden, the US, and Canada. The hope is that the research will move social workers and public-school teachers throughout Finland to be activists regarding their own professional responses to global crises and to collaborate with others in the helping professions. On an action level, to what extent can the united helping professions safeguard society, work as transformative power for paradigmatic change, and act as a bulwark against regimes bent on censorship of the truth, assuming anti-scientific stances, and delivering hatred toward marginalized groups, or war? The time to find out has arrived.

Keywords: social work, teaching, global crises, professional societal missions

1.5 Miten sosiaalityö voisi (paremmin) edistää kestävyys siirtymää? Pohdintaa sosiaalityön kestävyysosaamisesta ja sen katvealueista

Satu Ranta-Tyrkkö

Sosiaalialalla tehtävän työn voi yleisesti ottaen väittää vahvistavan ja kannattelevan yhteiskunnan sosiaalista kestävyyttä, jossa keskeistä on muun muassa kansalaisten hyvinvoinnista ja sen edellytyksistä huolehtiminen, eriarvoisuuden vähentäminen ja osallisuuden ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukeminen. Toisaalta sosiaalialan osaamista ja tehtäväkenttää sanotaan varsin harvoin kestävyystermein, eikä ala juurikaan profiloidu, tai edes orientoidu, kestävyiden muita ulottuvuuksia – taloudellista, ekologista ja kulttuurista – edistäväksi toimijaksi, vaikka näinkin voisi olla. Kestävyys siirtymän keskellä tai ainakin kynnyksellä olevassa yhteiskunnassa aktiivisemmän kestävyystoimijan roolin luulisi silti kiinnostavan sosiaalialaa jo alan omista lähtökohdista, sillä ilmasto- ja ekologiset kriisit ovat vakava uhka hyvinvoinnille. Esityksessäni pohdin erityisesti Polku 2.0 – hankkeessa toteutetuissa kestävyyskoulutuksissa (ks.

<https://www.jyu.fi/fi/tutkimus/wisdom/polkukartta/koulutukset>) saamieni kokemusten valossa sosiaalialan kestävyysosaamista ja sen katvealueita, sekä miten ja miksi kestävyyskysymyksiin pitäisi sosiaalialallakin paneutua ja niitä edistää.

1.6 Kuntouttavan työtoiminnan paikantuminen ekososiaalisessa siirtymässä

Ossi Laaksamo

Esitys pohjautuu väitöstutkimukseen, jonka aineistonkeruuvaihe on päättymässä tammikuussa 2023. Kuntouttava työtoiminta on pitkäaikaistyöttömille tarkoitettu sosiaalihuollollinen palvelu sekä aktivointipolitiikan käytännön sovellus, jonka käytännön toteutuksessa on usein sosiaalisten tarkoituserien ohella ekologistia toiminnan sisältöjä. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen ja ekologisen yhtäaikainen ilmentyminen käsitteellistetään ekososiaalisena orientaationa. Tutkimus tarkastelee palvelua käytännön toteutuksen tasolta etnografisin menetelmin sekä kytkee löydöksiä suomalaiseen talous- ja työvoimapolitiittiseen järjestelmätasoon. Tutkimus pyrkii hahmottamaan kuntouttavan työtoiminnan paikantumista ekososiaaliseseen siirtymään kuvaamalla sen mahdollisuuksia, haasteita ja hypoteettisia ristiriitoja järjestelmätason kanssa. Aineisto kerätään etnografisesti osallistuvana havainnointina, ryhmäkeskusteluina, tutkimuspäiväkirjana sekä valokuvina yhden kuntouttavan työtoiminnan yksikön kahdessa eri työpajassa. Aineistoa analysoidaan tulkitsemalla kerättyä "tiheää kuvausta" työtoiminnan arjesta. Lisäksi analysoidaan palvelunkäyttäjien ja työpajojen henkilöstön ryhmäkeskusteluissa antamia merkityksiä niille ekososiaalisille piirteille, joita osallistuvalla havainnoinnilla on saavutettu. Myös tutkijan omat kokemukset työtoimintaan osallistumisen 4 kk:n ajalta ovat osa analyysia. Analyysin reflektiivisenä pintana on ekososiaalisen siirtymän teoreettisia jäsennyksiä sekä laajempi monitieteellinen kestävä kehityksen siirtymätutkimuksen kehys. Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Miten ekososiaalisesti orientoitunut kuntouttava työtoiminta paikantuu ekososiaaliseseen siirtymään?
- 2) Millaista toiminta on kuntouttavan työtoiminnan yksikössä ja mikä siinä näyttäytyy ekososiaaliselta?
- 3) Mitä kuntouttavassa työtoiminnassa oleva ekososiaalinen merkitsee...
 - a) palvelunkäyttäjille?
 - b) palvelun työntekijöille ja mitä he ajattelevat sen merkitsevän

palvelunkäyttäjille?

- 4) Millaisena kuntouttavan työtoiminnan järjestelmäkeskeinen intentio näyttäytyy ekososiaalisesti orientoituneessa kuntouttavassa työtoiminnassa?

Tutkimus avaa näkökulmaa sosiaalipalveluiden tutkimiseen ekososiaalisessa viitekehyksessä ja pyrkii popularisoimaan ekososiaalista ajattelua ja ymmärrystä käytännön sosiaalityöhön. Se nostaa esiin ja tarinallistaa sosiaaliantropologisessa hengessä suomalaisen aktivointipolitiikan kohteena olevien tahojen ääniä ja elämää kentältä. Lisäksi tutkimus osallistuu työvoimapoliittiseen keskusteluun muuttuvasta työelämästä, sinne sijoittumisesta sekä kestävästä työstä etenevän luontokadon, ilmastonmuutoksen sekä niiden hillitsemispyrkimysten aikakaudella.

2 Technological Advancement and Global Ageing in digital society: Opportunities, Innovations and New Practices in Social Work

Chairs:

Honglin Chen (University of Eastern Finland)

Heli Valokivi (University of Jyväskylä)

Coupled with the changing demographic in current society, there have been enormous changes in technological capability. Technology, already an integral component of everyday life, holds great promise for supporting the health and independence of the aging population. Gerotechnology is the application of technology to improve the lives of older adults.

Gerotechnology creates ever-expanding entrepreneurial opportunities to develop new products and services. Clearly, opportunities exist for products and services to help elders improve their quality of life. This also brings a challenge for social workers to utilize digital devices to facilitate service for older adults.

"How to integrate global population aging and technology development to help address the growing demands for care facing many aging societies is both a challenge and an opportunity for innovation (Kleiman, 2021)". But what's the core element to benefit older adults with all the fast developing technology? The working group would also like to discuss with you about the critical factor of gerontechnology from a social work and humanity aspect. On the basis of the coming conference working group, it is also expected to generate interdisciplinary dialogues on the topic for organizing a special issue for the *Asia pacific journal of social work and development*.

2.1 The development of gerontological social work practice pedagogical program for Chinese older adults in a digital society

Yaru Li

Social work students are the future service providers for old people, their professional competency would greatly impact the quality of social work intervention and wellbeing of older adults. Technology is shaping social work education in various forms such as online

social work practice and e-learning resources. Although standard for technology in social work and gerontology competency in western country has established, exploration and practice in China is lack. The aim of this pedagogy program is to develop a gerontological social work practice course which suited to current Chinese digital context. The whole program consists of design, implementation, and evaluation.

Within Problem-based Learning (PBL) model framework, students actively engage in problem finding, resolving and reflection. Using action research method, teacher and students conduct practice course pedagogy based on identified gerontological social work practice competency. Multi-level changes of students on value, knowledge and skill would be measured through quantitative and qualitative data. The process and outcome of this research program can be helpful for guiding practical gerontological social work teaching activity, accumulating evidence-based gerontological social work intervention experience, as well as enriching social work theory system in China.

2.2 A case study of promoting digital competences among seniors for improving their social participation and well-being

Tao Yang

As a main pandemic prevention method in China, detection of nucleic acid code was required almost in any circumstances. Without access or ability to use internet and smart phones, it is very inconvenient and almost impossible for the elderly to have regular activities in daily living. The impairment of social participation due to "digital divide" for seniors has become increasingly prominent and helping them to bridge the digital gaps in daily lives has become an important issue regarding well-being. In order to tackle this problem, in 2021, there was a pilot project called "an improvement action plan: achieving 1 million person-time of smart technology learning for seniors", initiated by the Shanghai Municipal Civil Affairs Bureau. Ten scenarios of smartphone applications commonly used and urgently needed by the elderly were summarized, including medical treatment, public transportation, presenting and scanning codes, online communications, e-payment, online shopping, online entertainment, computer use, security, etc. The project was required to be conducted in all 16 districts in Shanghai.

The overall aim of this case study is to examine the progress and effectiveness of this project, with a focus on how this project was conducted in various districts and communities and how to evaluate the outcome of social improvement. Through in-depth interview and narrative inquiry of stakeholders such as government officials, project executors, volunteers and senior participants, the study would like to illuminate features of the project, explore challenges and lessons encountered, and find out best practices to support and assist seniors in improving digital competence and social participation.

Key words: case study; senior well-being; digital competence; social participation improvement; digital divide

2.3 Research Development Activities - Case example of the digital support model provided to customers

Pirjo Vesa

Finland is digitizing rapidly and new technology is being introduced to an increasing extent in social and health care. Digital skills are needed in everyday life and working life. According to the Finnish Ministry of Finance, digital skills are new citizenship skills. The services are going electronic and are governed by the law on the provision of digital services. In order for the development of digital services in the social and health sector to be equal to the promotion of service availability, quality, information security and content accessibility, it should always proceed from the customer's perspective and respond to customer needs. However, not all services need to be digitized. The customer must help and support the use of digital services and offer digital support in the best way for the customer. Feedback and user experience must also be collected from customers, which can be used to develop the service.

The overall three important tasks of universities in Finland are research, teaching and social interaction. The mission of universities of applied sciences is to provide university education for professional expert tasks that meet the demands of working life and its development, and to support the student's professional growth. In addition, their mission is to carry out applied research, development and innovation activities that serve university of applied sciences teaching, promote working life and regional development, and renew the economic structure of the region.

In their tasks, the universities emphasize various studies, which aim to answer research questions by using and analyzing research methods, different materials. The main goal is to produce new information. Similarly, universities of applied sciences emphasize in their work research development activities, where the focus is on goal-oriented activities to develop something or a phenomenon.

The purpose of the workshop is to present a case example made as a research development activity, where research and development activities have been used. The content of the case example consists of the construction of a digital support model for customers and the result of what kind of digital support especially elderly people would like to receive to support the use of electronic services.

Keywords: digitalization, research development activities, digital support

2.4 The social work intervention practice for MCI older adults with the aid of digital tools

Honglin Chen

Mild cognitive impairment (MCI) is considered an intervention window period of the development of Dementia. Employing the Multicomponent nonpharmacological intervention model (MCNIA), the social workers team provide a series of interventions for MCI patients (N=52) and their caregivers recruited from the C hospital memory care outpatient unit in China using digital tools. The patients and caregivers were divided into intervention group

and control group. Both patient groups received routine pharmacological treatment while the intervention group received additional non-pharmacological intervention for a total of 8 weeks. Caregivers paired with patients during the intervention process. Pre and post-test were collected from both MCI patients and their caregivers, with additional biomarkers analysis collected from intervention group patients. The major findings are:

1. MCNIA effectively improved the cognitive ability and daily living ability of MCI group and released their depression symptoms.
2. MCNIA effectively reduced the care burden of caregivers and improved their social support.
3. MCNIA had better effect on cognitive ability improvement of early-stage MCI patients; MCNIA helped more on depression symptoms for the group with slightly severe cognitive symptoms supported by the correlation analysis of Biomarker A β 40, A β 42/A β 40, and Tau protein.

The paper emphasized the practice value of social work non-pharmacological intervention using digital tools for MCI patients and their caregivers, and reflects the practical difficulties and countermeasures.

2.5 Care technology entering home and vulnerability of older adults

Heli Valokivi

In this paper, we examine the experiences of older people living at home and using home care services with care technology. We ask what happens to the care and vulnerability of the older adults when technology is brought into their home as a part of the care work. Our perspective on the technologization of care is in its social, bodily, and organizational consequences, which we approach through the concept of the digital landscape of care. The object of study is the socio-cultural structures and processes as well as the practices and experiences related to care, which includes various perspectives such as support, services, ethics, morals, responsibilities, and local policies of care (Milligan & Wiles 2010). The digital landscape of care refers to the consequences of technologies brought into homes of older people (Lindberg & Carlsson 2018).

The care technologies under review are a remote monitoring system, a video conference phone system, and an application, which includes for example various exercise, music, and memory programs. The research data consists of interviews with older people living in private homes in Northern Finland who have started using care technology. The data is analysed using theory-driven content analysis from the perspectives of the individual, the social networks, and the service system. As a summary of the results of the analysis, we define safety, usability, the need for and importance of care technology in the landscape of digital care for the users as the cross-cutting themes of care technology brought to their homes. In relation to these themes, vulnerability can either decrease or increase. In the home, factors that protect against vulnerability and put at risk to it are intertwined in the digital landscape of care.

3 (Anti)racism and whiteness in social work with children and young people of colour

Työryhmän vetäjät / chairs:

Tuuli Kurki (University of Helsinki)

Ona Needelman (University of Helsinki)

Nia Sullivan (University of Turku)

Racism and other forms of discrimination can have significant consequences on (mental) health of children and young people of colour as well as their families and communities at large. Racism also impacts on who gets to be heard and whose voices are legitimized in social work research and practice, and with what conditions. Whiteness as a power structure, in turn, produces, upholds, and reproduces racism, privileges and inequalities also within social work. This can be seen, for instance, in the lack of recognition on how racism and whiteness 'work' in encounters between white social workers and children, young people and families of colour as users of social services.

The contexts discussed in the presentations can be, but are not limited to, child welfare services, school social work, and mental health services, including substance abuse services. In relation to the overall theme of this year's conference, presentations that challenge the concepts like diversity, cultural sensitivity and multiculturalism in social work research and practice are of particular interest. The idea of the workshop is to provide a space to discuss racism and whiteness in social work in a critical but supportive atmosphere and think collectively what antiracist social work with children and young people can and could be both in research and practice.

3.1 Rakenteellinen rasismi lastensuojelussa

Liban Ismail, Kimmo Salo

Esityksen aiheena on rakenteellinen rasismi lastensuojelussa. Suomalainen sosiaalityön tutkimus on tuottanut tietoa, ettei rodullistetun asiakkaan erityisnäkökulmaa juuri tunnisteta eikä oteta huomioon palvelujärjestelmässä. Esityksemme tavoitteena on tuoda esille tätä eriarvoisuutta sekä lisätä yleistä ymmärrystä rodullistettujen asiakkaiden monitasoisista intersektioista. Esityksen keskeisiä aiheita ovat lastensuojelu, sitä ohjaavat velvoittavat lait yhdenvertaisuudesta, lapsen oikeudesta erityiseen tukeen sekä lapsen taustan ja lähtökohtien huomioimisen puute lastensuojelussa. Tuomme esityksessä esille yleisiä käytännön työskentelyssä tapahtuvia rasistisia toimintamalleja. Yksi näistä on se, että tällä hetkellä työskentely tapahtuu yleensä kahden ääripään välillä etnosentrisyyden ja kulttuurirelativismin välissä. Etnosentrisyys keskeinen työskentely tapahtuu, kun työntekijä perustelee toimintatapaansa omalla kulttuurilla sivuuttaen, kokonaan asiakkaan oman kulttuurin. Kulttuurirelativismi tarkoittaa taas tilannetta, missä työntekijä antaa perheille vapauksia heidän kulttuurinsa nimissä. Nämä kaksi lähestymistapaa ovat kaukana toisistaan, ja tämän takia asiakkaiden tasa-arvo ei voi mitenkään tapahtua. Käytännön työssä tämä ilmenee työntekijän sisäistetyn kulttuuri-identiteetin korostumisena asiakastyössä.

3.2 Kulttuuriset ennakkoluulot sosiaalityön ongelmanmäärittelyn resursseina – esimerkkinä kunniaan liittyvä väkivalta

Eeva Elfving Ström

Esitys perustuu vielä työn alla olevaan artikkelikäsitkirjoitukseen, jonka olen kirjoittanut pro gradu-tutkielmani ”Kunnia, etnisyys ja kulttuuri. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaan liittyvästä väkivallasta” (Elfving 2017) pohjalta. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää miten sosiaalityöntekijät määrittelevät ongelmia kunniaan liittyvän väkivallan tapauksissa. Aineistoni perusteella sosiaalityöntekijät käyttävät kulttuurisia ennakkoluuloja ongelmanmäärittelyn resursseina. Väkivaltaisuuden katsotaan olevan kiinteä osa ”muslimikulttuuria” ja sen perinteitä. Väkivallan mahdollistaa naisen huono asema. Asiakkaan muslimitausta erotetaan suomalaisuudesta tarkkarajaisesti ja sillä selitetään yksilöiden käytöstä, sosiaalityöntekijöiden omaa päättelyketjua sekä väkivallan taustalla vaikuttavia sukupuolten välisiä suhteita. Tarkkarajainen ja ennalta tunnettu ”muslimikulttuuri” yhdistetään väkivaltaisuuteen ja sen perusteella arvioidaan ja ennakoidaan väkivallan mahdollisuutta. Uhreja ja tekijöitä määrittävät etnisyyden lisäksi myös sukupuolittuneet jaot. Uhrin määrittävät aineistossa ensisijaisesti vailla toimijuutta oleviksi alistetuiksi tytöiksi tai naisiksi, ja tekijät taas väkivaltaisiksi ”maahanmuuttajamiehiksi”. Sukupuolilla onkin tiivis yhteys siihen, miten ymmärrämme suomalaisuuden ja maahanmuuttajuuden välisen suhteen sekä etnisen ja rodullisen erilaisuuden. Tutkielmani johtopäätös on, että suomalainen tasa-arvoisuus muodostuu sosiaalityön käytännöissä perustavaa laatua olevaksi arvoksi, jolla perustellaan varsin avointakin syrjintää. Muslimitaustaisten asiakkaiden ja heidän kohtaamiensa tilanteiden läpikotainen kulttuuristaminen on omiaan estämään sellaisen ongelmanmäärittelyn, joka ottaa huomioon yksilöiden ja tilanteiden väliset erot. Aineistoni valossa asioiden käsittely jää oletusten ja käsitysten varaan, eikä asiakkaalle rakennu paikkaa tulla kohdatuksi yksilönä ainutlaatuisessa tilanteessaan.

3.3 Disrupting Racism and Colonial Legacies in Student Welfare Services – Undoing professional complicity and promoting antiracism as a professional competence

Ona Needelman

The aim of my planned doctoral thesis is to draw attention to the processes of undoing racism for better meeting the needs of school welfare clients affected by racialization through examining how racism and its impacts on school welfare services and support outcomes are understood and addressed by school welfare. The thesis will increase understanding around the ways in which school social workers and psychologists as welfare service providers for diverse clientele can, and are obligated to, promote anti-racist student welfare. For this workshop, I will present on one research question “How do aspiring school social workers and psychologists reflect on their competencies and obligations to deal with and reflect on racism, systems of power and social justice?”, and invite discussion on researching the processes of becoming an antiracist professional. I plan to interview social work and psychology students with diverse backgrounds and identities interested in school welfare work for analyzing their perceived preparedness for antiracist practice. I will also examine how interviewees directly affected by racialization view the ways their professional education

and its environments addresses racism. Conducting interviews with students from two fields that collaborate in working life with shared clientele will also make it possible to analyze how potentially different professional views and approaches on dealing with racism may intersect in practice. Critically examining seemingly self-evident professional values such as cultural competence respecting diversity can shed light on the challenges of embedding antiracism into professional obligations and services.

3.4 "I lied myself out of there": Young people of colour, affective self-exclusion and mistrust towards support and care in spaces of whiteness

Tuuli Kurki

In this presentation, I draw from an ongoing postdoctoral research project “Racism, Mental Health and Young People of Colour” (Academy of Finland 2020-2023), a multi-sited ethnographic study on the Finnish mental health system from the perspective of young people of colour. The central questions discussed are (1) how young people of colour respond to the (lack of) support and care provided and perceived in spaces of whiteness, and (2) how the hegemony of whiteness in support and care services contributes to the silencing of young people of colour about mental distress. The presentation (and a paper in process) is based on the data produced through discussions and interviews with young people of colour (aged 13 to 29) on their lived experiences, shaped by the intersections of race and other markers of identification, of mental distress and the support and care they have (not) perceived for mental health. The lived experiences of young people of colour show how they have been intimidated into silence about mental distress both through their personal encounters with the white care system and its white saviorism agenda, as well as the intergenerational mistrust towards “white care” within their families and communities at large. Of particular interest are, however, the multiple ways in which young people of colour challenge and resist the support and care provided for them in spaces of whiteness, for instance by engaging in affective self-exclusion (Reay et al. 2005) from the services. While these strategies can act as important coping mechanisms of self-protection in order to deal with overt prejudice, racism and the belittling the experiences of mental distress and “living while Black” (e.g. Kinouani 2021), they also highlight how the white care system itself makes young people of colour feel “non-existent” (Fanon 1967) and excludes them from the services from which they were already excluded.

4 Linguistic vulnerability in a diversifying social work context

Työryhmän vetäjät / chairs:

Camilla Granholm (University of Turku)

Eveliina Heino (University of Helsinki)

Maria Jauhiainen (University of Turku)

Hanna Kara (University of Helsinki)

Meri Kulmala (University of Helsinki)

Anni-Mari Lassila (University of Helsinki)

Camilla Nordberg (University of Turku)

Antero Olakivi (University of Helsinki)

Being a non-native language speaker creates and reinforces vulnerability in a social service system already defined by different power hierarchies. Despite the fact that social work is essentially permeated by language, language divisions and multilingualism have not received much attention in social work research or practice. Rather than making the system linguistically more accessible, change has typically been expected from the service user. Meanwhile, it remains unexplored how linguistic inequality is linked to other social divides, such as ethnicity, class, gender, age, disability, and their intersections. The increasing digitalisation of public services has further accentuated such asymmetries.

4.1 Interactions With/in Foreign Language in Care Work: the Case of the Russian-Speaking Care Workers in the Finnish Elderly Care Services Provided in Swedish

Anna Avdeeva

Drawing on the case of the Russian-speaking immigrants in Finland, my presentation reveals the role of non-native language in care work intended for elderly. Drawing on actor-network theory and new materialism, I argue that in case of the Russian-speaking care workers employed in Finland languages — namely Swedish and Finnish, could be considered as the nonhuman actors. Tightly bound together, both ANT and new materialism argue that agency is not limited to human beings, they approach agency as the capacity to act which is not a resource possessed or exerted by someone but rather a capability to create certain effects.

Based on the findings of my research, the presentation shows how Finnish and Swedish languages exercise effects on Russian-speaking care workers' choices, actions, and strategies; how these two languages might differently position the newcomers into the Finnish society in general and within the professional field of care work in particular. The presentation discusses the role of language proficiency for entering into the field of care services for elderly and remaining in care in work in Finland. Yet, the discussed effects are not independent as they are revealed only in situations of intra-action between those who try to study Finland's national languages and the languages themselves.

4.2 Linguistic profiles and needs in multilingual diaspora communities of Helsinki

Antti Laine, Friederike Lüpke

In a new sociolinguistic research project at the University of Helsinki, we are conducting research on the linguistic profiles, language ideologies and linguistic needs and experiences of multilingual members of diaspora communities in Helsinki. The aim of the pilot study, which will last until the end of 2023, is to conduct semi-structured interviews with people with East African backgrounds. The starting point is to find people with Swahili in their language repertoires, a choice made based on the language proficiency of the interviewer; multilingualism can thus be incorporated into the discussions from the get-go, with the interviews conducted variably in Finnish, English and Swahili. Ideally, the inclusion of Swahili will make the situation more accessible, and perhaps less intimidating, to the participants, as opposed to relying only on standardized European languages imposed from above. By gathering language-related ideas and experiences from multilingual communities, we hope to contribute to a better understanding of the linguistic needs of these people as they interact with the various facets of the wider society. While work on finding participants and planning the interviews is only beginning as of early January 2023, our talk in the workshop on linguistic vulnerability will introduce the project in more detail and share our current progress and plans for the future.

4.3 Omista ja läheisten perusoikeuksista huolehtiminen vuorovaikutuksellisenä toimintana: näkökulma kielelliseen haavoittuvuuteen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä

Antero Olakivi

Suomalainen sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmä odottaa Suomeen muuttaneilta ennen muuta sopeutumista ja itsen muokkaamista. Tätä taustaa vasten on kiinnostavaa tutkia tilanteita, joissa Suomeen muuttaneet ihmiset pyrkivät itse vaikuttamaan palvelujärjestelmään ja edistämään omia tai läheistensä perusoikeuksia julkis palveluiden käyttäjinä.

Esitys ja sen taustalla oleva tutkimus tarkastelee kyseisiä tilanteita ja kysyy seuraavanlaisia kysymyksiä: Millaisia normatiivisia ja affektiivisia esteitä Suomeen muuttaneet ihmiset kohtaavat tilanteissa, joissa he pyrkivät edistämään omia ja läheistensä perusoikeuksia suomalaisten julkis palvelujen käyttäjinä? Miten tulkinnat oikeuksista rakentuvat osana kansalaisuuden, ansaitsevuuden ja tunnistamisen/tunnustamisen diskursseja? Miten Suomeen muuttaneet palvelujen käyttäjät neuvottelevat asemaansa suhteessa kyseisiin diskursseihin? Millaisia käytännöllisiä esteitä Suomeen muuttaneet ihmiset kohtaavat tilanteissa, joissa he pyrkivät ajamaan omia ja läheistensä perusoikeuksia suomalaisten julkis palvelujen käyttäjinä? Miten esimerkiksi kirjallisten valitusten ja oikaisuvaatimusten tekeminen onnistuu henkilöltä, jolle suomi/ruotsi ei ole äidinkieli? Mitä muita tietoja ja taitoja oikeuksien aktiivinen ajaminen edellyttää (esim. tieto järjestelmästä ja omista oikeuksista, digitaidot)? Mistä ihmiset saavat apua?

Esityksen aineisto on kerätty osana Åbo Akademin ja Helsingin yliopiston yhteishanketta Monikielisyys ja kielellinen haavoittuvuus sosiaalityön digitalisoituvilla kentillä. Hanke tutkii

monikielistä sosiaalityötä fyysisissä ja digitaalisissa ympäristöissä ja kehittää osallistavia menetelmiä sosiaalityöhön asiakkaiden kanssa, joiden äidinkieli on jokin muu kuin ruotsi, suomi tai saame. Hanketta rahoittaa sosiaali- ja terveysministeriö. Esitys keskittyy kuvauksiin tilanteista, joissa palvelujen käyttäjät ovat kohdanneet syrjintää, rasismia tai muuten haavoittavaa kohtelua terveys- ja sosiaalipalveluissa ja/tai joissa he ovat olleet eri mieltä heitä koskevista päätöksistä. Miten tilanteet ovat edenneet, ja miten oikeuksien edistämisen käytäntöjä– ja niiden mukana arjen kansalaisuuden toteutumista – voitaisiin tulevaisuudessa kehittää?

4.4 Vieraskielisten lapsiperheiden vanhempien hyvinvointi ja sen muutokset Covid-19 pandemian alussa

Eveliina Heino, Hanna Kara

Tutkimuksessa tarkastellaan vieraskielisten vanhempien hyvinvointia ja sen muutoksia Covid-19 pandemian alussa, keväällä 2020. Vieraskielisillä tarkoitamme äidinkielenään jotain muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia henkilöitä. Käytännössä kyse on usein monikielisistä henkilöistä, mutta tässä käsitevalinnassa teemme rajauksen vanhempiin, joiden asiointikieli on eri kuin julkisissa instituutioissa käytetyt kielet. Tutkimuksen aineisto pohjaa laadulliseen kyselyyn, jota jaettiin sosiaalisessa mediassa 18.4–26.5.2020. Aineisto muodostuu 95 vastauksesta. Vastaaajat ovat 40 eri maasta. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiologi Erik Allardtin (1976) kehittämä jaottelu hyvinvoinnin ulottuvuuksista, joita ovat having (elintaso ja fyysiset tarpeet), loving (sosiaaliset suhteet) ja being (itsensä toteuttaminen). Alustavien tulosten mukaan vieraskieliset vanhemmat kuvasivat kielteisiä hyvinvoinnin muutoksia kaikilla kolmella hyvinvoinnin osa-alueella. On erityisen huomionarvoista, että tutkimukseen osallistuneet vanhemmat saivat hyvin vähän tukea julkisista palveluista. He myös kuvasivat oman sekä lapsensa eristyksen suomalaisesta yhteiskunnasta erityisen haastavana, sillä monella heistä ei ollut Suomessa tukenaan läheisverkostoja. Perhesuhteiden tiivistyminen kotitaloudessa asuvien jäsenten kesken tulkittiin pääosin myönteisesti perheenjäseniä yhdistävänä kokemuksena.

4.5 Monikielisten tyttöjen osallisuus koulussa ja kaveriporukoissa

Anni-Maria Lassila

Tarkastelen väitöskirjassani monikielisten tyttöjen osallisuutta koulussa ja koulun ulkopuolella. Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta osasta, joista ensimmäinen muodostuu 14 tytön, ja toinen koulukuraattorin haastatteluista. Teemat käsittelevät sukupuolen ja etnisyyden kysymyksiä. Tutkimuskouluina on kuusi Helsingin yksityistä koulua. Tutkimuksessani selvitän, minkälaisia merkityksiä osallisuudelle annetaan ja minkälaisista osatekijöistä osallisuus rakentuu tyttöjen puheessa. Lisäksi olen kiinnostunut siitä, minkälaisena tyttöjen osallisuus näyttäytyy koulukuraattorin tulkitsemana. Selvitän koulukuraattoreiden mahdollisuuksia tukea tyttöjen osallisuutta koulussa tarkastelemalla tyttöjen ja koulukuraattoreiden puheen yhtäläisyyksiä ja eroja. Tarkastelen aineistoani kerronnassa muodostetun sosiaalisen todellisuuden rakentamisen tavoista (Taylor 2010). Aineistoani analysoin diskursiivisen tutkimussuuntauksen positiointianalyysin keinoin (Harré & van Langenhove 1991), ja olen kiinnostunut siitä, millä tavoin tytöt neuvottelevat asemistaan niitä ottaen, kyseenalaistaen ja hyläten. Lisäksi

tarkastelen sitä, miten koulukuraattorien puheessa tytöille annetaan positioita ammattilaisen roolissa.

Tyttöjen puheessa positiointi ja sen keinot ovat yhteydessä koulun toimintaympäristöön ja koulun ulkopuolelle sijoittuvaan toimintaympäristöön (ks. Gordon ym. 2000). Positiointi ja neuvottelun painoarvot vaihtelevat kontrolloidussa ympäristössä ja vapaammassa koulunulkopuolisessa ympäristössä. Positiointiin vaikuttaa lisäksi konteksti ja puheenaihe, kuten sukupuoli ja etnisyys vertais- tai sukulaissuhteissa. Tutkimuksen odotan lisäävän ymmärrystä monikielisten tyttöjen osallisuudesta ja siitä, minkälaisia keinoja koulukurattorilla on tukea tyttöjen osallisuutta koulussa. Esityksessäni esitän alustavia tutkimustuloksia osallistumalla ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun tyttöjen pahoinvoinnin lisääntymisestä.

4.6 Suomeen muuttaneiden osallisuus sosiaali- (ja terveys)palveluissa

Sirkku Varjonen & työryhmä

Esityksessämme esitellään tutkimushanketta, jossa tarkastellaan Suomeen muuttaneiden osallisuutta sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tutkimuksen aineistonkeruu on yhä käynnissä ja työryhmäesityksessämme käydään läpi ensimmäisiä, alustavia tuloksia.

Tutkimus on toteutettu Kuntoutussäätiön luotsaaman Osana-verkoston yhteistyönä. Tutkimusta toteuttamassa on yhteiskuntatieteilijöitä, järjestötyöntekijöitä sote-järjestöistä ja maahanmuuttajajärjestöistä, sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden työntekijöitä. Aineistoa on kerätty kahdella verkkokyselyllä. Ensimmäisellä kyselyllä kartoitetaan sosiaali- ja terveyspalvelujen ammattilaisten kokemuksia työskentelystä Suomeen muuttaneiden ihmisten parissa. Toisella kyselyllä kartoitetaan Suomeen muuttaneiden ihmisten kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttämisestä. Tarkoituksemme on selvittää, missä määrin Suomeen muuttaneiden osallisuus nykyisellään toteutuu sosiaali- ja terveyspalveluissa eri osapuolten näkökulmasta, minkälaisia esteitä sen toteutumiseen liittyy ja miten esteitä voidaan purkaa. Tavoitteena on auttaa kehittämään sote-palveluita niin, että Suomeen muuttaneet ihmiset voisivat käyttää palveluita ja hyötyä niistä nykyistä paremmin.

Vaikka tutkimus ei kohdistu tiukasti sosiaalityöhön, tarjoaa se tuoretta tietoa myös tältä kentältä niin vieraskielisten asiakkaiden kuin alan ammattilaistenkin näkökulmasta. Esityksessä syvennyttäänkin erityisesti 1) Suomeen muuttaneiden / vieraskielisten asiakkaiden kokemuksiin sosiaalipalveluiden käytöstä ja luottamukseen näitä palveluita kohtaan ja 2) sosiaalipalveluissa työskentelevien ammattilaisten käsityksiin ja kokemuksiin siitä, miten vieraskieliset / Suomeen muuttaneet asiakkaat käytännössä huomioidaan asiakkaina ja mitä tukea työssä tarvittaisiin, jotta asiakkaiden yhdenvertaisuus ja osallisuus toteutuisi nykyistä paremmin.

4.7 Digitaalisia sote-palveluja paikkaavien järjestöjen tekemän varjotyön synnyttämät digitaaliset varjokansalaiset

Ulla Buchert, Meri Kulmala

Hyvinvointivaltioon kohdistuvien neoliberaalien tehostamispyrkimysten on kuvattu johtavan varjovaltion syntyyn. Varjovaltiolla viitataan tällöin paitsi julkisen sektorin ja järjestöjen välisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen, myös aiemmin ainoastaan valtiolle rajatun vallan ja vastuiden uudenlaiseen jakautumiseen. Esitämme, että julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen digitalisointi on kiihdyttänyt tätä kehitystä entisestään. Palveluiden käyttäjien näkökulmasta katsottuna digitalisaatiokehityksellä on merkittäviä vaikutuksia: se näyttää marginalisoivan jo valmiiksi rakenteellisesti haavoittuvassa asemassa olevia asiakkaita ja vaarantavan heidän sosiaalisten oikeuksiensa toteutumisen.

Tarkastelemme tässä esityksessä erityisesti digitaalisia sosiaalipalveluita ikääntyvien Suomeen muuttaneiden asiakkaiden näkökulmasta. Esimerkiksi kaikkea Kelan eri elämäntilanteisiin tarjoamaa perusturvaa, kuten asumistukea, toimeentulotukea, takuueläkettä ja kuntoutustukea, on haettava digitaalisesti. Ilman kolmansien osapuolten apua sote-palveluiden digitalisointi käytännöllisesti katsoen sulkee palvelujärjestelmän ulkopuolelle asiakkaat, joiden kohdalla riittämättömät digitaidot yhdistyvät muunkielisyyteen, heikkoon luku- ja kirjoitustaitoon ja/tai muihin toimintakykyä alentaviin haasteisiin. Kolmansien osapuolien apu yhtäältä mahdollistaa pääsyn palvelujärjestelmään ja tarvittavaan tukeen, johon asiakas on oikeutettu, mutta toisaalta rikkoo monella tapaa asiakkaiden yksityisyyttä ja oikeuksia.

Tutkimuksemme pohjaa pääkaupunkiseudulla toimivaa järjestöä koskevaan etnografiseen ja kanssatutkimukselliseen tapaustutkimukseen. Olemme havainnoineet järjestön Suomeen muuttaneille ikääntyville tarjoamaa monikielistä palveluneuvontaa ja haastatelleet järjestön asiakkaita. Tutkimuksemme perusteella väitämme, että sosiaali- ja terveyspalveluiden digitalisointi on synnyttänyt järjestöihin uudenlaista digitaalista varjotyötä sekä sen tuloksena vain hatarasti psyko-fyysis-sosiaaliin esikuviansa viittaavia äänettömiä, kasvottomia ja usein epäkoherentteja digitaalisia varjokansalaisia.

4.8 Kohtaamisia digitaalisilla näyttämöillä

Camilla Granholm

Sosiaalipalvelujärjestelmä ja asiakkaat kohtaavat enenevässä määrin digitaalisten palveluiden kautta. Digitaalisilla palveluilla, jatkossa digipalveluilla viitataan tässä asiointi mahdollisuuksiin (itsepalvelu), jossa voi täyttää hakemuksia, jättää liitteitä tai valittaa päätöksistä. Digitalisoimalla halutaan tehdä palveluista joustavampia ja vaikuttaa niiden saatavuuteen (käytettävissä riippumatta ajasta ja paikasta), niin, että aikaa säästyisi sekä asiakkailta että työntekijöiltä. Kasvokkaista palvelua on nykyään vaikea saada ilman usein digitaalisesti tapahtuvaa ajanvarausta.

Sosiaalityön haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden palvelujen saantia digitalisaatio on jopa, tiettyjen asiakasryhmien osalta hankaloittanut. Hankaluudet liittyvät oikeanlaisten, toimivien laitteiden puutteeseen, asiakkaiden puutteellisiin digitaitoihin ja/tai digipalveluihin tunnistautumiseen. Digipalvelut toimivat vielä melko binäärisesti, eli jos rasti on

hakemuksessa väärässä ruudussa tai puuttuu asia ei etene tai jää käsittelemättä. Digipalveluiden hallitseminen vaatii palvelujärjestelmän tuntemusta sekä kielitaitoa.

Toisaalta ajasta ja paikasta riippumattomat digipalvelut mahdollistavat sen, että asiakkaat, jotka eivät pysty käyttämään digipalveluja itsenäisesti, voivat saada apua ja tukea asioiden hoitamiseen. Asioiden hoitamisessa käännytään ensisijaisesti luotetun tahon kuten sukulaiset ja ystävät tai erilaisten järjestöjen tarjoaman palveluneuvonnan puoleen. Akuuteissa tilanteissa tai jos luotettuja auttajia ei ole saatavissa asioinnin tueksi kelpuutetaan myös tuntemattomia tai maksua vastaan apua tarjoavia toimijoita, mikä on tietoturvan kannalta arveluttavaa.

Edellä mainitut digipalveluiden haasteet ja mahdollisuuden ovat tulleet hyvin konkreettisesti esille ikääntyneiden maahan muuttaneiden kanssa työskentelevän järjestön toiminnan havainnoinnin aikana. Miten tämä tilanne on selitettävissä sulautuvan sosiaalityön käsitteen kautta, jossa lähtökohtana on, että asiakas ja hänen tarpeensa ovat keskiössä. Onko sosiaalipalvelujärjestelmän tarjoamat digipalvelut rakennettu järjestelmäkeskeisesti niin, että vastuu omien asioiden hoitamisesta vyörytetään asiakkaiden niskaan? Ja asiakaslähtöisiä sulautuvan sosiaalityön palveluja tarjoavat lähinnä järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat?

5 Siirtolaisuuteen ja muuttoliikkeeseen kytkeytyvä moninaisuus sosiaalityössä / Migration and diversity in social work

Työryhmän vetäjät/ chairs:

Maija Jäppinen (Helsingin yliopisto)

Hanna Kara (Helsingin yliopisto)

Camilla Nordberg (Turun yliopisto)

Anna-Leena Riitaaja (Helsingin yliopisto)

Työryhmässä käsitellään siirtolaisuuteen ja muuttoliikkeeseen kytkeytyvää moninaisuutta. Siirtolaisuutta tarkastellaan laajasti: kyse voi olla niin maahan- kuin maastamuutosta, ja muuttoliikkeen konteksti ja syyt voivat olla monenlaisia. Tarkastelemme sosiaalityön arjen kohtaamisiin, sosiaalityön koulutukseen ja asiantuntijuuteen sekä hyvinvointivaltion rakenteisiin liittyviä kysymyksiä yhteiskunnan moninaisuuden näkökulmasta. Toivotamme työryhmään tervetulleiksi niin teoreettiset/käsitteelliset, metodologiset, empiiriset kuin suoraan käytännön sosiaalityöstä tai sosiaalityön opetuksesta ja koulutuksesta ammentavat puheenvuorot ja esitykset. Esitykset voivat käsitellä esimerkiksi monikielisyyttä, kotoutumista, perheenyhdistämistä, ylijäätävyyttä, kuulumisen ja ansaitsevuuden kysymyksiä, valtaa, osallistavia tutkimusmenetelmiä, tutkijan positiota ja eettistä reflektiota. Esityksen voi pitää suomen, ruotsin tai englannin kielellä. Keskustelun kieli päätetään yhdessä tilannekohtaisesti.

This working group deals with diversity in connection with migration and mobility. Migration is understood broadly: as immigration and emigration, and the reasons for migration and mobility may vary. We will discuss everyday encounters in social work, social work training and expertise, and the structures of the welfare state from the perspective of diversity. We welcome presentations that are theoretical/conceptual, methodological, empirical, or draw directly from social work practice or education. Presentations can deal

with, for example, multilingualism, integration, family reunification, transnationality, questions of belonging and deservingness, power, participatory research methods, the researcher's position and ethical reflection. Presentations can be in Finnish, Swedish or English. The language of the conversation is decided together at the workshop.

5.1 Afghan Women's Perceptions on Domestic Violence and Child Protection in Finland

Laleh Golamrej Eliasi

Finland is the second most violent country for women in the European Union. Although the statistics in Finland are transparent, there are no statistics on domestic violence by nationality. On the other hand, being a Muslim woman in a non-Muslim-majority country represents a position of double vulnerability to violence. There are 10404 Afghan refugees in Finland, who are Muslim. As a result of unfamiliarity with support services, fear of the police, social isolation, and family commitments, domestic violence against women (DVAW) can be a hidden issue among these families. Although witnessing and experiencing DV have devastating effects on women's and children's well-being, there is a lack of studies about DVAW among Afghan families in Finland. To fill this knowledge gap, Afghan women living in Finland are selected as the target group to assess their views on DVAW and child protection. This study is implemented in the socio-ecological approach framework to assess the impacts of individual characteristics, interpersonal relationships, community, and society components on DVAW in Afghan families. Interviews with Afghan women and Content analysis are used to answer the primary research question: how do Afghan women discuss DVAW and child protection? Findings have two different concepts; DVAW and child protection. DVAW has three categories; I)types of DVAW, II)Risk factors, and III)consequences. Moreover, child protection also has 3 categories; I)available services for child protection, II) ideal services for child protection, and III) Reason for not reporting DVAW.

5.2 Perceived barriers to Mental Health Service Utilizations, and Coping Strategies of the Afghan Forced Migrants in Finland

Hadi Farahani

This study examines Afghan forced migrant's perceived barriers to seek mental health services in Finland, as well as their coping strategies to manage probable mental health issues. To this aim, 25 +18-year-old male or female Afghan refugees/ asylum-seekers were recruited via snow-ball sampling method and interviewed through semi-structured interview technique. This study identified five themes regarding barriers for mental health: "lack of proper information about the mental health services in Finland", "lack of trust to the effectiveness of remote mental health practice" (during the pandemic), "issues related to interpretation or translation", "lack of mutual understanding with the service provider", and "lack of cultural sensitivity of the mental health social workers". The coping strategies to reduce mental health negative effects in turn were categorized under three main themes: "positive role of religion", "herbal medicine", "listening to music" (by women). This research potentially contributes to the current knowledge on inclusion and multiculturalism in mental

health services for forced migrants in Finland. Key words: mental health, service users, barriers, coping strategies, Afghans, forced migrants.

5.3 The Church's Café Serving Migrants in Sweden: Creating a Support Network for Social Resilience

Azher Hameed Qamar

With an increase in international migration, it is becoming significant to examine the function of religious organizations to present a philanthropic model in which religious membership is not perceived as a source of social visibility and access to social resources based on religious affiliation. Due to the cultural diversity of the migrant community, it is important to explore the role of religious institutions in fostering migrants' social resilience, regardless of religious membership or status. This paper reports on the findings of a field visit to the Church's Café in a small town in Sweden. In collaboration with a non-religious organization and the Church of Sweden, the Church's Café provides social and economic support to migrants. I investigated the Church's role in migrants' social welfare and the challenges associated with creating a support network to foster social resilience among migrants. This fieldwork expands on my ongoing research on social resilience and migration. I interviewed the priest, the deacon, a group of migrant women (from various Arab countries), and a young Afghan couple during my visit. The findings highlight the importance of faith-based organizations initiating social work activities based on a right-based social capital approach to shape the process of social resilience. I examine social networking and support networks as two characteristics of social resilience and two essentials of social work practices while working with migrants. In this connection, the Church's Caffé strives to enhance migrants' social experiences in the host country, which contributes to the process of social resilience. This paper paved the way for an interdisciplinary bottom-up research paradigm (using a social constructionist approach) to analyze social resilience as a process linked to right-based social capital and support networks. The findings also emphasize the significance of faith-based social work practices in supporting migrants in integrating into host societies.

Keywords: Church's Café, Migrants, Social Resilience, Social Work, Support Network, Social Capital

5.4 Precarization, Armed Love, and Municipal Activism: Social Work and the Production of Hierarchies of Social Rights in Helsinki and Malmö

Valter Sandell-Maury

Nordic social work research has shed light on the ethical and social implications of the exclusion of undocumented migrants from the welfare state. Less attention has been given to how social policy and social work produce a differentiated access to welfare that is not limited to undocumented migrants. Analyzing 12 key policy documents on the provision of basic social protection to noncitizens in Helsinki in Finland and in Malmö in Sweden, this paper discusses how hierarchies of social rights are produced and challenged through social policy and social work. The paper inquiries into what kind of groups of non-citizens are produced through policy categorizations, how the access to social protection for these groups are governed, and what kind of role social workers are ascribed to in this entanglement.

Through the WPR-approach and critical frame analysis, the paper suggests that the policies produce and challenge hierarchies of social rights. These are addressed through four overlapping policy frames: the production of the underserving subjects-frame; the precarious inclusion-frame; the armed love-frame drawing on the work by Miriam Ticktin; and the municipal activism in social work-frame. The paper contributes to the social work literature on non-citizens' position in the welfare state by shedding light on how the differentiation of the access to welfare is produced, and how social work is ascribed both to reproduce and challenge the differentiation.

5.5 Aina matkalla jonnekin. Julkinen sosiaalityö vakiintumattomasti Suomessa oleskelevien kanssa

*Helsingin kaupungin maahan muuttaneiden erityisryhmien sosiaalityön tiimi:
Maura Nurmi, Laura Moilanen, Maiju Toroi, Pinja Hyppönen*

Suomen perustuslain 19 § 1 momentin mukaan “Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon”. Kyseessä on jokaiselle kuuluva subjektiivinen oikeus, joka ei edellytä muiden lakien tai järjestelmien voimassaoloa ollakseen viranomaisia velvoittava. Julkisen vallan tulee turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään (Suomen perustuslaki 731/1999, 19§).

Hyvinvointialueen vastuulla on turvata jokaiselle hyvinvointialueella oleskelevalle henkilölle talvet, joilla turvataan henkilön välttämätön huolenpito ja toimeentulo (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 12 §). Sosiaalityön ammattietiikka pohjautuu ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, ihmisten tasavertaiseen kohteluun ja hyvinvoinnin edistämiseen (ks. esim. Staub-Bernasconi 2012; Talentia 2017; Niemelä 2011). Jokaisella on oikeus ihmisoikeuksiin ihmisyyden perusteella, eivätkä oikeudet ole riippuvaisia henkilön omasta käytöksestä tai toiminnasta (Talentia 2022). Sosiaalihuollon ammatilaisen tehtävänä ei ole valvoa esimerkiksi maassaolon laillisuutta, vaan noudattaa ammatieettisiä periaatteita toteuttaessaan sosiaalihuollolle lailla säädettyä viranomaistehtävää.

Kohtaamme Helsingin kaupungin maahanmuuttajien erityisryhmien sosiaalityössä ihmisiä moninaisissa tilanteissa, johon kytkeytyvät monimutkaisella tavalla erilaiset globaalit eriarvoisuuden kysymykset sekä myös kansallisen lainsäädännön ja palvelujärjestelmän jätkyys tunnistaa ihmisten vakiintumattomia elämäntilanteita ja tukea niiden vakinaistamista. Palvelujärjestelmässä ei kokemuksemme mukaan tunnisteta riittävässä määrin ihmisten oikeutta välttämättömään huolenpitoon oleskelustatuksesta riippumatta.

Paperittomista puhuttaessa viitataan yleensä varjohteiskuntaan. Kokemuksemme mukaan varjohteiskunnan syntymistä ehkäistään ihmisten toimintakykyä tukemalla sekä oikeaa tietoa jakamalla pystytään löytämään erilaisia ratkaisuja, jotta paperittomuus ei jää pysyväksi tilanteeksi eikä kroonistuiksi ylisukupolvisiksi.

Tuomme esityksessämme esiin paperittomuuden moninaisuutta eri näkökulmista, sekä tarkastelemme kriittisesti palvelujärjestelmän kykyä vastata ihmisten vakiintumattomiin tilanteisiin. Esityksessä pyrimme vastaamaan kysymyksiin, kuten keitä ovat Helsingissä oleskelevat ns. “paperittomat” ja millä tavoin moninaiset taustat vaikuttavat oleskelun

vakiinnuttamisen mahdollisuuksiin. Miten vasta maahan tulleiden henkilöiden palvelupolut rakentuvat palvelujärjestelmässä, jossa järjestämisvastuut hyvinvointialueen ja valtion välillä riippuvat henkilön vaihtuvasta oleskelustatuksesta? Millä tavoin sosiaalityöntekijät pystyvät kansallisesta palvelujärjestelmästä käsin etsimään kestävämpiä ratkaisuja ihmisten monimutkaisiin, ylirajaisiin tilanteisiin?

5.6 Monikulttuurisuuden vanki

Sanna Kohvakka

Vuonna 2020 valmistuneessa lisensiaatintutkimuksessani 'Monikulttuurisuuden vanki: yhdenvertaisuuden edistäminen vankiloissa' minulla oli tutkimuskysymyksenä: Miten Ison Britannian vankiloissa on yhdenvertaisuuden ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi tutkimusten mukaan toimittu? Millaisia merkityksiä eriarvoisuudella ja yhdenvertaisuudella on monikulttuurisille vangeille?

Kokosin aineistoni systemaattisen kirjallisuuskatsauksen keinoin. Lopulliseen aineistoon päätyi 20 artikkelia. Järjestelin aineistoa sisällönanalyysiä apuna käyttäen. Keräsin tutkimuksista käytössä olevia toimintatapoja ja etsin merkityksiä.

Toimintatapoja tarkastelin Göran Therbornin (2014) jaottelun (1–4) valossa. Erojen tasaamiseen (1) pyrittiin vankiloissa keräämällä tietoa ja tunnistamalla tilanteita, joissa vaaditaan toimenpiteitä. Osallistamisesta ei tutkimuksissa juurikaan puhuttu, mutta esteiden poistamisesta osallistumisen tietä kylläkin (2). Tämä näkyi erilaisina pyrkimyksinä kitkeä rasismia vankiloista. Hierarkioiden purkamisen (3) osalta nousi esiin hienoisia yrityksiä ottaa vankeja mukaan työryhmiin ja työn kehittämiseen, minkä voi tulkita iduiksi asiantuntijuuden muutoksesta. Myös vähemmistöjen rekrytoinnilla pyrittiin purkamaan hierarkioita. Uudelleenjako (4) oli parhaiten nähtävissä uskonnollisten yhteisöjen kesken.

Vangille merkityksellisiä asioita tarkastelin toimijuuden käsitteen kautta. Toimiessaan ihminen ylläpitää ja muokkaa rakenteita, jotka sitten vastavuoroisesti heijastuvat hänen mahdollisuuksiinsa toimijana. Vankilassa keskeiseksi nousi vangin ja henkilökunnan välinen vuorovaikutus, henkilökohtainen turvallisuus sekä reilun kohtelun ja prosessin oikeudenmukaisuuden vaatimus.

Tutkimuksissa korostuivat erityisesti toimet, joita on tehty Englannissa ja Walesissa vastauksena esiin nousseisiin ongelmiin. Yhdenvertaisuutta edistäviä toimintatapoja on runsaasti, mutta haasteena oli saada näitä osaksi vankilan arkea. Monikulttuurisen työn kannalta olennaista on erojen tunnistaminen ja eroista lähtevä työ, mikä käytännössä tarkoittaa kumppanuussuhdetta ja asiakaslähtöisyyttä. Onnistumisen kannalta on keskeistä pohtia edelleen, mikä on sosiaalisen tuen ja sosiaalityön paikka niin vankiloissa kuin rikosoikeusjärjestelmässä laajemminkin.

5.7 “Se menee erityisen kipeään paikkaan” – Sosiaalityöntekijöiden ammatillisia orientoitumisia valkoisuuteen ja rodullistaviin rakenteisiin pakkomuuttokontekstissa

Enni Mikkonen

Enemmistö sosiaalityöntekijöistä Suomessa on valkoisia, kun pakkomuuttokontekstin ja maahanmuuttajasosiaalityön asiakkaat edustavat pitkälti moninaisia etnisiä vähemmistöjä. Antirasistisesta eetoksestaan huolimatta sosiaalityön viitekehyksessä vaikuttavat rodullistavat prosessit ja koloniaalinen tietopohja (Jönsson & Lian Flem 2018), ylläpitäen asetelmaa valkoisuudesta hierarkisoivana normina ja valtarakenteena (Keskinen ym. 2021). Tähän sosiaalityössä heijastuvaan valtdynamiikkaan on kuitenkin kiinnitetty vain vähän huomiota etenkin suomalaisessa ja pohjoismaisessa tutkimuksessa.

Tarkastelen tutkimuksessani hyvinvointivaltion ja sitä kautta sosiaalityön kytköksiä valkoisuuteen ja rodullistaviin rakenteisiin erityisesti globaalista etelästä tulevan maahanmuuton ja pakkomuuton konteksteissa. Konkretisoin ilmiötä empiirisesti sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta, jäsentäen rodullistamista intersektionaalisena, rakenteellisenä hallintana ja hienojakoisena toiseuttamisena, joka todentuu palvelujärjestelmäkohtaamissa. Tutkimukseni teoreettinen viitekehys kiinnittyy kriittiseen valkoisuuden tutkimukseen (Ahmed 2007, Young 2011), joka korostaa valkoisten ja siksi luokiteltujen ihmisten vastuuta rodullistavien rakenteiden purkamisessa. Viitekehyseni nojaa lisäksi dekoloniaaliseen teoriaan, joka tarkastelee kriittisesti globaaleja eriarvoistavia rakenteita ja yksinapaista, länsikeskeistä epistemologiaa (Mignolo 2012).

Laadullisena tutkimusaineistona toimii kaksitoista sosiaalityöntekijän avointa haastattelua eri puolilta Suomea. Avaan tulosten pohjalta sosiaalityössä jäsenyviä orientaatioita suhteessa valkoisuuden ja rodullistavien rakenteiden tuottamiseen, ylläpitämiseen ja purkamiseen ammatillisissa käytännöissä, kohtaamisissa ja palvelujärjestelmässä. Tulokset kuvaavat hiljaisuutta, joka sosiaalityössä vallitsee liittyen alan toiseuttaviin rakenteisiin sekä sitä, miten niiden tunnistaminen voi olla sosiaalityöntekijöille kipeä prosessi. Tutkimus avaa näkökulmia aiheesta, joka koetaan usein hankalana esimerkiksi termien puutteen tai keskustelun jännitteisyyden vuoksi (Elfving Ström 2021). Se haastaa ammatillisten käytäntöjen ja pakkomuuttokontekstin piileviä valtasuhteita laajentamalla katsetta ”toisesta” vallan keskiöön, valkoisuuteen ja ammatillisuuteen. Tutkimuksellani pyrin purkamaan hegemonisia prosesseja ja vahvistamaan dekoloniaalia orientaatiota sosiaalityössä.

5.8 Sosiaalityöntekijöiden kuvauksia rakenteellisista haasteista vähemmistöjen sosiaalisessa huolenpidossa

Kati Turtiainen, Merja Anis

Tutkimuksen taustalla on Iris Marion Youngin (2011) sosiaalisten suhteiden teoria, jonka valossa tarkastelemme palvelurakenteisiin liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa tehtävässä asiakastyössä. Sosiaalisten suhteiden teorian lähtökohtana on, että toiminnalla voi olla suora tai välittynyt yhteys rakenteelliseen epäoikeudenmukaisuuteen. Toiminnan lähtökohtana tulisi olla yhteinen

käsitys siitä, että epäoikeudenmukaisuutta tuottavat rakenteet eivät ole moraalisesti hyväksyttäviä ja että kaikki toimijat ovat vastuussa epäoikeudenmukaisuuden korjaamisessa.

Aineistomme on sosiaalityöntekijöiden keskusteluja ja kirjoituksia, joissa he kertovat työssään havaitsemistaan tilanteista ja yhteistyöstä erilaisten ammattilasten kanssa. Aineistossa epäoikeudenmukaisuus näyttäytyy kolmella tasolla. Ensinnäkin sosio-kognitiivisena esineellistämisen (reifikaatio) asenteena, jossa maailma yksinkertaistetaan siten, että vähemmistöjen kulttuuriset (usein ennalta kuvitellut) piirteet ymmärretään muuttumattomina ja negatiivisina. Tämä yksinkertaistaminen otetaan työn lähtökohdaksi esimerkiksi palveluita arvioitaessa. Muuttumattomuuden takia asioille ei voi ikään kuin tehdä mitään. Kielikuvana puhutaan mm. kieli- ja kulttuurimuureista. Muuttumattomuus aiheuttaa jakoa sisä- ja ulkoryhmiin (Young, 2011, 157) sekä kärsimyksen normalisointia, jolla viitataan myös yleisempään ajatukseen pakolaisista traumatisoituneina ja kärsivinä toisina, jotka ovat olemuksellisia erilaisia (Ahmed 2000). Lisäksi epäoikeudenmukaisuus näyttäytyy palveluiden periaatteina huolenpidossa ja organisaatioissa sekä epäoikeudenmukaisina lakeina ja niiden tulkintoina.

Young kuvaa, että vastuun vältteleminen tapahtuu välittyneesti tai pitkien fyysisten etäisyyksien takia. Tulostemme perusteella kieli- ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset voidaan jättää ilman asianmukaisia palveluja myös kasvokkaisissa palveluissa, mikäli asiakkaat tulevat ”kaukaa”.

Epäoikeudenmukaisuuden korjaaminen tapahtuu edellä mainituilla tasoilla. Ensinnäkin asiakkaiden kanssa muodostettavissa suhteissa tavoitellaan valtaistamista, jolloin oikeudet tulevat ymmärrettäviksi ja valtasuhteet palveluntarjoajiin kaventuvat. Toiseksi työtovereiden, muiden ammattilaisten ja johdon kanssa tavoitellaan yhteistä käsitystä asioiden juurisyistä, palveluiden tarpeesta ja niiden toteuttamisesta. Suhde on perustaltaan asioiden ajamista (advocacy). Kolmas suhde liittyy lainsäädännön epäoikeudenmukaisuuteen tai tulkintaan. Näiden suhteiden korjaamiseksi sosiaalityöntekijät tarvitsevat ihmisoikeusperustaista osaamista ja rakenteellisen sosiaalityön menetelmiä.

6 Sateenkaarevuus sosiaalityössä – uusia avauksia ja hiljaisuuksien rikkomista

Työryhmän vetäjät:

Samuel Salovaara (Lapin yliopisto)

Inka Söderström (Helsingin yliopisto)

Seksuaalisuuden, sukupuolen ja ihmissuhteiden moninaisuus koskettaa kaikkia ihmisiä. Yhteiskunnassa vallitsevat seksuaalisuutta, sukupuolta ja suhdemuotoja rajoittavat normit asettavat kuitenkin näihin normeihin sopimattomia ihmisiä, perheitä ja yhteisöjä marginaaleihin, millä on monia erilaisia sosiaalisia seurauksia. Näistä marginalisoiduista seksuaalisuuden, sukupuolen ja ihmissuhteiden muodoista puhutaan usein seksuaali-, sukupuoli- tai suhdevähemmistöinä, sateenkaarevuutena tai queeriytenä.

Sateenkaarevuus on tärkeä tema sosiaalityössä jo siksi, että arviolta vähintään joka kymmenes sosiaalityön asiakas ja sosiaalityöntekijä kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön – suhdevähemmistöt mukaan lukien määrä on vielä isompi. Monet sateenkaari-ihmiset kohtaavat Suomessa rakenteellista ja suoraa syrjintää, mikä heikentää psyykkistä ja fyysistä

terveyttä ja osallistumisen mahdollisuuksia. Seksuaali-, sukupuoli- ja suhdevähemmistöjä osana sosiaalityötä on tutkittu maailmalla jonkin verran, mutta suomalaisessa sosiaalityössä aiheen tutkimus, opetus ja ammatillinen keskustelu on jäänyt hyvin vähäiseksi. Se heikentää suomalaisten sosiaalityöntekijöiden valmiuksia työskennellä sateenkaari-ihmisten kanssa ja toteuttaa sosiaalityön ihmisoikeustehtävää haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tukemiseksi ja aseman parantamiseksi. Ilman monipuolista tutkimusta on mahdotonta tunnistaa ja tiedostaa yhteiskunnallisia sekä ammatillisia prosesseja, jotka tuottavat ja ylläpitävät eriarvoisuutta.

6.1 HLBTI-hoivatyöntekijät pandemia-aikana

Jukka Lehtonen

Hoivatyössä sosiaali- ja terveysaloilla on tapahtunut merkittäviä muutoksia COVID-19-kriisin aikana. Hoivatyöntekijät ovat olleet erityisessä tilanteessa kiireen, työvoimapulan, tartuntariskien ja niiden välttämisen, lisääntyneen etätyön ja monien muiden tekijöiden takia. Tämä on tullut esiin aihepiirin tutkimuksissa, mutta homojen, lesbojen, bi/panseksuaalien, trans-ihmisten ja intersukupuolisten (HLBTI) osalta aihetta ei ole tarkasteltu Suomessa. Olen koonnut HLBTI-ihmisiltä kyselyn (N=325) ja haastatellut HLBTI-järjestöjen edustajia (N=23) pandemian vaikutuksista. Lisäksi olen kerännyt tarinoita HLBTI-hoivatyöntekijöiltä. Hyödynnän esityksessä näitä aineistoja ja erityisesti 50 sosiaali- ja terveysalalla työskentelevän HLBTI-vastaajan tarinoita. Keräsin aineistoa syksyllä 2020 ja syksyllä 2022. Tein yhteistyötä muun muassa Setan ja sen jäsenjärjestöjen, THL:n Tasa-arvotiedon keskuksen, Omaishoitajaliiton, PAM:in, JHL:n sekä Superin kanssa.

Näkökulmani on erityisesti HLBTI-hoivatyöntekijöiden kokemukset ja työskentelyolosuhteissa tapahtuneet muutokset. Kiinnostavia teemoja ovat pandemian vaikutusten kannalta: työn ja vapaa-ajan rajat, hoivatyön muuttuneet käytännöt, aika-tilamuutokset, tunteet ja kiinnostus jatkaa alalla. Analysoin myös seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuuden sekä niihin liittyen heteronormatiivisuuden näkökulmasta työelämän kokemuksia ja HLBTI-hoivatyöntekijöiden asemaa sosiaali- ja terveysalan työssä. Tarkastelukulmana on haavoittuvuus: millaisia haavoittuvuuksia tai haavoittuvia asemia ilmenee, kun HLBTI-työntekijät pyrkivät selviytymään hoiva-alan haastavalla kentällä pandemia-aikana.

Tutkimus on osa kansainvälistä hoivatyöntekijöitä tutkivaa ”Moninaisuus ja haavoittuvuus hoivatyössä COVID-19 pandemian aikana ja sen jälkeen”. Helsingin yliopiston johtamassa tutkimushankkeessa on mukana tutkimustiimit Suomen lisäksi Etelä-Afrikasta, Iso-Britanniasta ja Kanadasta (<https://blogs.helsinki.fi/en-route-to-recovery/>). Tutkimusta rahoittaa Suomen Akatemia.

6.2 Voidaanko täydentävällä ja ehkäisevällä toimeentulotuella vähentää syrjäytymistä ja toimeentulotuen pitkäaikaista käyttötarvetta – Vähemmistönäkökulman huomioiva pitkittäinen rekisteritutkimus

Niina Tanner

Aikuissosiaalityön asiakkaat ovat yhteiskunnassa monella tapaa haavoittuvassa asemassa oleva ryhmä. Myös monet mahdolliset syrjäytäperusteet korostuvat heidän kohdallaan. Sosiaalityön keinovalikoimassa keskeinen ennaltaehkäisevä toimi, jonka avulla pyritään vähentämään syrjäytymistä ja tukemaan itsenäistä suoriutumista on täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen. Harkinnanvaraista tukea voidaan myöntää esimerkiksi asumisen turvaamiseen, ylivelkaantuneisuuden lievittämiseen tai pitkäaikaisesta tai vaikeasta sairaudesta aiheutuviin erityistarpeisiin. (Laki toimeentulotuesta, 1997/1412, 7c §, 8 §.) Vaikka sekä yhdenvertaisuuden edistämisestä viranomaistoiminnassa (Yhdenvertaisuuslaki, 1325/2014, 5 §) että täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen päämääristä säädetään laissa, ei Suomessa ole aiemmin kattavasti tutkittu täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen vaikuttavuutta risteävien erojen viitekehyksessä. Tässä väitöskirjatutkimuksessa selvitetään, voidaanko täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen avulla vähentää eri vähemmistöihin kuuluvien aikuissosiaalityön asiakkaiden syrjäytymistä sekä ehkäistä pitkäaikaista toimeentulotuen käyttötarvetta. Tutkimuksen aineistona käytetään THL:n ja Kelan toimeentulotukirekisteriaineistoja, jotka sisältävät tiedot perustoimeentulotuesta sekä täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta viiden vuoden ajanjaksolta (2018–2022). Risteävinä eroina huomioidaan toimeentulotukirekisterin mahdollistamana ikä, sukupuoli, kansalaisuus ja puolison sukupuoli. Valitettavasti henkilötunnusperusteinen rekisteriaineisto ei mahdollista sukupuolivähemmistöön kuuluvien henkilöiden tilanteen selvittämistä. Aineisto analysoidaan SPSS-ohjelmaa ja tilastollisia menetelmiä apuna käyttäen.

6.3 “Se vie voimia, kun ei voi elää täysillä” – Sukupuoliristiriidan sosiaaliset ulottuvuudet

Teija Ryhtä

Keväällä 2022 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan Ryhtä tarkasteli sukupuoliristiriidan sosiaalisten ulottuvuuksien ilmenemistä sukupuoli-identiteetin tutkimusjaksolla toteutettavien elämäнкаarihaastatteluiden kirjauksissa (28 dokumenttia). Sukupuoli-identiteetin tutkimusjaksolla moniammatillinen erikoissairaanhoidon tiimi kartoittaa sukupuoliristiriitaa kokevan henkilön tilannetta ja sukupuoli-identiteettiä diagnoosin asettamista varten. Sosiaalityöntekijän toteuttama elämäнкаarihaastattelu on osa diagnostista prosessia ja kokonaiskuvan muodostamista tutkittavan henkilön tilanteesta.

Tutkielmassa tarkasteltiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin ja teema-analyysin keinoin sitä, millaisia sukupuoliristiriidan sosiaalisia vaikutuksia kirjauksista löytyi ja mitä vähemmistöstressin piirteitä näissä vaikutuksissa esiintyi. Tutkielma asettuu sosiaalisen konstruktionismin teoreettiseen viitekehykseen, ja vähemmistöstressin teoria toimi teema-analyysia ohjaavana ja tukevana välineenä. Analyysissa hyödynnettiin sukupuolivähemmistöön kuuluvien henkilöiden vähemmistöstressiä kartoittamaan kehitettyä mittaristoa, minkä lisäksi analyysia tukivat perheen emergenssimalli ja stigmatisoitujen

identiteettien kertomisprosessien malli. Teema-analyysin pääteemat olivat koulunkäynti ja opiskelu, työ ja seurustelusuhteet.

Teema-analyysin tuloksista kävi ilmi, että sukupuoliristiriidan sosiaaliset ulottuvuudet esiintyivät aineistossa hyvin moninaisina ja niistä oli tunnistettavissa monia vähemmistöstressin piirteitä. Sukupuoliristiriidan sosiaalisista ulottuvuuksista painottuivat haasteet ja kuormitus, mikä näyttäytyi aineiston tuottamisen kontekstissa tarkoituksenmukaisena: sukupuoliristiriitaa kartoitettaessa on luontevaa kuvailla ennen kaikkea sen aiheuttamia haasteita, joita sukupuolenkorjausprosessilla voidaan ratkaista tai lievittää. Vähemmistöstressiteoria selittää monia sukupuoliristiriidan sosiaalisiin ulottuvuuksiin liittyviä kuormitustekijöitä, jotka useimmiten johtuvat yhteiskunnan syrjivistä normeista ja rakenteista.

Sukupuolivähemmistöön kuuluvien henkilöiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja tavoitteellisen työskentelyn mahdollistamiseksi sosiaalityön tulee tunnistaa sukupuoliristiriidan sosiaaliset ulottuvuudet sekä niiden yhteys vähemmistöstressiin. Esitys tarjoaa lyhyen katsauksen siihen, millaisina sukupuoliristiriidan sosiaaliset ulottuvuudet näyttäytyivät tutkielman aineistossa ja millaisia vähemmistöstressin ilmentymiä niissä esiintyi. Analyysin teemojen kautta tutkielman tulokset linkittyvät terveysosiaalityön lisäksi mm. oppilas- ja opiskelijahuollon sekä laajemmin nuorten, aikuisten ja perheiden parissa tehtävän sosiaalityön kentille.

Teija Ryhtä on sosiaalityön maisteriopiskelija (YTK). Päivätyössään hän edistää seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksia Seta ry:n nuorisotyön osallisuuden asiantuntijana.

6.4 Sukupuolen korjaushoitojen esteet transihmisten toimintamahdollisuuksien kaventajina

Samuel Salovaara, Hanna Peltomaa

Sosiaalityöllä ihmisoikeusperustaisena tieteenä ja käytäntönä on suhteellisen vähän tietoa transihmisten hyvinvoinnista, erityisesti Suomessa. Tiedonpuute on pulmallista ottaen huomioon, miten monin tavoin Suomen nykyisen lainsäädännön on katsottu loukkaavan transihmisten perus- ja ihmisoikeuksia. Lainsäädännön päivittämiseksi on tehty jo pitkään työtä, mutta tällä hetkellä sukupuolenkorjaushoidot edellyttävät yhä pitkiä tutkimuksia ja lukuisten kriteerien täyttymistä.

Tutkimuksessa tarkastellaan transihmisten hyvinvointia hyödyntämällä Amartya Senin ja Martha C. Nussbaumin toimintamahdollisuuksien viitekehystä. Viitekehystä on täydennetty Ryan Reedin ehdottamalla tavalla siten, että myös sukupuolen moninaisuus tulee huomioiduiksi. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä vaikutuksia sukupuolen korjaushoitojen esteillä on transihmisten kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Tutkimuksessa käytetään keväällä 2022 transihmisiltä kerättyä kyselyaineistoa (N=544). Tutkimuksen analyysi toteutettiin yhdistämällä kvantitatiivisia kuvailevia menetelmiä ja kvalitatiivista teorialähtöistä sisällönanalyysia. Työryhmässä esittelemme tutkimuksemme alustavia tuloksia.

Alustavat tulokset osoittavat, että sukupuolenkorjaushoitojen esteet aiheuttavat merkittäviä puutteita transihmisten toimintamahdollisuuksissa. Monen kohdalla mahdollisuus elää

ihmisarvoista elämää on uhattuna. Sukupuolenkorjaushoitojen esteet luovat epävarmuutta ja kaventavat sosiaalista elämää tavalla, joka voi johtaa eristäytymiseen, syrjäytymiseen, taloudelliseen huono-osaisuuteen ja mielenterveysongelmiin.

Toimintamahdollisuuksia painottavaa lähestymistapaa hyödyntämällä voidaan tuoda esiin ne vakavat ja moninaiset ihmisoikeuksien loukkaukset, joita institutionaaliset sukupuolen korjaushoitojen esteet aiheuttavat transihmisille. Sukupuolenkorjaushoitojen saatavuutta voidaan pitää keskeisenä tekijänä transihmisten hyvinvoinnin tukemisessa. Koska transihmiset kohtaavat merkittäviä haasteita sukupuolenkorjaushoitojen saatavuudessa, sosiaalityön käytännöissä ja tutkimuksessa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota transihmisten tukemiseen ja heidän tarpeidensa tunnistamiseen. Ihmisoikeuksiin perustuvana ammattina ja tieteenalana sosiaalityön on otettava vahvempi rooli transihmisiä koskevan tiedon tuottamisessa ja heidän ihmisoikeuksiensa puolustamisessa.

6.5 Sosiaalityön yliopistokoulutuksen tarjoamat valmiudet queer- ja transihmisten yhdenvertaisuuden edistämiseen

Inka Söderström

Ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus ovat sosiaalityön ammattietiikan keskiössä, ja syrjinnän vastustaminen on erikseen mainittu sosiaalityön eettisenä periaatteena. Myös koko Suomea ja muita pohjoismaisia hyvinvointivaltioita leimaa usko omaan poikkeukselliseen tasa-arvoisuuteen ja yhdenvertaisuuteen. Norjalaiset tutkijat Røthing ja Bang Svendsen (2010) kutsuvat tätä homosuvaitsevaisuuden eetokseksi – joka kultareunuksesta huolimatta rakentuu heteronormatiivisuudelle.

Tämä esitys perustuu Helsingin yliopistossa tekeillä olevaan survey-tutkimukseen, jossa tutkitaan sosiaalityön yliopisto-opiskelijoiden tietotasoa ja asenteita sateenkaariväestöä kohtaan. Tavoitteena on selvittää, millaisia valmiuksia 2020-luvun sosiaalityön yliopistokoulutus tarjoaa opiskelijoille yhdenvertaiseen työskentelemiseen queer- ja transihmisten kanssa sekä syrjinnän vastustamiseen, eli sosiaalityön ammattieettisten periaatteiden täyttämiseen. Kirjallisuuskatsaus osoittaa, että akateeminen sosiaalityön tutkimus sateenkaarevuuteen liittyen on Suomessa erittäin vähäistä. Tämä heijastuu hiljaisuutena opetussuunnitelmissa: kaikista Suomen sosiaalityötä opettavien yliopistojen pakollisten kurssien joukosta vain yhdessä kurssikuvauksessa mainittiin seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuuden teema. Tulkintamme mukaan suomalaisen sosiaalityön rakenteellinen hiljaisuus queeriydestä heijastaa sosiaalityöhön sisään kirjoitettua cis-heteronormatiivisuutta.

Kyselytutkimuksesta saadut alustavat tulokset tukevat tulkintaa. Sosiaalityön opiskelijoiden vastaukset heijastelivat valtaosin hyvin positiivista suhtautumista sateenkaari-ihmisiin. Eroavaisuuksia kuitenkin syntyi kyvyissä tunnistaa queer-ihmisiin kohdistuvaa syrjintää sekä ymmärryksessä sateenkaari-ihmisten mahdollisista erityisistä tarpeista sosiaalityön kannalta. Myös ajatukset perhesuhteiden moninaisuudesta ja biologian merkityksestä jakoivat vastauksia. Alustavan analyysin mukaan kyselyn tulokset heijastavat hyvää tarkoitettavaa mutta eroja ohittavaa ajattelutapaa, jossa sateenkaarevuutta ei välttämättä nähdä sosiaalityön kannalta merkityksellisenä asiana eikä sosiaalityön sisäisiä syrjiviä rakenteita tunnisteta.

Kyselyn alustavat tulokset viittaavat siihen, että sosiaalityön koulutus ei riittävästi pysty valmistamaan tulevia sosiaalityöntekijöitä aidon yhdenvertaisuuden edistämiseen ja queer- ja transihmisten tarpeisiin vastaamiseen. Sosiaalityöhön sisään kirjoitetun cis-heteronormatiivisuuden purkamiseksi ja sosiaalityön saavutettavuuden lisäämiseksi on välttämätöntä lisätä sosiaalityön tutkimusta ja opetusta sateenkaari-ihmisten oikeuksista, elämäntilanteista, kokemuksista ja monitasoisen syrjinnän vaikutuksista ja vähentämisestä sekä sosiaalityön ammatillisuuden sisällä että sen ulkopuolella.

6.6 ”Pelkosi ei siten ole objektiivisesti perustelua” - Queer-turvapaikanhakijan haavoittuvuuden tunnistaminen ja tunnustaminen turvapaikkaprosessissa

Mimosa Puumalainen

Turvapaikanhakijoiden asema, sitä ohjaava politiikka sekä käytänteet ovat olleet viime vuosien ajan muutostilassa, joka on näyttäytynyt turvapaikanhakijoiden parissa työskenteleville muun muassa epätasalaatuisina viranomaisprosesseina, jatkuvina lakimuutoksina ja haasteina turvata hakijoiden oikeuksien toteutumista. Queer-turvapaikanhakijat ovat erityisen haavoittuvia ja heidän mahdollisuutensa perusturvallisuuteen on useimmiten täysin riippuvaista viranomaispäätöksistä. Samanaikaisesti, queer-turvapaikanhakijat ovat paljon muutakin kuin vain haavoittuvuutensa summa ja heitä harvoin tarkastellaan jokapäiväisen elämän ja arjen tasolla.

Esittelen puheenvuorossani keskeisiä tutkimustuloksia Lapin yliopiston sosiaalityön koulutusohjelmassa tekeillä olevasta Pro Gradustani ”*Pelkosi ei siten ole objektiivisesti perustelua*” - Queer-turvapaikanhakijan haavoittuvuuden tunnistaminen ja tunnustaminen turvapaikkaprosessissa’, joka on valmistumassa tammi-helmikuussa 2023. Tutkimuksessani tarkastelen case-tyyppisesti yhden Suomeen 2015 saapuneen queer-turvapaikanhakijan viranomaisprosesseja. Kutsun osallistujaa hänen toiveestaan tutkimuksessani nimellä N. Aineistona minulla on tutkimukseen osallistuneen N:n viranomaisasiakirjat sekä runsaasti erilaisia hänen turvapaikka-asiassaan tehtyjä lisäselvityksiä ja lisäksi olen pitkin tutkimusprosessia käynyt N:n kanssa useita keskusteluja. Hyödynnän tutkimuksessa Dorothy Smithin kehittämää institutionaalista etnografiaa, jonka avulla tarkastelen valtarakenteita ja esimerkiksi sitä, kuinka viranomaistahojen toiminnassa ilmenee hetero- ja homonormatiivisuutta. Haavoittuvuuden tunnistamisen ja sen vaikutusten tunnustamisen tutkimuksessa hyödynnän erityisesti Martha Finemanin haavoittuvuuden analyysiä.

Esityksessäni avaan N:n viranomaisprosessien selostusten avulla sitä moninaista ongelmatiikkaa, jota viranomaisten toimintaan queer-turvapaikanhakijoiden tapauksissa liittyy eritoten niin sanotussa uskottavuusarvioinnissa, eli siinä, millä tavalla ja millaiseen tietopohjaan perustuen viranomaiset määrittelevät turvapaikanhakijoiden seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä. Esitän myös tapoja, joilla queer-teoriaa voisi hyödyntää viranomaistyössä eettisesti kestävämmän tietopohjan, arvioinnin ja toimintamallien luomiseksi. Vaikka tutkimuksessani on kyse ”vain” N:n tarinasta, näen sillä olevan paljon kerrottavaa myös lukemattomien muiden turvapaikanhakijoiden kokemuksista suomalaisessa viranomaisjärjestelmässä.

6.7 Koulutusryhmittäiset erot naisparien lastensaannissa

Maria Ponkilainen

Esittelen työryhmässä samaa sukupuolta olevien parien liittoja ja lastensaantia tutkivan väitöskirjani ensimmäistä osatutkimusta, joka pyrkii selvittämään koulutusryhmittäisiä eroja naisparien todennäköisyydessä saada lapsi. Tarkastelen tutkimuksessa intersektionaalisen viitekehyksen kautta, kuinka parien käytettävissä olevat sosiaaliset ja taloudelliset resurssit voivat asettaa parit keskenään eriarvoiseen asemaan perheellistymisen mahdollisuuksissa. Tämä parien keskinäisen yhdenvertaisuuden näkökulma on jäänyt usein pimentoon aikaisemmissa tutkimuksissa, joissa huomio on usein ollut samaa sukupuolta olevien parien vertaamisessa eri sukupuolta oleviin pareihin.

Tarkastelen tutkimuksessa Suomessa kahdella eri ajanjaksolla, vuosina 2006–2010 ja vuosina 2011–2015, parisuhteen rekisteröineiden naisparien lastensaantia rekisteröidyn parisuhteen ensimmäisen viiden vuoden aikana. Tulosten mukaan naisparien lastensaannin todennäköisyydessä on selkeitä koulutusryhmittäisiä eroja. Parien todennäköisyys saada lapsia on kasvanut ajan myötä, mutta vain korkeasti koulutettujen parien keskuudessa. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että lapsiperheellistyminen on ollut yhä enenevässä määrin hyvään sosioekonomiseen asemaan liittyvä etuoikeus.

Naisparien mahdollisuudet toteuttaa lapsitoiveensa ovat laajentuneet tutkielman kattaman ajanjakson jälkeen, kun yksityisten klinikoiden lisäksi myös julkinen terveydenhuolto on alkanut tarjota hedelmöityshoitoja naispareille vuoden 2019 lopusta lähtien. Hyvä sosioekonominen asema tuo kuitenkin perheellistymiseen edelleen joustavuutta. Lastensaantiin liittyvät monimutkaiset ja usein myös kalliit menettelyt voivat rajata matalammin koulutettujen ja vähävaraisten pariskuntien mahdollisuuksia toteuttaa lapsitoiveensa. Nämä institutionaaliset rakenteet tuottavat ja ylläpitävät eriarvoisuutta parien välillä.

Tutkimus itsessään sijoittuu sosiologian ja väestötieteen välimaastoon, mutta haluaisin tuoda tutkimuksen tuloksia esille sosiaalityön kentällä ja kuulla, minkälainen rooli sosiaalityöllä voisi olla heikommassa asemassa olevien samaa sukupuolta olevien parien perheellistymisen tukemisessa. Parit, joilla ei ole riittäviä resursseja selvittää lastensaantiin ja juridisen vanhemmuuden jakamiseen liittyviä menettelyjä, voisivat hyötyä sosiaalityön tarjoamasta tuesta. Olisi tärkeää kiinnittää huomiota samaa sukupuolta olevien parien moninaisuuteen ja yhdenvertaisuuteen etsimällä käytäntöjä, jotka tukevat erilaisissa elämäntilanteissa olevien parien mahdollisuuksia saada halutessaan lapsia.

6.8 Morse

Taisto Tulio, Simson Saarnio

Morse on spoken word -esitys sukupuolesta, näkymättömyydestä ja nähdyksi tulemisen voimasta. Se on todiste katseen vallasta ja väkivallasta. Intensiivinen ja hengästyttävä teos välittää kokemusta väärinsukupuolitetuksi ja sivuutetuksi tulemisesta sekä sosiaalisesta dysforiasta. Se hyökkää kohti binäärisiä sukupuolirakenteita, joita yhteiskunnan eri osat – myös sosiaalityö – kuuliaisesti uusintavat.

Asiantuntijavalta hiljentää sukupuolivähemmistöihin kuuluvien omat äänet kerta toisensa jälkeen. Dysforiaa lievittäviä elintärkeitä hoitoja saadakseen on sovittava elämäntarinansa ennalta laadittuun narratiiviin. Morse on oman äänen takaisin ottamista, oman kertomuksen hallitsemista ja ulkoapäin annettujen määritelmien karistamista. Morse on viesti, joka kieltäytyy tulemasta hiljennetyksi.

Spoken word -symbioosi Taisto Tulio & Simson Saarnio luo rehellisen runollista tarinaa binäärin pakkovaltaa vastustavasta elämästä. Simson on kaksikon kynäkäyttelijä, Taisto taas viihtyy mikrofoniin ääressä. Tekstit syntyvät enemmän tai vähemmän symbioottisen vaiheilun tuloksena.

Taisto Tulion takaa löytyy sosiaalityön maisteriopiskelija (YTK) Teija Ryhtä, joka pro gradu -työssään tutki vähemmistöstressin ilmenemistä sukupuoli-identiteetin tutkimusjakson osana tehtävissä elämäntarinoissa. Ryhtä kuuluu itse sekä seksuaali-, sukupuoli- että suhdevähemmistöön, ja pitää niin työnsä kuin taiteensa keskiössä henkilökohtaisia ja jaettuja vähemmistökokemuksia. Päivätyötään Ryhtä tekee Seta ry:ssä nuorisotyön osallisuuden asiantuntijana.

Simson Saarnio alias Simu Perälä on seksuaali- ja sukupuolivähemmistöaiheita työssään aktiivisesti seuraava toimittaja (YTM) ja kirjoittaja, joka vapaa-ajallaan käsittelee teksteissään omia kokemuksiaan sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuulumisesta.

Sisältöhuomiot: kiroilu, sosiaalisen dysforian ja kehodysforian kuvailu, maininta itsetuhoisuudesta.

7 Haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt ja heidän selviämisensä sekä toimintamahdollisuutensa COVID-19 epidemian aikana

Työryhmän vetäjät / chairs:

Maria Valtokari (THL)

Elina Lindström (Kuntaliitto)

Natalia Skogberg (THL)

Tässä työryhmässä ollaan kiinnostuneita haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden selviämisestä sekä heidän toimintamahdollisuuksistaan yhteiskunnallisten poikkeus- ja kriisitilanteiden aikana. Haavoittuvassa asemassa oleviksi henkilöiksi käsitetään kaikki henkilöt tai ihmisryhmät, jotka ovat yhteiskunnallisesti heikommassa asemassa verrattuna muuhun väestöön, kuten esimerkiksi vammaiset, toimintarajoitteiset, lapset, nuoret, ikääntyneet, ulkomaa-laistaustaiset, kieli-, kulttuuri-, sukupuoli-, seksuaalivähemmistöön kuuluvat henkilöt, köyhyysrajalla elävät, sosiaalityön asiakkaat ja asunnottomat. Työryhmän näkökulma on sekä haavoittuvassa asemassa olevissa henkilöissä itsessään että heidän kanssaan työskentelevissä henkilöissä. Ajatuksena on tarkastella COVID-19-epidemian aikana saatuja kokemuksia asiakastyöstä ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden selviytymisestä. Ajatuksena on myös tarkastella sosiaalityön roolia eli sitä, miten COVID-19-epidemia on näyttäytynyt sosiaalityössä ja miten varautuminen tulisi ottaa siinä mukaan? Nämä kokemukset ja niihin pohjautuvat uudet toimintamallit olisivat tärkeitä koota yhteen, jotta voisimme paremmin varautua mahdollisesti tuleviin uusiin yhteiskunnallisiin poikkeus- ja kriisitilanteisiin.

Työryhmään ovat tervetulleita tutkittuun tietoon perustuvat esitykset, jotka nostavat esille haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja/tai heidän läheistensä, ohjaajiensa tai muiden ammattilaisten näkökulmia ja kokemuksia yhteiskunnallisista poikkeus- ja kriisitilanteista. Osallistujien kesken pyritään pohtimaan, mitä viime vuodet ovat opettaneet haavoittuvuudesta, varautumisesta ja ennakkoinnista tulevaisuuden poikkeus- ja kriisitilanteiden varautumista ajatellen. Kiinnostavia kysymyksiä ovat esimerkiksi: Mitä on tehty, jotta haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt olisivat yhdenvertaisessa asemassa muiden kansalaisten kanssa? Liittyykö haavoittuvuus maantieteelliseen sijaintiin? Mitä arvoja on varautumisen ja ennakkoinnin taustalla? Onko julkinen sektori oppinut COVID-19-epidemian myötä? Miten ennakkointi ja varautuminen on huomioitu tulevilla hyvinvointialueilla ja miten niihin on resursoitu? Kenen vastuulla ennakkointi ja varautuminen ovat? Onko hyvinvointialueilla huomioitu haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt varautumisen näkökulmasta?

7.1 Kehitysvammaisten asumispalvelujen käyttäjien kokemuksia koronakriisistä

Sonja Miettinen

Kolme vuotta sitten Maailman terveysjärjestö WHO julisti maailmanlaajuisen pandemian, jonka taustalla on uudenlainen, vakavaa hengitystieinfektiota aiheuttava koronavirus. Kuten monet muutkin maailman maat, myös Suomi on pyrkinyt erilaisin toimenpitein estämään kyseisen viruksen leviämistä ja suojelemaan kansalaisiaan sen aiheuttamalta, mahdollisesti sairaalahoitoa vaativalta taudilta. Pandemian hillitsemiseen tähtäävillä toimenpiteillä voi kuitenkin olla samanaikaisia haitallisia psykososiaalisia vaikutuksia, jotka voivat kohdistua eri tavoin eri väestöryhmiin.

Tässä esityksessä tarkastellaan kehitysvammaisten asumispalveluiden käyttäjien kokemuksia koronaepidemiasta ja sen hoidosta Suomessa. Esitys pohjautuu palvelunkäyttäjiltä ja heidän omaisiltaan sekä työntekijöiltään kerättyyn laadulliseen haastatteluaineistoon. Haastatteluaineistoa on analysoitu sisällönanalyysin menetelmällä. Analyysin tavoitteena on selvittää, millaisia muutoksia koronakriisi on tuonut palvelunkäyttäjien arkeen ja miten näiden muutosten koetaan vaikuttaneen heidän psykososiaaliseen hyvinvointiinsa.

Tässä esityksessä kuvataan tämän analyysin alustavia tuloksia, joiden mukaan kehitysvammaiset asumispalvelujen käyttäjät ovat kokeneet erityisen voimakasta, suojelun nimissä tapahtuvaa rajoittamista koronakriisin aikana. Näiden rajoitusten seurauksena arjen koetaan rajusti köyhtyneen ja mahdollisuuden hallita omaa elämää kaventuneen. Myös monenlaista psyykkistä pahoinvointia on tämän seurauksena koettu. Nämä havainnot herättävät kysymyksiä vammaisten ihmisten asemasta koronapandemian kaltaisessa yhteiskunnallisessa kriisissä ja tuovat esiin tarpeen huomioida aiempaa paremmin haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät ja heidän ihmisoikeutensa tulevaisuuden kriisi- ja poikkeustilanteissa.

7.2 Päiväkeskustyön muutos ja kävijöiden hyvinvointi covid-19-pandemian aikana

Joni Hokkanen, Henrietta Grönlund

Päiväkeskuksilla ja muilla matalan kynnyksen kohtaamispaikoilla on Suomessa keskeinen asema haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kuten päihteitä käyttävien, mielenterveysongelmien kanssa elävien ja asunnottomien hyvinvoinnissa selviämässä. Ne ovat maksuttomia tiloja, joissa on mahdollista viettää aikaa toisten seurassa, juoda kahvia, käyttää tietokonetta ja osallistua monenlaiseen toimintaan. Paikat tarjoavat usein myös apua yhteiskunnan palvelujen ja tukien tavoittamiseen, sekä tukevat yhteiskunnallista vaikuttamista, työllistymistä ja opiskelua. Monien paikkojen toimintaan kuuluu lisäksi yhdessä ruokailua tai ruoka-apua sekä mahdollisuus peseytyä tai pestä pyykkiä. Toiminnan ote on yleensä asiakaslähtöinen ja yhteisöä luova. Tämä on tärkeää monille kävijöille, joiden kynnykset sosiaaliin ja yhteiskunnan toimintoihin ovat usein korkeita. Covid-19-pandemian aikaiset kohtaamisten ja kokoontumisen rajoitukset koskivat myös matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja. Aiemman tutkimuksen ja selvitysten perusteella kohtaamisten ja kokoontumisen rajoitukset vaikeuttivat jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten arkea. Esityksessä tarkastelemme eri puolilla Suomea sijaitsevien päiväkeskusten ja muiden haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille suunnattujen matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen toiminnan muutoksia sekä niiden asiakkaiden hyvinvointia ja selviytymistä covid-19-pandemian aikana (2021-2022). Tulokset perustuvat kohtaamispaikkojen työntekijöille (N=69) ja kävijöille (N=795) tehtyihin kyselytutkimuksiin. Tulosten pohjalta käymme keskustelua pandemian ja siihen liittyvien rajoitusten vaikutuksesta kävijöiden perustarpeiden toteutumiseen ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Teemme myös toimintasuosituksia siitä, mitä covid-19-pandemian aikaisista kokemuksista voitaisiin oppia tuleviin kriiseihin eli miten erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten perustarpeiden toteutumisesta ja yhteiskunnallisesta osallisuudesta voitaisiin tulevissa kriisitilanteissa huolehtia entistä paremmin.

7.3 Muistisairaiden ihmisten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen COVID-19-epidemian aikana

Mervi Issakainen, Kaius Ervasti, Toomas Kotkas, Minna Teiska, Anna Mäki-Petäjä-Leinonen

COVID-19-pandemian on eri puolilla maailmaa raportoitu vaikuttaneen monin tavoin ikääntyvien ja erityisesti muistisairautta sairastavien ihmisten elämään. Toteutimme keväällä 2021 yhteistyössä Muistiliiton kanssa kyselyn Suomessa asuvien muistisairaiden ihmisten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta epidemian aikana. Muistisairaille ihmisille (n=31) ja heidän läheisilleen (n=168) kohdistetulla kyselyllä pyrittiin selvittämään miten epidemia ja erityisesti liikkumista ja tapaamisia koskevat rajoitukset olivat vaikuttaneet muistisairaiden ihmisten elämään. Tutkimustulokset osoittavat, että rajoitukset olivat heikentäneet heidän mahdollisuuksiaan osallistua mielekkääseen ja hyvinvointia eri tavoin tukevaan toimintaan ja kohtaamisiin toisten ihmisten kanssa. Monet myös raportoivat sosiaali- ja terveyspalvelujen saannin vaikeutuneen tai viivästyneen epidemian aikana sekä rajoituksia koskevan tiedon olleen puutteellista. Tulokset korostavat, että liikkumiseen ja tapaamisiin kohdistuneiden rajoitusten mahdolliset kielteiset vaikutukset muistisairaiden ihmisten kognitiiviseen, fyysiseen ja psykososiaaliseen hyvinvointiin tulee huomioida esimerkiksi lainsäädäntöä uudistettaessa. Näiden tutkimustulosten lisäksi avaamme

esityksessämme alustavia tuloksia muistisairaille ihmisille ja heidän läheisilleen vuoden 2022 lopussa osoitetusta kyselystä, joka sisälsi niin ikään kysymyksiä muistisairaiden ihmisten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta COVID-19-epidemian aikana. Tutkimukset ovat osa muistisairaanhoidon oikeuksien toteutumista hyvinvointivaltiossa selvittävää hanketta (VAPA) sekä WELGO-hanketta, jonka tarkoituksena on kehittää kestäviä ratkaisuja hyvinvoinnin turvaamiseksi tulevaisuuden terveyskriiseissä koronapandemian hallinnasta saatujen kokemusten pohjalta.

7.4 (In)visible care and vulnerability during the pandemic

Marjut H Jyrkinen

This paper addresses vulnerability in the context of care work during and after the pandemic. The research project En Route to Recovery: Diversity and vulnerability in care work during and after the COVID-19 pandemic, funded by the Trans-Atlantic Platform, brings together researchers from four countries (Finland, Canada, South-Africa and the UK). Cultural, social and economic differences of these countries require defining and critically analysing what vulnerability means in their contexts.

The pandemic has emphasised vulnerabilities of many groups such as older people or people with other illnesses. There are many inequalities as regards to receive appropriate care and to be at higher risk to infections – such as for those working in the front line of care and in crucial support services, or migrant people living in high-density residential areas who often work in these sectors.

The labour of care, both as paid work and informal care, is often invisible, although paradoxically it is right before our eyes. Care activities are taken as self-evident, because care goes on without us seeing it (Laugier 2021), and as basic care is often understood as a vocation (for women). During the Covid-19, care work became visible for a while. Still the voices of care workers on low pay or heavy workload have mostly been listened to with empathy, but without changes in work culture or improving of salaries.

The main interest of this paper lies in the care work, which is strongly gendered and often racialized. I discuss the impact of intersectionalities in defining and understanding vulnerabilities, and argue that the (in)visibility and value of care needs critical re-evaluation as an ethically core area for sustainable societies.

7.5 Toimintarajoitteisten yläkoululaisten avun ja tuen tarpeisiin vastaaminen korona-aikana

Marja Eliisa Holm, Stina M Sjöblom, Päivi Nurmi-Koikkalainen, Päivi Sainio

Korona-ajan poikkeusolot, rajoitukset ja etäopetus, on vaikuttanut nuorten elämään, toimintamahdollisuuksiin, avun ja tuen saamiseen. Haavoittuvassa asemassa oleva nuori tarvitsee ja on oikeutettu saamaan tukea oppimiseensa ja hyvinvointiinsa. Halusimme selvittää, miten korona-aika on vaikuttanut tuen ja avun saantiin erityisesti toimintarajoitteisilla nuorilla. THL:n julkaisemaan Suomalaisten hyvinvointi 2022-teokseen sisältyvässä tutkimuksessamme selvitettiin toimintarajoitteisten nuorten avun ja tuen tarvetta

ja saamista korona-aikana opetuksen tai oppilashuollon ammattilaisilta. Tarkastelu kohdistui erityisesti ilman tarvitsemaansa tukea ja apua jääneiden osuuteen vuonna 2021 ja sen muutokseen. Aineistoina on Kouluterveyskysely vuosilta 2017, 2019 ja 2021. Kohderyhmänä on 8.–9. luokkalaiset (2017: n = 73 678, 2019: n = 87 215 ja 2021: n = 91 560). Tutkimus on tehty osana Tulevaisuutta luomassa -hanketta, jonka on rahoittanut Euroopan Sosiaalirahasto.

Toimintarajoitteiset nuoret raportoivat muita nuoria useammin, että he eivät ole saaneet tarvitsemaansa oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja apua etäopetuksessa ja koko lukuvuoden 2020–2021 aikana. He myös raportoivat muita nuoria useammin jääneensä vaille tarvitsemaansa hyvinvoinnin tukea opettajalta ja oppilashuollon ammattilaisilta korona-aikana. Tilanne oli kaikkein huonoin nuorilla, joilla oli rajoitteita usealla toimintakyvyn ulottuvuudella samanaikaisesti. Vuodesta 2019 vuoteen 2021 yhä useammat nuoret, toimintarajoitteiset ja muut, ovat kokeneet jäävänsä ilman tarvitsemaansa hyvinvoinnin tukea opettajalta tai oppilashuollon ammattilaisilta.

Kouluihin olisi kehitettävä sellaisia toimintamalleja, joiden avulla voidaan turvata opetuksen ja oppilashuollon palvelujen jatkuvuus kriisi- ja poikkeusoloissa. Erityisen tärkeää se on jo ennestään haavoittuvassa asemassa oleville toimintarajoitteisille nuorille. Vaille tarvitsemaansa apua ja tukea jääminen voi johtaa oppimistulosten ja hyvinvoinnin heikkenemiseen.

7.6 Sex differences in psychosocial and economic impact of Covid-19 among migrant origin populations compared with the general Finnish population.

Sanna Nykänen, García Velázquez Regina, Anu Castaneda, Päivikki Koponen, Laura Musta, Natalia Skogberg

Studies on general populations have reported sex differences in impact of Covid-19, few studies have addressed sex differences in migrant origin populations. This study examines sex differences in psychosocial and economic impact of Covid-19 among migrant origin populations in Finland.

Data from the Impact of the Coronavirus on the Wellbeing of the Foreign-born Population (MigCOVID) Survey (10/2020-2/2021; n=3668) among adults aged 20-66 years was used. Participants in the FinHealth 2017 follow-up study were the general population reference group (n=3490). Self-perceived psychosocial and economic determinants were examined. Prevalence rates and their 95% confidence intervals (95%CI) were calculated. Multivariate logistic regression analysis was applied.

In preliminary analyses, loneliness increased in 37.9% (95%CI 33.8-42.1) of migrant origin women, 33.2% (95%CI 29.2-37.4) of migrant origin men, and 34.8% (95%CI 31.2-38.5) of general population women, and 20.7% (95%CI 17.6-24.3) of general population men. Hope for the future decreased in 36.5% (95%CI 32.5-40.6) of migrant origin women, 39.0% (34.8-43.3) of migrant origin men, 35.8% (95%CI 32.3-39.5) of general population women, and 24.3% (21.1-27.8) of general population men. Financial situation worsened in 43.3% (95%CI 39.0-47.6) of migrant origin men, 42.0% (95%CI 37.9-46.2) of migrant origin women, 21.5% (95%CI 18.5-25.0) of general population women and 16.0% (95%CI 13.9-18.4) of general population men.

Migrant origin men and women reported significantly higher adverse psychosocial and economic impact compared with men in the general population. Findings should be discussed when planning restorative measures to reduce adverse societal impact in future crises. This research is funded by European Social Fund (ESF).

7.7 Resilienssin muodostuminen ja sen merkitys vammaispalveluissa työskenteleville henkilöille ja heidän asiakkailleen COVID-19 epidemian aikana kahden tutkimuksen perusteella

Maria Valtokari, Anna Väre, Päivi Nurmi-Koikkalainen, Marika Korhonen

Tausta: COVID-19 epidemia on koetellut vammaispalvelujen työntekijöiden, esihenkilöiden ja asiakkaiden voimavaroja ja jaksamista. Resilienssi on merkityksellinen tekijä voimavaroille ja jaksamiselle. Työhyvinvointi ja sen ulottuvuudet liittyvät molempiin. Yhteistyö ja mahdollisuudet vaikuttaa työhön edesauttavat resilienssin muodostumista ja säilymistä. Tehdyt tutkimukset ovat osa Tulevaisuutta luomassa -hanketta, jonka on rahoittanut Euroopan Sosiaalirahasto.

Tavoite: Tutkimusten tavoitteena oli kartoittaa, kuinka vammaispalvelujen työntekijät ja esihenkilöt ovat kokeneet COVID-19 epidemian vaikuttaneen työhönsä, työpaikkaansa, työyhteisöönsä ja asiakkaisiinsa. Tavoitteena oli muun muassa tutkia, mitkä tekijät ovat kuormittaneet vammaispalvelujen työntekijöitä ja mitkä tekijät ovat edesauttaneet työssäjaksamista.

Metodit: Vammaispalvelujen työntekijöille kohdistettu strukturoitu, avoimia kysymyksiä sisältänyt kysely (n=708) ja vammaispalvelujen asumisyksiköiden esihenkilöiden teemahaastattelut (n=8). Kysely on analysoitu deskriptiivisesti, kvantitatiivisella metodiikalla. Haastattelut on analysoitu temaattisella, kvalitatiivisella analyysillä.

Tulokset: Resilienssi muodostuu muun muassa monitoimijamaisesta yhteistyöstä, vertaistuesta, hyvästä työyhteisön hengestä, joustavuudesta, mahdollisuudesta vaikuttaa työhön ja sovittaa työ omaan elämään, työssä koetusta tyytyväisyydestä ja onnistumisen kokemuksista, asiakkaista, työhyvinvoinnista sekä työterveyshuollosta. Resilienssiä heikentävät muun muassa työn tekeminen yksin, henkilöstöpula, äkilliset vuorovaihdokset, henkinen paine työpaikalla, kiire, tyytymättömyys työoloihin ja työpaikkaan, haastavat asiakkaat, koetut epäkohdat työssä, huonoksi koetut työsuhte-edut, puuttuva työterveyshuolto ja matalaksi koettu palkka. Resilienssi on merkityksellinen tekijä vammaispalvelujen työntekijän ja esihenkilön työssäjaksamisessa ja se heijastuu tehtyyn asiakastyöhön.

Johtopäätökset: Avaintekijät resilienssin muodostumisessa ovat yhteistyö, työyhteisössä oleva dialogisuus, keskusteleva työote ja avoin vuorovaikutus työntekijöiden, esihenkilön ja asiakkaan välillä. Nämä tekijät tukevat työssäjaksamista ja kaikkien osapuolten psyykkistä hyvinvointia.

Avainsanat: Työntekijät, esihenkilöt, vammaispalvelut, resilienssi, COVID-19

7.8 Koronaepidemia ja sen johtaminen vammaispalvelujen asumisyksiköissä – laadullinen tutkimus yksikön johtajien kokemuksista epidemian ajalta

Marika Korhonen, Maria Valtokari, Anna Väre, Päivi Nurmi-Koikkalainen

Tausta ja tavoite: Koronaepidemia sekä siihen liittyvät rajoitustoimenpiteet ovat koetelleet vammaisten henkilöiden asumisyksiköitä monella tavoin. Epidemian aikaisista kokemuksista asumisyksiköissä on kuitenkin saatavilla vain vähän tietoa. Tämän laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvata korona-ajan kokemuksia vammaispalvelujen asumisyksiköissä johtamisen ja esihenkilötyön näkökulmista. Tutkimus on osa Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaa "Tulevaisuutta luomassa COVID-19 kokemusten pohjalta" -hanketta.

Menetelmät: Tutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla etäyhteyksien välityksellä (Microsoft Teams) heinä-syyskuussa 2022. Tutkimukseen sopivat haastateltavat tunnistettiin harkinnanvaraista otantaa hyödyntäen ja haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan (n=8) vammaispalvelujen asumisyksiköissä toimivaa johtajaa/esihenkilöä kahdelta Etelä-Suomessa sijaitsevalta alueelta. Tulokset analysoitiin temaattisella analyysillä.

Tulokset: Aineistosta tunnistettiin neljä teemaa: (1) yksikön johtaminen, johon liittyi varautumiseen, ohjeistuksiin, suojavarusteisiin, työn uudelleen organisointiin, selviytymisen keinoihin sekä tulevaisuuteen liittyviä kokemuksia; (2) asiakkaiden huomiointi johtamisessa, joka sisälsi kokemuksia asiakkaiden arjen ja palvelujen muutoksista, omaisyhteistyöstä, COVID-19 tartunnoista, asiakkaiden reagoinnista, asiakastyön uusista toimintatavoista sekä työn taustalla olevista arvoista ja ajatuksista; (3) henkilöstöjohtaminen, joka koski henkilöstöresursseja, työntekijöiden kuormitusta, henkilöstön reagointia sekä työhyvinvoinnin keinoja; (4) esihenkilön oman työn johtaminen, joka keskittyi kokemuksiin esihenkilön omasta työstä sekä johtamiseen saadusta tuesta.

Johtopäätökset: Tutkimus tarjoaa arvokasta tietoa vammaisten henkilöiden asumisyksiköiden korona-ajan haasteista ja muutoksista, opituista asioista sekä johtamiseen liittyvistä kokemuksista. Tuloksia voidaan hyödyntää tulevaisuuden kriisitilanteisiin varautumisessa.

7.9 Itsemääräämisoikeuden ja suojelun välinen jännite gerontologisessa sosiaalityössä koronapandemian aikana

Tyyne Ylinen, Vera Ylinen, Laura Kalliomaa-Puha, Satu Ylinen

Itsemääräämisoikeuden periaate on keskeinen gerontologisessa sosiaalityössä. Ikääntyneillä sosiaalityön asiakkailla on riski joutua syrjäytetyiksi heitä itseä koskevassa päätöksenteossa. Erilaiset toimintakyvyn rajoitteet voivat johtaa siihen, ettei asiakkaalla ole mahdollisuutta ilmaista tahtoaan. Gerontologisessa sosiaalityössä itsemääräämisoikeuden ja suojelun välisen jännitteen punninta on arkipäivää. Tasapainoilu on tavallista etenkin silloin, kun asiakkaalla on alentunut kompetenssi päätöksentekoon. Juridiikka ohjaa ratkaisemaan kahden hyvän tavoitteen välistä ristiriitaa, eli suojelun ja itsemääräämisoikeuden konfliktia, punninnan avulla. Lainsäädäntö ei kuitenkaan useinkaan tarjoa yksiselitteisiä ohjeita, vaan niiden tulkitseminen vaatii vahvaa eettistä osaamista. Koronapandemian aikana työtä ja päätöksiä jouduttiin tekemään muuttuneissa olosuhteissa. Gerontologiseen sosiaalityöhön oman lisähaasteensa toi asiakkaiden haavoittuvuus suhteessa koronavirukseen. Muuttuneet olosuhteet haastoivat eettisjuridisen punninnan mahdollisuuksia.

Esitys perustuu sosiaalityön vuosikirjassa julkaistavaan artikkeliimme Itsemääräämisoikeuden ja suojelun välinen jännite gerontologisessa sosiaalityössä koronapandemian aikana. Tutkimuksessamme analysoimme talvella 2020-2021 haastattelemiemme gerontologisten sosiaalityöntekijöiden (n=9) näkemyksiä koronapandemian vaikutuksista heidän työhönsä sekä heidän ikääntyneiden asiakkaidensa elämään. Haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden puheesta tunnistimme selkeästi kaksi toisistaan eroavaa näkemystä itsemääräämisoikeuden toteutumisesta pandemian aikana. Ensimmäisen näkemyksen mukaan ikääntyneiden ihmisten itsemääräämisoikeus kaventui pandemian aikana selkeästi. Tähän liittyvät osallisuuden mahdollisuuksien, valinnan mahdollisuuksien sekä asiakkaiden näkemysten kuulemisen väheneminen. Toisen näkemyksen mukaan asiakkaiden itsemääräämisoikeudessa ei tapahtunut muutosta, vaikka asiakkaiden tilanne huolestuttikin sosiaalityöntekijöitä.

Itsemääräämisoikeutta on joskus rajoitettava ihmisen suojelemiseksi. Liiallinen itsemääräämisoikeuden korostaminen voi pahimmillaan johtaa avun ja tuen tarpeiden sivuuttamiseen. Toisaalta liiallinen suojeleminen voi johtaa itsemääräämisoikeuden ohittamiseen. Pohdinnat vallankäytöstä ja sen rajoista ovat aina läsnä sosiaalityön käytännöissä, ja koronapandemia toi siihen uudenlaisia haasteita. Työn tekemisen tavat muuttuivat ja eettisjuridisen osaamisen merkitys korostui.

7.10 ”Alussa meillä ei ollut mitään hajua mitä me tehdään ja miten” – Kohti vaikuttavampaa monikielistä kriisiviestintää koronaepidemian oppien avulla

Laura Musta, Natalia Skogberg, Tomi Mäki-Opas

Tausta ja tavoite: Vaikuttavalla monikielisellä kriisiviestinnällä voidaan lisätä kielellisten vähemmistöjen yhdenvertaisuutta ja osallisuutta poikkeus- ja häiriötilanteissa. Yhdenvertainen tiedonsaanti vahvistaa kielellisten vähemmistöjen mahdollisuuksia tehdä omaa terveyttään ja turvallisuuttaan koskevia informoituja päätöksiä näissä tilanteissa ja tukee heidän selviytymistään ja toimintamahdollisuuksiaan. Tutkimustietoa monikielisen kriisiviestinnän vaikuttavuudesta on kuitenkin vielä vähän. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sitä, miten eri toimijat pyrkivät lisäämään tekemänsä monikielisen viestinnän vaikuttavuutta koronaepidemian aikana ja millaisia haasteita tiedon tuottamisessa ja välittämisessä oli.

Tutkimusmenetelmät: Tutkimuksen aineisto koostuu 25:stä semistrukturoidusta teemahaastattelusta. Tutkimukseen haastateltiin henkilöitä, jotka vastasivat monikielisen koronaviestinnän kehittämisestä, toteuttamisesta ja välittämisestä kunnissa (n=8), järjestöissä (n=7) ja valtion instituutioissa (n=10). Haastattelut toteutettiin vuonna 2022 huhti-syyskuun välillä. Aineisto analysoitiin käyttäen teoriasidonnaista sisällönanalyysiä ja tuloksia peilattiin sosiaalisen markkinoinnin periaatteisiin, joilla kuvataan tunnettuja keinoja lisätä yhteiskunnallisen viestinnän vaikuttavuutta.

Tulokset: Epidemian aikana eri tahot yrittivät lukuisin keinoin parantaa monikielisen koronaviestinnän vaikuttavuutta, mutta toiminnan suunnitelmallisuudessa oli kehitettävää. Keskeisiä elementtejä monikielisen kriisiviestinnän vaikuttavuudelle olivat haastateltavien mukaan mm. tarkka sopivan viestintäkanavan ja -muodon valinta, luottamuksen rakentaminen kohderyhmään, viranomaisviestien muokkaaminen kohdeyleisölle

sopivampaan muotoon ja osallistavien menetelmien hyödyntäminen kriisiviestinnän suunnittelussa, toteutuksessa, välittämisessä ja arvioinnissa. Haastateltavat kuvasivat rajalliset resurssit isoimpana haasteena vaikuttavalle monikielisellet kriisiviestinnälle.

Johtopäätökset: Koronaepidemian aikana kehitettiin useita erilaisia, toimivia keinoja parantaa monikielisen kriisiviestinnän vaikuttavuutta. Vaikuttavuuden arviointia kuitenkin hankaloitti tilanteen nopea muuttuminen kriisin edetessä ja se, että viestinnän vaikuttavuuden systemaattiselle arvioinnille ei ollut varattu resursseja. Huomioimalla monikielisen kriisiviestinnän tarve, merkitys ja siihen tarvittavat resurssit jo varautumis- ja valmiussuunnitelmia tehdessä voisi merkittävästi lisätä monikielisen kriisiviestinnän vaikuttavuutta ja näin parantaa kielellisten vähemmistöjen yhdenvertaisuutta poikkeus- ja häiriötilanteissa.

Tutkimuksen rahoitti Euroopan sosiaalirahasto.

7.11 Sateenkaarinuorten hyvinvointi poikkeusaikana: haaste palvelujärjestelmälle

Satu Majlander, Laura Sares-Jäske, Jukka Lehtonen

Tutkimuksemme seksuaali- ja sukupuolivähemmistönuorten (sateenkaarinuorten) hyvinvoinnista COVID-19-epidemian aikana osoitti, että sateenkaarinuorille aika oli haastavampi kuin cis-sukupuolisille (sukupuoli-identiteetti vastaa syntymähetkellä määritettyä) ja heteronuorille. Erityisesti yksinäisyys ja masennus lisääntyivät. Sateenkaarinuorten on havaittu voivan muita heikommin lähes kaikilla tutkituilla hyvinvoinnin osa-alueilla, jo ennen epidemiaa. Nuori voi sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöön kuulumisen lisäksi kuulua myös muihin vähemmistöihin (esimerkiksi ulkomaalaistaustainen nuori), mikä lisää haavoittuvuutta. Yhteiskunnan normista eroavat henkilöt kohtaavat muita useammin toistuvaa syrjintää ja epäasiallista kohtelua elinympäristössään. Kaikille koti ja kouluympäristö eivät ole turvallisia. Vähemmistönuoret raportoivat myös muita useammin, että eivät ole saaneet apua, vaikka olisivat tarvinneet ja että he eivät uskalla kertoa asioistaan rehellisesti ammattilaiselle. Moninaisuus tulisi nähdä voimavarana. Jokaisen nuoren tulisi voida olla hyväksytty sellaisena kuin on ja kasvaa turvallisessa kasvuympäristössä. Nuorten hyvinvoinnin edistämistyötä on tärkeää tehdä lähellä nuorta, heidän arkiympäristössään. Turvallinen elinympäristö ja oikea-aikainen tuki turvaavat tasapainoisen kasvun aikuisuuteen. Tutkimuksessamme hyödynnetään vuosina 2019–2021 kerättyjä aineistoja. THL:n Kouluterveyskyselyä, joka tavoittaa suuren osan perusopetuksen 4.–5. ja 8.–9. vuosiluokkien oppilaista, sekä lukiokoulutuksen ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoista. Kouluterveyskysely mahdollistaa eri vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten tarkastelun. Kouluterveyskyselyä täydentää Helsingin yliopistossa koottu sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluville suunnattua kyselyaineisto avovastauksineen ja järjestöjen edustajien haastatteluaineisto, joilla kerättiin tietoa koronakriisin vaikutuksista vähemmistöihin. Tutkimustietoa moninaisesta väestöstä tarvitaan julkisten palveluiden suunnittelun tueksi ja nuorten arjessa pärjäämisen tukemiseen. Ongelmien tunnistaminen mahdollistaa esimerkiksi turvallisempien oppimisympäristöjen suunnittelun ja yhdenvertaisempien palveluiden järjestämisen. Tiedon avulla vahvistetaan nuorten arjessa toimivien ammattilaisten osaamista. Yhdenvertaisen, oikea-aikaisen ja toimivan

palvelujärjestelmän edistämällä voidaan edesauttaa sateenkaarinuorten hyvinvointia ja ehkäistä mielenterveysongelmia.

8 Interventioiden implementointi ja vaikuttavuus

Työryhmän vetäjät / chairs:

Elina Aaltio (Jyväskylän yliopisto)

Nanne Isokuortti (Helsingin yliopisto)

Hanna Ristolainen (Itä-Suomen yliopisto)

Eeva Ekqvist (Tampereen yliopisto)

Katja Kuusisto (Tampereen yliopisto)

Vaikuttavuuden arviointi on herättänyt yhä enemmän kiinnostusta sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksessa. Sosiaalityön ja myös muiden sosiaalipalvelujen tutkimusperustan vahvistaminen on asiakastyön eettisen legitimoinnin kannalta tärkeää. Interventioiden vaikuttavuutta tulee arvioida, jotta niillä voidaan parhaalla mahdollisella tavalla vastata asiakkaiden tuen tarpeisiin. Samalla on olennaista tarkastella miksi, miten, kenelle ja missä olosuhteissa eri interventiot voivat toimia. Interventiot eivät aina toimi toivotulla tavalla uusissa ympäristöissä, ja toisinaan niillä voi olla myös ei-aiottuja myönteisiä tai kielteisiä vaikutuksia. Sosiaalityön organisaatioiden, työntekijöiden ja asiakkaiden tulisi aiempaa paremmin voida varmistua siitä, että käytäntöön jalkautettavilla interventioilla on mahdollisimman usein toivottuja vaikutuksia. Työryhmässä ollaan kiinnostuneita sekä implementointia että vaikuttavuutta koskevista tutkimuksista, koska nämä ovat sidoksissa toisiinsa.

Interventioilla tarkoitamme työkaluja, menetelmiä, malleja tai ohjelmia, joiden sisältö ja tavoitteet on selkeästi määritetty. Niiden mittakaava voi olla mitä tahansa yksittäisistä työvälineistä laajempiin ohjelmiin. Implementoinnilla tarkoitamme niitä toimenpiteitä, joilla jokin valittu interventio pyritään saamaan käyttöön. Vaikuttavuudella tarkoitamme sitä, missä määrin interventio pystyy tuottamaan toivottuja tuloksia, esim. lisäämään asiakkaan hyvinvointia tai muuttamaan työntekijän työskentelytapoja.

8.1 Lapsiperheen vahvat rahataidot (VaRa) -interventio talousvaikeuksissa olevien lapsiperheiden tukena

Henna Isoniemi, Anniina Kaittila, Katri Viitasalo, Meri Moisio, Mia Hakovirta

Taloussosiaalityö on talouteen ja toimeentuloon liittyvä sosiaalityön työorientaatio, jonka tavoitteena on asiakkaan taloudellisen toimintakykyisyyden vahvistaminen. Taloudellinen toimintakykyisyys sisältää sekä kyvyn toimia että mahdollisuuden olla osallisena yhteiskunnassa. Taloussosiaalityö todentuu sosiaalityön käytännöissä taloudellisena ohjauksena ja neuvontana, psykososiaalisena sekä rakenteellisena työnä.

Tutkimme Taloussosiaalityö lapsiperheissä -hankkeessa, miten taloussosiaalityön avulla voidaan tukea lapsiperheitä, joilla on vaikeuksia taloudenhallinnassa. Tutkimusaihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä taloudelliset ongelmat, velkaantuminen ja köyhyys rasittavat monien lapsiperheiden arkea. Olemme kehittäneet hankkeessa taloussosiaalityön interventiomallin, ”Lapsiperheen vahvat rahataidot” (VaRa), jonka avulla pyritään parantamaan lapsiperheiden vanhempien talousosaamista ja vähentämään taloudellisista vaikeuksista aiheutuvaa huolta.

Tutkimushankkeeseen osallistuvat perheet ovat lapsiperhe- tai aikuissosiaalityön asiakkaina hankkeen yhteistyökunnissa.

Tutkimus toteutetaan satunnaistettuna kontrolloituna (RCT) pilottitutkimuksena. Tutkimushankkeessa olemme kiinnostuneita siitä, 1) millä tavoin koe-vertailuasetelman toteuttaminen on mahdollinen, 2) miten VaRa-interventio vastaa sille asetettuihin tavoitteisiin ja 3) miten tutkimuksen päävasteet toimivat. Interventiotyöskentelyyn osallistuvien lapsiperheiden rekrytointi on parhaillaan käynnissä, osassa kunnista myös interventiotapaamiset on päästy aloittamaan. Pyrimme saamaan interventioon mukaan yhteensä 40 asiakasperhettä (20 koeryhmään, 20 kontrolliryhmään). Tutkimusaineisto koostuu kvantitatiivisista ja kvalitatiivisista aineistoista. Kvantitatiivinen aineisto kerätään interventioon osallistuvilta asiakkailta ennakko-, loppu- ja 3 kk:n seurantamittauksina. Kvalitatiivinen aineisto kerätään sekä osalta interventioon osallistuvista asiakkaista että osalta intervention toteutukseen osallistuvista työntekijöistä.

Tutkimushanke tuottaa tutkittua tietoa taloussosiaalityön vaikuttavuudesta lapsiperheiden keskuudessa. Tutkimushankkeella vastataan vaikuttavuuden mittaamisen tarpeeseen sosiaalityössä sekä kehitetään työtapaa sosiaalityön lapsiperheasiakkaiden taloudenhallinnan ongelmiin. Tutkimustiedolla kykenemme vahvistamaan näyttöön perustuvaa käytäntöä sosiaalipalveluissa ja sosiaalityössä. Samalla rakennamme sosiaalityön osaamisperustaa sekä varmistamme vaativimpiin tilanteisiin erikoistunutta osaamista sosiaalityössä. Kaksivuotinen hanke on käynnistynyt syksyllä 2021, ja sen rahoittajana on sosiaali- ja terveysministeriö (VTR-rahoitus).

8.2 Menetelmä lasten tunnetilojen arviointiin

Erna Törmälehto

Tunnetila voidaan nähdä ilmiönä, joka vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen toimintaan ja käyttäytymiseen. Olen kiinnostunut lasten tunnetilojen tunnistamisesta. Kun lapsi ei puhu avoimesti kokemuksistaan ja tunteistaan, asettaa se aikuisille haasteita tunnistaa lapsen tunnetilaa.

Tutkimuksessani esitän yhden menetelmän lasten tunnetilojen arviointiin. Se tarjoaa mahdollisuuden verrata aikuisten arvioita lasten arvioihin lasten tunnetiloista, kun oletetaan, että tunnetilat vaikuttavat käyttäytymisen taustalla. Operationalisoin tunnetilan käsitteen holistisen ihmiskäsityksen pohjalta abstraktian tasolta konkretian tasolle valmiin ja validin Vahvuudet ja vaikeudet (SDQ) kyselylomakkeen avulla. Lomake on rakennettu arvioimaan lapsen sosioemotionaalista hyvinvointia. Hyödynnän lomakkeen muuttujia tunnetilojen käytännön ilmentyminä tunnetiloista, ajattelutoiminnoista ja käytöksestä sosiaalisissa tilanteissa.

Tutkimukseen osallistui 11-12-vuotiaita lapsia (N= 989) sekä heidän vanhempiaan (N=780) ja opettajiaan (N=50). Tein aineistolle faktorianalyysin, josta muodostui neljä tunnetilaa: rauhaton, ahdistava olo, myötätuntoinen ja ulkopuolinen. Käyttämäni menetelmä mahdollisti aikuisten ja lasten arvioiden vertaamisen muun muassa siinä, missä määrin aikuisten ja lasten arviot poikkesivat toisistaan (McNemarin testi, efekतिकoko), vaikuttiko lapsen sukupuoli aikuisten tunnistamatta jääneisiin lasten tunnetiloihin (ordinaalinen logistinen regressioanalyysi) sekä onko samalla lapsella monta aikuisen ohitunnistamaa tunnetilaa ja millaisia ohitunnistettuja lapsiryhmiä voidaan tällä tavoin löytää (ryhmittelyanalyysi).

Tutkimuksen mukaan SDQ lomake osoittautui varteenotettavaksi vaihtoehdoksi tutkia lasten tunnetilojen tunnistamista. Se tarjoaa monipuolisen mahdollisuuden hyödyntää kvantitatiivisia menetelmiä ja tarkastella lasten tunnetilojen tunnistamisen ilmiötä eri näkökulmista.

8.3 Doing a multicase study in systemic everyday practice in child welfare services

Ilse Julkunen, Ida Nikula, Tobias Pötzsch, Anna-Leena Rantasuo, Ann Backman

Background: A systemic approach within child welfare services is being implemented in social work in Finland. The overall aim of this two-year study is to gain knowledge about which everyday effectiveness in a systemic context are created and sustained in a changing working environment in three newly formed multilingual wellbeing service county areas.

Methods: This paper presents the methodological design in aiming for knowledge of the systemic real effectiveness practice of social work. The study is planned collaboratively with the practitioners, user organisation of after care and experts within the field. It is based on the knowledge development within three multilingual areas which also form the knowledge interest of the study. What is unique in this study is the multicase design which aims at developing learning processes between the different areas, a methodological approach that is seldom used in social work research. Another point, is that this study will be performed during a historical situation in Finland when a large wellbeing services county reform is implemented, which has a huge impact on doing research in practice.

Conclusions and implications: We believe that creating a relational approach to studying everyday effectiveness serves to close the gap between research and practice. In this paper we will reflect on the ongoing process of the practice-based research process on real effectiveness and what we have learned so far.

8.4 Päähteitä ongelmallisesti käyttävien asiakassegmentointi - vaikuttavuuden arvioinnin ja tutkimisen haasteet

Eeva Ekqvist, Katja Kuusisto, Sanna Iivonen, Ella Plaami

Sosiaalityön keskeisimpiä tavoitteita on muutoksen aikaan saaminen asiakkaan elämässä tai systeemissä. Sen arvioimiseksi sosiaalityö tarvitsee toimintaa arvioivaa kulttuuria. Vaikka vaatimus vaikuttavuustiedon tuottamiselle sosiaali- ja terveystaloudissa on vahva, sitä on erityisesti sosiaalityössä tutkittu vähän.

Sosiaaalialalla on tyypillistä, että palveluiden vaikuttavuus ei johda asiakkaan palveluntarpeen poistumiseen. Ei siis ihme, että vaikuttavuuden tavoitteluun kohdistuu kritiikkiä. Sosiaalityön kohtaamisten kompleksisuus haastaakin vaikuttavuustutkimukselle ominaista syy-seuraus – suhteiden osoittamista. Vaikuttavuus sosiaalityössä on syytä nähdä taloudellisuutta ja tuottavuutta laajemmin niin, että tarkastellaan vaikuttavuutta monista, kuten palveluiden sisältöjen, tuloksellisuuden ja tavoitteiden täyttymisen, näkökulmista. Tällöin mukana on väistämättä myös asiakkaan näkökulma ja vaikuttavuuden inhimillinen aspekti.

Käytämme esimerkkinä erilaisten arviointitapojen käytöstä tutkimuksessa Asiakassegmentointi ja päihdeitä ongelmallisesti käyttävien palvelut – paraneeko vaikuttavuus? – tutkimushanketta ja siitä erityisesti laadullisen aineiston alustavia tuloksia. Hankkeessa tutkitaan asiakkaiden segmentointia eli ryhmittelyä yksilöllisen palvelutarpeen perusteella ja palveluihin ohjaamista sen mukaisesti. Esityksessä pohdimme sote-alan kriisin, päihdepalveluissa tapahtuneiden muutosten ja digitaalisen segmentointityökalun käytettävyyden vaikutuksia päihdepalveluiden vaikuttavuuden arviointiin ja tutkimiseen.

8.5 Päivätoiminnan vaikuttavuuden, kustannusvaikuttavuuden ja prosessin arviointi monimenetelmällisellä kvasikokeellisella tutkimusasetelmalla

Hanna Ristolainen, Leena Forma, Jemma Hawkins, Elisa Tiilikainen

Tausta ja tavoitteet: Tutkimus on osa SOLDEX-hanketta, jossa tutkitaan iäkkäiden kotihoidon asiakkaiden syrjäytymistä sekä syrjäytymisen ehkäisemistä. Päivätoiminta on kotihoidon asiakkaille tarjottu palvelu, jonka tarkoituksena on tukea kotona asumista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tämän monimenetelmällisen tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa päivätoiminnan vaikuttavuudesta, kustannusvaikuttavuudesta ja implementointiprosessista erityisesti syrjäytymisen vähentämisen näkökulmasta.

Menetelmät: Käytännöllisen kvasikokeellisen tutkimuksen interventiorryhmä (n=100) koostuu niistä kotihoidon asiakkaista, jotka aloittavat päivätoiminnassa uusina asiakkaina. Vertailuryhmä (n=100) taas muodostetaan niistä kotihoidon asiakkaista, jotka eivät osallistu päivätoimintaan, mutta haluaisivat osallistua siihen. Tutkimuksen ensisijaisena tulostuloksena on osallisuus (ESIS-mittari). Toissijaisina tulostuloksina ovat yksinäisyys (yksittäinen kysymys ja De Jong Gierveld Loneliness Scale) ja sosiaalipalveluun liittyvä elämänlaatu (ASCOT-mittari). Alkukysely sekä kolmen ja kuuden kuukauden seurantakyselyt kerätään tutkimukseen osallistuvilta päivätoiminnan vaikuttavuuden arvioimiseksi.

Kustannusvaikuttavuuden arvioinnissa hyödynnetään rekisteritietoja tutkimukseen osallistuvien sosiaali- ja terveyspalveluiden käytöstä sekä tietoja intervention toteuttamiseen liittyvistä kustannuksista. Lisäksi tutkimuksessa kerätään laadullista aineistoa haastattelemalla päivätoimintaan osallistuvia kotihoidon asiakkaita (n=10) sekä päivätoiminnassa ja ikääntyneiden palveluissa työskenteleviä ammattilaisia (4 fokusryhmähaastattelu). Laadullisella aineistolla tutkitaan päivätoiminnan koettuja vaikutuksia sekä arvioidaan päivätoiminnan toteuttamisen prosessia. Prosessin arvioinnilla saadaan tietoa päivätoiminnan implementointia estävistä ja edistävästä tekijöistä.

Johtopäätökset: Tutkimus tuottaa tietoa, joka lisää kokonaisvaltaista ymmärrystä päivätoiminnan vaikuttavuudesta, kustannusvaikuttavuudesta ja implementointiprosessista. Lisäksi prosessin arvioinnin kautta saatua tietoa yhdistettynä vaikuttavuustietoon voidaan hyödyntää päivätoiminnan interventiotieteen kuvaamisessa ja tarkentamisessa.

8.6 Kohti sosiaalihuollon näyttöön perustuvia suosituksia? Käynnistysvaiheessa olevan hankkeen esittelyä

Kirsi Kuusinen-James, Maria Tapola-Haapala, Marketta Rajavaara

Suomessa ei ole toistaiseksi otettu käyttöön sosiaalihuollon näyttöön perustuvia suosituksia. Sosiaalipalvelujen vaikuttavuustietoa on vielä niukasti, palvelujen kustannusvaikuttavuutta koskeva tieto on vähäistä, ja aihepiiriin käsitteitä käytetään kirjavasti. Viime aikoina keskustelu sosiaalihuollon näyttöperusteisuudesta on kuitenkin vilkastunut muun muassa hyvinvointialueisiin siirtymisen ja sosiaalityön tutkimusrahoituksen vahvistumisen myötä.

Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa antavat STM:n alainen Palveluvalikoimaneuvosto (Palko), Suomalainen Lääkäriseura Duodecim (Käypä hoito -suositukset), Hoitotyön tutkimussäätiö (Hotus-hoitotyön suositukset®) sekä Itä-Suomen yliopiston lastensäätiön alainen Kasvun tuki. Näissäkin suosituksissa nähdään kehittämistarpeita etenkin kustannusvaikuttavuutta koskevan tiedon osalta, ja Kestävän kasvun ohjelmaan liittyvän, kansallisen HTA-yksikkö FinCCHTAn koordinoiman hankekokonaisuuden (2023–2025) terveydenhuollon osahanke kohdentuu kustannusvaikuttavuuden kysymyksiin.

Sosiaalihuollon osahankkeen tarkoituksena on 1) selvittää nykytila, edellytykset, mahdollisuudet ja esteet sosiaalihuollon näyttöön perustuvien suositusten aikaansaamiselle, 2) tuottaa kehittämismalleja, ehdotuksia ja skenaarioita, jotta näyttöön perustuvien suositusten aikaansaamisessa voitaisiin edetä kansallisesti ja 3) toteuttaa pilotteja näyttöön perustuvien suositusten aikaansaamiseksi. Osahankkeessa kootaan tietoa kirjallisuuskatsauksin sekä asiantuntijajärjestöjen selvittämällä kyselyin ja haastatteluin. Lisäksi toteutetaan työpajoja, seminaareja ja webinaareja pilottien yhteiskehittämiseksi.

Sosiaalialan osaamiskeskus Verso vastaa osahankkeen toteutuksesta yhteistyössä FinCCHTAn, sosiaalialan osaamiskeskusten ja muiden verkostotahojen kesken. Keskityimme esityksessä helmikuussa 2023 alkavan hankkeen lähtökohtien ja työsuunnitelman esittelyyn toivoen työryhmään osallistuvilta virikkeitä, näkemyksiä ja ehdotuksia hankkeen toteutukseen.

8.7 Miten sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuutta ja kustannusvaikuttavuutta pitäisi tutkia?

Antti Malmivaara

Tämän katsauksen tavoitteena on kuvata alkuperäistutkimusten valintaa ja käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioinnissa. Katsaus kattaa myös vuoden 2022 alussa julkaistun CHEERS suosituksen kustannusvaikuttavuusarvioiden toteutuksesta ja tulosten sovellettavuuden arvioinnista[1].

Pelkkää biologista vaikuttavuutta on mahdollista tutkia silloin, kun interventio on lääkkeellinen, leikkaushoito tai potilaaseen kohdistetaan sähkömagneettista tai mekaanista energiaa. Tällöin on välttämätöntä tehdä kaksoissokkoutettu satunnaistettu kontrolloitu koe, jolla lumevaikutus voidaan poissulkea[2,3]. Jotta sosiaali- ja terveydenhuollon arjen vaikuttavuus voitaisiin yksittäisten interventioiden kohdalla määrittää, tarvitaan avoimia satunnaistettuja kontrolloituja kokeita, joissa interventioryhmän potilaat saavat sekä biologisen vaikutuksen että lumevaikutuksen ja vertailuryhmässä potilaat jäävät näitä paitsi[4]. Samaa

avointa satunnaistettua koetta tarvitaan kuntoutusinterventioiden vaikuttavuuden arvioinnissa. Eettisistä, toteutukseen ja tutkimuskysymyksiin liittyvistä syistä myös vertaiskontrolloidut tutkimukset voivat soveltua yksittäisen intervention vaikuttavuuden arviointiin[5].

Interventioiden kokonaisvaikuttavuus jää useimmiten satunnaistetun kontrolloidun kokeen ulottumattomiin, koska kokeet eivät tavoita kaikkeen hoitoon liittyviä epäspesifejä hoitovaikutuksia[6]. Näitä ovat potilaan ja asiakkaan saama tieto, tuki ja toimintakyvyn edistäminen. Kokonaisvaikuttavuuden arviointi edellyttäisi arpomista ammattilaisen kohtaamiseen tai jäämistä tätä vaille. Mikäli potilaan tila on senlaatuinen, että vastaanottokäynti on tarpeen, ei ole eettisesti hyväksyttävää satunnaistaa osa henkilöistä hoidon ulkopuolelle. Koko hoitotapahtuman vaikuttavuutta on kuitenkin mahdollista arvioida vertaiskontrolloiduilla tutkimuksilla.

Hoitoketjujen vaikuttavuutta selvittäessä vertaiskontrolloitu tutkimus on ensisijainen menetelmä[7]. Satunnaistettu kontrolloitu koe edellyttää ryhmäsatunnaistettua koeasetelmaa, jonka toteutus on yleensä vaikeaa ja tulosten yleistettävyyks voi jäädä vaatimattomaksi.

Vertaiskehittämisessä vertaiskontrolloitu tutkimus on määritelmän mukaisesti ainoa käytettävissä oleva vaikuttavuuden tutkimus- ja arviointimenetelmä[7].

Sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmään kohdistuvan intervention vaikuttavuutta voidaan tutkia parhaiten vertaiskontrolloiduilla tutkimuksilla[8-10]. Vaihtoehtona ovat ryhmäsatunnaistetut kontrolloidut kokeet, jotka vaativat huomattavia voimavaroja, kokeen toteutettavuus on haasteellista ja tiedon yleistettävyyks voi jäädä heikoksi[11].

Kirjallisuutta:

- [1] Husereau D, Drummond M, Augustovski F, de Bekker-Grob E, Briggs AH, Carswell C, et al. Consolidated Health Economic Evaluation Reporting Standards 2022 (CHEERS 2022) statement: updated reporting guidance for health economic evaluations. *BMJ* 2022 Jan 11;376:e067975-067975.
- [2] Schulz KF, Altman DG, Moher D, CONSORT Group. CONSORT 2010 statement: updated guidelines for reporting parallel group randomized trials. *Ann Intern Med* 2010 Jun 1;152(11):726-732.
- [3] Malmivaara A. Pure intervention effect or effect in routine health care - blinded or non-blinded randomized controlled trial. *BMC Med Res Methodol* 2018 Aug 31;18(1):91-z.
- [4] Malmivaara A. Clinical Impact Research - how to choose experimental or observational intervention study? *Ann Med* 2016 Aug 5:1-4.
- [5] Li H, Wei X, Wong MC, Yang N, Wong SY, Lao X, et al. A comparison of the quality of hypertension management in primary care between Shanghai and Shenzhen: a cohort study of 3196 patients. *Medicine (Baltimore)* 2015 Feb;94(5):e455.
- [6] Malmivaara A. Assessing the effectiveness of rehabilitation and optimizing effectiveness in routine clinical work. *J Rehabil Med* 2018 Nov 7;50(10):849-851.
- [7] Malmivaara A. Benchmarking Controlled Trial-a novel concept covering all observational effectiveness studies. *Ann Med* 2015 Jun;47(4):332-340.
- [8] Malmivaara A. System impact research - increasing public health and health care system performance. *Ann Med* 2016 Mar 15:1-5.
- [9] Sutton M, Nikolova S, Boaden R, Lester H, McDonald R, Roland M. Reduced mortality with hospital pay for performance in England. *N Engl J Med* 2012 Nov 8;367(19):1821-1828.
- [10] Papanicolas I, Smith PC. Health system performance comparison. An agenda for policy, information and research. In: Papanicolas I, Smith PC, editors. *International comparisons of health systems*. First edition ed. England: Open University Press. McGraw-Hill Education; 2013. p. 75-112.

[11] Campbell MK, Piaggio G, Elbourne DR, Altman DG, CONSORT Group. Consort 2010 statement: extension to cluster randomised trials. BMJ 2012 Sep 4;345:e5661.

8.8 Päähteitä ongelmallisesti käyttäville suunnattujen sosiaalipalveluiden ja interventioiden taloudellinen arviointi – systemoitu kirjallisuuskatsaus

Reetta Kinnunen, Virpi Sillanpää

Tutkimuksen tausta: Suomessa julkisten palveluiden vaikuttavuuden arvioinnin ja tuloksellisuuden vaatimukset ovat lisääntyneet 1990-luvulta samanaikaisesti julkisen sektorin reformien kanssa, joissa peräänkuulutetaan palveluiden vaikuttavuutta, tehokkuutta ja taloudellisten kustannusten hillintää. Verrattuna terveystalouteen, sosiaalipalvelut ovat jääneet jälkeen kustannusten seurannan osalta, ja yhtenäisistä tiedonkeruun menetelmistä ja mittareista on puute. Vaikuttavuuden arviointi etenkin sosiaalipalveluiden kontekstissa on kompleksista. Vaikuttavuuden keskeisinä kriteereinä on pidetty palveluiden kykyä tuottaa tavoiteltu muutos asiakkaan hyvinvointiin, terveyteen tai muuhun tavoiteltuun asiaan. Vaikuttavuutta voidaan tarkastella myös muilla tasoilla (esim. järjestelmän) ja siihen voidaan liittää taloudellisia ulottuvuuksia. Rajallisten resurssien palvelujärjestelmässä vaikutuksia ei pystytä tuottamaan millä hinnalla hyvänsä, vaan päätöksenteko edellyttää tietoa eri vaihtoehtojen vaikutuksista ja kustannuksista. Taloudellisen arvioinnin menetelmät tuottavat tietoa tähän tarpeeseen, ja mahdollistavat näin tietoon perustuvan päätöksenteon. Päähteitä ongelmallisesti käyttävät henkilöt käyttävät usein merkittäviä määriä sekä sosiaali- että terveystaloutta ja siksi tässä kohderyhmässä mahdollisimman vaikuttavien ja järjestelmän tasolla kustannusvaikuttavien palveluiden tarve korostuu, vaikkakin arviointeihin liittyy monenlaisia haasteita. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tehdä katsausta siitä, miten ongelmallisesti päähteitä käyttäville suunnattujen sosiaalipalveluiden ja interventioiden taloudellisia vaikutuksia on arvioitu kansainvälisissä tutkimuksissa. Metodologia ja aineisto: Tutkimus noudattaa systemoidun kirjallisuuskatsauksen menetelmiä. Kirjallisuushaun tehtiin Ebsco, ProQuest ja Scopus -tietokantoihin syksyllä 2022 ja ne tuottivat yhteensä 536 artikkelia, joista valittiin tutkimusaineistoksi valikoitui 19 vertaisarvioitua, hakukriteerit täyttävää tieteellistä artikkelia. Arvio tuloksista: Tutkimuksen tuloksena on kartoitus siitä, minkälaisia taloudellisen arvioinnin menetelmiä kansainvälisissä tutkimuksissa on hyödynnetty arvioitaessa päihdepalveluiden ja - interventioiden vaikuttavuutta; mitkä ovat olleet käytetyt mittarit, ja minkälaisiin tuloksiin tutkimukset ovat päätyneet arvioinneissaan. Lisäksi arvioidaan käytettyjen menetelmien vahvuuksia ja heikkouksia suhteessa siihen, minkälaisia vaatimuksia sote-palveluiden vaikuttavuustietoon kohdistuu nykyhetkessä.

8.9 Uusien interventioiden tutkimusperustainen kehittäminen ja implementointi sosiaalityössä

Elina Aaltio, Nanne Isokuortti

Sosiaalityön ja -palvelujen tutkimusperustaan on kiinnitetty viime vuosien aikana yhä enemmän huomiota sekä Suomessa että kansainvälisesti. Lasten ja perheiden sosiaalityön kontekstissa tästä ovat esimerkkejä interventioiden vaikuttavuutta koskevan tutkimusnäytön arviointi-instituutioiden perustaminen (Kasvun tuki, What Works for Children's Social Care) ja pyrkimykset edistää tutkimusnäytön käyttöä sosiaalityössä (esim. Forrester, 2010; Daniel ym., 2011; Soydan & Palinkas, 2014; Berlinger ym., 2014). Sosiaalipalvelujen

kehittämistyössä tutkimustiedolla on toistaiseksi ollut vähäisempi rooli, sillä kehittäminen on nojannut ensisijaisesti työntekijöiden ja asiantuntijoiden näkemyksiin ja kokemuksiin (Sundell ym., 2010; Mäntysaari, 2013).

Käymme tässä esityksessä läpi, millaisia vaiheita sisältyy uusien interventioiden tutkimusperustaiseen kehittämiseen ja levittämiseen. Esitys nojaa kompleksisten interventioiden kehittämistä koskevaan suositukseen (Skivington ym. 2021). Skivingtonin ym. (2021) mukaan interventio on kompleksinen silloin kun se esimerkiksi koostuu useista ydinelementeistä, tavoittelee monenlaista käyttäytymisen muutosta eri kohderyhmiltä, edellyttää vaativia taitoja sekä intervention käyttäjältä että vastaanottajalta tai on muokattavissa joustavasti kohdeympäristöön. Koska useita sosiaalityön interventioita voidaan pitää kompleksisina, tämä viitekehys soveltuu hyvin myös sosiaalityön kontekstiin. Viitekehyksessä tutkimus- ja kehittämisprosessi jaetaan neljään vaiheeseen, joita ovat 1) intervention valinta tai kehittäminen, 2) intervention toteuttamiskelpoisuuden arviointi, 3), intervention varsinainen arviointi, ja 4) intervention implementointi. Jokaisessa vaiheessa arvioidaan käyttök kontekstia, hiotaan intervention toimintamekanismeja kuvaavaa ohjelmateoriaa, sitoutetaan avainhenkilöitä, paikannetaan keskeisiä epävarmuustekijöitä, kehitetään interventiota paremmaksi, ja pohditaan intervention edellyttämiä lisäresursseja.

Vaikka kentällä ei vielä vallitse yhtenäistä näkemystä siitä, tulisiko sosiaalityötä viedä nykyistä vahvemmin näyttöön perustuvan sosiaalityön suuntaan, voidaan kuitenkin perustellusti esittää, että sosiaalityön interventioiden hyödyistä olisi hyvä olla nykyistä enemmän tutkimusnäyttöä. Tutkimusperustaisella kehittämisellä voidaan tuottaa luotettavaa tietoa paitsi interventioiden vaikuttavuudesta, myös niiden mahdollisista ei-aiotuista vaikutuksista sekä laadukkaan implementoinnin edellytyksistä ja esteistä.

9 Aluelähtöisen sosiaalityön tilat, paikat ja mahdollisuudet

Työryhmän vetäjät:

Minna Kivipelto (THL)

Pekka Karjalainen (THL)

Niina Rantamäki (Jyväskylän yliopisto)

Mari Kattilakoski (Itä-Suomen yliopisto)

Alueellinen eriytyminen ja eriarvoistuminen ovat viimeisten vuosien aikana lisääntyneet huolestuttavissa määrin. Väestönrakennetta ja sosioekonomisia olosuhteita kuvaavat mittarit osoittavat, että alueet niin kaupunkien ja maaseutujen sisällä kuin näiden välillä jakautuvat yhä selkeämmin hyvä- ja huono-osaisiin. Samanaikaisesti eriytymistä on tapahtunut myös palveluiden tasolla: henkilökohtaiseen tapaamiseen perustuvat palvelut ovat kaikkonneet joiltain alueilta, eivätkä niiden korvaajiksi tarkoitetut digipalvelut onnistu palvelemaan kaikkien ihmisten tarpeita.

Edellä kuvattu kehitys muuttaa monin tavoin suomalaisen yhteiskunnan perusrakenteita ja haastaa hyvinvointivaltion toimintalogiikkaa. Yhtenä keskeisenä sosiaalipolitiikan toimeenpanijana se peräänkuuluttaa sosiaalityötä etsimään uudenlaista suuntaa, joka aiempaa enemmän kiinnittää huomiota myös alueellisen oikeudenmukaisuuden ja yhteisöllisen kestävyys kysymyksiin. Fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö vaikuttavat merkittävästi siihen, millaiseksi ihmisten elämä muotoutuu, millaisia sosiaalisia ongelmia he kohtaavat sekä millaisin keinoin ja resurssein näitä yritetään ehkäistä ja ratkaista.

9.1 Asumiseen liittyvän huono-osaisuuden vähentäminen sosiaalityössä

Minna Kivipelto, Pekka Karjalainen, Katja Ilmarinen

Tutkimuksen kohteena on sosiaalityön ammattilaisten näkemykset siitä, miten asumiseen liittyvää huono-osaisuutta voidaan vähentää. Asumiseen liittyvällä huono-osaisuudella tarkoitetaan sitä, että asumiseen liittyen esiintyy erilaisia vaikeuksia tai ongelmia mm seuraavilla alueella: asunnon saaminen, asunnon pitäminen, asuntoon liittyvistä maksuista huolehtiminen, asumiseen liittyvien säännösten noudattaminen tai asumiseen liittyvien arkiaskareiden hoitaminen.

Tutkimukseen liittyvä tiedonkeruu on toteutettu kahdessa keskisuudessa ja yhdessä suuressa suomalaisessa kunnassa keväällä 2021. Tiedonkeruu tehtiin aikuissosiaalityön ammattilaisille fokusryhmähaastatteluina. Asumisen ja huono-osaisuuden välisten yhteyksien paikantamiseen sovelletaan James Colemanin (1990) teoriaa mikro-, meso- ja makrotason ilmiöistä.

Alustavien tulosten perusteella parhaiten sosiaalityössä arvioitiin voitavan vaikuttaa mikrotason ilmiöihin, kuten asiakkaan taloustilanteeseen, hyvinvointiin, asunnon saamiseen sekä asiakkaiden harrastus- ja liikuntamahdollisuuksiin. Sosiaalityön keinot mikrotasolla olivat lähinnä kiinni pitävää työtä, kuten asiakkaan häätöuhan selvittelyä, palveluihin ohjaamista (case management) ja viranomaisyhteyksissä asiakkaan puolesta puhumista (advocacy). Heikoiten sosiaalityössä arvioitiin voitavan vaikuttaa meso- ja makrotason tekijöihin, kuten tuloeroihin, rikollisuuteen ja alueen turvallisuuteen. Sosiaalityön keinot makrotasolla liittyvät tiedon välittämiseen ja rakenteelliseen sosiaalityöhön, joihin kuitenkin koetaan olevan liian vähän resursseja.

Johtopäätöksinä tuodaan esiin toimenpide-ehdotuksia, miten aikuissosiaalityön asiakkaiden asumiseen liittyvää huono-osaisuuden vähentämistä tulisi edistää mikrotasolla (esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä), mesotasolla (esimerkiksi yhteisöissä, aikuissosiaalityössä, mielenterveystyössä, terveydenhuollossa) kuin makrotasolla (esimerkiksi politiikkatoimissa, etuuksiin liittyvissä normeissa ja päätöksenteossa).

9.2 Gentrifioituvalta kaupunkialueelta pois muuttamaan joutuneiden asumispolut ja asumissosiaalinen työ

Veera Niemi, Kirsi Juhila, Riikka Perälä, Jenni Mäki, Päivikki Kuoppakangas

Asuinalueiden tyhjentäminen, peruskorjaaminen ja uudisrakentaminen ovat suurkaupunkien arkea. Yhä useammin niin Suomessa kuin kansainvälisesti rakentamiseen ja muuhun kaupunkikehitykseen kytkeytyy gentrifikaation eli keskiluokkaistumisen ilmiö. Tällöin kohtuuhintaisten, usein julkisrahoitteisten asuinalueiden korjaaminen tai kehittäminen johtaa nykyisten asukkaiden välittömään tai välilliseen pakkoon muuttaa muualle, ja tilalle muuttaa hyvätuloisempia asukkaita.

Tutkimme monimenetelmäisessä tapaustutkimuksessamme yhtä gentrifioituvaa asuinaluetta suomalaisessa kasvukeskuksessa. Kyse on noin 200 asukkaan kohtuuhintaisesta, julkisrahoitteisesta vuokra-asuntokohteesta, jonka asukkaat joutuivat muuttamaan pois alueen

täydennysrakentamisen vuoksi vuosina 2020-2021. Kansainvälisesti arvioituna tapaus on tyypillinen eurooppalaisen suuren kaupungin gentrifioitumisprosessi, jolla on kuitenkin kaksi erityistä piirrettä: muuttamaan joutuneille asukkaille järjestettiin poikkeuksellisen paljon julkisen ja kolmannen sektorin tarjoamaan sosiaalista tukea muuttovaiheessa, ja alueen asukkaiden asumistaustat olivat poikkeuksellisen vaativia.

Työryhmäesityksessä syvennymme pois muuttamaan joutuneiden asukkaiden asumispolkuihin. Määrällinen aineistomme valottaa asukkaiden aiempia asunnottomuustaustoja, asumisjaksoja asuinalueella, ja pois muuttamisen jälkeisiä asumis- ja/tai asunnottomuuspolkuja. Laadullisen haastatteluaineistomme kautta analysoimme sitä, miten asukkaat ja heidän kanssaan muuttotilanteessa asumissosiaalista työtä tehneet työntekijät tekevät ymmärrettäväksi asumispolkuja, ja sitä miten mm. asuinalueen gentrifikaatio ja muu kaupunkikehitys vaikuttavat niiden muodostumiseen.

Tutkimuksemme tuo sekä empiirisesti että teoreettisesti sosiaalityön näkökulmaa kansainvälisen gentrifikaatiota, pakkomuuttoja (displacement), kaupunkikehitystä (urban development) ja asumispolkuja käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kentille. Samalla tutkimus kiinnittyy ajankohtaisiin keskusteluihin asunto ensin -mallin toteutumisesta käytännössä sekä asumissosiaalisesta työstä Suomessa.

9.3 Hyvinvointivaltion ontoutuminen ja kansalaisosallistumisen muutos maaseudun hyvinvointipalveluissa

Mari Kattilakoski

Pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin viime vuosikymmenten uudistamissuunta on ollut maaseutualueille vaikea. Toteutuneet rakenteelliset uudistukset ovat konkretisoituneet maaseudun paikallisyhteisöjen arjessa ristiriitaisina muutossuuntina: kokemuksina palvelujen heikentymisestä sekä kysymyksinä sosiaalisesta ja alueellisesta oikeudenmukaisuudesta. Maaseutuyhteisöjä haavoittuvaan asemaan asettaneiden muutosten puristuksessa aktiivisissa maaseutuyhteisöissä on lähdetty etsimään kansalais- ja yhteisölähtöisten hallintamallien kautta ratkaisuja paikallisiin hyvinvointia ja hyvinvointipalveluja koskeviin tarpeisiin.

Tarkastelen esityksessäni maaseudun, kansalaisosallistumisen ja hyvinvointipalvelujen keskinäisiä yhteyksiä paikantaen, millaisia muutossuuntia kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion välisessä suhteessa on tunnistettavissa. Esitykseni pohjautuu väitöskirjatutkimukseeni, jossa analysoin kansalaisosallistumisen ja yhteisöllisen kansalaistoiminnan muutosta maaseudun hyvinvointipalveluissa. Yhtäältä sitä, millaisia tarpeita ja mahdollisuuksia kansalaisosallistumiselle maaseudun hyvinvointipalvelujen kehittämiseksi on tunnistettu, sekä toisaalta sitä, millaisia yhteisöllisen palvelutuotannon muotoja maaseudun paikallisyhteisöissä on luotu lähipalvelujen paikalliseen hallintaan. Tämän ohella tutkimuksessa on kehitetty maaseudun paikallisten hyvinvointijärjestelmien teoriaa, jota voidaan hyödyntää niin paikallisen hyvinvoinnin kuin paikallisen ja kansallisen – paikallisyhteisöjen ja hyvinvointivaltion – välisen suhteen analyysiin ja edelleen kansallisen hyvinvointimallin kehittämiseen.

Pohdin ja avaamini esitykselläni keskustelua siitä, millaisia näköaloja kansalaisosallistuminen ja paikallinen lähestymistapa avaavat kansallisen hyvinvointimallin sosiaalisesti kestävään ja oikeudenmukaiseen kehittämiseen.

9.4 Suuntaviivoja sosiaalisesti kestäväälle hyvinvointipolitiikalle

Niina Rantamäki

Sosiaalinen kestävyys on erilaisissa strategioissa nostettu esiin keskeisenä hyvinvointipoliittisena periaatteena. Sen ydinolemusta määrittävät elementit – oikeudenmukaisuus, osallisuus, sosiaalinen yhteenkuuluvuus sekä kestävyystietoisuus - ovat yleisesti päämääriä, joita hyvinvointivaltiot toiminnassaan tavoittelevat. Viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtunut yhteiskunnallinen kehitys asettaa näiden toteutumiselle kuitenkin monenlaisia esteitä. Erityisen selkeästi tämä on nähtävissä maaseudulla, jossa ikääntyvä ja vähenevä väestö, heikentynyt julkistalous sekä yhteiskunnallisten turvaverkkojen harventuminen ovat jo pidempään olleet osa arkea.

Vastauksena ja eräänlaisena vaihtoehtoisena ratkaisuna vallitsevaan tilanteeseen on useissa maaseutuyhteisöissä virinnyt omaehtoista, asukkaiden hyvinvointia sekä yhteisön elinvoimaisuutta ylläpitävää ja vahvistavaa, toimintaa. Esityksessäni lähestyn näitä paikallisesti kehitettyjä toimintamalleja esimerkkeinä uudenlaisesta tavasta edistää hyvinvointivaltion päämäärien toteutumista. Erityinen kiinnostukseni kohdistuu siihen, millaisia laajempia näköaloja ne avaavat kohden sosiaalisesti kestävää hyvinvointipolitiikkaa.

Esitys pohjautuu monimenetelmällisen tapaustutkimuksen strategiaa soveltaneeseen väitöstutkimukseeni, jossa erilaisista näkökulmista sekä erilaisia metodologisia menetelmiä hyödyntäen tarkastelin maaseudun paikallisiin hyvinvointimalleihin vaikuttavia ja sisältyviä tekijöitä. Tutkimusaineisto muodostuu palveluja tuottaville järjestöille tehdystä kyselystä, paikallisten keskustelutilaisuuksien ja yhteistyöpalaverien muistioista, yksilö- ja ryhmähaastatteluista, dokumentti- ja tilastoaineistosta sekä havaintopäiväkirjoista. Aineiston analyysissä olen hyödyntänyt sekä määrällisiä analyysimenetelmiä että aineisto- ja teoriaohjautuvaa sisällönanalyysia.

Tutkimuksessa sosiaalisesti kestävä hyvinvointipolitiikka hahmottuu käytäntönä, jonka perustan muodostavat yhteisötalous, neuvokkuuden politiikka sekä yhteishallinta. Suuntaa sekä välineitä sen toteutukselle tarjoavat näitä läpileikkaavat arjen kokemuksellisuuden, kokonaisvaltaisen horisontaalisuuden sekä moniulotteisen osallisuuden periaatteet. Tutkimuksen tulokset nostavat esiin tarpeen elvyttää sosiaalityössä hieman katveeseen jäänyttä yhdyskuntatyön perinnettä. Samoin ne haastavat pohtimaan sitä, miten hyvinvointivaltion tuottamat palvelut ja toiminta ylipäätään voisivat olla luonteva osa ihmisten yhteisöllistä elämää – sitä palvelevaa ja tukevaa.

9.5 Koulun sosiaalityö kylillä ja kaupungissa - koulukuraattorin monet kasvot lähikoulujen moniammatillisissa verkostoissa

Taina Laitinen

Peruskoulujen oppilaaksiotto tapahtuu määrätyn alueellisen väestöjakauman perusteella. Kouluissa puolestaan työskentelee moniammatillinen joukko toimijoita, joista yksi on jalkautuvaa sosiaalityötä kouluyhteisössä tekevä koulun sosiaalityöntekijä eli vastaava koulukuraattori.

Tekeillä olevassa väitöskirjassani tutkin, millaisena koulun sosiaalityö näyttäytyy suhteessa muihin koulussa ja koulujen kanssa työskenteleviin ammattiryhmiin. Väitöskirjani työnimi on "ANNETTU VAI ITSE RAKENNETTU? -Koulukuraattorin sosiaaliset identiteetit kirjallisuudessa, yhteistyöverkostoissa ja itse tuotetuissa ammatillisissa diskursseissa" ja sen ensimmäinen osatutkimus (kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka vastaa osakysymykseen sosiaalisista identiteeteistä kirjallisuudessa) on nyt analyysivaiheessa. Tavoitteenani on kirjoittaa analyysin pohjalta ensimmäinen artikkeli alkavan kevään aikana. Empiirinen aineisto, jonka kerään syksyllä 2023, koostuu koulukuraattoreiden sekä heidän kanssaan yhteistyötä tekevien ammattilaisten ryhmähaastatteluista.

Lähestyn tutkimusaiheeni diskursiivisesti sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä. Tämä tarkoittaa aineistojen analysointia sisällön lisäksi myös diskurssianalyttisesti kysymällä, MITEN koulukuraattoreista kirjoitetaan/puhutaan. Tarkastelen eri toimijoiden välille vuorovaikutuksessa syntyviä rooliodotuksia, positioita ja hierarkioita, joiden pohjalta kuraattorille saattaa muodostua monia erilaisia sosiaalisia identiteettejä. Tällaisen tarkastelun keskeisenä metodisena lähtökohtana on Foucault'lainen kriittisyys.

Tutkimukseni anti Sosiaalityön tutkimuksen päiville 2023 olisi esitys, jossa kuvailen vv. 2000-2022 julkaistujen englanninkielisten tutkimusartikkelien (n.~70) pohjalta sosiaalityötä osana moniammatillista verkostoyhteistyötä koulukontekstissa. Puheenvuoroni pohjalta olisi mahdollista käydä esimerkiksi keskustelua siitä, millä tavoin kansainvälisestä (pääosin englanninkielisiltä alueilta tulevasta) tutkimuksesta tehtyjä löydöksiä on tarkoituksenmukaista käyttää vertailukohtana suomalaiseen koulusosiaalityöhön. Toisaalta keskustelua voi käydä myös siitä, millaisia vivahteita tutkimukseen tulee, jos aineistonkeruuta varten muodostettavat haastatteluryhmät kootaan maantieteellisesti samalla alueella vs. eri alueilla työskentelevistä ammattilaisista. Ajattelen, että suomalaisissa maaseutukouluissa ja kaupunkikouluissa kuraattorin työ näyttäytyy koulun ja siellä työskentelevän työyhteisön koosta johtuen eri tavoin ja siihen kohdistuu erilaisia odotuksia. Vai näyttäytyykö?

9.6 Koti vauvaperheiden vuorovaikutussuhteiden tilana

Jaana Vettenranta

Tässä abstraktissa käsittelen väitöstyöni toista osatutkimusta, joka keskittyy vauvaperheiden vuorovaikutushetkien tarkasteluun kotiympäristössä. Tutkimus liittyy osaksi yhteiskunnallista perhetutkimusta, jossa vauvaperheiden vuorovaikutustutkimus erityisesti kotiympäristössä on jäänyt vähemmälle huomiolle. Perheiden triadisia vuorovaikutushetkiä tarkastellaan siitä näkökulmasta, että minkälaisena vuorovaikutuksen osana kotiympäristö toimii vuorovaikutushetkiä ja niiden sisältöä havainnoimalla. Tutkimustiedon lisääntyminen kotiympäristöstä osana vauvaperheiden vuorovaikutusta mahdollistaa vauvaperheiden ammatilliseen tukemiseen liittyvien palveluiden kehittämisen.

Osatutkimuksen tarkoituksena on yhdistää perhesuhteiden ja kotiympäristön samanaikainen tarkastelu ja selvittää sitä, että miten vauvaperheiden triadisit vuorovaikutushetket rakentuvat kotiympäristön kontekstissa. Tutkimustietoa tarvitaan, koska kysymykset siitä, miten vauvaperheitä tuetaan ja miten kotona tehtäviä ammattilaisarvioita tehdään, ovat ajankohtaisia. Vuorovaikutuksen tarkastelua tehdään perheiden kotona kuvattuja

vuorovaikutusvideointeja havainnoimalla. Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet ovat kotiympäristö, kodin tila, triadinen vuorovaikutus, ja vuorovaikutusvideoinnit.

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdeksasta vauvaperheen vuorovaikutusvideoinnista. Tarkoituksena on ollut saada tutkimukseen osallistumaan vauvaperheitä, jotka tulevat erilaisista elämäntilanteista. Kriteerinä tutkimukseen osallistumiseen oli vauvojen ikä (3–8 kk) ja molempien vanhempien halukkuus osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistui kokonaisuudessaan kuusitoista vanhempaa ja kahdeksan vauvaa. Tutkimusmenetelmänä tutkimuksessa on käytetty videoanalyysiä vuorovaikutusvideointien analysoinnissa.

Tutkimustulokset osoittavat, että perheenjäsenten valitsema kodin tila ja käytetyt materiaalit sekä esineet ovat rakentamassa ja tukemassa vauvaperheiden triadisia vuorovaikutushetkiä. Ne toimivat merkittävänä osana perheenjäsenten keskinäisessä vuorovaikutuksessa luoden ja ylläpitäen sosiaalista kanssakäymistä. Tutkimustiedon lisääntyminen perheiden vuorovaikutussuhteista, erityisesti vanhempien ja vauvan välisestä suhteesta kotiympäristössä, tuo tärkeää lisätietoa perhesysteemin merkityksestä vauvan kehitykselle ja tutkimustietoa on mahdollista hyödyntää sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, joissa tehdään kotikäyntityötä vauvaperheiden luona vauvaperheiden tukemisen näkökulmasta.

10 Rakenteellisen sosiaalityön moninaisuus

Työryhmän vetäjät / chairs:

Tuomo Kokkonen (Jyväskylän yliopisto)

Sirpa Kannasoja (Jyväskylän yliopisto)

Marja Hekkala (Tampereen yliopisto)

Rakenteellinen sosiaalityö on yhteiskunnallista muutostyötä, joka kohdistuu moninaisella tavalla sosiaalisia ongelmia ja eriarvoisuutta aiheuttaviin rakenteisiin. Rakenteellisen sosiaalityön ytimessä oleva ajatus tasa-arvon ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä alistettujen puolelle asettumisesta on sosiaalityön ammattietiikan kannalta keskeinen. Kansainvälisissä sosiaalityön keskusteluissa rakenteellisen sosiaalityön kehitykseen ovat vaikuttaneet erityisesti yhteydet kriittiseen ja radikaaliin yhteiskuntateoriaan. Rakenteelliselle sosiaalityölle on ollut ominaista poliittisuus, tietoisuus yhteiskunnallisista konflikteista sekä ihmiskäsityksen yhteisöllisyys ja toiminnallisuus.

Suomessa rakenteellista sosiaalityötä koskevassa ajattelussa ovat puolestaan painottuneet sen yhteydet sosiaalipolitiikkaan muihin hyvinvointivaltion toimintayhteyksiin. Tällöin rakenteellinen sosiaalityö osin sulautunut yhteen muiden sosiaalityön kanssa, esimerkiksi osaksi asiakastyötä, hanketyötä tai palveluiden kehittämistä. Suomessa rakenteellinen sosiaalityö onkin saanut painotuksen, jossa se pyrkii edistämään sosiaalityön tavoitteita julkisen palvelujärjestelmän kehittämisen kautta.

10.1 Wind of change? Social work students' policy engagement and career preferences in Finland

Johanna Kallio, Anne-Mari Jaakola, Helena Blomberg, Christian Kroll

Although a general mission of social workers is to advance social justice, it has been claimed that many social workers, including those studying to become social workers, have a rather weak commitment to policy engagement. Especially in the Nordic countries, a common assumption has been that Nordic social workers lack a tradition of policy engagement, due to their primary role as public employees in the comprehensive Nordic welfare state.

In this article, we address these topics by empirically analyzing Finnish social work students' views towards policy engagement. Do Finnish social work students perceive policy engagement as an integral part of the social work profession? Moreover, if so, what ideological, sociodemographic and study-related factors explain their perceptions? Further, we explore if views towards policy engagement are connected to future career preferences among students.

'Drawing on data from a nation-wide survey among Finnish social work students (N=608), the results show that majority of students perceive policy engagement as important in social work. An inclination to view policy engagement to be important is explained by factors such as the respondent's political party preferences, previous education and personal experiences of poverty. We also find that policy engagement is connected to students' career preferences. Students who strongly support policy engagement are less eager to engage in individual case work with clients compared to other students. In addition, positive view towards policy engagement is connected to students' preferences working with immigrants and refugees.

Keywords: Policy engagement, social work students, career preferences, structural social work, Finland

10.2 Yksilön tukityöstä yhteiskunnan rakenteelliseksi muutosvoimaksi? Asumissosiaalinen työ pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisessa työssä

Riikka Perälä, Jenni Mäki, Veera Niemi

Asumissosiaalinen työ on 2000-luvun pitkäaikaisasunnottomuuden vastaisissa ohjelmissa vakiintunut käsite, jolla tarkoitetaan asunnottomuuden vastaista tukityötä. Käsite on kiinnittynyt etenkin Asunto Ensin -malliin, jossa sillä viitataan asumiseen liittyvään monialaiseen tukeen tilanteissa, joissa erilaiset sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset ongelmat ovat kasautuneet. Asumiseen liittyvä tuki voi tarkoittaa asumiseen liittyvää konkreettista tukea, päihde- mielenterveys- ja muiden tukipalveluiden tarjoamista, talous- ja velkaneuvontaa ja erilaisia työllistämistoimia. Työ sijoittuu tyypillisesti asukkaan koteihin, ja lähtökohtana on asukkaan itsemääräämisoikeuden ja autonomian kunnioittaminen.

Viime vuosina asumissosiaalisen työn käsitettä on ryhdytty käyttämään myös erilaisissa tutkimusteksteissä. Samalla on nostettu esille käsitteen tulkinnanvaraisuus ja epäselvyys, kuten se, mitä työllä oikeastaan tarkoitetaan, ketkä sitä tekevät ja mitkä ovat työn tavoitteet (esim. Granfelt 2022). Esityksessä työn sisältöä selkiytetään 75 teemahaastattelun avulla, joissa asumissosiaalisen työn kentällä työskentelevät ammattilaiset kertovat näkemyksistään

työstä osana kaupunkikehittämisen negatiivisia lieveilmiöitä, kuten asunnottomuutta, segregatiota ja gentrifikaatiota. Aineisto on kerätty sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa SEGRA-tutkimushankkeessa. Asumissosiaalisen työn sisältöjä ei ole ennen avattu näin laajalla aineistolla.

Työn merkittävimpinä sisältöinä nousivat esille haastatteluissa asumiseen liittyvien taitojen (vuokranmaksu, siivous) kehittäminen, sekä asumiseen liittyvä psykososiaalinen tuki, kuten mielekkään arjen toiminnan tarjoaminen. Työstä katsottiin kuitenkin puuttuvan kriittistä potentiaalia. Keskeisenä tulevaisuuden kysymyksenä nostettiin mm. esille, miten asumissosiaalinen työ voisi olla nykyistä aktiivisempi osa kaupunkisuunnittelua ja tuoda suunnitteluun mukaan varsinkin haavoittuvassa asemassa olevien kaupunkilaisten ihmisten ääntä ja intressejä. Tuloksia pohditaan esityksessä kriittisen kaupunkitutkimuksen näkökulmasta, jonka eräs nouseva teema on ollut asumiseen liittyvien oikeuksien turvaaminen rakenteellisen sosiaalityön keinoin.

10.3 Tunteisiin vetoava uhripuhe ja osaamattomat sotebyrokraatit – esimerkkinä rakenteellinen sosiaalityö ihmiskaupan vastaisen työn parissa

Eeva Elfving Ström

Esityksen lähtökohtana on sellainen ihmiskaupan vastaiseen työhön liittyvä julkinen ja viranomaiskeskustelu, jossa sotetoimijoita on vuosia arvosteltu siitä, etteivät ne tunne ihmiskaupan uhrin erityisasemaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saajina eivätkä siksi osaa auttaa uhreja oikein. Ratkaisuksi on tarjottu kokonaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintalogiikasta ja vakiintuneista oppirakennelmista irrallinen ”auttamisjärjestelmä”. Erityisasemalla on viitattu sisäministeriön alaisen auttamisjärjestelmän muotoutuneisiin totuttuihin toimintatapoihin, jotka eivät ole perustuneet lakiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten, asiantuntijoiden ja organisaatioiden tehtäväksi on tässä keskustelussa jäänyt olla joko hiljaa tai väärässä ja ottaa opikseen. Sotea koskeva tutkimustieto on joko kyseenalaistettu tai vaiennettu.

Kuvaan esityksessä miten ajatus osaamattomista soteammattilaisista ja ihmiskaupan uhrin erityisasemasta sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden saajana luotiin ja mitä sosiaalialan tutkijoiden ja toimijoiden pitäisi keskustelusta ymmärtää. Kyseessä on tapausesimerkki sosiaalialan ammattietiikkaan pohjaavasta rakenteellisesta sosiaalityöstä yhdenvertaisuuden varmistajana ja kuvaus siitä mitä opin.

10.4 Sosiaalityön asiantuntijuus suomalaisessa ihmiskaupan vastaisessa työssä

Sari Lampela

Ihmiskaupan vastaisen työn politiikat ovat vahvasti kansainvälisiin instrumentteihin perustuvia. Niissä määritellään uhrien auttamisen osalta minimitaso, joka sopimuksiin sitoutuneiden valtioiden on turvattava.

Kun Suomi oli 2000-luvun alussa ratifioimassa ihmiskaupan vastaista työt koskevia sopimuksia, tehtiin STM:n hallinnonalalla selvitys niiden vaikutuksista sote-lainsäädäntöön. Selvityksen perusteella puutteiden katsottiin liittyvän lainsäädännön implementointiin

paperittomien henkilöiden osalta, sekä kylmäkiskoiseen suhtautumiseen erityisesti prostituutiokontekstissa hyväksikäytön kohteeksi joutuneisiin. Ensimmäisen ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman yhteydessä STM totesi jatkavansa palvelujärjestelmän kehittämistä niin, että sen avulla pystytään vastaamaan kaikkien apua tarvitsevien palveluntarpeisiin. Tämän jälkeen ihmiskaupan vastaisen työn, mukaan lukien uhrien auttaminen, kehittämistä jatkettiin erityisesti sisäministeriön johdolla.

Marinin hallitusohjelma sisältää ihmiskauppaan liittyviä kirjauksia. Hallitusohjelmakirjausten perusteella toiveita on kohdistettu erityisesti sote-rakenteiden kehittämiseen. Ihmiskaupan uhrien tunnistamisen lisääminen sote-rakenteissa on vahvasti esiin tuotu tarve. Samalla ihmiskaupan tarkastelua on laajennettu vakavasta rikoksesta ilmiöksi, joka kattaa monensisältöistä hyväksikäyttöä niin perheen, työn kuin esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden kontekstissa.

Sote ja erityisesti sosiaalipalvelut ovat kenttä, jossa kohdataan monenlaisia haavoittuvassa asemassa olevia yksilöitä ja ryhmiä, jotka voivat elää erilaisissa hyväksikäyttävissä tilanteissa. Usein juuri ihmiskaupan tunnistamisen perusteluina viitataan edelleen erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja arviointeihin, joissa sitä pidetään edellytyksenä, jotta uhrin voivat tulla autetuiksi. Samalla sote-näkökulmasta tuotettu, edelleen varsin vähäinen ihmiskauppaa koskeva tieto nostaa esiin erityisesti eettisiä kysymyksiä siitä, mitä erilaista hyväksikäyttöä kokeneiden ihmisten nimeäminen ihmiskaupan uhreiksi tarkoittaa.

Esityksessä kuvaan työssäni tekemiäni havaintoja siitä, miten sosiaalityö erityisesti perus- ja ihmisoikeuksia turvaavana professiona on asemoitunut osaksi suomalaista ihmiskaupan vastaisen työn kokonaisuutta huomioiden kansainvälisen tutkimuksen esiin nostamat, ihmiskauppaan liittyvät poliittisuuden ja ideologisuuden aspektit.

10.5 Päihdemedikalisaation kritiikki

Piia Koivumäki

Tutkimuksen aiheena on päihdemedikalisaation kritiikki Lauri Rauhalan medikalisaatiokritiikkiä seuraten. Yhteiskunnallisessa medikalisaatiokehityksessä päihdeongelma ja sen hoito on muuttunut sosiaalisesta ongelmasta yksilön lääketieteellistä diagnoosia vaativaksi psykiatriseksi aivosairaudeksi. Tämä on päihdeongelman olemuksen kokonaisuuden huomioon ottaen huono asia, koska sosiaalinen uhkaa kadota päihdeongelman määrittelystä sekä sen hoidosta. Sosiaalityön näkökulmasta päihdeongelman lääketieteellistymisen negatiivisista seurauksista (ilmiön reduktio yksilötasolle ja aivoihin, sairaan rooli, stigma, sosiaalis-situationaalisten seikkojen katoaminen) ei juurikaan ole keskusteltu, vaikka ne eivät ole päihdeongelmia kohtaavan asiakkaan edun mukaisia. Tutkimuksen tavoitteena on päihdeongelmia kohtaavien ihmisten epätasa-arvoa ylläpitävien sosiaalisten perusrakenteiden kriittinen tarkastelu erityisesti yhteiskunnan ideologioiden, arvojen ja uskomusjärjestelmien tasoilla sekä pyrkimys vaikuttaa niihin. On kysyttävää päihdemedikalisaation (päihdeongelman aivosairausmallin ja päihdediagnoosien sekä niihin perustuvien hoitojen) perusteita, sekä siten purkaa päihdehoidossa vallitsevaa lääketieteellistä valtaa. Tutkimuksen aineisto koostuu Rauhalan tärkeimmistä medikalisaatiokritiikkiä käsittelevistä teoksista. Aineistoa analysoidaan lähiluvun keinoin. Tutkimusmenetelmänä toimii Niiniluodon kuvaama filosofinen analyysi. Kysyn, miten Rauhalan medikalisaatiokritiikkiin nojaava päihdemedikalisaation kritiikki kontribuoi

päihdemedikalisaatiokritiikkiin? Tutkimuksen tuloksena voidaan todeta, että Rauhalan holistisen ihmiskäsityksen valossa (jolla medikalisaatiokritiikki perustellaan) päihdeongelma on aina enemmän kuin yksilötason aivosairaus. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että koska holistisen ihmiskäsitykseen perustuvassa kriittisessä sosiaalityössä ei ole perusteita käsittää päihdeongelmaa yksilötason aivosairautena, siitä tulee puhua toisin. On tarpeen tuottaa vastadiskurssia yksilökeskeisen biomedikaalisen sairausdiskurssin sijaan. Sosiaalisesti kestävä päihdetyön varmistamiseksi on osallistuttava keskusteluun päihdemedikalisaation epäkohdista. On osallistuttava arvokeskusteluun päihdeongelmia kohtaavien tasa-arvon esille nostamiseksi sekä heidän oikeudenmukaisuutensa ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Mikäli emme kyseenalaista päihdemedikalisaatiota, on vaarana, että päihdesosiaalityö pelkistyy asiakkaan sosiaalietuuksien kartoittamiseksi.

10.6 Sosiaalihuollon priorisoinnin mallit ja etiikka asiakastyön arjessa

Petteri Niemi, Riikka Niemi

Priorisointi eli palvelujen, etuuksien, asiakasryhmien ja yksittäisten asiakkaiden tärkeysjärjestykseen laittaminen on olennainen ja väistämätön osa rakenteellista vaikuttamista sosiaalityössä. Anneli Pohjolan (2011) rakenteellisen sosiaalityön jäsenyykseen viitaten priorisointi liittyy tietotyöhön, strategiatyöhön ja oikeudenmukaisuustyöhön.

Sosiaalihuollon priorisoinnin mallit ja etiikka -tutkimusprojektin lähtökohtana on julkishallinnon piirissä hyvinvointialueiden perustamisen yhteydessä esiinnoussut tarve arvioida sosiaalihuollon palveluiden ja etuuksien perusteluja ja löytää kriteerejä niiden asettamiseksi tärkeysjärjestykseen. Tutkimusprojektin tarkoituksena on ensinnäkin kartoittaa ja analysoida priorisoinnissa käytettyjä argumentteja ja malleja, toiseksi selvittää niiden eettisiä ulottuvuuksia ja kolmanneksi koota filosofisen etiikan ja antropologian teorioita ja tutkimustuloksia, joiden avulla päättäjät voivat arvioida palvelujen eettistä merkitystä ja erityisesti palvelujen ja etuuksien suhteen tehtyjen leikkausten eettisiä seurauksia. Projektin ohjelmallisena tavoitteena on edistää etiikan näkökulman huomioimista usein sosiaalipoliittisessa keskustelussa ja julkishallinnollisessa päätöksenteossa. Työryhmäesityksessä fokusoimme tarkastelun kyselyyn, joka lähetettiin tammikuussa 2023 Talentian jäsenille. Enimmäkseen avoimia kysymyksiä sisältävässä kyselyssä pyydettiin vastaajia kertomaan omaan työhönsä liittyvistä priorisointia koskevista yksityiskohdista. Olennainen näkökulma koskee sitä, millä perustella he tekevät priorisointia jokapäiväisessä työssään. Esitämme kyselyn alustavia tuloksia ja arvioimme priorisointia asiakastyön tasolla.

Lähde:

Pohjola, Anneli (2011). Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa: Pohjola & Särkelä (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. Helsinki, s. 207–224.

10.7 Osallisuustyön praxis

Marja Hekkala, Anna-Maria Isola, Iida Makkonen, Sanna Saarinen, Katja Saariketo

Osallisuuden edistäminen on sosiaalihuoltolain ja sosiaalialan ammattihenkilölain yksi tärkeimmistä päämääristä. Työtä, jossa varmistetaan ihmisten käytettävissä olevia resursseja,

tarjotaan osallistumismahdollisuuksia, poistetaan erilaisia osallistumisen esteitä tai kutsutaan ihmisiä mukaan vaikuttamiseen, on 2010-luvulta alkaen kutsuttu osallisuustyöksi.

Laki rakenteellisesta sosiaalityöstä korostaa tiedon merkitystä osallisuutta edistävässä työssä. Tieto syntyykin tietyissä olosuhteissa ja tiettyjä tarpeita varten. Tarkastelemme tässä kanssatutkimuksessa osallisuustyötä tiedonmuodostuksena, jossa erilaisissa asemassa olevien ihmisten tiedot kohtaavat ja yhteinen toiminta synnyttää kaikille uutta tietoa. Tutkimuskohteenamme on kaikille avoimen olohuoneen, Lissu Social Clubissa tapahtuvan työntekijöiden ja toimintaan osallistuvien ihmisten yhteinen osallisuustyö. Olohuoneessa voi oleskella päihtetönnä tai päihtyneenä. Aineistomme (Lissun hankerahoitushakemus, työntekijöiden (2 hlöä) ja tutkijoiden (2 hlöä) päiväkirjat) introspektiivisellä tarkastelulla tavoittelemme ymmärrystä tiedon merkityksistä osallisuustyössä.

Tulostemme mukaan tieto liikuttelee ihmisten toimijuutta: se saa aloittamaan uusia projekteja, liittymään toisten projekteihin, ohittamaan ne tai jopa vastustamaan niitä. Projektin aloittajan toimijuus kasvaa, kun muut liittyvät hänen projektinsa mukaisten toiveiden toteuttamiseen. Näin on käynyt Lissun tapauksessa, kun työntekijä ja osallistujat ovat yhdessä ideoineet olohuoneen, työntekijä on kirjoittanut rahoitushakemuksen ja rahoittaja on vakuuttunut projektin tärkeydestä myöntämällä siihen rahaa. Toimintaympäristönä inhimillisten, mahdollisesti pitkittyneiden kriisien ja auttamisjärjestelmän yhteinen maaperä on luonteeltaan monimutkainen vallan ja toiminnan kudelma, suhdeketjujen verkosto, jossa pienemmät ja isommat osallisuustyön projektit ovat rinnakkain käynnissä.

Osallisuustyössä tieto on työntekijälle instrumentti, joka muistuttaa ihmisten samankaltaisista perustarpeista. Valmius tunnistaa ja hyödyntää erilaisia tiedon muotoja näkyy lakkaamattomana omien tietoväitteiden puntarointina. Näin uusi tieto muodostuu käytännön työn läpi, ja edelleen muokkaa osallisuustyön käytäntöjä. Osallisuustyö jäsentyy siten itseään uudistavaksi ja ammatillista kasvua tukevaksi sykliseksi tiedonmuodostamiseksi, jaetussa puheavaruudessa toimivaksi ja maailmaa muuttavaksi praksikseksi.

10.8 Tendencies of depolitization of public social work in Finland

Tuomo Kokkonen, Niina Rantamäki

The political nature of social work profession is rooted in its ethics, in the commitment to promote human dignity and social justice, as well as challenging unjust societal structures and discrimination. This paper analyzes possibilities of political action in public sector social work in middle of neoliberal transformations of a welfare state. The tradition of public sector social work in Finland does not emphasize political action, but rather civil servant role of the profession, and is in danger of being further reduced by contemporary neoliberal economization and depolitization of social work.

The analyze is based on data of six social work focus group interviews, plus six interviews of social service managers, of which most are qualified social workers. These focus group interviews are supplemented with an interview of a senior social worker with more than 30 years of work experience. The topics of the interviews cover social problems, social service practices, client relationships and future of social work profession. Interviews are analyzed from point of enabling and hindering factors of political action in day-to-day work with

content analysis. Factors enabling political action are considered as possibilities of politization of social work and hindering factors as tendencies that favor addressing social problems in a non-political way. Also, the social work interviews are cross compared to social service manager interviews, to analyze differences between these two groups of social work professionals.

Results of the study emphasize that rise of neoliberalism, and new public management (NPM), has restricted the possibilities political action in professional social work to the limits of participating in process of policy making by producing knowledge. Social workers and social service managers said that their possibilities to act politically, even when not specifically forbidden, is secondary to the efficiency of service production and role as civil servants. Interviewees also expressed that they have reserved relationship towards media. They were either concerned about negative publicity towards social work or worried about speaking outside the media guidelines of their organization.

In conclusion it is argued that social work practices in Finland, despite still in strong connection with the institution of the welfare state, are being shaped by two depolitizing mechanisms typical to neoliberalism. Firstly, the nature and use of social work knowledge is reduced to “governance by numbers”. Secondly, the ethos of welfare state institution has shifted “from justice to effectiveness”. These depolitizing tendencies amplify the already strong tendency to individualize the conception of social problems. Depolitization also reinforces the tendency to individualize social work practices to direction where less emphasis is given to community work and public political action.

11 Vaikeasti tavoitettavien ihmisten osallisuuden tutkiminen ja edistäminen sosiaalityössä

Työryhmän vetäjät:

Maija Mänttari-van der Kuip (Jyväskylän yliopisto)

Mia Tammelin (Tampereen yliopisto)

Sosiaalityön tehtävänä on ihmisten osallisuuden edistäminen. Osallisuuden edistäminen on keskiössä työtä ohjaavassa lainsäädännössä ja sosiaalialan ammattieettisissä periaatteissa, joissa asiakas nähdään oman elämänsä aktiivisena toimijana. Osallisuuteen liittyvät oleellisesti moninaisuus, yhdenvertaisuus, ihmisoikeudet ja demokratia sekä osallistumisen mahdollisuudet ja merkityksellisyyden kokemukset elämässä.

Sosiaalityön tutkimuksessa voidaan tehdä näkyväksi osattomuuden kokemuksia sekä osallisuuden esteitä. Lisäksi voidaan tuottaa tietoa, joka mahdollistaa osallisuuden edistämisen käytännön asiakastyössä sekä laajemmin yhteiskunnassa. Mutta kuinka voidaan tutkia ja tutkimusperustaisesti edistää sellaisten ihmisten osallisuutta, jotka saattavat olla hankalasti tavoitettavissa (hard-to-reach) esimerkiksi perinteisin tutkimusmenetelmin?

Tässä työryhmässä esitellään tutkimusta, joka käsittelee osallisuutta sekä aiheita ja ihmisiä, jotka ovat yhteiskunnassa piiloon jääviä, ohitettuja, marginalisoituja, haavoittuvia tai hankalasti tavoitettavia (esim. Liamputtong 2019). Jotta vaikeasti tavoitettavien ihmisten osallisuutta voidaan tukea, on käytännön sosiaalityössä ja tutkimuksessa ensin tunnistettava ja tunnustettava ihmisten yksilölliset ja samaan aikaan moninaiset elämäntilanteet.

11.1 Nuorten aikuisten osallisuus sosiaalityössä: miten osallisuutta ja sen edistämistä voi tutkia?

Henna Pirskanen, Mia Tammelin, Maija Mänttari-van der Kuip, Sanni Tiitinen, Paula Vainikka

Osallisuuden edistäminen on keskiössä sosiaalityötä ohjaavassa lainsäädännössä ja sosiaalialan ammattieettisissä periaatteissa, joissa sosiaalityön asiakas nähdään oman elämänsä aktiivisena toimijana. Esityksessämme pohdimme metodologisesta näkökulmasta, kuinka ja millaisin menetelmin tutkia nuorten aikuisten osallisuutta ja sen edistämistä sosiaalityössä. Osallisuutta tarkastelemme kolmen kehän kautta eli osallisuutena 1) omaan elämään, arkeen ja sosiaalisiin suhteisiin, 2) yhteisöihin, kohtaamisen instituutioihin sekä vaikuttamisen prosesseihin omassa asiakkuudessa ja palveluissa ja 3) yhteiseen hyvään tai yhteiskuntaan. Tutkimushankkeessamme “Kohti tutkimusperustaista osallisuuden edistämistä nuorten aikuisten sosiaalityössä” (NuoriSO, 2022-2024) tavoittelemme moninäkökulmaista ja -menetelmällistä lähestymistapaa nuorten aikuisten osallisuuden tutkimiseen.

Keräämme hankkeessa useita aineistoja: dokumenttiaineistoa palvelujen järjestämisen tavoista kunnissa ja hyvinvointialueilla, nuorten aikuisten ryhmähaastatteluja, ammattilaisten ryhmähaastatteluja ja vuorovaikutusaineistoa sosiaalityöntekijöiden ja heidän asiakkaidensa kohtaamisista. Esittelemme eri tasoille paikantuvien aineistojen mahdollisuuksia tunnistaa osallisuutta tukevia käytäntöjä nuorten aikuisten sosiaalityössä. Lisäksi tarkastelemme menetelmällisiä kysymyksiä, joita liittyy erityisesti aineistojen keruun suunnitteluun ja toteutukseen. Peilaamme NuoriSO –hankkeen lähtökohtia ja tarkastelutasoja aiempaan tutkimukseen.

11.2 Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkaita tutkimassa – tutkimuseettisiä pohdintoja VTR-hankkeista

Leena Leinonen, Anniina Kaittila, Minna Alin

Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla on taustallaan erilaisia haavoittuvuustekijöitä ja heidän psyykkinen oireilunsa on tutkitusti yleisempää kuin ikätovereilla. Elämäntilanteiden kompleksisuus ja ongelmien limittäisyys muodostavat usein haasteen nuorten auttamiselle. Oikea-aikaisen tuen ja hoidon puute kasvattavat myös aikuisiän laaja-alaisen psykososiaalisten ongelmien riskiä.

Esityksemme pohjautuu *Lastensuojelun sosiaalityön ja nuorisopsykiatrian yhteistutkiminen ja -kehittäminen Länsi- ja Itä-Suomessa* (LANUPS) tutkimus- ja kehittämishankkeeseen, joka sai Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämän sosiaalityön yliopistotasaisen tutkimuksen valtionavustuksen vuosille 2021–2022. Hankkeessa haastattelimme yhdeksäätoista (19) sijaishuoltotaustaista ja mielenterveydellisesti oireillutta nuorta aikuista. Haastateltavat reflektoivat lastensuojelun sijaishuollon aikaisia kokemuksiaan sosiaali- ja terveystalveluiden käyttäjinä. Narratiivisissa yksilöhaastatteluissa hyödynsimme tutkimusmenetelmällisesti elämänjanaan. Tavoitteenamme oli tukea maksimaalisesti monialaisen tuen tarpeessa olleiden sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaiden omaehtoista kerrontaa itselleen merkityksellisistä palvelukokemuksista sekä tekijöistä, jotka ovat muovanneet heidän palvelupolkujaan. Pyrimme antamaan autenttisen äänen asiakasryhmälle, jonka kokemuksia ei ole aiemmin tutkittu suomalaisessa kontekstissa. Niin

mielenterveydelliseen oireiluun kuin lastensuojelun asiakkuuteenkin liittyy yhä stigmaa, joka voi pahimmillaan estää tuen piiriin hakeutumista ja siten myös yksilön osallisuuden toteutumista.

Esityksessämme tarkastelemme tutkimuseettisiä kysymyksiä, jotka olemme havainneet tärkeiksi tutkiessamme monialaisen tuen tarpeessa olevien nuorten tilanteita ja palvelukokemuksia. Haastattelututkimuksen kohdistuessa erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaisiin, on sensitiivisyyden tärkeää kattaa koko tutkimusprosessi tutkimukseen osallistuvien ensikontaktoinnista haastattelujen jälkeiseen mahdolliseen debriefingiin. Nostamme käytäntölähtöisesti esiin tekijöitä, joiden tiedostaminen ja aktiivinen huomioiminen on kokemuksemme mukaan olennaista eettisesti kestävässä tutkimuksessa. Pohdimme esityksessä tutkimuseettisiä kysymyksiä osin myös 11/2022 käynnistyneen *Neuropsykiatrisesti oireilevat nuoret palvelujen pyörteissä – sosiaalityön, nuorisopsykiatrian ja erityispedagogiikan yhteistutkimushankkeen* (NEPSOS) näkökulmasta.

11.3 Osallisuutta valtavirran laidalla: Selvitys erityisen tuen tarpeessa olevien alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja osallisuudesta

Tuula Carroll

Päijät-Hämeessä vuonna 2021 toteutetun, väestön hyvinvointia kartoittaneen nettikyselyn vastaajissa olivat aliedustettuina tietyt väestöryhmät, kuten nuoret, työttömät sekä henkilöt, joiden koulutustaso on matala. Tuotetun tiedon täydentämiseksi tehtiin uusi, kohdennettu hyvinvointikysely, jonka vastaajiksi tavoiteltiin erityisen tuen tarpeessa olevia asukkaita. Kohdennettu kysely toteutettiin erilaisiin palveluihin jalkautumalla. Samalla pyrittiin vastaamaan sosiaalihuoltolain 8§:n velvoitteeseen seurata erityisen tuen tarpeessa olevien hyvinvointia, kehittää heidän palvelujaan ja välittää tietoa heidän kohtaamistaan sosiaalisista ongelmista.

Molempiin kyselyihin oli sisällytetty THL:n kehittämä, osallisuuden kokemusta hyvin mittaava osallisuusindikaattori. Sen tuloksia vertaillaessa todettiin kohdennetun kyselyn vastaajien osallisuuden olevan keskimäärin matalammalla tasolla kuin alkuperäisten vastaajien. Osallisuudessa havaittiin myös suurta vaihtelua eri palveluista tavoitettujen vastaajien välillä. Esimerkiksi vapaamuotoisissa kohtaamispaikoissa osallisuuden kokemus on jopa alkuperäisiä vastaajia vahvempaa. Mielenterveyskuntoutujien palvelussa puolestaan osallisuus näyttäytyy huomattavan matalana eikä yksikään vastaajista ollut täysin samaa mieltä väittämien ”*tunnen, että elämälläni on tarkoitus*” sekä ”*kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön*” kanssa.

Riittävä toimeentulo on tutkimusten mukaan keskeisin osallisuuden edellytys (Leemann ym. 2018). Kohdennetun kyselyn vastaajilla on paljon taloudellisia huolia ja vaikeuksia kattaa tuloillaan kaikki menonsa. Myös köyhyyden kokemus on yleistä. Puolet vastaajista on joutunut tinkimään ruuasta, lääkkeistä tai lääkärisäkäynneistä rahanpuutteen vuoksi. Tällaisia taloudellisia vaikeuksia kokeneilla todettiin olevan selvästi muita vastaajia matalampi osallisuuden kokemus.

Selvitystyö oli ensimmäinen yritys nostaa erityisen tuen tarpeessa olevien asukkaiden kokemuksia esiin. Havaituista kehittämistarpeistaan huolimatta selvitys tuotti monipuolista

tietoa sellaisten alueen asukkaiden hyvinvoinnista ja osallisuudesta, jotka yleisesti jäävät nettikyselyjen ulkopuolelle. Myös jatkokysymyksiä nousi paljon. Olisiko osallisuudelle jotain tehtävissä? Miten kuulumisen tunnetta tai kokemusta elämän mielekkyydestä voisi lisätä? Onko osallisuus lisääntynyt palvelun aikana, vaikka onkin kyselyhetkellä matalalla tasolla? Mitä voimme päätellä vapaamuotoisten kohtaamispaikkojen korkeasta osallisuudesta?

Osallisuus on sosiaalihuoltolain keskeisiä käsitteitä. Sosiaalipalvelujen tavoitteena on osallisuuden edistäminen, mutta palvelujen vaikutusta osallisuuteen ei systemaattisesti seurata eikä mitata. Tähän alueella tartutaan seuraavaksi, kun ryhdytään etsimään osallisuutta selittäviä tekijöitä ja mekanismeja sekä testaamaan erilaisia osallisuutta lisääviä menetelmiä.

11.4 Traumakokemusten tutkiminen ja osallisuuden edistäminen - esimerkkinä RITA -tutkimushanke

Miisa Törölä, Teija Karttunen, Elli Jutila, Ulla Salovaara

Esittelemme alkuvaiheessa olevaa tutkimushanketta, jonka tavoitteena on (1) tutkia traumakokemusten kytkeytymistä rikostaustaisten naisten palvelutarpeisiin, (2) kartoittaa ja analysoida nykyisiä päihde-, terveys-, aikuis- ja asumissosiaaliryö ja työllistämisen palveluita naisten palvelutarpeiden näkökulmasta sekä (3) kehittää ja pilotoida traumakokemukset tunnistava ja huomioiva yhteistyö- ja palvelumalli, joka systematisoi naisten vankilasta vapautumisen valmistelua ja edistää yhteiskuntaan integroitumisen onnistumista. Päättökysymys on: Millaisia traumakokemuksia rikostaustaisilla naisilla on ja miten palvelujärjestelmä voisi paremmin vastata niihin? Pääkysymys jakautuu kolmeen osakysymykseen: 1. Millaisia traumakokemuksia naisvangeilla on ollut alaikäisenä ja aikuisiällä? 2. Miten traumakokemukset kytkeytyvät palveluiden käyttöön ja minkälaisia tukitoimia ja palveluita naiset kokevat tarvitsevänsä? 3. Millainen nais erityinen ja traumakokemukset huomioiva palvelumalli nykyisen palvelujärjestelmän pohjalta on mahdollista kehittää?

Hankkeessa toteutetaan laaja, vankilarangaistusta suorittaville naisille suunnattu kysely- ja haastattelututkimus, jossa tutkitaan naisten elämäntilussa olleita traumakokemuksia ja niiden vaikutuksia heidän palvelutarpeisiinsa. Lisäksi kartoitetaan ja arvioidaan olemassa olevia päihde-, terveys-, aikuis- ja asumissosiaaliryö palveluita tunnistettujen palvelutarpeiden näkökulmasta. Tulosten pohjalta kehitetään tutkimusperustaisesti yhdessä ammattilaisten, järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa traumakokemukset tunnistava nais erityinen yhteistyö- ja palvelumalli, joka tiivistää naisten vapautumisen valmistelua, tukee sen onnistumista ja pyrkii vastaamaan paremmin rikostaustaisten naisten tarpeisiin. Kehitettävä malli pilotoidaan kahdella paikkakunnalla/hyvinvointialueella.

Tässä esityksessä pohdimme traumaattisten kokemusten tutkimisen haasteita suhteessa osallisuuden, sen edistämisen ja mahdollistamisen kysymyksiin.

11.5 Ikääntyneiden sosiaalinen kuntoutus – kartoittava kirjallisuuskatsaus

Pia Teräväinen, Leena Forma, Jutta Pulkki

Osa ikääntyneistä kokee itsensä yksinäiseksi (Pietilä & Saarenheimo 2018). Sosiaalinen kuntoutus on Suomessa kaikille tarkoitettu lakisääteinen palvelu, joka Sosiaalihuoltolain (2014) mukaan on: “tavoitteellista tukea sosiaalisen toimintakyvyn, elämänhallinnan sekä osallisuuden edistämiseksi sekä syrjäytymisen ehkäisemiseksi”. Mm sosiaalisen kuntoutuksen avulla ikääntyneiden osallisuutta voidaan edistää. Heidät tulee kuitenkin tavoittaa, mikä saattaa olla vaikeaa, sillä Pietilän ja Saarenheimon (2018) mukaan ikääntyneitä voidaan pitää vaikeasti tavoitettavana ihmisryhmänä. Ikääntyneiden tavoittamattomuus saattaa siis olla yksi sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamisen esteistä.

Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmän selkeyttämistä sekä tutkimusta ikääntyneiden sosiaalisesta kuntoutuksesta on kaivattu. Tutkimuksessamme tarkasteltiin, miten käsitettä kuvataan kirjallisuudessa, ja millaisia tekijöitä liittyy ikääntyneiden sosiaaliseen kuntoutukseen. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kartoittavaa kirjallisuuskatsausta. Aineisto kerättiin kahdeksasta tietokannasta vuosilta 2012–2022 sekä täydennettiin käsinhaulla. Mukaan hyväksyttiin tieteellisiä julkaisuja sekä harmaata kirjallisuutta sisäänottokriteereiden perusteella. Analyysi rajautui 28 kotimaiseen ja 9 ulkomaiseen julkaisuun. Aineistot analysoitiin sisällönanalyysia hyödyntäen.

Suomalaisissa julkaisuissa sosiaalista kuntoutusta kuvattiin laajemmin kuin ulkomaisissa. Kohderyhmänä pidettiin lähinnä nuoria ja työikäisiä. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeet, tavoitteet sekä menetelmät esiteltiin pääasiassa yksilölähtöisesti, kun ulkomaisissa usein yhteiskuntalähtöisesti. Ulkomaisissa julkaisuissa keskityttiin pääasiassa rikoksentekijöihin ja käytöshäiriöisiin nuoriin. Yhteinen näkemys oli prosessiluonteisesta, muutosta tavoittelevasta toiminnasta.

Ikääntyneitä koskevia julkaisuja löytyi vähän, eikä ikääntyneitä pidetty sosiaalisen kuntoutuksen keskeisenä kohderyhmänä. Verraten muihin kohderyhmiin, ikääntyneiden sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita, tavoitteita, menetelmiä ja yhteistyökumppaneita kuvattiin niukemmin. Lisäksi ikääntyneiden osalta sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä näytettiin käytettävän yhä harvemmin. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeita ikääntyneillä oli, mutta niihin mahdollisesti pyrittiin vastaamaan esimerkiksi osana lähi-, etä-, koti- tai arkikuntoutusta.

Pietilä, M., Saarenheimo, M. 2018. Löydettyinä. Etsivä vanhustyö ja ikäihmisten psykososiaalinen hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiikka 83 (2018):5–6.
Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

12 Sosiaalityö ja keinot vastata taloudelliseen eriarvoisuuteen ja taloudellisiin vaikeuksiin

Työryhmän vetäjät:

Katri Viitasalo (Helsingin yliopisto)

Tarja Juvonen (Laurea)

Pauliina Pitkälä (Helsingin Yliopisto)

Talousvaikeudet ovat kasvussa suomalaisissa kotitalouksissa. Kotitalouksien hyvinvointia haastaa muuttuva ja monimutkaistuva elinympäristö toimintamahdollisuuksineen. Yhä useammat tarvitsevat tukea selviytyäkseen taloudellisesti. Yhteiskunnan tarjoamalla palvelujärjestelmällä on tässä tärkeä rooli. Taloudellinen niukkuus ja köyhyys sekä niihin kytkeytyvät muut hyvinvoinnin ongelmat ovat sosiaalityössä läsnä. Sosiaalityön tehtävinä painottuvat keinot vastata taloudelliseen eriarvoisuuteen ja perheiden taloudellisiin vaikeuksiin.

Talousvaikeudet kietoutuvat osaksi haastavien elämäntilanteiden kirjoa. Velkaantuminen, asumiseen liittyvät kysymykset, erilaiset riippuvuudet, arkisen elämänhallinnan vaikeudet, sosiaaliset suhteet ja moninaiset terveysongelmat kytkeytyvät taloudellisen hyvinvoinnin ja sen ongelmien yhteyteen. Sosiaalityössä on viime vuosina kiinnitetty huomiota taloudellisten vaikeuksien merkitykseen, ja keskustelu taloussosiaalityöstä lähestymistapana on voimistunut. Aiheeseen yhdistyviä toimintamalleja on kehitetty osana kokonaisvaltaista työskentelyä ja moninaiset tuen- ja palveluntarpeet sekä näihin vastaaminen asiakaskohtaisen, ryhmätyöskentelyn, yhteisösosiaalityön sekä rakenteellisen sosiaalityön menetelmin ovat ajankohtaisia. Samalla sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen sekä sosiaaliturvajärjestelmän uudistukset vaikuttavat keskeisesti sosiaalityön toteutumiseen. Tämän vuoksi sosiaalityössä tarvitaan tietoa ja osaamista, joka palvelee sen edellytyksiä vastata moninaisiin tuentarpeisiin muuttuvan palvelujärjestelmän osana.

Työryhmässä paneudutaan sosiaalityön ajankohtaisiin kysymyksiin ja tutkimukseen talous-sosiaalityöhön sekä talousvaikeuksiin, taloudelliseen eriarvoisuuteen ja -toimintakykyyn yhdistyvien teemojen näkökulmasta. Tarkastelemme ryhmässä esimerkiksi ajankohtaista tutkimusta lapsiperheiden parissa toteutettavasta taloussosiaalityöstä, kunnallisen toimeentulotuen käytön ja lastensuojelun kysynnän yhteydestä sekä nuorten velkaantumisesta. Käymme tutkimukseen pohjaavaa keskustelua siitä, kuinka moninaisuuden kunnioittamisen periaate toteutuu taloudellisen hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta.

12.1 Lastensuojelun tarve ja toimeentulotuen kuntakohtainen vaihtelu

Laura Häkkinen, Juulia Hietamäki, Timo Toikko

Perheiden taloudelliset vaikeudet näkyvät mm. lastensuojelupalveluissa. Yksinomaan köyhyys ei selitä lastensuojelun tarvetta, mutta se on kuitenkin keskeinen sosiaalisia riskejä ja henkilökohtaisia ongelmia yhdistävä tekijä. Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat liittyvät usein myös köyhyyteen.

Olemme aikaisemmissa tutkimuksissa havainneet, että täydentävä toimeentulotuki puskuroi lapsiin liittyvää huolta (lastensuojeluilmoitukset) kuntatasolla. Mitä enemmän kunnassa käytetään täydentävää toimeentulotukea, niin sitä vähemmän siellä on

lastensuojeluilmoituksia. Lastensuojeluilmoitukset ovat keskeisin sijoituksia ennustava tekijä, joten tässä mielessä täydentävän toimeentulotuen puskurivaikutus on merkittävä seikka. Tässä esityksessä vertaamme tarkemmin eri kokoisia kuntia sen suhteen, miten paljon niissä käytetään täydentävää toimeentulotukea suhteessa perustoimeentulotuen saajiin. Tutkimusaineisto muodostuu 292 kunnasta. Perustamme esityksemme kuvailevaan Funnel plot-analyysiin, jonka avulla voidaan tunnistaa kuntia, joiden muita suurempi/pienempi täydentävän toimeentulotuen käyttö ei selity tilastollisella satunnaisvaihtelulla vaan muilla tekijöillä. Analyysi osoittaa, että täydentävää toimeentulotukea käytetään pienemmissä kunnissa enemmän kuin suurissa kunnissa. Keskustelemme esityksessä mahdollisista tekijöistä, jotka voisivat selittää pienten kuntien suurempaa täydentävän toimeentulotuen käyttöä.

Täydentävän toimeentulotuen käyttöön liittyvä kuntakohtainen vaihtelu on merkittävä asia, koska kansalaiset näyttävät olevan eriarvoisessa asemassa sen suhteen missä kunnassa he asuvat. Joissakin kunnissa taloudellista tukea saa paremmin kuin toisissa. Tässä mielessä uusien hyvinvointialueiden keskeinen tehtävä on yhdenmukaistaa kunnalliseen toimeentulotukeen liittyviä käytäntöjä, minkä kautta myös kansalaisten yhdenvertaisuus voidaan turvata.

12.2 Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunnallisen toimeentulotuen merkityksestä suhteessa lastensuojelun tarpeeseen

Tarja Juvonen

Tarkastelen esityksessäni meneillään olevaan Vtr-tutkimushankkeeseen: Kunnallinen toimeentulotuki ehkäisevän lastensuojelun välineenä, kuuluvan laadullisen osatutkimuksen (Juvonen-Rantanen-Eklund) alustavia tuloksia, jotka tullaan esittämään myöhemmin julkaistavassa artikkelissa Tutkimuksemme kohteena ovat suomalaisten sosiaalityöntekijöiden näkemykset täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen merkityksestä lastensuojelun kannalta. Kysymme: Miten sosiaalityöntekijät selittävät kunnallisen toimeentulotuen merkitystä suhteessa lastensuojelun tarpeeseen?

Lähestyimme tutkimustehtävää ns. laadullisen asenneväittämämenetelmän avulla (Vesala & Rantanen, 2007). Aineiston keräsimme haastatteluin, joissa pyysimme kunnallisia sosiaalityöntekijöitä ottamaan kantaa kymmeneen asenneväittämään, joista tässä yhteydessä hyödynnämme seuraavia kolmea: 1) Kunnallista toimeentulotukea voidaan hyödyntää ehkäisevän lastensuojelun välineenä, 2) Riittävällä kunnallisen toimeentulotuen myöntämisellä voidaan ehkäistä lastensuojelun sijoituksia ja 3) Lasten kaltoinkohtelun riskiä voidaan vähentää kunnallisen toimeentulotuen avulla. Tutkimusjoukko koostui kahdentoista eri puolilla Suomea sijaitsevan kunnan sosiaalityöntekijöistä. Otoksen muodostamisessa kunnat jaettiin neljään klusteriin lastensuojeluilmoitusten suhteellisen määrän ja myönnetyn kunnallisen täydentävän toimeentulotuen suhteellisen määrän perusteella. Aineisto, joka koostuu 23 haastattelusta, analysoitiin teemoittelemalla sekä hyödyntämällä retorista analyysia.

Tutkimuksemme tekee näkyväksi taloudellisen tuen merkityksen osana sosiaalityötä sekä toimeentulotuen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun välisen yhteyden. Alustavien tulostemme perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että kysymys kunnallisen toimeentulotuen hyödyntämisestä lastensuojelun välineenä on sosiaalityöntekijöiden keskuudessa osin

kiistanalainen, tämä kiistanalaisuus liittyy läheisesti joihinkin sosiaalityön keskeisiin lähtökohtiin. Erityisesti perhetilanteiden monimutkaisuus ja perheiden ongelmien kietoutuminen toisiinsa ovat sosiaalityön peruslähtökohtia, joilla voidaan perustella jopa vastakkaisia näkemyksiä toimeentulotuen hyödyntämiseen. Toinen yleisesti jaettu lähtökohta on käsitys siitä, että perheiden sosiaalisia ja erityisesti taloudellisia ongelmia voi olla osin vaikea tunnistaa sosiaalityössä, jolloin voidaan puhua lapsiperheiden sosiaalisten ongelmien piilevästä luonteesta. Toimeentulotuki voi ja onkin toiminut sosiaalityössä välineenä lähestyä näitä ongelmia. Analyysissa nostimme lisäksi esiin teemat, jotka liittyvät sosiaalityön ammatilliseen harkintaan ja sen rajoihin, jotka liittyvät sosiaalityössä hyödynnettävän toimeentulotuen ajalliseen keston sekä lapsiperheiden sosiaalisten ongelmien taustasyiden määrittelyyn.

12.3 Vanhemman aiheuttama lapsena tai nuorena velkaantuminen

Pauliina Pitkälä

Esitykseni käsittelee perhesuhteissa tapahtuvaa taloudellista hyväksikäyttöä ja velkaantumista koskevan tutkimuksen tutkimussuunnitelmaa. ”Tutkimus perhesuhteissaan taloudellista hyväksikäyttöä kokeneiden nuorten elämästä” koostuu kolmesta vertaisarvioidusta artikkelista sekä yhteenvetoartikkelista. Pysin tutkimuksessani selvittämään minkälaisia merkityksiä taloudellinen hyväksikäyttö saa nuorten kokemuksissa, minkälaisia syitä sille löytyy ja miten taloudellinen hyväksikäyttö vaikuttaa itsenäistyvien nuorten elämään, itsenäistymisen mahdollisuuksiin ja toimijuuteen.

Lapsen tai nuoren kokemaan taloudellista hyväksikäyttöä on esimerkiksi rahankäytön kontrollointi, velkaannuttaminen, varastaminen sekä tavaroiden tilaaminen tai velan ottaminen nuoren nimissä. Nuoren omaisuutta, säästöjä tai palkkatuloja voidaan myös käyttää luvatta vanhemman tai perheen menoihin. Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten kokemuksia lapsuudessa tai nuoruudessa tapahtuneesta taloudellisesta hyväksikäytöstä, jossa tekijänä on ollut oma vanhempi. Taloudellinen hyväksikäyttö voi aiheuttaa nuorelle vakaviakin talousvaikeuksia ja johtaa velkaantumiseen. Tämä puolestaan voi vaikuttaa eri tavoin nuoren toimijuuteen mukaan lukien taloudellinen toimintakyky.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa taloudellista hyväksikäyttöä on tutkittu vasta vähän ja liittyen esimerkiksi velkaantumiseen tai rikoksiin kuten identiteettivarkauksiin. Vanhemman toimesta tapahtuvan taloudellisen hyväksikäytön tutkiminen ja ymmärtäminen on tärkeää, jotta siihen liittyviä riskejä osattaisiin paremmin tunnistaa ennaltaehkäisevästi eri organisaatioissa tai palveluissa ja taloudelliseen hyväksikäyttöön olisi mahdollista puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Esittelen työryhmässä tutkimussuunnitelmani sekä tutkimuksen tämänhetkisen tilanteen. Ensimmäinen artikkeli Pitkälä, Juvonen & Nikupeteri: Vanhempiensa velkaannuttamat - taloudellisen hyväksikäytön kokemukset ja nuorten toimijuus on julkaistu 2019, joten kerron myös siitä lyhyesti. Artikkelin käsittelee nuorten kokemuksia taloudellisesta hyväksikäytöstä ja vanhempien aiheuttaman velkaantumisen vaikutuksista heidän toimijuuteensa. Analyysin perusteella nuorten velkaantumisen kokemuksista oli löydettävissä neljän teemaa: tunteet, ihmissuhteet, kuluttaminen & itsensä toteuttaminen sekä selviytymiskeinot. Lisäksi nuorten toimijuus ja itsenäistymisen mahdollisuudet näyttivät kaventuvan eri tavoin velkaantumisen

vuoksi. Mahdollisuuksien mukaan pyrin tekemään nostoja myös seuraavasta artikkelista, jossa hyödynnän kirjallista lehtiartikkeleihin ja oikeustapauksiin pohjautuvaa aineistoa.

12.4 Lapsiperheiden taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen sosiaalityössä – havaintoja kirjallisuuskatsauksen pohjalta

Meri Moisio, Katri Viitasalo, Tuula Kaitsaari, Anniina Kaittila, Mia Hakovirta

Lapsiperheiden toimeentulo-ongelmat ovat Suomessa varsin yleisiä, ja ne heikentävät sekä perheen vanhempien että lasten hyvinvointia. Tämä on huomionarvoinen asia sosiaalityössä, sillä monet sosiaalityön ammattilaiset kohtaavat työssään taloudellisista haasteista kärsiviä perheitä. Taloussosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityön toimintaorientaatiota, jonka tarkoituksena on vahvistaa asiakkaiden taloudellista toimintakykyä. Käsitteenä taloudellinen toimintakyky kattaa sekä talouteen liittyvät tiedot ja taidot että mahdollisuuden olla osallisena yhteiskunnassa.

Sosiaalityöntekijät voivat käyttää erilaisia työvälineitä pyrkiessään parantamaan asiakkaidensa taloudellista toimintakykyä. Näistä työvälineistä ja interventioista sekä niiden vaikuttavuudesta on kuitenkin olemassa vain vähän tutkimukseen perustuvaa tietoa, minkä lisäksi tieto on hajanaista. Olemme tämän vuoksi tehneet systemaattisen kirjallisuuskatsauksen, jonka avulla pyrimme vastaamaan kysymykseen siitä, miten perheiden taloudellista toimintakykyä voidaan sosiaalityössä vahvistaa.

Tarkastelun kohteena olevilla interventioilla on pääosin positiivisia vaikutuksia asiakkaiden elämäntilanteisiin. Monissa tutkimuksissa korostetaan henkilökohtaisen talousosaamisen lisäksi asiakkaiden inklusion merkitystä, eli olennaisia ovat myös toimintamahdollisuuksia tarjoavat rakenteet ja pääsy taloudellista hyvinvointia vahvistavien ohjelmien piiriin. Osa interventiomalleista on laadittu erilaisten erityisryhmien, esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten, tarpeita ajatellen. Aineiston perusteella merkityksellistä on myös se, millä tasolla sosiaalityöntekijöiden oma talousosaaminen on ja miten he suhtautuvat talousvaikeuksissa oleviin asiakkaisiinsa. Aineistossa ei juurikaan korosteta psykososiaalisen tuen merkitystä, vaikka psyykkisten ongelmien tiedostetaan olevan yhteydessä toimeentulo-ongelmiin.

Tulokset osoittavat, että taloussosiaalityön tutkimuskentällä ja asiakastyön käytännöissä on tarvetta nykyistä kokonaisvaltaisemmalle työskentelyotteelle. Tällä on merkitystä myös suomalaiselle palvelujärjestelmälle, sillä Suomessa tuki talous- ja velkaongelmiin on usein järjestetty psykososiaalisesta tuesta erillään. Taloussosiaalityö lapsiperheissä - tutkimushankkeessa on hiljattain kehitetty ensimmäinen suomalainen taloussosiaalityön interventio, Lapsiperheen vahvat rahataidot eli VaRa. Kirjallisuuskatsauksen perusteella on kuitenkin selvää, että tutkimusta aiheesta tarvitaan lisää.

12.5 Perheen koetun taloudellisen toimeentulon ja äidin koulutuksen yhteys lasten harrastamiseen

Enna Toikka, Outi Sarpila, Johanna Kallio

Harrastaminen on tärkeä osa lasten ja nuorten vapaa-ajanviettoa. Harrastamiseen on myös liitetty useita positiivisia hyvinvointivaikutuksia. Taloudellinen eriarvoisuus kuitenkin uhkaa lasten yhtäläisiä mahdollisuuksia harrastaa. Aiemman kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden perusteella tiedetään, että lapset harrastavat vähemmän perheissä, joissa on niukat taloudelliset resurssit ja joiden vanhemmilla on matala sosioekonominen asema. Taloudellisten resurssien lisäksi äidin koulutukseen liittyvän kulttuurisen pääoman on ajateltu ohjaavan lasten harrastuksiin osallistumista. Lasten harrastamisen tutkimus taloudellisen eriarvoisuuden näkökulmasta on ollut Suomessa kuitenkin vähäistä. Näihin lähtökohtiin nojautuen tutkimuksessa kysytään, 1) Kuinka paljon perheen koettu taloudellinen toimeentulo sekä äidin koulutus selittävät ohjattuihin ja vapaamuotoisiin urheilu- ja kulttuuriharrastuksiin osallistumista, sekä 2) Onko perheen koettu taloudellinen toimeentulo yhteydessä ohjattuun ja vapaamuotoiseen harrastamiseen eri tavoin riippuen äidin koulutuksesta?

Aineistona käytetään vuonna 2019 kerättyä Kouluterveyskyselyä, johon vastasi koulutunnin aikana 87 283 oppilasta vuosiluokilta 8. ja 9. Kyselyssä selvitettiin lasten osallistumista erilaisiin ohjattuihin ja vapaamuotoisiin urheilu- ja kulttuuriharrastuksiin. Lisäksi vastaajat vastasivat kysymyksiin heidän perheidensä koetusta taloudellisesta toimeentulosta sekä äidin koulutustasosta. Menetelmänä käytetään logistista monitasomallia. Alustavien tulosten mukaan lapset osallistuivat vähemmän ohjattuihin ja vapaamuotoisiin liikuntaharrastuksiin perheissä, joissa taloudellinen toimeentulo oli niukkaa ja joissa äidillä oli perusasteen tai toisen asteen tutkinto. Myös kulttuuriharrastuksissa äidin matala koulutus oli yhteydessä vähäisempään osallistumiseen, mutta toisaalta kulttuurin harrastaminen sekä ohjatusti että vapaamuotoisesti oli yleisempää perheissä, jonka lapset arvioivat taloudellisen toimeentulon heikoksi. Tuloksilla on merkitystä lasten eriarvoisuuden torjunnassa, erityisesti Suomen harrastamisen mallin näkökulmasta. Mallin tavoitteena on mahdollistaa kaikkien lasten harrastaminen perheen tulotasosta huolimatta tarjoamalla esimerkiksi maksuton harrastus (ks. <https://harrastamisensuomenmalli.fi/>).

12.6 Emansipaatio ja taloudellisen voimaantumisen tuki aikuissosiaalityössä

Kirsi Niukko, Katri Viitasalo

Tämä paperi esittelee taloudellisen voimaantumisen tukea taloussosiaalityön välineenä. Paperi perustuu Jyväskylän yliopiston AIKUMETOD-tutkimushankkeeseen (2021–2022) aikuissosiaalityön menetelmistä ja sen pohjalta työstettävään tieteelliseen artikkelikäsikirjoitukseen. Tarkastelu hyödyntää kriittistä realismia ja nojaa erityisesti käsitykseen (dialektisesta) kriittisestä realismista keinona tukea muutosta asiakastyössä (Houston 2022). Paperin tarkoituksena on esitellä tutkimusanalyysiiä ja analyysin tuloksia siitä, millaisia selityksiä löytyy sosiaalityön keinoille tukea taloudellista voimaantumista muutosprosessina.

Tutkimus keskittyy tarkastelemaan taloussosiaalityötä emansipaatiota tavoittelevana muutostyönä, jolla on perustavanlaatuinen merkitys sosiaalityössä. Tässä yhteydessä emansipaatio määritellään tiedostavan ajattelun kautta tapahtuvaksi vapautumiseksi

taloudellisen kyvykkyyden puutteista aiheutuvista eriarvoisuuden kokemuksista ja alistussuhteista. Sen rakentumista tukee dialogisuus, joka toteutuu sosiaalityöntekijän vastaanotolla tarjottavan konkreettisen tuen muodossa talousvaikeuksien ratkaisemiseksi, ja siihen yhdistyy systeeminen ajattelu sekä refleктоiva työskentelyote. Tutkimusaineistona toimii (12) sosiaalityön asiakkaan yksilöhaastattelua. Aineiston teorialähtöisellä sisällönanalyysillä etsitään vastausta siihen, millaiset (taloussosiaalityön menetelmälliset) tekijät tukevat tai hankaloittavat taloudellista voimaantumista muutosprosessina. Analyysissä sovelletaan Houstonin (2022) transformatiivista muutosprosessia mallina, jolla taloussosiaalityössä toteutuvaa työskentelyä jäsennetään dialektisen kriittisen realismin ajattelun avulla.

Tutkimus osallistuu keskusteluun sosiaalipalveluihin sisältyvästä talousohjauksesta ja -neuvonnasta tekemällä näkyväksi moninaisuuden, joka ilmiiön sosiaalityön tutkimuksen näkökulmasta yhdistyy. Esitys nostaa esille tarpeen tunnistaa talousvaikeudet muutostyöhön vaikuttavana tekijänä ja ymmärtää talousvaikeuksien syyt ja seuraukset kokonaisvaltaisesti sosiaalityössä. Tarkastelu myös osoittaa tarpeen työskennellä talousvaikeuksien ratkaisemiksi voimavaralähtöisesti sekä soveltaa systeemistä ajattelua ilmiön parissa työskenneltäessä.

13 Etnografia haavoittuvuuden ja kuormittavien elämäntilanteiden tutkimuksessa

Työryhmän vetäjät:

Suvi Holmberg (Tampereen yliopisto)

Henni Alava (Tampereen yliopisto)

Ihmisten erilaisten lähtökohtien ja sosiaalisten asemointien tunnustaminen osana haavoittuvuutta liittyy läheisesti yksilöllisten ja yhteiskunnallisten toimintamahdollisuuksien tunnistamiseen. Tämä työryhmä ammentaa intersektionaalisesta tutkimusperinteestä sekä viimeaikaisesta haavoittuvuuden tutkimuksesta (esim. Honkasalo ym. 2022; Raitakari ym. 2022) pohtiakseen etnografisen tutkimuksen arvoa sosiaalityön tutkimukselle. Erityisesti olemme kiinnostuneita etnografiasta keinona ymmärtää niitä moninaisia elämäntilanteita, joissa on yksilöllisiä, sosiaalisia sekä yhteiskunnallisia toimintamahdollisuuksia rajoittavaa kuormaa. Tällaisen kuorman aiheuttajat ovat varsin laaja-alaisia, ja niissä voi olla yhteenkietoutuneina niin fyysisistä tai henkistä sairautta, ihmissuhteiden tai niiden puutteen aiheuttamaa kärsimystä, riippuvuuksia, tai vaikkapa huolta ja pelkoa omasta tai läheisen tulevaisuudesta. Yksilön kokemien kuormien merkitykset eivät kuitenkaan ole ennalta tiedettävissä esimerkiksi sairauden tai fyysisen vamman luonteen perusteella. Kuormat sen sijaan rakentuvat ja saavat merkityksensä henkilökohtaisten kokemusten, muiden ihmisten (ja materiaalisen maailman) kanssa muotoutuvien suhteiden, ja institutionaalisten käytäntöjen ja kulttuuristen arvostusten vuoropuhelussa (Patsavas 2014). Intersektionaalinen tutkimusperinne antaakin työkaluja ymmärtää, miten haavoittuvuus, elämäntilanteiden kuormitus, osallisuus ja osattomuus rakentuvat rodun, sukupuolen, iän, vammaisuuden, ja luokan risteymäkohdissa.

Työryhmässä ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka ihmisten elämäntilanteiden moninaisuutta ja haavoittuvuutta voidaan tavoittaa ja tutkia etnografisin menetelmin. Mitä metodologisia ja tutkimuseettisiä haasteita ja mahdollisuuksia liittyy arkipäivän haavoittuvuuksien tutkimiseen etnografisin keinoin? Millaista tietoa ja aineistoja haavoittavista elämäntilanteista ja epätasa-arvoisista yhteiskunnallisista rakenteista voidaan etnografian avulla tuottaa ja miten tietoa

voidaan analysoida ja välittää eteenpäin? Mitä merkitystä tutkijan oman haavoittuvuuden tunnistamisella ja siitä nousevalla tutkimusetiikalla voi olla tuotetulle tiedolle?

Lähteet:

Honkasalo, Marja-Liisa & Leila Jylhänkangas & Anna Leppo (toim.) (2022) *Haavoittuva toimijuus*. Tampere: Vastapaino.

Patsavas, Alyson. 2014. "Recovering a Cripistemology of Pain." *Journal of Literary & Cultural Disability Studies* 8 (2): 203–18.

Raitakari Suvi & Günther Kirsi & Räsänen Jenni-Mari (toim.) (2022) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press.

13.1 "Hullun" ja "köyhän" elämää – ja miten luoda toisenlaista suhdetta maailmaan

Arvi Pihlman

Esitykseni pohjautuu etnografiseen kenttätööhön, jota olen tehnyt osana sosiaalista marginalisoitumista ja auttamistyötä käsittelevää antropologista väitöskirjatutkimustani. Tutkimuksessani lähestyn erilaisten auttamistyötä tekevien instituutioiden (sosiaali- ja mielenterveystyö, kansalaisjärjestöt, kristilliset yhteisöt) muodostamaa verkostoa arkisena vallan, vaihdon, sosiaalisten suhteiden rakentumisen ja moraalineuvottelujen tilana, jolla eri syistä haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset liikkuvat, saavat ja antavat apua, sekä etsivät mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ja yhteiseen elämäänsä. Samalla he joutuvat puntaroimaan suhdettaan eri instituutioiden edistämiin hyvää elämää ja hyvää yhteiskuntaa rakentaviin moraalisiin projekteihin.

Tästä näkökulmasta tarkastelen esityksessäni, miten maailma on yhtäältä muuttunut ahtaaksi ja ahdistavaksi "hulluksi" ja "köyhäksi" itseään kutsuvalle miehelle, ja miten hän toisaalta etsii ja kehittää mahdollisuuksia rakentaa toisenlaista suhdetta ympäröivään maailmaan ja elämään. Kummankinlaisten prosessien kannalta auttamistyötä tekeillä instituutioilla on hänen elämässään keskeinen sija. Tarkastelen näiden prosessien dynamiikkaa ammentamalla hänen omista kirjoituksistaan, käymistämme keskusteluista ja tekemistäni havainnoista kiertäessäni hänen kanssaan psykiatrisesta sairaalasta vapaamuotoista sosiaalisuutta painottaviin kahvilamaisiin tiloihin (kohtaamispaikkoihin, päivätoimintakeskuksiin, kansalaistaloihin) ja kristilliseen ruoka-apuun. Samalla pohdin etnografisen tutkimuksen suomia mahdollisuuksia päästä käsiksi orastaviin (emerging) yhdessä elämisen muotoihin, joiden huomaaminen ja tukeminen auttaisi rakentamaan sosiaalisesti(kin) kestävämpää tulevaisuutta, mutta jotka jäävät vallitsevista – yksilöiden integroimista yhteiskunnan rakenteisiin korostavissa – näkökulmissa usein huomiotta. Etnografinen tutkimusote, joka antropologisessa perinteessä ymmärretään lähtökohdiltaan improvisoivaksi, kokonaisvaltaisuuteen pyrkiväksi ja muodoltaan avoimeksi, onkin virittäytynyt tarttumaan muodoltaan tiukempia lähestymistapoja ketterämmin ihmisten elämän monimuotoisuuteen ja siten myös mahdollisuuksiin rakentaa yhteisen elämän puitteita toisin.

13.2 Tunnustussuhdeteoriat osana lastensuojelun jälkihuollon palveluihin oikeutettujen nuorten kanssa tuotettua etnografiaa

Tarja Vierula, Saara Saukkola

Olemme tutkimuksessamme kiinnostuneita siitä, millaisena siirtymä lastensuojelun sijaishuollosta jälkihuoltoon näyttäytyy osana nuorten elämän kokonaisuutta. Jälkihuolto on lastensuojeluprosessin päättävä palvelukokonaisuus, jolla tarkoitetaan nuorten tarpeiden mukaista, kokonaisvaltaista tukea sijaishuollon tai pitkäaikaisen avohuollon sijoituksen päättymisen jälkeen. Jälkihuolto voi tukea nuorta esimerkiksi asumiseen, talouteen ja ihmissuhteisiin liittyvissä asioissa. Kaiken ikäiset alle 25-vuotiaat lapset ja nuoret ovat tietyin edellytyksin oikeutettuja jälkihuollon palveluihin, mutta tutkimuksemme keskittyy 18-25-vuotiaisiin, aikuistumassa oleviin nuoriin. Heillä on tutkimusten mukaan ikätovereitaan useammin koulutukseen, työllistymiseen, asumiseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tuen ja avun tarpeita.

Tutkimusprosessin läpileikkaavana teemana on, miten tavoittaa nuorten hallussa olevaa tietoa tutkimuseettisesti ja metodologisesti kestäväällä tavalla. Valintamme on ollut yhdistää etnografisia menetelmiä ja tunnustussuhdeteorioiden ajatusta tunnustetuksi tulemisen tärkeydestä. Tunnustussuhdeteorioissa on keskeistä se, miten tulemme tunnustetuksi erilaisissa vuorovaikutustilanteissa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan tasoilla. Lähdemme siitä, että silloin kun nuoret tunnustetaan erilaisissa ympäristöissä, kuten lastensuojelun institutionaalisessa kontekstissa tai tutkimukseen osallistuvina riittävän hyvin, he tulevat ymmärretyiksi haluamallaan tavalla ja sellaisina kuin kokevat olevansa. Mikäli riittävää tunnustamista ei tapahdu, he tulevat määritellyiksi jonkin kategorian kautta – esimerkiksi pelkästään jälkihuollon nuorina – sen sijaan, että heidät nähtäisiin siten kuin he haluavat tulla nähdyiksi. Tunnustussuhdeteorioiden hengessä olemme tutkijoina pyrkineet toimimaan vastavuoroisesti ja mahdollisimman paljon nuorten ehdoilla.

Esityksessämme pohdimme, miten tunnustavaksi etnografiaksi kutsumamme lähestymistapa näkyy nuorten kanssa toteuttamassamme etnografiassa ja millaisia onnistumisia ja haasteita siihen liittyy. Aineisto koostuu 1) kahden nuorten kanssa yhteensä 15:n tapaamisen aikana tuotetuista haastatteluista, joiden apuna on käytetty esimerkiksi verkostokarttoja, aikajanoja ja keskustelua nuorille tärkeistä paikoista. Lisäksi olemme tutkijoina kirjoittaneet 2) havaintopäiväkirjoja tapaamisten aikana tekemistämme havainnoista sekä reflektiopäiväkirjoja tutkimusetiikkaa, -prosessia sekä nuorten tapaamisissa heränneitä tunteita koskevista pohdinnoistamme. Aineistomme on tuotettu osana Hyvää jälkeä – Jälkihuolto siirtymänä ja aikuistumisen tukena uudistuvassa palvelujärjestelmässä -hanketta <https://projects.tuni.fi/hyvaajalkea>.

13.3 Etnografinen tutkimus saamelaismiesten henkisestä hyvinvoinnista – eettiset haasteet

Robert Willadsen

Avainsanat: Saamelaiset, hyvinvointi, henkinen hyvinvointi, itsetuhoisuus, itsemurhat, itsemurhien ehkäisy, etnografinen tutkimus, monipaikkainen etnografia, narratiivisuus, haavoittuvuus

Puheenvuoroni tarkoitus on esitellä tutkimustani ja sen eettisiä haasteita haavoittuvuuden ja kuormittavien elämäntilanteiden saamelais tutkimuksessa. Saamelaismiesten itsemurhakuolleisuus on merkittävän suurta. Tilastojen mukaan Suomessa noin ¾ itsemurhasta on miesten tekemiä ja saamelaismiesten itsemurhat ovat jopa 70 prosenttia yleisempiä valtaväestön miehiin verrattuna. Ilmiöstä on vähän tutkimustietoa, koska etniseen ryhmään kuulumista ei rekisteröidä Suomessa, Ruotsissa eikä Norjassa. Tutkimukseni paikantuu koetun hyvinvoinnin tutkimukseen. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää Suomessa asuvien täysi-ikäisten saamelaismiesten henkistä hyvinvointia. Tavoitteena on saamelaismiesten itsemurhien ehkäisy suunnitelman strategioiden edistäminen, joka sisältyy kansalliseen mielenterveysstrategiaan ja itsemurhien ehkäisyohjelmaan vuosille 2020–2030. Tutkimustehtävänä on tarkastella millaisia merkityksiä saamelaismiehet antavat henkiseen hyvinvointiinsa. Alkuperäiskansojen ja valtaväestön hyvinvointikäsitykset poikkeavat toisistaan. Alkuperäiskansojen hyvinvointikäsitykseen liittyvät laaja-alaisesti luonnon ja yhteisön välinen yhteys, kieli, identiteetti, kulttuuri, yhteisöllisyys, elämäntapa, elinkeinotoiminta, perinteinen tietämys ja uskomukset. Aineistonkeruussa käytetään monipaikkaista etnografiaa, jossa kenttä muuttuu ja muotoutuu tutkimuksen edetessä, luovaa etnografis–narratiivista haastattelua sekä osallistuvaa havainnointia.

Alkuperäiskansat ovat erittäin haavoittuva marginaalinen ryhmä. Suomessa on noin 10 tuhatta saamelaista, joka ovat yhteisönä pieni ja helposti toisensa tunteva tai tunnistettava. Etnografiselle tutkimukselle tämä tuo suuria eettisiä haasteita aineiston anonyymiteetin säilyttämisen kanssa sekä sensitiivisen aiheen tuoman mahdollisen psyykkisen kuorman lisääntymisen riskitekijänä. Tästä syystä tutkimuksessa täytyy huomioida voimavarojen lähtöisyys. Tutkijalla täytyy olla valmis suunnitelma psykososiaalisten riskitekijöiden varalle. Toiseksi tutkijan täytyy pitää omasta hyvinvoinnistaan huolta raskaiden teemojen keskellä. Lisäksi täytyy muistaa kodin käsitteen merkitys saamelaisille. Luonto ja yhteisö on heidän kotinsa, jota valtaväestön edustajan on ehkä vaikeahkoa kunnolla sisäistää. Saamelaisyhteisön luottamuksen saavuttamiseksi täytyy varata paljon aikaa. Puheenvuoroni ydin on eettisten kysymysten problematisointi ja mahdollisuudet etnografisessa saamelais tutkimuksessa.

13.4 Etnografinen Tutkimus Kroonisesta Rintasyövästä Elettynä Ja Institutionaalisen - Pohdintoja Kentälle Pääsystä Ja Kenttätöön Aloittamisesta

Suvi Holmberg

Puheenvuorossa pohditaan kroonista rintasyöpää sairastavien arkeen kohdistuvan sekä institutionaalisten toimijoiden arjelle antamia merkityksiä tarkastelevan etnografisen tutkimuksen kenttätöön käynnistämiseen liittyviä kysymyksiä. Tutkimuksen yleisenä tavoitteena on lisätä ymmärrystä kroonista rintasyöpää sairastavien jokapäiväisestä elämästä sekä selvittää terveydenhuollon ammattilaisten käsityksiä sairaalan ulkopuolella eletävän arjen merkityksestä osana syövän hoitoa. Tulokulma on tärkeä, koska syöpään sairastumisen yhteydessä biomedikaalinen hoito on keskeistä, mutta taudin kanssa eletään pääsääntöisesti muualla kuin terveydenhuollon instituutioiden sisällä – ihmisen (sairauden vuoksi haavoittuneessa) arjessa. Tästä huolimatta arkielämän sisällöt ja merkitys jäävän terveydenhuollon kohtaamisissa varsin irrallisiksi. Erityistä kroonisen rintasyövän yhteydessä on myös se, että lääketieteellinen maailma käytäntöineen ja instituutioineen on sairastuneiden elämässä jatkuvasti läsnä, sillä tauti ei parane eivätkä hoidot lopu. Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on etnografisen tarkastelun avulla ylittää arjen ja terveydenhuollon instituution

välistä rajaa paikantamalla hoitopolusta kohtia, joissa usein toisistaan erillisiksi jäävät maailmat kohtaavat tai voivat kohdata. Tutkimus on käynnistelyvaiheessa ja puheenvuorossa pohditaan institutionaalisen etnografian ja liikkuvan etnografian käytännön toteuttamiseen liittyviä haasteita (ja mahdollisuuksia), kun tavoitteena on jalkautua ihmisten yksityiseen arkielämään sekä terveydenhuollon instituutioiden sisälle. Puheenvuoron tavoitteena on herättää yhteistä keskustelua etnografisen aineiston tuottamiseen liittyvästä moninaisista kysymyksistä, jotka koskevat muun muassa tutkimuksen etiikkaa, aineistojen hallintaa sekä tutkijan emotionaalista suojaa aineiston tuottamisen aikana.

14 Väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä ja sosiaalityön tutkimuksessa

Työryhmän vetäjät:

Johanna Hietämäki (THL)

Marita Huss (Tampereen yliopisto)

Anniina Kaittila (Turun yliopisto)

Sisko Piippo (Jyväskylän yliopisto)

Väkivalta on merkittävä sosiaalinen ongelma ja haastava kysymys sosiaalityön tutkimukselle ja käytännöille. Sosiaalilainsäädäntö velvoittaa väkivaltaan puuttumiseen ja väkivaltatyötä on valtakunnan tasolla myös ohjeistettu. Väkivallan tunnistamisessa, kirjaamisessa, väkivaltaan puuttumisessa, koulutuksen saatavuudessa ja avun saamisessa väkivaltaan liittyviin ongelmiin on kuitenkin edelleen merkittäviä haasteita ja alueellisia ja institutionaalisia eroja. Sote-uudistuksen myötä on myös havaittu, että väkivalta ja siihen puuttuminen on riskissä jäädä palvelujärjestelmässä muiden sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien varjoon.

Työryhmässä podimme, miten väkivaltaa määritellään ja jäsennetään sosiaalityön tutkimuksessa. Miten väkivalta ilmenee erilaisissa suhteissa ja tilanteissa? Miten väkivaltaa ja vahingoittavaa vallankäyttöä on mahdollista tunnistaa ja tutkia eri ympäristöissä? Miten rakenteelliset ratkaisut vaikuttavat toimintakäytäntöihin ja väkivaltaa kokeneiden auttamiseen? Miten esimerkiksi intersektionaalisuuden, turvallisuuden, digitaalisuuden, moniammatillisuuden ja kestävä kehityksen näkökulmat on huomioitu väkivaltaa koskevissa tutkimuksissa ja millaisia seurauksia ja kustannuksia väkivallasta aiheutuu?

14.1 Sisarusten välinen väkivalta sosiaalisena ongelmana Suomessa

Elina Eeva

Sisarussuhteita käsittelevä tutkimus on kansainvälisesti melko nuorta ja jäsentymätöntä (Notko & Sevón 2008, 111; Edwards ym. 2006, 2; Mauhtner 2005, 628–629; Cicirelli 1995; Lamb & Sutton-Smith 1982; Connidis 2007). Sisarusten välistä väkivaltaa on tutkittu pääosin Yhdysvalloissa muun lähisuhdeväkivaltatutkimuksen ohella. Suomessa sisarusten välisen väkivallan tieteellinen tutkimus ei ole saanut jalansijaa muun lähisuhdeväkivaltatutkimuksen rinnalla, vaikka useiden tutkimusten mukaan sisarusten välinen väkivalta on hyvin yleistä (mm. Fagerlund ym. 2014, 62; Meyers 2014; Ellonen & Sariola 2008, 74–75; Eriksen & Jenssen 2006, 497; Kettrey & Emery 2006; Hardy 2001). Sisarusten välinen väkivalta on voimakkaasti normalisoitua, jolloin sen näkyväksi tekeminen ja siihen puuttuminen on

haastavaa. Merkittävää on, että sisarusten välinen väkivalta merkityksellistyy väkivallan kokijoille monin eri tavoin aiheuttaen mahdollisesti vakavia ongelmia myös väkivallan päättymisen jälkeen (Eeva 2018).

Teen sisarusten välisestä väkivallasta väitöstutkimusta Helsingin yliopistolle. Tutkimukseni perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen suuntaukseen ja ilmiön kokemuksellisuuden tutkiminen tuo esiin siihen liittyvän sosiaalisen näkökulman. Tutkimustehtävänäni on selvittää sisarusten välisiä väkivaltakokemuksia ja niiden merkityksiä väkivaltaa kohdanneiden elämässä. Tutkimuksellani pyrin muodostamaan lisää tietoa suomalaisten kokemuksista sisarusten välisestä väkivallasta. Ymmärrän tutkimuksessani väkivallan yksilön subjektiivisen kokemusmaailman kautta. Kokemustiedon avulla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä siitä, miten sisarusten välinen väkivalta merkityksellistyy ihmisten elämässä ja mitä muita ilmiöitä väkivaltaan mahdollisesti liittyy.

Käytännön sosiaalityö kaipaa kipeästi nykyaikaista tutkimustietoa erilaisista sosiaalisista ilmiöistä, jotka vaikuttavat työn tekemiseen ja ihmisten auttamiseen. Tutkimusaiheeni liittyy läheisesti ihmisten välisiin sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin ja siinä havaittaviin ongelmiin. Olen tehnyt sekä kandi- että pro gradu -tutkielmani sisarusten välisestä väkivallasta ja vaikka aihe on Suomessa käytännössä tutkimaton, koen sen erittäin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Tämän vuoksi haluaisin esitellä tutkimustani myös sosiaalityön tutkimuksen päivillä. Omalla tutkimuksellani haluan tuoda näkyviksi vakavaa sosiaalista ongelmaa, johon tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota

14.2 Uskalla nähdä – lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan kohtaaminen ja tunnistaminen

Annukka Paasivirta, Laura Holmi, Miia Ståhlberg, Tiina Muukkonen

Lapsiin kohdistuvan väkivallan ja kaltoinkohtelun keskeisimmistä muodoista on henkinen väkivalta vähiten tunnistettu (Brassard, Hart & Glaser 2020). Henkisellä väkivallalla on lapsen kehitykseen ja terveyteen vakavia vaikutuksia (mm. Norman ym. 2012). Sen tunnistaminen ja siihen puuttuminen on kuitenkin vaikeaa jopa lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Kouluterveyskyselyssä (THL 2021) noin viidesosa kaikista vastaajista kertoo kokeneensa henkistä väkivaltaa oman huoltajan taholta viimeisimmän vuoden aikana ja 8.–9.-luokkalaisista tytöistä näin koki jopa 42 prosenttia.

Lastensuojelun Keskusliiton, Ensi- ja turvakotien liiton, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Barnahushankkeen ja Tampereen yliopiston hoitotieteen tekemässä selvityksessä ilmeni, että ammattilaisista 48 % on kohdannut lapsiin kohdistuvaa henkistä väkivaltaa usein tai erittäin usein. Kyselyyn vastasi 565 sosiaalialan, lastensuojelun, varhaiskasvatuksen, opetuksen ja terveydenhuollon ammattilaista. Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta oli kuitenkin huonosti tunnistettavissa. Ammattilaisista 44 % tunnisti ilmiön huonosti tai erittäin huonosti. Huonoiten ilmiön tunnistivat opetuksen ja kasvatuksen ammattilaiset. Lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistaminen edellyttää ilmiön parempaa ymmärtämistä. Vain 27 % ammattilaisista pystyi puuttumaan henkiseen väkivaltaan hyvin tai erittäin hyvin. (Paasivirta ym. 2022.)

Ammattilaiset tarvitsevat tukea ja apua henkisen väkivallan puheeksi ottoon asiakkaiden kanssa. Toiveissa ovat konkreettiset ja asioiden käsittelyä helpottavat materiaalit. Samat

keinot eivät välttämättä toimi samalla tavalla eri ammattilaisille. Pohdimme selvityksemme tuloksia myös tästä näkökulmasta.

Esityksessämme haluamme nostaa esille väkivallan ilmiön kohtaamisen haasteellisuutta lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan näkökulmasta ja käydä keskustelua, miten vahvistaa eri ammattilaisten uskallusta sekä osaamista tunnistaa ja puuttua.

14.3 Väkivalta ja lasten suojelemisen vastuu monialaisen erokonsultaatioryhmän ammattilaisten puheessa

Teija Hautanen

Lapsenhuoltolain mukaan sekä tuomioistuimessa että sosiaalitoimessa tehtävissä lasten asumis-, huolto- ja tapaamisjärjestelyissä on otettava huomioon huoltajien kyky suojata lasta kaikenlaiselta väkivallalta. Ero- ja huoltoriitatilanteita kohdataan oikeuden lisäksi monissa eri sosiaali- ja terveyspalveluissa, ja ammattilaiset kokevat perhesuhteisiin liittyvän väkivallan arvioinnin olevan haastava tehtävä ero- ja huoltoriitojen kontekstissa. Monialaisesta työskentelystä haetaan ratkaisuja tilanteisiin, joissa on vaikeita ristiriitoja lasten huollon, asumisen ja tapaamisoikeuden järjestämisessä.

Tarkastelen perhesuhteisiin liitetyn väkivallan käsittelyä osana ison kaupungin sosiaalipalveluissa organisoitua monialaisen erokonsultaatioryhmän pilotointia. Aineistona on seitsemän konsultaatiotilannetta, joissa kaikissa on mukana tietoa, väittämiä ja kuvauksia väkivallasta eri muodoissaan.

Monialaisen erokonsultaatioryhmän työskentelyssä kartoitettiin väkivaltaan liittyvää tietoa ja ohjattiin tapausten varsinaisia työntekijöitä hankkimaan sitä tarvittaessa lisää, jotta tuen ja suojelun tarpeet tulisivat selvitettyä jatkotyöskentelyn pohjaksi. Lisäksi painotettiin erityisesti lasten kokemusten ja näkökulman selvittämistä sekä pohdittiin, mitä väkivallan kokemisesta tai sille altistumisesta on lapselle seurannut. Pohdin esityksessäni erityisesti, miten rakentuu (lähi)vanhemman suojeluvastuun ja ammattilaisten vastuiden raja. Keskustelen aineiston pohjalta myös siitä, onko perhesuhteisiin ja vanhemmuuteen liittyvän väkivallan parissa työskentely tällä hetkellä riittävän systemaattista ja millaista muuta monialaista työskentelyä tarvitaan nyt analysoidun nimettömyyteen perustuvan konsultaatiomallin lisäksi.

14.4 Väkivallan kokijoiden toimijuus lähisuhdeväkivaltatyön auttavassa puhelimessa Nollalinjassa

Oona Pajunen, Amanda Ahola

Lähisuhdeväkivaltaa koskevat tilastot Suomessa ovat herättäneet suurta huolenaihetta viimeisten vuosikymmenten aikana, sillä lähisuhdeväkivalta koskettaa merkittävää osaa väestöstämme. Se nähdään ilmiönä, jota voi tarkastella yksilöllisellä sekä yhteiskunnallisella tasolla. Lähisuhdeväkivaltailmiössä yksilöitä ovat väkivallan tekijä, kokija, perheyhteisö sekä eri auttajatahot, kun taas yhteiskunnalliseen tasoon sisältyvät eri rakenteet, resurssit, lainsäädännölliset linjaukset sekä yhteiskunnassa jaetut normit ja asenteet.

Tässä abstraktissa esittelemme hiljattain valmistunutta maisterintutkielmaamme, jossa tutkimme lähisuhdeväkivallan kokijan toimijuutta väkivaltatyön palvelussa auttavassa

puhelimessa Nollalinjassa. Tarkemmat tutkimuskysymyksemme olivat: miten Nollalinjan auttavan puhelimeen soittaneiden toimijuus muodostuu työntekijöiden puheissa sekä mitkä tekijät mahdollistavat ja rajaavat väkivallan kokijan toimijuutta Nollalinjan auttavassa puhelimesta. Tavoitteenamme oli selvittää väkivallan kokijan asemaa väkivaltatyön palvelussa, tuottaa tietoa lähisuhdeväkivallasta sosiaali- ja terveydenalan ammattilaisille, alan opiskelijoille ja sosiaalityön tutkimukselle. Yhtäältä pyrimme kasvattamaan tietoisuutta Nollalinjasta lähisuhdeväkivaltatyön palveluna.

Tutkielmamme oli laadullinen tutkimus, joka sisälsi Nollalinjan työntekijöiden (N=8) teemahaastattelut. Tutkielmamme asettui teoreettisen viitekehyksen puolesta sosiaalisen konstruktionismiin ja vuorovaikutuksen jäsentymiseen. Analysoimme tutkimusaineistoa teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, jossa hyödynsimme toimijuuden modaliteettien teoreettista viitekehystä.

Keskeiset tulokset olivat väkivallan kokijoiden edustamat toimijuuden osallistujaroolit, jotka nimesimme seuraavalla tavalla: määrittäjä, varmistelija, vastauksen hakija, ilmaisija ja oivaltaja. Tunnistimme työntekijöiden tuottamista konstruktioista myös toimijuutta mahdollistavia sekä sitä rajaavia tekijöitä, joista muodostimme kaksi eri teemaa.

Ensimmäiseksi teemaksi nimesimme auttava puhelin kokijan ymmärryksen ja autonomian lisääjänä sekä toiseksi teemaksi auttava puhelin kokijan edun ja turvallisuuden varmistajana. Molemmissa oli piirteitä toimijuuden mahdollistamisesta sekä sen rajaamisesta auttavassa puhelimesta. Tutkielmamme perusteella väkivallan kokijoiden toimijuus näyttäytyy moninaisena ja osoittaa sen, miten ihmisen toimijuus syntyy suhteessa muuhun ympäristöön. Tutkielmamme mukaan väkivallan kokijoilta odotetaan aktiivista toimijuutta avun hakemisessa ja sen saamisessa haavoittavasta ja vaikeasta elämäntilanteesta huolimatta.

14.5 Merkitykselliset etäisyydet: naisvankien selontekoja väkivallasta ja sosiaalisista suhteista vapautumisprosessin edetessä

Vera Virokallio

Desistanssiteorioiden mukaan rikollisesta elämäntavasta irrottautuminen edellyttää lainrikkojataustaisen ihmisen identiteetin ja toimijuuden muuttamista. Vankilasta vapautumista voidaan pitää desistanssin koetinkivenä, jonka myötä vapautuvan henkilön tulisi siis kyetä – esimerkiksi sosiaalityön ammattilaisten tukemana – hahmottamaan tulevaisuus, jossa on mahdollista tehdä rikoksista pois päin ohjaavia valintoja. Kriminologian teoriat ovat kuitenkin perustuneet pitkälti miesten rikollisuuden tutkimukseen. Kriittisissä keskusteluissa on todettu, että muun muassa maskuliinisuuden ja rikollisuuden kulttuuristen kytkentöjen vuoksi monia viitekehyksiä ja käsitteitä ei voida sellaisinaan soveltaa naisten (eikä oletettavasti muidenkaan sukupuolien) rikollisuuden tarkasteluun. Valtaosa lainrikkojista ja rikollisissa alakulttuureissa toimivista on miehiä, ja naisten aseman tiedetään olevan erityisen haavoittuva esimerkiksi 'päihdemaailmassa'. Mitä seuraamuksiin tulee, suomalaisissa vankiloissa niin miehet kuin naiset suorittavat useimmiten tuomiotaan väkivaltarikoksista. Karkeasti jaoteltuna miesten väkivaltarikoksien kohteina ovat yleensä toiset miehet päihteidenkäyttöpörukoissa. Naiset selvittävät usein, että heidän rikostilanteensa ovat liittyneet väkivaltaisilta miespuolisilta kumppaneilta puolustautumiseen.

Vaikka lainrikkojataustaisille naisille ei välttämättä ole rakentunut desistanssiteorioiden kuvaamaa 'rikollisen identiteettiä' tai toimijuutta, he asemoituvat rikollisen kulttuuriseen kategoriaan vähintäänkin vankila-ajakseen. Rikollisen kategoria on ristiriidassa suhteessa

sisäsyntyiseen kulttuuriseen oletukseemme naisista hoivaavina, väkivallattomina ja passiivisina toimijoina. Vankitaustaiset naiset näyttäytyvätkin tuplasti poikkeavina rikottuaan niin moraalista kuin sosiaalistakin järjestystä, eli lakia ja oletusarvoista sukupuolirooliaan.

Tässä esityksessä tarkastelen, miten kolme laadulliseen seurantatutkimukseeni osallistunutta väkivaltarikoksista tuomittua naista neuvottelevat kategorisoinneista ja tekevät niistä selkoa hieman ennen vankilasta vapautumistaan ja ensimmäisen—toisen vapautumisen jälkeisen vuoden aikana. Tarkastelen naisten tapoja merkityksellistää sosiaalisia suhteitaan miespuolisiin entisiin ja nykyisiin kumppaneihinsa, perheeseensä ja ystävä-, kaveri- ja tuttavapiireihinsä. Analysoin naisten ihmissuhdekerrontaan paikantuvia selontekoja erilaisista etäisyyden saamisen tai ottamisen tasoista, joilla he vapautumisprosessin mittaan ajoittain lähentyvät kulttuurisesti poikkeavaksi miellettyä identiteettiä ja ajoittain etääntyvät siitä.

14.6 Luottamus, rikostaustaiset naiset ja väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä sekä tutkimuksessa

Ulla Salovaara

Vankiloissa tuomiotaan suorittavat naiset ovat lähtökohtaisesti miehiä huonommassa asemassa fyysisesti, psyykkisesti sekä muun muassa taloudellisesti. Rikostaustaisten naisten kanssa työskentelevien ammattilaisten käsityksen mukaan naisille on tyypillistä se, etteivät he hakeudu herkästi palveluihin. Toisaalta palveluihin hakeutuessaan heille on tyypillisempää se, että luottamuksen syntyminen auttajatahoihin vie melko pitkän aikaa ja vaatii rinnallakulkevan tuen (kokemusasiantuntijat, järjestötason toimijat) mukanaoloa kannattelemassa heitä.

Rikos-, vankila- ja päihdetaustaiset naiset elävät lähes poikkeuksetta väkivaltaisissa ja naisvihamielisissä sosiaalisissa verkostoissa, joissa vaikuttaa vahva miesnormi. Niissä on tyypillistä se, että naisilla on hyvin kapea toimijuus, jossa paikka on mahdollista lunastaa joko väkivallalla tai seksillä. Molemmat tavat paitsi vahingoittavat naisia myös tuottavat heille häpeän ja syyllisyyden tunteita sekä heitä traumatisoivat heitä, minkä myötä he herkästi kokevat olevansa sosiaalityön palveluiden ulottumattomissa yhteiskunnan ulkopuolella.

Tarkastelen tässä esityksessä luottamuksen merkitystä sosiaalityössä ja sen tutkimisessa. Ymmärrän luottamuksen ja sen puuttumisen toimivan asiakkaiden keinona suojata itseään pettymyksiltä ja turhilta odotuksilta, mikä samalla se estää naisia pääsemästä oikea-aikaisiin ja -laatuisiin palveluihin. Jotta rikostaustaiset naiset ja heidän väkivaltakokemuksensa olisi mahdollista saavuttaa osaksi sosiaalityön tutkimusta, tulisi luottamuksen herättämiseen kiinnittää erityistä huomiota. Sekä sosiaalityössä että sen tutkimuksessa on ymmärrettävä naisten traumataustan ja aiempien negatiivisten kokemusten merkitys sekä aktiivisesti pyrittävä kiinnittämään huomiota luottamuksen herättelyyn ja lisäämiseen.

14.7 Ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan vastaiseen työhön ja palvelujen järjestämiseen

Jenni Krogell, Elisa Niklander

Lähisuhdeväkivalta haittaa merkittäväällä tavalla väkivallan osapuolten terveyttä ja hyvinvointia sekä lisää palvelujen käyttöä ja kustannuksia. Suomessa on 2000-luvulla annettu useita suosituksia lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi. Edelleen eri puolilla Suomea lähisuhdeväkivallan osapuolet ovat erilaisessa asemassa palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden osalta. Kunnat ja hyvinvointialueet vastaavat omilla toimialoillaan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisestä ja lähisuhdeväkivallan ehkäisystä. Hyvinvointialueilla on vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittamisesta kokonaisuuksiksi. Vahvat rakenteet palvelujärjestelmän eri tasoilla selkiyttävät eri toimijoiden vastuuta ja edistävät monialaista yhteistyötä, toimivia käytäntöjä ja palvelupolkuja väkivallan osapuolille.

Oikeusministeriö (OM) koordinoi Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaa, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä väkivaltaa ja parantaa väkivallan ehkäisyn rakenteita ja koordinaatiota. Torjuntaohjelman toimeenpanemiseksi on laadittu ohjeet kunnille ja hyvinvointialueille lähisuhdeväkivallan ehkäisyn koordinaattorirakenteiden ja lähisuhdeväkivallan vastaisen toiminnan järjestämiseksi (October & Laitinen 2022). Ohjeet sisältävät tietoa hyvinvointialueiden päättäjille sekä palveluiden järjestämisestä vastaaville päättäjille ja toimialojen johdolle. Lisäksi ohjeissa on käytännön esimerkkejä toimivista toimintamalleista, monialaisesta yhteistyöstä sekä kirjallisten hoito- ja palvelupolkujen laatimisesta lähisuhdeväkivallan eri osapuolien auttamiseksi. Ohjeissa suositellut menetelmät ja toimenpiteet perustuvat tutkittuun tietoon.

On tärkeää varmistaa, että rakenteet väkivallan eri osapuolten auttamiseksi otetaan käyttöön kaikilla tasoilla perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden edellytysten mukaisesti. Suunnitelmallinen työtapo edellyttää koordinoivaa tahoa. Ohjeissa suositellaan, että jokaisella hyvinvointialueella on nimetty lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöryhmä ja väkivallan ehkäisyn vastuhenkilö tai lähisuhdeväkivaltakoordinaattori. Vuosien 2023–2025 aikana on tarkoitus kartoittaa, miten kattavasti väkivallan vastaisen työn rakenteet on järjestetty hyvinvointialueilla.

14.8 Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen käytännön työssä

Taija Väänänen

Harva osaa tai haluaa hakea apua itse väkivaltaan, jonka takia on tärkeää, että sosiaalityöntekijöillä on riittävää osaamista ilmiön tunnistamisessa ja kohtaamisessa. Pro gradu tutkielmassani tutkin muun muassa, minkälaisia käsityksiä sosiaali- ja terveysalan työntekijöillä on lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta. Tutkimuksen mukaan lähisuhdeväkivalta tunnistetaan pääsääntöisesti joko konkreettisilla keinoilla tai työvälineillä sekä intuitiivisilla, vaiston varaisilla keinoilla.

Lähisuhdeväkivallassa, ja sen kohtaamisessa ei ole absoluuttista, niin sanottua tekijä vs. kokija asetelmaa. Sen sijaan, lähisuhdeväkivallan taustalla voi olla molemminpuolista väkivaltaa, niin sanottua suojelevaa väkivaltaa, keinottomuutta jne. On myös muistettava, että

ilmi tullut väkivalta on yleensä vain jäävuoren huippu, ja on todennäköistä, että monen kokijan sekä tekijän kohdalla lähisuhdeväkivalta värittää koko elämää.

On tutkittu, että lähisuhdeväkivallan tunnistaminen on vaikeaa ilman rutiininomaisia kyselyjä. Kartoitus- ja suodatinlomakkeiden tarkoituksena onkin selvittää lähisuhdeväkivaltakokemusten yleisyyttä, koetun väkivallan muotoja ja toistuvuutta sekä avuntarvetta. Myös omassa tutkimuksessani kartoitus- ja suodatinlomakkeiden käyttöä pidettiin tärkeänä tunnistamisen työvälineenä. Olennaisinta tunnistamisessa on kuitenkin se, että väkivallasta kysytään.

Lähisuhdeväkivaltakeskustelun juurruttaminen pysyväksi osaksi työkäytäntöjä on ollut kuitenkin haastavaa. Hankkeiden aikana ilmiö saa usein ansaitsemaansa näkyvyyttä, mutta hankkeiden aikana luodut toimintamallit eivät toteudu tai hiipuvat ajan mittaan resurssien ja ajanpuutteen vuoksi sen jälkeen, kun hanke alueella päättyy.

Tässä puheenvuorossa käyn läpi tutkimukseni tuloksia lähisuhdeväkivallan tunnistamisesta ja toimintamallien juurtumisesta. Toivon myös keskustelua siitä, onko olemassa olevat tunnistamisen tavat riittäviä. Lisäksi toivon keskustelua siitä, miten lähisuhdeväkivalta saataisiin juurrutettua osaksi työkäytäntöjä ilman, että pyörää tarvitsisi keksiä joka kerta uudelleen tai aiheen esillä pitäminen vaatisi mittavia hankkeita, ja miten asiakkaiden ihmissuhteista ja perhe-elämästä voitaisiin keskustella luontevasti.

14.9 Lähisuhdeväkivalta ilmiönä rekisteritutkimuksessa: Miten lähisuhdeväkivalta näyttäytyy psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa?

Essi Rovamo

Heli Siltalan (2021) väitöskirjan mukaan alle prosentti hoitoon hakeutuvista lähisuhdeväkivallan uhreista tunnistetaan terveydenhuollossa. Samanaikaisesti lähisuhdeväkivallan kokeminen ennustaa palveluiden ja kustannusten kasvua – jopa 80 prosenttia enemmän kuin muulla väestöllä. Lähisuhdeväkivalta lisää psyykkisten häiriöiden esiintymistä ja siksi on olettavissa ilmiön läsnäolon psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa.

Puheenvuorossa tarkastellaan laajaan rekisteriaineistoon pohjautuen erikoissairaanhoidossa ilmenevää lähisuhdeväkivaltaa ja siihen puuttumisen tapoja. Aineistona toimii 191:n psykiatrisen potilaan potilaskertomustekstit vuosilta 2009–2019. Aineisto analysoitiin mixed methods-menetelmällä aineistolähtöisen kategoria-analyysin ja logistisen regressioanalyysin yhdistelmänä. Puheenvuoro perustuu allekirjoittaneen väitöskirjan ensimmäiseen ja toiseen, vielä julkaisemattomiin tutkimusartikkeleihin.

Tutkimustulosten mukaan väkivallan ja rikosten riskiä esiintyi yli puolella aineiston potilaista, ja spesifisti lähisuhdeväkivaltaa neljänneksellä potilaista. Yleisyydestä huolimatta terveydenhuollon sosiaalityön teksteissä väkivallan ja rikosten teemaa sivuttiin vain 5 % sosiaalityöntekijän kirjaamista teksteissä. sosiaalityöntekijöille ei myöskään tyypillisesti ohjattu potilaita, jotka kohtasivat väkivallan ja rikosten riskejä, vaan heidät ohjattiin tyypillisesti muiden palveluiden pariin. Esityksessä avataan edellä mainittujen tulosten lisäksi myös lähisuhdeväkivallan yhteyttä potilaiden demografisiin tekijöihin.

Tutkimustulosten perusteella vaikuttaa siltä, että lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa, mutta etenkin aiheeseen puuttumisessa on rutkasta parannettavaa. Väkivallan ja rikosten riskien tunnistaminen ja hallinta ei ole menetelmällisesti jäsenneltyä erikoissairaanhoidossa, vaan teema jää muiden sosiaalisten riskien varjoon. Terveyssozialityö näyttäytyy aineistossa jäsentelemättömänä toimijana, jonka kiinnittyminen lähisuhdeväkivaltatilanteisiin vaihtelee yksiköiden mukaan.

Väkivallan ja rikosten kysymykset ovat potilaiden hyvinvointiin huomattavasti vaikuttavia tekijöitä. Mikäli nämä potilaiden mielenterveyteen vaikuttavat sosiaaliset riskit jätetään erikoissairaanhoidossa tunnistamatta ja puuttumatta, saatetaan sivuttaa vointiin vaikuttavia juurisyytä.

14.10 Yhteisöllisen väkivallan kompleksisuus ja väkivaltaan puuttumisen rakenteet islamilaisissa yhteisöissä ja sosiaalityössä

Minna Taipale

Työryhmässä esittelen väitöskirjatutkimusta, jossa tarkastellaan islamin uskontoon linkittyvää yhteisöllistä väkivaltaa, ja väkivallan tunnistamisen merkitystä sosiaalityölle, muslimiyhteisöjen rakenteille sekä muslimiyhteisöissä eläville yksilöille. Väitöskirjatutkimuksen pääkysymyksenä on: Miten muslimiyhteisöjen uskonnollinen yhteisöllisyys on yhteydessä väkivaltaan, väkivallan tunnistamiseen sekä, miten uskonnollista yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää väkivaltaan puuttumisessa ja ehkäisyssä?

Yhteisöllinen väkivalta on väkivaltaa, joka todentuu yhteisön sisäisissä vuorovaikutustilanteissa ja kiinnittyy vahvasti yhteisön keskinäiseen moraalikoodiston ylläpitämiseen ja kontrolliin (Bildjuschkin ym. 2020, 6). Yhteisöllistä väkivaltaa muusta lähisuhdeväkivallasta erottaa se, että yhteisöllisessä väkivallassa tekijöitä on useita ja väkivalta voi kohdistua useampaan henkilöön.

Yhteisöllisen väkivallan tunnistaminen on Suomessa vielä uutta, sillä vasta viime vuosina on yhteisölliseen väkivaltaan kiinnitetty huomiota erillisenä väkivallan muotona. Yhteisöllinen väkivalta on kunniaan liittyvän väkivallan ohessa kirjattu Oikeusministeriön (2020, 37) naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiseen torjuntaohjelmaan ja lisäksi Tuuli Hong (2019; 4) nosti väitöstutkimuksessaan esille yhteisöllisen väkivallan problematiikkaa.

Aiemmissa Suomen uskonnollisia vähemmistöyhteisöjä koskeissa tutkimuksissa (mm. Linjakumpu 2015; Hurtig 2013; Lidman 2020 & 2022) on noussut esille uskonnollisten traditioiden ja yhteisöllisyyden yhteenkietoutuminen yhteisön jäsenten elämää tukevana, mutta samalla väärinkäytöksiä ja väkivaltaa mahdollistavana rakenteena. Tämä uskonnollinen yhteisöllisyys voi olla tukevaa ja samalla haavoittavaa. Uskonnon kaksoisrooli nousi esille väitöstutkimustani taustoittavan pro gradu-tutkielman tuloksissa. Islamin uskontoon perustuvat normit mahdollistivat väkivallan toteutumista, mutta toisaalta henkilökohtaisen uskon merkitys väkivaltaa kokeneiden toimijuuden kokemuksessa ja toipumisen prosessissa oli merkittävä. (Taipale 2021, 70–71.)

Sosiaalityön yhteiskunnallinen merkitys heikommassa asemassa olevien asiakkaiden oikeuksien edistäjänä ja edun valvojana edellyttää, että sosiaalityössä kyetään yhä laajemmin tunnistamaan väestörakenteen muutokset ja niiden merkitys sosiaalityön profession kehitystarpeille. Väkivallan ilmiöiden tunnistamiselle, väkivallan ehkäisemiselle ja

sosiaalityön tukipalveluiden kehittämiseksi on keskeistä, että väkivallan moninaisuutta saadaan tutkittua yhä laajemmin. Lisäksi asiakaskunnan moninaistuesssa on sosiaalityössä syytä laajemmin tunnistaa yhteisöllisyyden ja uskonnollisuuden merkitys sosiaalityön asiakkaiden sosiaaliseen elintilaan ja holistiseen hyvinvointiin.

14.11 Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset

Johanna Hietämäki, Heli Siltala, Tomomi Hisasue, Juhani Saari

Tausta ja tavoite: Lähisuhdeväkivalta on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, mutta sen aiheuttamista yhteiskunnallisista kustannuksista on vain vähän tietoa. Tutkimuksen taustalla on Suomessa tehty naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimeenpanon suunnitelma, jonka tavoitteena oli arvion tekeminen lähisuhdeväkivallasta aiheutuvista kustannuksista. Tavoitteena oli selvittää lähisuhdeväkivallasta aiheutuvaa palveluiden käyttöä ja kustannuksia terveys-, sosiaali- ja oikeudellisten palveluiden osalta. Tutkimuksen rahoitti valtioneuvosto.

Menetelmät: Tutkimuksessa käytettiin aineistoina rekistereitä ja väestökyselyä.

Rekisteritutkimuksessa (perus- ja erikoissairaanhoido, turvakodit, poliisi) tunnistettiin yhteensä 33 000 lähisuhdeväkivallan uhria vuosina 2015–2020 ja heille muodostettiin viisi kertaa suurempi vertailuryhmä. Väestötutkimukseen vastasi yli 7 700 henkilöä 2021–2022.

Tulokset: Lähisuhdeväkivallan aiheuttama terveydenhuoltopalveluiden lisäkustannus oli 1 024 €/hlö vuosittain verrattuna muuhun väestöön. Lisäkustannuksia kertyi 6 vuoden seurannan ajan. Viiden vuoden aikana naisten kokeman fyysisen parisuhdeväkivallan aiheuttamat suorat terveydenhuollon lisäkustannukset ovat 150 miljoonaa euroa vuodessa (väestötutkimuksen perusteella 146000 naista fyysisen parisuhdeväkivallan uhrina).

Väestötutkimuksen mukaan 16–74-vuotiaista suomalaisista parisuhdeväkivaltaa oli kokenut 44 % ja lapsuusajan lähisuhdeväkivaltaa 65 %. Parisuhdeväkivaltaa kokeneilla kustannukset olivat sosiaalipalveluissa 60–90 % ja oikeuspalveluissa (ml. poliisi) 70 % korkeammat verrattuna ei parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin. Lapsuudessa koettu väkivalta näkyi puolestaan 50 % korkeampina sosiaali- ja oikeuspalveluiden kustannuksina aikuisuudessa.

Johtopäätökset: Lähisuhdeväkivalta näkyy merkittävästi suurempana sosiaali-, terveys- ja oikeuspalveluiden käyttönä verrattuna muuhun väestöön. Tutkimuksen pohjalta tehtiin suositukset koksien väkivallan ennaltaehkäisyn ja auttamisen menetelmiä peruspalveluissa, väkivallan eri osapuolille tarkoitettuja palvelukokonaisuuksia, väkivaltatyön rakenteiden säätämistä lailla, väkivaltatyön opetuksesta eri aloilla, lähisuhdeväkivallan kirjaamisesta asiakastietoihin ja väestötutkimuksen tekemiseen.

15 Kokemusasiantuntijatoiminta sosiaalityön moniäänisyyden vahvistajana

Työryhmän vetäjät:

Kirsi Hokkila (Lastensuojelun keskusliitto)

Tanja Koskinen (Helsingin yliopisto)

Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat vahvasti mielenterveys- ja päihdepalveluissa. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kokemusasiantuntijuutta on alettu hyödyntää myös osana lastensuojelua ja muita lasten sekä perheiden palveluita. Kokemusasiantuntijatoiminnasta on tullut olennainen osa sosiaalipalveluita ja niiden kehittämistä. Hyvinvointialueille siirtyminen ja meneillään oleva asiakasparadigman muutos haastaa ja kannustaa meitä juuri tässä hetkessä pohtimaan uudelleen asiakkaan roolia, kokemusta ja asiakkaan tarjoaman tiedon asemaa osana sosiaalipalveluita ja asiakasta sosiaalialan ammattilaisten yhteistyökumppanina.

Kokemusasiantuntijatoimintaan osallistuminen selvästi vahvistaa yksilöiden osallisuutta ja toimijuutta. Se tarjoaa yksilöille vertaisuuden kokemuksia, mutta myös kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksia sekä mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen merkityksellisiin asioihin. Kokemusasiantuntijuuteen liittyy kuitenkin vielä suuri määrä perustavanlaatuisia epistemologisia ja käsitteellisiä kysymyksiä sekä sosiaalityön kentällä eteen tulevia toiminnallisia ja eettisiä pohdintoja. Järjestäytyneeseen ja organisoituun kokemusasiantuntijatoimintaan liittyy myös kriittisiä kysymyksiä tasa-arvosta ja moninaisuudesta. Onko kokemusasiantuntijatoiminnasta tullut edustuksellista osallisuutta? Tukeeko se vain erityisen pärjäävien yksilöiden osallisuutta? Saavatko erityisen haavoittuvassa asemassa olevat yksilöt mahdollisuutta saada ääntään kuuluviin? Millaista kokemustietoa halutaan kuulla? Kenen kokemukset hyväksytään ja kenen kokemusta pidetään vääränä? Kuinka merkityksellinen yksittäinen kokemus on?

15.1 Rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijoiden tutkimukseen liittyviä eettisiä näkökulmia

Janika Lindström

Tutkimuksen aineisto muodostui rikostaustaisten kokemusasiantuntijoiden haastatteluista (N=19). Tutkimuksen haastattelut toteutettiin elokuun 2019 ja helmikuun 2020 välisenä aikana kahdella eri paikkakunnalla. Rikos- ja päihdetaustaa omaavilla kokemusasiantuntijoilla voidaan olettaa olevan omakohtaista kokemusta rikollisuudesta irrottautumisesta, toipumisesta sekä erilaisista palveluista ja seuraamuksista.

Haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tutkimukseen liittyy monia tutkimuseettisiä näkökulmia. Tämän lisäksi keskeiset eettiset kysymykset tutkimuksessa liittyvät tutkijan kaksoisrooliin. Tutkimusaineiston kerääminen on liittynyt ajanjaksoon, jolloin tutkija on toiminut tutkimukseen osallistuneiden kouluttajana kokemusasiantuntijakoulutuksessa. Tämä kaksoisrooli edellyttää tutkijalta vastavuoroista refleksiivisyyttä omasta tutkijan sekä ammattilaisen roolista käsin, ja refleksiivisyyden sisällyttämistä tutkimuksen eri vaiheisiin. Tutkijan kaksoisroolista on ollut myös hyötyä, koska sen avulla on ollut mahdollista rakentaa luottamuksellinen suhde haastateltavien kanssa.

Myös tutkimuksen narratiivisen lähestymistavan näkökulmasta on tärkeää tunnistaa, millaisia eettisiä näkökulmia liittyy haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten selviytymistarinoiden tutkimukseen. Kokemusasiantuntijoita koskevassa tutkimuksessa on tärkeää tarkastella, miten perinteisestä ”asiantuntijan” ja ”tutkijan” roolista käsin raportoidaan vastuullisesti tuloksia tutkimukseen osallistuneiden, tieteenalan ja yhteiskunnan näkökulmasta.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille rikostaustaisten äänet, joita yhteiskunnassa kuullaan tavallisesti vain vähän. Näillä tutkimukseen osallistuneiden kertomuksilla tehdään näkyväksi heidän henkilökohtaisten muutosprosessiensa kautta mahdollistunutta yhteiskunnalle merkityksellistä työtä kokemusasiantuntijoina. Millaisiin yhteiskunnallisiin arvolähtökohtiin sitoutuminen on välttämätöntä, kun tutkitaan kokemusasiantuntijoita? Voidaanko ajatella, että tutkimus pyrkii vain ymmärtämään kokemusasiantuntijuuteen liittyviä ilmiöitä, mutta ei ota kantaa kokemusasiantuntijoiden yhteiskunnalliseen asemaan tai heidän asemaansa palvelujärjestelmässä?

15.2 Asiakaskokemustiedon hyödyntäminen lastensuojelun kehittämisessä

Mapu Wegelius

Kun kyseessä on lastensuojelun kokemusasiantuntijuus (asiakkaan tai hänen vanhempansa), liittyy toimintatapaan perustavanlaatuisia eettisiä ja juridisia kysymyksiä. On ehdottoman tärkeää kiinnittää huomiota vanhempien kokemustiedon hyödyntämissä siihen, että juridisessa tarkastelussa vanhemman sananvapaus ei ylitä lapsen yksityisyyden suojaa. (KKO:2018:81). Lastensuojelun asiakkuus on lähtökohtaisesti salassa pidettävää tietoa, joka tulee erityisesti vanhempien kokemusasiantuntijuuden hyödyntämisessä huomioida. Salassapito koskee myös lapsen toista vanhempaa koskevaa arkaluontoista tietoa. Erityisesti vaativissa ero- ja huoltoriidoissa on oltava selkeät salassapitokäytännöt, jotta kunnianloukkaussyyteiltä ja tilanteen pahentamiselta lasten kannalta välttyään.

Yhtenä isona haasteena on traumaattisten asioiden esille tuomisen kuormittavuuden problematiikkaa sekä termin uhriutta ja stigmaa mahdollisesti luovat piirteet. Negatiivisen tarinan kertoaminen uudelleen ja uudelleen ei välttämättä voimaannutakaan, vaan pahimmillaan jättää jumiin traumaattisiin tapahtumiin. Riittävä työnohjaus, selkeät palkkiokäytännöt, kehittämistyöhön saatava koulutus sekä vertaistuki ovat yhteistä pohdintaa, määrittelyä sekä käytäntöjä vaativia kokonaisuuksia.

Kokemusasiantuntijan identiteetti ei ole kaikille tavoiteltava tila, joka mahdollistaisi lähtökohtaisesti objektiivisen ja validin asiakastiedon tuottamisen. Yksistään kokemusasiantuntijoiden käyttö, tutkimuksellisen asiakasymmärryksen asemasta, ei ole riittävä moniäänisyyttä takaava tiedonkeruunmenetelmä, sillä kokemusasiantuntijoiksi valikoituvat omaan osallisuuteen vaikuttamaan kykeneviä henkilöitä.

Kokemusasiantuntijuudella ei voi myöskään korvata itse lastensuojeluprosessin asiakasosallisuutta.

Ilmiöön liittyy myös vahvoja tarkistamattomia olettamuksia: kokemusasiantuntijoiden motiiveiksi ammattilaiset olettavat tarpeen saada kertoa oma tarinansa ja voimaantua siitä, kun taas kokemusasiantuntijat itse usein kertovat motiiviksi osallistua kokemuksiensa epäkohtien poistamiseen ja lastensuojelun kehittämiseen toimivammaksi ja vaikuttavammaksi.

Esityksessä pohditaan erityisesti lastensa kautta lastensuojelun kokeneiden vanhempien kokemusasiantuntijuuden käytön eettisiä ja juridisia kysymyksiä sekä pohditaan tapoja, joilla voidaan lisätä objektiivisempaa ja tutkimusperustaisempaa koko perheeltä saatavaa asiakaskokemustietoa.

15.3 Nuoret kokemusasiantuntijat lastensuojelun kehittäjäryhmätoiminnassa

Tanja Koskinen

Laadullisessa väitöskirjatutkimuksessa ”*Nuoret kokemusasiantuntijat lastensuojelussa – nuorten kokemuksia toimijuudesta ja vertaisuuden merkityksestä kehittäjäryhmätoiminnassa*” on tarkoituksena tarkastella lastensuojelun kontekstista kokemusasiantuntijuutta omaavien 18–29-vuotiaiden nuorten kokemuksia toimijuuden rakentumisesta kehittäjäryhmissä sekä kehittäjäryhmissä syntyvän vertaisuuden merkitystä nuorille. Lastensuojelun kokemusasiantuntijalla tarkoitan tutkimuksessani henkilöä, jolla on kokemusta lastensuojelusta ja joka on parhaillaan mukana tai on ollut mukana kehittämässä lastensuojelua omien kokemusten pohjalta.

Kokemusasiantuntijoiden kehittämisryhmät ovat verrattain uusi asia lastensuojelun kontekstissa, ja tutkimustietoa aiheesta on tarjolla vähän. Tutkimuksen tavoitteena on vastata seuraavaan tutkimuskysymykseen: *Millaiseksi nuorten kokemusasiantuntijoiden toimijuus rakentuu kehittäjäryhmien toiminnassa?* Tarkastellessani tutkimuskysymystä olen kiinnostunut sekä nuorten omasta toimijuudesta kehittäjäryhmien kontekstissa että kehittäjäryhmien toiminnasta kontekstina nuorten toimijuudelle. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu toimijuuden käsitteelle. Tarkastelen tutkimuksessa nuorten kokemuksia kehittäjäryhmätoiminnasta toimijuuden rakentumisen kautta. Toimijuuden kautta tarkastelen myös kehittäjäryhmissä nuorten kokemaa vertaisuutta.

Lastensuojelun kehittäjäryhmätoiminnassa on tunnistettu olevan myös keskeneräisyyttä ja kehittäjäryhmien toimintatavat näyttävät olevan erilaisia. Keskeneräisyyden näkyväksi tuleminen tutkimuksen kautta on tärkeää, jotta voidaan saada näkökulmia siihen, mikä kehittäjäryhmätoiminnassa on toimivaa ja mikä ei, ja siten tuottaa tietoa kokemusasiantuntijatoiminnan ja kehittäjäryhmien kehittämisen tueksi. Millainen toiminta on kehittäjäryhmätoimintaa? Ketkä toiminnan pariin pääsevät ja kenen ääni kehittämisessä kuuluu? Mitä kehittäjäryhmissä kehittäminen tarkoittaa? Kuka tukee nuoria kokemusasiantuntijoita kehittäjäryhmissä?

16 Vammaisuus, moninaisuus ja sosiaalityö

Työryhmän vetäjät:

Jari Lindh (Lapin yliopisto)

Mari Kivistö (Lapin yliopisto)

Marjatta Martin (Lapin yliopisto)

Merja Tarvainen (Itä-Suomen yliopisto)

Pilvikki Heinonen (Kehitysvammaliitto)

Moninaisuus on samaan aikaan sekä muodikas että jännitteinen käsite. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa Euroopan Unionin strategiassa vuosille 2021–2030 korostetaan vammaisuuden moninaisuuden huomioimisen tärkeyttä. On myös tuotu esiin, että moninaisuus on jo korvannut normaaliuden, toiseuden ja erilaisuuden käsitteet marginaalisia ihmisryhmiä tutkittaessa. Näin ei kuitenkaan ole välttämättä vammaisuuden kontekstissa. Ovatko esim. vammaisuuden moninaisuuteen, intersektionaalisuuteen tai ableismiin liittyvät kysymykset edelleen tabuja tai yhteiskunnallisesti vähämerkityksellisiksi kategorisoituja kysymyksiä? Moninaisuuspuheen voidaan katsoa myös sopivan yhteiskuntapoliittisesti uusliberalistiseen agendaan, jossa ihmiset nähdään markkinoinnin keinoin ohjailtavina kuluttajina.

Yhteiskuntatieteellisessä vammaistutkimuksessa on korostettu vammaisuuden ja vammaisten ihmisten moninaisuutta ja pyritty purkamaan vammaisuuteen perustuvia syrjiviä rakenteita, arvoja ja ennakkoluuloja. On myös kysytty, onko vammaisuus tuomittu ikuisesti määrittämään ei-normaalina, toiseutena. Vammaisten ihmisten omat moninaiset kokemukset ja arjen kysymykset eivät edelleenkään välttämättä ole tulleet tutkimuksissa riittävän vahvasti esille tai tutkimustulokset eivät ole välittyneet riittävän vaikuttavasti esimerkiksi sosiaalityön kentälle yhteiskunnan muuttamiseksi. Myös sosiaalityön tutkimuksellinen katse vammaisuuden moninaisuuden ja eriarvoisuuden problematiikkaan on jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Miten esimerkiksi vammaissosiaalityön tutkimuksessa ja vammaissosiaalityössä tunnistetaan ja tunnustetaan vammaisuuden moninaisuus? Millaisia mahdollisia moninaisuuteen nähden syrjiviä rakenteita sisältyy vammaisten ihmisten kohtaamaan sosiaalityöhön? Millaisia mahdollisuuksia tai haasteita uusi vammaispalvelulaki asettaa moninaisuuden näkökulmasta? Miten vammaissosiaalityön ja vammaispalvelujen päätöksenteossa ja harkinnassa huomioidaan vammaisuuden moninaisuuden kysymystä?

16.1 Vammaispalvelut vuonna 2022

Päivi Hömppi

Vammaispalvelujen kenttä on uudistumassa sosiaali- ja terveyspalvelujen rakenteiden uudistuksen johdosta. Tämän jo toteutuneen uudistuksen lisäksi hallituksen esitys uudeksi vammaispalvelulaiksi (HE 191/2022 vp) on eduskunnan käsittelyssä (tilanne 2.1.2023). Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että uudistuksessa yhdistettäisiin kaksi lakia: Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista (380/1987) ja Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977). Tarkoituksena on, että yhdellä lailla on mahdollisuus vastata eri tavoin vammaisten ihmisten palvelutarpeeseen. Hallituksen esitys sisältää myös uusia palveluja vammaisille henkilöille. Tämänkaltaisen uudistus tulee muuttamaan vammaispalvelujen toimintakenttää. Uudistusten konkreettisten vaikutusten arvioiminen asiakkaiden asemaan, palvelujen toimivuuteen ja alueellisen yhteydenvertaisuuden toteutumiseen edellyttää tilannekuvan selvittämistä.

Näiden kahden muutoksen kuvaamiseksi THL toteutti vuonna 2022 selvityksen kuntien ja kuntayhtymien vammaispalvelujen tilanteesta. Vammaispalvelut vuonna 2022 -selvityksen tavoitteena oli selvittää ja arvioida vammaispalvelujen tilanne järjestämisvastuussa olevien tahojen näkökulmasta. Tällaista tilannekuvaa ennen muutoksien alkamista tarvitaan myös siksi, että voidaan havaita mahdolliset muutokset asiakasryhmien kohdalla.

Tilannekuvauksen avulla on mahdollista kuvata myös vammaisuuden moninaisuutta erityisesti palvelujärjestelmän toimivuuden näkökulmasta. Moninaisuuden näkökulmasta nämä molemmat uudistukset tuovat haasteita mutta myös mahdollisuuksia palvelujen järjestämiseen.

Selvityksen aineisto koottiin kahden erillisen kyselyn avulla. Kyselyn kysymysten laadinnassa otettiin huomioon vammaispalvelulain uudistukseen liittyviä keskeisiä kysymyksiä. Nämä kysymykset liittyvät palvelujärjestelmän kykyyn vastata vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin ja siihen, kuinka vammaisten henkilöiden osallisuus toteutuu vammaispalveluprosessissa. Lisäksi pyrittiin selvittämään mahdollisia vammaispalvelujen ulkopuolelle jääviä vammaisryhmiä ja syitä, joiden vuoksi nämä ryhmät jäävät palvelujen ulkopuolelle. Nämä aiheet liittyvät myös vammaisuuden moninaisuuteen.

Vammaispalvelut vuonna 2022 -selvityksestä laaditaan raportti, joka julkaistaan sähköisessä muodossa alkuvuodesta 2023.

16.2 Itsemääräämisen toteutumisen reunaehdoja

Pilvikki Heinonen

YK:n vammaissopimus lähtee liikkeelle siitä, että vammaiset henkilöt ovat yhteiskunnan aktiivisia toimijoita, jotka voivat tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä (Mahlamäki 2016, 5–6). On kuitenkin monia tilanteita, joissa vammaiset henkilöt eivät voi käyttää itsemääräämisoikeuttaan. Tutkimuksessamme perehdymme vammaisten ihmisten kokemuksiin osallistumisen esteistä poliittisessa ja julkisessa elämässä sekä toisaalta kulttuurielämässä, virkistys- ja vapaa-ajan toiminnassa ja urheilussa (vrt. YK:n vammaissopimuksen artiklat 29 & 30).

Käytössämme on Vammaisfoorumin ja Ihmisoikeusliiton v.2018 kokoama kyselyaineisto YK:n vammaissopimuksen oikeuksiin ja tavoitteisiin liittyen. Aineisto (n=1525) on koottu avoimen nettilinkin kautta vammaisjärjestöyhteistyötä hyödyntäen. (Vesala & Vartio 2019.) Perehdymme tästä aineistosta saatuun kysymyspatteristoon ja avovastauksiin vammaisten henkilöiden kokemista osallistumisen esteistä. Vastaajilta on kysytty monivalintakysymyksenä, onko vastaaja halutessaan päässyt osallistumaan eri asioihin. Vastaajalla on myös mahdollisuus kertoa tarkemmin siitä, mihin ei ole päässyt osallistumaan ja miksi. Aineistossa on 578 lyhyttä kuvausta osallistumisen esteistä. Tulkitsemme nämä kuvaukset itsemääräämisoikeuden toteuttamisen reunaehdoiksi: ihminen ei ole päässyt valitsemaan omaan elämäänsä liittyviä asioita. Tutkimuskysymyksiinämme tarkastelemme sitä, mihin henkilö ei ole voinut osallistua, ja miksi.

Alustavien analyysien mukaan näyttää siltä, että rajoja osallistumisen mahdollisuuksille loivat erityisesti esteettömyyden ja/ tai saavutettavuuden puute, avustajan ja tulkin puute tai riittämättömät tunnit sekä kuljetuspalvelujen puute tai matkojen riittämätön määrä. Lisäksi

itseäänmääräämisen reunaehdoista asettivat taloudelliset syyt, toimintakyky itsessään, paikkakunnan tarjonta, epäasiallinen kohtelu sekä muut syyt.

Itseäänmääräämisen reunaehdoiksi vaikuttavat tässä yhteydessä asettuvan pitkälti yhteiskunnalliset rakenteet: ei ole mahdollista päättää omista tekemisistään, jos ei pääse tapahtumapaikalle tai saa siellä tarvitsemaansa tukea. Aineistosta nousee esille myös esimerkkejä siitä, etteivät olemassa olevat rakenteet tunnista vammaisten ihmisten ja heidän tarpeidensa moninaisuutta.

16.3 Vammaissosiaalityö ja vammaisten ihmisten arki

Merja Tarvainen

Tarkastelen puheenvuorossani vammaissosiaalityössä tehtävää harkintaa vammaissosiaalityössä asioivien ihmisten kuvaamana. Lähestyn aihetta tarinallisen kiertokulun valossa (Hänninen 1999). Tarinallisen kiertokulun mukaan ihminen rakentaa sisäistä tarinaansa sekä muille jakamiaan kerrottuja tarinoita yhteydessä kulttuuriseen tarinavarantoon. Kulttuurinen tarinavaranto voi myös muokkautua uudelleen tarinoiden jakamisen myötä. Tarinoita rakennetaan aineellisissa ja diskursiivisissa ehdoissa. Puheenvuorossani lähestyn vammaissosiaalityön harkintaa osana tarinallista kiertokulkua ja sen myötä osallistun sosiaalityöhön liittyvään monimuotoisuuskeskusteluun vammaisuudesta tarinallisesta näkökulmasta.

Puheenvuoro perustuu tutkimukseeni Harkittua vammaissosiaalityötä -tutkimushankkeessa (Sosiaali- ja terveysministeriön rahoitus yliopistotasoiselle sosiaalityön tutkimukselle, asianumero: VN/13817/2021). Puheenvuorossani käsittelen erityisesti nykypäivän vammaissosiaalityön harkinnan teemoja asiakkaiden mukaan. Aineisto (N=36) koostuu kirjoituksista, joissa kuvataan vammaissosiaalityön harkintaa julkisen hyvinvointipalvelujärjestelmän asiakasnäkökulmasta. Analysoin aineistoa temaattisella narratiivisella analyysillä tarinallisen kiertokulun valossa. Nykypäivän vammaissosiaalityön harkinta käsittelee arkea ja tekee selkoa vammaisuudesta suhteessa elettyyn arkeen. Arjesta ja vammaisuudesta kertominen voi kuitenkin sekä yhdessä että erikseen kohdata monenlaisia esteitä, huolimatta siitä että informaatiota molemmista tarvitaan, käytetään ja rakennetaan vammaissosiaalityössä. Vammaisuuden elämisen ja kertomisen ehtojen tuntemus tukee sosiaalityöntekijöiden työtettä sekä voi vahvistaa myös esimerkiksi asiakasosallisuutta julkisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä.

16.4 Relationaalinen näkökulma vammaissosiaalityön harkintavallan tutkimukseen

Jari Lindh, Mari Kivistö

Relationaalisuus ei ole sinänsä uusi käsite sosiaalityössä. Sen sijaan sosiaalityössä toteuttavan harkinnan ja harkintavallan tutkimuksessa relationaalisuuden merkitys on jäänyt vähemmälle huomiolle. Esityksessä tarkastellaan ja pohditaan, mitä annettavaa relationaalisella ajattelulla voi olla erityisesti vammaissosiaalityössä tehtävän harkinnan ja harkintavallan ymmärtämiseen ja tutkimiseen. Esitys perustuu Mari Kivistön ja Jari Lindhin käynnissä olevaan tutkimukseen osana HaraVa - Harkittua vammaissosiaalityötä -tutkimushanketta (Sosiaali- ja

terveysministeriön rahoitus yliopistotasoiselle sosiaalityön tutkimukselle, asianumero: VN/13817/2021).

Puheenvuorossa esitellään relationaalisen ajattelun teoreettisia lähtökohtia ja tarkastellaan, millaisena vammaissosiaalityön harkintavalta ilmenee ja toteutuu relationaalisen teorian näkökulmasta. Relationaalisessa ajattelussa kritisoidaan dikotomista rakenne-toimija - tulkintaa ja nostetaan tarkasteluun keskiöön toiminnan sosiomateriaaliset suhteet ja relationaalisen toimijuuden ulottuvuudet. Vammaissosiaalityön relationaalinen harkinta ymmärretään institutionaalisissa käytännöissä eri tekijöiden välisissä suhteissa vuorovaikutteisesti rakentuvana ja realisoituvana. Harkinta rakentuu eri toimijoiden välisissä suhteissa ja tietokäytännöissä. Esityksessä pohditaan muun muassa, millaisia harkinnan ulottuvuuksia ja suhdetoimijuutta liittyy harkintaan vammaispalvelujen sosiaalityössä. Puheenvuorossa argumentoidaan, että relationaalisen näkökulman avulla kyetään tunnistamaan vammaissosiaalityön harkinnan laaja-alaisuutta ja moninaisuutta sekä hahmottamaan vammaissosiaalityön osin jännitteistäkin relationaalista harkintaa, harkintatilaa ja suhdetoimijuutta.

16.5 Miten syrjintä ja ableismi näkyvät aikuisten vammaisten ihmisten arjessa?

Ylva Krokfors

Esitykseni perustuu sekä helmikuussa 2023 julkaistavassa teoksessa: Traumainformoitu työte (Linner Matikka & Hipp, toim.) olevaan artikkeliini: Vammaisten ihmisten traumaattisista epäyhdenvertaisuuden ja ihmisoikeusloukkausten kokemuksista elämänkaariperspektiivistä, että tuoreempiin vammaisilta henkilöiltä saamiini sosiaalisessa mediassa julkaistuihin teksteihin. Olen saanut luvan käyttää näitä tekstejä ja kirjoittajien kuvailemia teemoja lähteenä esityksessäni.

Työryhmäesitykseni rajaan koskemaan aikuisikäisiä vammaisia henkilöitä, erityisesti liikuntavammaisia ja harvinaissairaita. Asiantuntijatyössäni vammaisjärjestössä he ovat työtovereitani, yhteistyökumppaneitani, vammaisaktiiveja, kokemusasiantuntijoita ja neuvontaa kaipaavia jäseniämme.

Sosiaalityössä kohdatut vammaiset ihmiset eivät ole vain asiakkaita, he ovat myös omaisia, läheisiä, yhteistyökumppaneita, joskus (vielä valitettavan harvoin) myös työtovereita.

Esitykseni esimerkit ovat vammaisten ihmisten kohtaamisista ja kohtelusta erilaisissa palvelujärjestelmissä, kulttuuritapahtumista, opetuksesta yms.

Koska sosiaalityön yliopistollisessa perusopetuksessa vammaisuutta käsitellään yleisesti melko vähän, eikä erikoistumisopinnoissa lainkaan, on tärkeää tuoda esille vammaisten ihmisten kokemuksia sekä sosiaalityötä, että potentiaalisia tutkimus- ja kehittämistarpeita herätellen. Toivon esitykseni osaltaan innostavan myös rakenteelliseen, vammaisuuteen liittyvään sosiaalityöhön ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen.

16.6 Pakko kehitysvammaisten erityishuollon toteuttamistapana – itsemääräämisoikeuden tukemisen ja perusoikeuksien rajoittamisen väliset rajapinnat

Katariina Kontu

Alustuksessani esittelen väitöskirjatutkimukseni tutkimussuunnitelmaa ja haluan avata keskustelua kehitysvammaisten henkilöiden perusoikeuksien rajoittamisesta. Tutkimus koskee perusoikeuksien rajoittamisen käytäntöjä sosiaalihuollossa, erityisesti tahdosta riippumatonta erityishuoltoa sekä kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä. Käsitteellisesti tutkimuksen ytimessä ovat itsemääräämisoikeus, paternalismi ja rajoittaminen.

Vammaispalveluja tulee toteuttaa ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen perustuen ja siten, että asiakkaan toivomukset ja mielipide otetaan huomioon ja hänen itsemääräämisoikeuttaan kunnioitetaan. Toisaalta sosiaalityön käytännöstä ei voida täysin irrottaa interventiota. Laki mahdollistaa, että kehitysvammaisiin henkilöihin kohdistetaan monia sellaisia perusoikeuksia rajaavia toimenpiteitä, joita ei-kehitysvammaisiin henkilöihin ei voida kohdistaa.

Kehitysvammaisten perusoikeuksia rajaavista päätöksistä valitetaan tai niihin haetaan muutosta erittäin harvoin, joten myöskään oikeuskäytäntöä ei ole juurikaan syntynyt. Yksi syy vähäiselle valitusaktiivisuudelle voi olla se, että valitusprosessit saattavat olla liian haastavia asiakkaille, joilla on yleensä kehitysvammadiagnoosi tai laaja-alaisia oppimishäiriöitä. Tämä on omiaan asettamaan kehitysvammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan ei-kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Kehitysvammaiset henkilöt ovat erityisen haavoittuvaisessa asemassa oleva ihmisryhmä ja heidän oikeuksien täysimääräisen toteutumisen tulee olla sekä lainsäätäjän että sen soveltajan erityisen huomion kohteena.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kehitysvammaisten henkilöiden perusoikeuksien rajoittamisen oikeuttamista kuvataan asiakirjoissa sekä miten sosiaalityön asiantuntijuus rakentuu, kun päätetään ja arvioidaan itsemääräämisoikeutta rajaavista toimenpiteistä. Kyseessä on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmät ovat monimenetelmällisiä. Tutkimuksen aineisto koostuu asiakirja-aineistosta sekä sosiaalityöntekijöiden haastatteluaineistosta.

Vammaissosiaalityön arjessa joudutaan pohtimaan itsemääräämisoikeuden rajoittamista koskevia kysymyksiä ja päättämään näiden rajoittavien toimien käytöstä. Tutkimusta ja tietoa aiheesta on saatavilla erittäin niukasti ja tätä tutkimuksen puutetta toivon väitöskirjatutkimukseni tarjoavan.

Toivon, että tämä puheenvuoro toimisi keskustelunavauksena sille, saavatko myös kehitysvammaiset henkilöt tehdä itselleen haitallisia ja epäedullisia päätöksiä, ja milloin asiakkaan tekemät ratkaisut ovat sellaisia, mihin viranomaisen on puututtava perusoikeuksien rajoittavin keinoin. Lisäksi olisi tärkeää pohtia, tulisiko vammaissosiaalityön kentällä olla laajempi yhteinen ymmärrys, milloin ja missä tilanteessa asiakkaiden tekemiin ratkaisuihin puututaan viranomaisen toimesta.

16.7 Terveysteknologian vaikutusten tutkiminen vammaistyössä

Riikka Haahtela, Sari Vuorilampi

Sosiaalityön tutkimuksessa on vain vähän tarkasteltu vammaistyön moninaisuutta tai terveysteknologian vaikutuksia vammaistyön asiakkaiden itsenäisempään elämään. Invalidiliiton omistama, vammaispalveluja tuottava Validia Oy sekä Pirkanmaan hyvinvointialue ovat valmistelleet yhteiskehittämishanketta, jonka tarkoitus on kehittää uusi toimintatapa tehostetun palveluasumisen tuottamiseen. Hanke alkaa pilotilla Tampereen Validia-talon yhdestä ryhmäkodista ja sitä laajennetaan myöhemmin muihin Validian yksiköihin sekä Pirkanmaan hyvinvointialueen vammaispalvelun asumisyksiköihin.

Tässä esityksessä on tarkoitus kertoa siitä, kuinka pilotissa kevennetään ja uudelleen organisoidaan ammattilaisten työtä sekä muutetaan henkilöstörakennetta terveysteknologiaa hyödyntäen. Teknologian (esim. lääkkeiden jakopalvelu, lääkerobotit sekä asukaskohtaiseen arvioon perustuvat teknologiset apuvälineet kuten kääntävä patja) käyttöönotto mahdollistaa myös uudenlaisen henkilöstörakenteen. Koko yhteiskuntaa ja erityisesti sote-alaa koskeva työvoimapula edellyttää toimijoilta aivan uudenlaisia ratkaisuja. Nykyiset viranomaisvaateet liittyen henkilöstömitoitukseen ja -rakenteeseen eivät kannusta kehittämään teknologia ratkaisuja asiakkaille. Pilotin aikana tehdäänkin yhteistyötä valvovan viranomaisen kanssa ja keskustellaan mahdollisuuksista vaikuttaa terveysteknologian ratkaisujen ja uudenlaisten toimintatapojen avulla toimilupien vaateisiin. Palvelua käyttävän asiakkaan kannalta olisi ehdottoman tärkeää voida kohdistaa henkilötyövoimaa erityisesti asiakkaan kohtaamiseen sekä osallisuuden ja osallistumisen tukemiseen.

Pilotin tarkoitus on jatkuva toiminnan kehittäminen, jolloin perehdyttäminen alkaa jo suunnitteluvaiheesta jatkuen pitkäkestoisena tukena ja seurantana sisältäen teknisen oppimisen lisäksi toimintatavan muutoksen tukemisen. Henkilöstö tulee hankkeeseen liittyvän pilotin aikana tekemään moniammatillista yhteistyötä Validian kuntoutuspalveluiden kanssa. Validian Kuntoutus (Synapsia) on erikoistunut vammaisten ja vammautuneiden kuntoutukseen erikoistunut kuntoutuslaitos.

Tapa arvioida uuden toimintatavan vaikuttavuutta luodaan yhteistyössä Åbo Akademin ja LUT-yliopiston kanssa. LUT-yliopisto keskittyy tutkimuksessaan teknologian vaikuttavuuden arviointiin erityisesti työntekijä- ja organisaationäkökulmasta. Arvioinnissa hyödynnetään laadullista arviointia, erityisesti ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia (IVA) kattaen sekä inhimilliset että sosiaaliset vaikutukset (vaikutukset esimerkiksi työn kokemuksiin, työn tekemisen tapoihin, ajankäyttöön, osaamis- ja perehdyttämistarpeisiin ja palveluprosesseihin). Myös Medteck Sailab tekee jatkuvaa vaikuttavuuden arviointia terveysteknologian hyödyistä. Åbo Akademi tutkii vaikuttavuutta asiakasnäkökulmasta. Osana vaikuttavuuden ja vaikutusten tutkimusta on mahdollista tehdä haastattelut myös teknologian käyttöönotto tilanteessa (ensimmäisinä päivinä). Vaikuttavuuden arviointia toteutetaan siten ennen teknologian käyttöönottoa, käytön aikana ja sen jälkeen. Tutkimuskumppanit tulevat osaksi pilotin ohjausryhmää, jotta mahdollistetaan jatkuva valittujen ratkaisujen toimivuuden ja vaikuttavuuden arviointi.

16.8 RAI -toimintakykyarvioinnin kehittäminen vammaispalveluihin

Sari Vuorilampi, Riikka Haahtela

Vammaispalveluissa ei ole ollut aiemmin kansallisesti yhtenäistä tapaa tai menetelmää arvioida vammaisen asiakkaan toimintakykyä ja palvelujen tarvetta. Validia Oy pilotoi vuonna 2022 RAI CHA toimintakyvyn arviointi mittaristoa 16 tehostetun palveluasumisen yksikössä eri puolilla Suomea. Pilotoinnin tavoitteena on ollut saada tutkittua tietoa RAI:n käytöstä vammaispalveluissa ja kehittää sitä valtakunnalliseen käyttöön. Lisäksi tavoitteena on ollut arvioida RAI:n soveltuvuutta palveluasumisen asiakkaiden toimintakyvyn ja elämänlaadun arviointiin, kehittää vammaisten henkilöiden osallisuutta osaksi palvelutarpeen arviointia sekä taata vammaisille oikea-aikaiset ja riittävät palvelut arvioinnin perusteella.

Olemme kehittäneet yhteistyössä InterRAI:n riippumattoman kansainvälisen tutkimusverkoston kanssa vammaisille soveltuvan arviointimenetelmän kansalliseen käyttöön. Kehittämistyöhön liittyen olemme pilotoineet RAI CHA (arvioinnin pitkä versio) ja RAI VAP (arvioinnin lyhyt versio) Validian vammaisten tehostetun asumisen palveluissa. Pilotissa on ollut mukana 16 yksikköä ja lähes 400 asiakasta. Pilotoinnin ja kehittämistyön tuloksena on luotu uusi RAI arviointityökalu RAI CHA-VAP. Kehittämistyö on perustunut arviointien väliseen vertailevaan tutkimukseen. RAI CHA-VAP tulee kansalliseen käyttöön huhtikuussa 2023.

RAI pilottiin on liittynyt keskeisesti myös palveluluokkiin liittyvä tutkimus. Tavoitteenamme oli kehittää palveluluokat, jotka perustuvat RAI -arviointiin. Palveluluokkien kehittämisestä vastasi tutkijaryhmä. Kehittämistyön menetelmänä oli regressiopuu. Tutkimuksen tuloksena saatiin 6 ryhmää neljän RAI-indikaattorin perusteella. Kyseiset palveluluokat sisältyvät uuteen RAI CHA-VAP arviointityökaluun ja ovat käytössä kansallisesti.

17 Sosiaalityön ja muiden sosiaalipalveluiden saavutettavuus muuttuvassa palvelujärjestelmässä?

Työryhmän vetäjät:

Suvi Raitakari (Tampereen yliopisto)

Sirpa Saario (Tampereen yliopisto)

Työryhmä paikantuu käsitteellisesti ja empiirisesti kolmen eri tutkimusalueen leikkauskohdan: palvelujärjestelmän, sosiaalityön ja saavutettavuuden tarkasteluihin. Keskiössä on sen pohtiminen, miten määrittyy sosiaalityön paikka ja saavutettavuus uusilla hyvinvointialueilla. Tällöin paneudutaan muotoutuvan järjestelmän toimivuuteen sekä kykyyn vasta tarpeenmukaisesti ja oikea-aikaisesti haavoittavassa elämäntilanteessa olevien ihmisten tarpeisiin eri toimijoiden (asiakas, ammattilainen ja organisaation johdon) näkökulmasta. Keskeinen kysymys on, mikä ajassamme mahdollisesti heikentää tai vahvistaa palveluiden saavutettavuutta. Yleisesti ottaen saavutettavuus tarkoittaa palvelun helppoa lähestyttävyyttä kaikille sitä tarvitseville ihmisille.

Asiakkaaksi valikoitumista, työntekijän luokse pääsemistä, avun hakemista ja palveluun sitoutumista voidaan pitää sosiaalityön laadun ja toimintakyvyn kannalta kriittisinä kohtina. On olemassa mahdollisuus, että muotoutuvassa palvelujärjestelmässä sosiaalityö (ja muut

sosiaalipalvelut) jäävät näkymättömiin, sen paikka järjestelmässä vaikeasti hahmotettavaksi ja haavoittuvassa asemassa olevalle ihmiselle vaikeasti saavutettavaksi – Siitäkin huolimatta, että sote-uudistuksen lähtökohtana on, että viranomaisilla on velvollisuus turvata kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet käyttää palveluita. Tosiassiallinen yhdenvertaisuus sosiaali- ja terveydenhuollossa tarkoittaa, että kaikilla asiakkailla on mahdollisuus saada tarpeisiinsa nähden riittävät ja laadukkaat palvelut. Siten saavutettavuus kytkeytyy ihmisten yhdenvertaisuuteen, oikeuksien toteutumiseen ja yksilöllisyyden huomioimiseen sekä mahdollistaa näihin liittyvät analyysit ja arviot. Usein palveluiden saatavuudesta ja saavutettavuudesta puhutaan limittäin ja niitä tarkastellaan yhtäaikaaisesti. On tilanteita, joissa palveluita on kyllä saatavilla, mutta niiden saavutettavuus on eri syistä heikko, ja toisaalta voi olla tilanteita, joissa sekä saatavuus että saavutettavuus ovat joko hyviä tai huonoja. Palvelut voivat jäädä haavoittavassa elämäntilanteessa olevien ihmisten saavuttamattomiin, mikäli heillä ei ole esimerkiksi tarvittavia resursseja tiedonhakuun, sähköiseen asioimiseen, kulkemiseen, sosiaalityöntekijän etsimiseen ja omien oikeuksiensa puolustamiseen. Saavutettavuudessa on useita osa-alueita. Sitä yhtäältä heikentäviä, ja toisaalta vahvistavia monet organisatoriset ja järjestelmälähtöiset sekä tilannekohtaisesti vaihtuvat ja asiakas-työntekijävuorovaikutuksessa kohdattavat, kompleksiset ilmiöt

17.1 Sosiaalityön saatavuus vapautuvien vankien asunnottomuuden ehkäisemisessä

Tuuli Paukkunen

Asunnottomuus on Suomessa suhteellisen pieni, mutta moniulotteinen sosiaalinen ongelma. Asunnottomuutta kokevalle se voi vaikuttaa kokonaisvaltaisesti elämäntilanteeseen ja toimintamahdollisuuksiin. Suomessa on tehty pitkäjänteistä työtä asunnottomuuden vähentämiseksi ja tilanne on kansainvälisesti vertailtuna hyvä. Vuonna 2021 Suomessa oli asunnottomia 3948. Suomi tavoittelee hallitusohjelmassa asunnottomuuden poistamista vuoteen 2027 mennessä. Viimeisimmän poliittisen ohjelman aikana Suomessa on panostettu uusien sote-palvelujen kehittämiseen asunnottomuuden vähentämiseksi ja sen uusiutumisen ehkäisemiseksi. Espoossa tähän tavoitteeseen pyrki sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella Asumistaloussosiaalityö (ATSO)-hanke ajalla 10/2020-10/2022. Hankkeessa kehitettiin palveluja ja monitoimijaista yhteistyötä asunnottomuuden erityisryhmille. Yksi hankkeen kohderyhmistä oli vapautuvat vangit. Vangit ovat luonteva ja selkeä kohderyhmä asunnottomuustyöhön, sillä kolmasosa vangeista vapautuu asunnottomana. Asunnottomuuden poistamisesta ei voida siis puhua ottamatta huomioon vapautuvien vankien tilannetta. Espoon aikuissosiaalityössä toimineessa ATSO-hankkeessa vapautuvien vankien asunnottomuuteen pyrittiin vastaamaan parantamalla sosiaalityön saatavuutta kohderyhmälle keskitetyn vankisosiaalityön keinoin. Hankkeen aikana kaikki vankeja koskevat yhteydenotot keskitettiin ATSO-hankkeen sosiaalityöntekijälle, joka vastasi asiakkaiden aikuissosiaalityöstä.

Hankkeen aikana sosiaalityöntekijä työskenteli 65 vangin asioissa, joista sosiaalityön asiakkuuteen johti 40. Aikuissosiaalityön tehtävänä korostui asunnottomuustilanteiden selvittäminen ja asumispalveluiden arviointi ja hakeminen. Työskentelyssä pyrittiin arvioimaan asiakkaiden tilannetta vankeusaikana mahdollisimman hyvissä ajoin ennen vapautumista. Toiminnalla pyrittiin kokoamaan asiakkaan palveluverkostoa mahdollisuuksien mukaan jo vankeusaikana ja madaltamaan kynnystä hakeutua ja kiinnittyä palveluihin vankilasta vapautumisen tuomassa muutostilanteessa. Hanke vahvisti tietopohjaa

vapautuvien vankien tilanteesta ja tuen tarpeista Espoossa ja kehitti palvelutarvetta vastaavaa monitoimijaista yhteistyötä erityisesti rikosseuraamuslaitoksen ja päihdepalvelujen kanssa. Hankkeen työ on otettu hyvin vastaan rikosseuraamusasiakkaiden kanssa työskentelevissä yhteistyötahoissa. Toiminta jatkuu vuoden 2023 loppuun ATSO-hankkeen jatkokauden turvin, mutta toiminnan jatkuminen Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella tämän jälkeen on epäselvää. Puheenvuorossa kuvataan ATSO-hankkeen keskitetyn vankisosaalityön toimintaa ja tuloksia.

17.2 Saavutettavuuskokemuksia vankilassa ja sen ulkopuolella: Vapautuvien vankien selontekoja päihdekäyttötaustan merkityksistä ja sote-palveluiden saavutettavuudesta

Vera Virokallio

Vankilasta vapautuvilla ihmisillä on hyvin usein sekä taustallaan että edessään kompleksisia tilanteita ja vaihtelevia kokemuksia palveluiden saavutettavuudesta. Suurin osa vankitaustaisista on joutunut kokemaan kasautunutta huono-osaisuutta, alkaen ylisukupolvisista sosiaalisista ongelmista. Usein vankitaustaisilla onkin runsaasti kokemuksia sosiaali- ja terveyspalveluista. Lukuisista palvelujärjestelmäkohtaamisista huolimatta lainrikkojataustaisten henkilöiden tilanteet ovat kärjistyneet esimerkiksi psyykkisen ja fyysisen terveyden, päihdekäytön ja sosiaalisten suhteiden ongelmien osalta niin pitkälle, että he ovat päätyneet vankilan kaltaisen totaalisen laitoksen 'asiakkaiksi'.

Pohjoismaisessa rikosseuraamusajattelussa seuraamusten 'asiakkuuden' tavoitteena on kuntouttaa rangaistusta suorittavaa ja edistää hänen motivaatiotaan pyrkiä marginalisoidusta positioista kohti yhteiskunnan keskiötä, lainkuuliaisten kansalaisten joukkoon. Desistanssiteorioiden mukaan rikoksista irrottautuminen edellyttää uudenlaisen identiteetin ja toimijuuden rakentamista, jotta tuomiolta vapautuva kokisi jatkossa voivansa tulla toimeen ilman rikoksia. Monet lainrikkojataustaiset ihmiset kuitenkin painottavat auktoriteettivastaisuuttaan, jolloin sitoutuminen rikoksista irrottautumistavoitteeseen ja/tai luottamus sote-ammattilaisia kohtaan voi olla heikko. Järjestelmän vaatimusten ja vapautujan tulevaisuuden näkymien ristipaine saattaa tuottaa omaa kompleksisuuttaan vapautumistilanteeseen. Rikosseuraamuslaitoksen ja hyvinvointialueen sote-palveluiden edustaman palvelujärjestelmän näkökulmasta vankilasta vapautuva on erityistä tukea ja integroivaa monialaista työotetta tarvitseva asiakas. Yhteistyö ei kuitenkaan pitkällisistä kehittämisyrityksistä huolimatta ole vielääkään saumatonta, mikä lisää vankitaustaisten asiakkaiden tilanteiden kompleksisuutta.

Tässä esityksessä tarkastelen vankilasta vapautumassa olevien tai vastikään vapautuneiden asiakkaiden haastatteluissaan tuottamia saavutettavuuskokemuksia (ks. kokemuksellinen saavutettavuus, Vanjusov 2022) koskevia selontekoja. INSOTE-projektiin (STM:n VTR-hanke 2021-2022) liittyvän tutkimukseni osallistujat korostivat puheessaan päihderiippuvuuden tai päihhteistä riippumattoman ihmisen identiteetin merkitystä saavutettavuuskokemuksille. Hahmotin selontekojen rakentavan vakavan päihderiippuvuuden ja päihhteettömyystaustan välisen jatkumon, jonka kummassakin ääripäässä palveluiden saavutettavuus koettiin riittämättömäksi. Analyysissani jatkumon saavutettavuuskokemukset asettuvat yksilö-, vuorovaikutus- ja järjestelmäkohtaisille tasoille, jotka limittyvät ja

kietoutuvat toisiinsa. Esityksessäni pohdin saavutettavuuskokemusten tai kokemuksellisen saavutettavuuden käsitettä ja hahmottelen päihdetaustaselontekojen dynamiikkaa.

17.3 Vaikeasti saavutettavan, yhteisen asiakkaan kategorisointi rikosseuraamuslaitoksen ja aikuissosiaalityön kohtaamisissa

Kirsi Juhila, Vera Virokallio, Rosa Karjalainen

Esityksessämme kysymme, miten kahden eri instituution ja ammatin edustajat – Rikosseuraamuslaitoksen ja kunnallisen aikuissosiaalityön työntekijät – rakentavat ja tunnistavat yhteistä asiakasryhmää, pohtivat ryhmään kuuluvien asiakkaiden saavuttamista ja heidän tilanteensa huomioon ottavaa uutta integroitua toimintamallia. Tarkastelemme mallin kehittämisen ensiaskeleita, sillä aineistomme on kolme ensimmäistä instituutioiden työntekijöiden välistä kokouskeskustelua. Uuden, yhteisen toimintamallin rakentaminen ei kuitenkaan ala näissä keskusteluissa tyhjästä, sillä kummallakin instituutiolla on omat lainsäädäntöön ja valtakunnallisiin linjauksiin perustuvat tehtävänsä sekä niihin liittyviä tapoja kategorisoida ”oma” asiakas, jotka tavalla tai toisella kietoutuvat osaksi keskustelua ja uuden, yhteisen suunnittelua. Nuo tehtävät puolestaan perustuvat yhteiskunnallisesti rakennettuihin, puuttumista vaativiksi määriteltyihin sosiaalisiin ongelmiin. Ensimmäinen havaintomme aineistosta oli, että työntekijät orientoituvat kokouskeskusteluissa erityisesti kolmeen, ajankohtaiseen ja ”omiin tontteihinsa” kuuluvaan sosiaaliseen ongelmaan: sakkovankeuteen, pitkäaikaisasunnottomuuteen ja erityisen tuen tarpeeseen. Katégoria-analyysin menetelmiä hyödyntäen paneudumme tarkemmin siihen, kuinka yhteistä asiakaskategoriaa rakennetaan niin, että lähtötilanteessa kahden eri instituution ”omista” asiakkaista tulee uuden toimintamallin pohdinnan myötä ”meidän” yhteisiä asiakkaita. Lisäksi osoitamme, kuinka näihin yhteisiin asiakkaisiin kiinnitetään kategoriapiirteet ”vaikeasti saavutettavat”, ”kadoksissa olevat” tai ”kiinnittymättömät”. Lopuksi pohdimme, miten ja missä vaiheessa kokouksissa puheen kohteina olevat ”ne” asiakkaat voisivat integroitua osaksi ”meitä”. Haluavatko he tulla saavutetuiksi ja uuden toimintamallin asiakkaiksi.

17.4 Lasten vanhempien kokemuksia omaishoitajuudesta

Jonna Weckström

Omaishoito yhdistetään yleensä ikääntyneiden hoitoon, mutta omaishoitoa saavat myös lapset, joiden omaishoitajat ovat työikäisiä. Tutkin tässä artikkelissa, minkälaisia kokemuksia lasten vanhemmilla on omaishoitajuudesta. Tutkimusaineisto koostuu 12 omaishoitajan haastattelusta. Teoriaohjaavan tarkastelun kohteena on omaishoitajien voimavarat.

Salutogeeninen teoria oli aineiston analyysin perustana, koska se sopii tutkimukseen, jossa tutkitaan ihmisten voimavaroja. Laissa omaishoidon tuesta (2005/937) edellytetään, että omaishoitajan terveys ja toimintakyky vastaavat omaishoidon asettamia vaatimuksia. Salutogeenisen teorian avulla voidaan määrittää ihmisten kykyä toimia, ja käyttää olemassa olevia resursseja. Teorian keskeiset käsitteet ovat yleiset vastustusvoimavarat ja koherenssin tunne. Aineiston analyysissä käytin laadullista sisällönanalyysia. Järjestin koodatut vastaukset koherenssin tunteen sisällön komponenttien (ymmärrettävyys, hallittavuus ja mielekkyys) mukaisesti ja niiden alle yksilöin alateemoja.

Valtaosa lasten omaishoitajista kävi ansiotyössä. Ansiotyön ja omaishoitajuuden yhdistämisen mahdollisti usein osa-aikatyö tai yrittäjänä toimiminen, jolloin työtä pystyi tekemään joustavasti. Kolme omaishoitajaa oli jättäytynyt ansiotyön ulkopuolelle. Monella omaishoitajalla oli voimavaroja, jotka auttoivat selviytymään arjen haasteista. Niilläkin omaishoitajilla, joilla oli vähän voimavaroja, oli voimavaroja ja he ottivat apua vastaan ja kokivat sen tärkeäksi. Merkittävimpinä ulkoisina vastustusvoimavaroina olivat sosiaalinen tuki sekä erilaiset palvelut. Yhdellä omaishoitajalla oli vaikeuksia saada tarpeenmukaista palvelua. Moni omaishoitaja suhtautui tulevaisuuteen valoisasti ja uskoi, että asiat järjestyvät niin hyvin kuin kohtuudella voi olettaa. Parilla omaishoitajalla tulevaisuuden näkymiin sisältyi huolta siitä, miten lapsen asiat järjestyvät ja yksi kertoi, että ei odota suuria muutoksia.

Työelämässä on joustoja, mutta ne eivät silti ole riittäviä. Tarvitaan lisää keinoja, jotta omaishoitajat voivat osallistua työelämään. Tarpeenmukainen ja oikea-aikainen palvelu on tärkeää omaishoitajien jaksamisen kannalta. Palvelunjärjestäjien on syytä kiinnittää huomiota palvelujen saavutettavuuteen ja asiakkaiden kuulemiseen.

17.5 Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä

Sirpa Saario, Henna Sapir, Suvi Raitakari

Esityksessä esittelemme uuden tutkimushankkeen ”Sosiaalityöntekijöiden paikka ja saavutettavuus hyvinvointialueiden aikuissosiaalityössä” (2023–2024) tutkimusasetelmaa ja nykyvaihetta. Hanketta hallinnoi Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta (SOC) ja osatoteuttajina ovat Seinäjoen ammattikorkeakoulu, SONet BOTNIA (Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskus) ja Pikassos (Kanta-Hämeen, Pirkanmaan ja Satakunnan sosiaalialan osaamiskeskus). Rahoittaja on Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tutkimushanke paikantuu käsitteellisesti ja empiirisesti kolmen eri tutkimusalueen leikkauskohtaan: palvelujärjestelmän, aikuissosiaalityön ja saavutettavuuden tarkasteluihin. Yleisesti ottaen saavutettavuus tarkoittaa palvelun helppoa lähestyttävyyttä kaikille sitä tarvitseville ihmisille. Saavutettavuudessa on useita osa-alueita. Sitä yhtäältä heikentäviä, ja toisaalta vahvistavia monet organisatoriset ja järjestelmälähtöiset sekä tilannekohtaisesti vaihtuvat ja asiakas-työntekijävuorovaikutuksessa kohdattavat, kompleksiset ilmiöt.

Tutkimushankkeessa paneudumme sosiaalityöntekijöiden tekemän aikuissosiaalityön paikkaan ja saavutettavuuteen uusilla hyvinvointialueilla. Aikuissosiaalityötä tekevät sosiaalityöntekijöiden rinnalla nyt ja tulevaisuudessa muutkin ammattilaiset, erityisesti sosiaaliohjaajat, mutta myös esimerkiksi lähihoitajat. Lähdemme tutkimuksessamme siitä, että kaikilla ammattilaisilla on tärkeä rooli aikuissosiaalityössä, jota uhkaa kaksinkertainen näkymättömyys tulevilla hyvinvointialueilla. Aikuissosiaalityö on ensinnäkin vaarana kadota esimerkiksi työikäisten palvelujen tai psykososiaalisten palvelujen nimikkeiden taakse, jolloin se voi jäädä hyvinvointialueilla tunnistamatta ja nimeämättä erityisenä osaamisalueena. Toiseksi aikuissosiaalityön eri ammattien osaaminen voi myös jäädä tunnistamatta ja nimeämättä, joista ammasteista paneudumme tässä tutkimuksessa siis erityisesti sosiaalityöntekijöiden työhön.

Tutkimushankkeen tavoitteena on ensinnäkin tuottaa tietoa siitä, millainen paikka aikuissosiaalityön sosiaalityöntekijöille ja heidän osaamiselleen rakentuu eri toimijoiden

näkökulmasta uusilla hyvinvointialueilla. Toisena tavoitteena on tarkastella tätä sosiaalityöntekijöiden työlle rakentuvaa paikkaa saavutettavuuden näkökulmasta

Hanke toteutetaan ja sen aineisto tuotetaan yhdessä aikuissosiaalityön palveluja hyvinvointialueilla kehittävien, suunnittelevien ja organisoivien asiantuntijaryhmien sekä ryhmässä mukana olevien asiakastyötä tekevien sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden kanssa. Aineistoina käytetään kolmen hyvinvointialueen (Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme ja Pirkanmaa) 1) valmisteluasiakirjoja, 2) johto- ja kehittämisryhmien havainnointia, niiden nauhoittamista ja muistioita, 3) johto- ja kehittämisryhmiin osallistuvien ryhmähaastatteluja, 4) aikuisasiakkaiden haastatteluja, 5) hyvinvointialueiden valmistelussa mukana olleiden asiantuntijoiden haastatteluja. Analyysissa hyödynnetään sisältölähtöisiä ja temaattisia sekä diskursiivisia ja vuorovaikutuksellisia tarkastelutapoja. Erityisesti analysoidaan saavutettavuuden ja paikan rakentumista vuorovaikutuksessa neuvoteltavana, rakentuvana ja hyvinvointialueiden aikuissosiaalityön käytäntöjen kannalta seurauksellisena yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena ilmiönä.

17.6 Tor-verkko haittoja vähentävän päihdetyön paikkana: sosiaali- ja terveysneuvontakohtaamiset torilaudalla 2018–2020

Johanna Ranta, Teemu Kaskela, Juha Nurmi, Teemu Ruokolainen

Laittomien päihteiden käytön lisääntyminen ja huumekaupan laajentuminen anonyymiin Tor-verkkoon ovat luoneet Suomessa tarpeen kehittää uusia keinoja tavoittaa laittomia päihteitä käyttäviä ihmisiä käyttöön liittyvien haittojen vähentämiseksi. Sosiaali- ja terveysneuvontaa onkin ”jalkautettu” Tor-verkon julkisille keskustelusivustoille, kuten Torilaudalle. Torilaudalla on voinut pyytää ja saada päihdetyöntekijöiltä neuvoja päihteiden käytön haittojen vähentämiseksi vahvan anonyymiteetin turvin. Suomalaista työmuotoa voidaan laajuudessaan pitää kansainvälisesti tuoreena ja innovatiivisena. Toistaiseksi ei kuitenkaan ole ollut olemassa tutkimustietoa siitä, millaisia mahdollisuuksia tai rajoitteita Tor-verkko luo päihteitä käyttävien ihmisten kohtaamiselle haittoja vähentävässä päihdetyössä. Tuotamme aiheesta tietoa tutkimalla sosiaali- ja terveysneuvonnan työntekijöiden sekä Torilaudan käyttäjien välisiä keskusteluja vuosina 2018–2020, joita analysoimme neuvonannon analyttisellä käsitteellä diskursiivisen vuorovaikutuksen tutkimuksen menetelmin. Kysymme, millaisia neuvonpyyntöjä päihteiden käyttöön liittyvistä haitoista Torilaudan keskusteluissa esitetään? Miten sosiaali- ja terveysneuvonnan työntekijät orientoituvat vastaamaan näihin neuvonpyyntöihin? Analyysin perusteella Tor-verkossa pyydetään laajasti terveydellistä ja sosiaalista tilannetta koskevia, niin yleisiä kuin yksityiskohtaisia neuvoja. Neuvoja annetaan yleisimmin julkisesti Torilaudalla, mutta ihmisiä ohjataan myös muualla verkossa, muissa palveluissa tai anonyymeissa yksityiskeskustelussa annettavien neuvojen piiriin. Tutkimus osoittaa, että sosiaali- ja terveysneuvonta Tor-verkossa on vaativaa asiantuntijatyötä sekä vuorovaikutustaitojen että laajan neuvonpyyntöjen kirjon näkökulmista. Päihdetyön vuorovaikutustavat Torilaudan käyttäjien kulttuurisilla kohtaamispaikoilla näyttäytyvät Tor-verkossa toimivia ihmisiä ja heidän valinnanvapauttaan kunnioittavina, pragmaattisina ja moralisoimattomina. Torilauta todentuu monenlaisissa tilanteissa eläviä ihmisiä tavoittavana ja asiakaslähtöisenä päihdetyön kohtaamispaikkana. Se mahdollistaa luotettavien neuvojen saamisen terveyttä ja sosiaalista tilannetta uhkaaviin kysymyksiin, jotka voisivat ilman vahvaa anonyymiteettia jäädä esittämättä. Julkiset keskustelusivustot eivät kuitenkaan aina mahdollista arkaluonteisimmiksi koetuista asioista keskustelua, mikä korostaa anonyymien pikaviestimien

käytön merkitystä keskustelusivustojen rinnalla. Anonymiteetin turvaavien päihdepalveluiden tarjontaa tulisikin palveluiden saavutettavuuden näkökulmasta Suomessa ylipäättään vahvistaa.

17.7 Ruoka-apu palvelujen heikon saavutettavuuden paikkaajana

Joakim Zitting, Sakari Kainulainen

Ruoka-apua saavat ihmiset nähdään yleensä yhteiskuntamme huono-osaisina. Moni on saanut ruoka-apua jo vuosien ajan, ja avunsaajien määrä on viime vuosina kasvanut etenkin koronapandemian ja kasvavien elinkustannuksien takia. Samalla jaettavan hävikkiruoan määrä on vähentynyt, mikä tuottaa ongelmia ruoka-aputoimijoille. Mutta miksi ”hyvinvointivaltiossa” joudutaan turvautumaan ruoka-apuun?

Palvelu- ja sosiaaliturvajärjestelmä sisältää aukkoja, joihin putoavat joutuvat täydentämään toimeentuloaan ruoka-avulla (esim. Ohisalo & Saari 2014). Puhutaan palvelua tarvitsevien väliinputoamisesta ja poiskäännyttämisestä, ja lisäksi järjestelmässä on esikäännyttäviä tekijöitä, jotka estävät jo ennalta avun hakemista (Määttä 2012). Palvelut eivät ole helposti saavutettavissa etenkin haavoittuvassa elämäntilanteessa oleville, ja tilannetta vaikeuttaa palvelujen enenevä digitalisoituminen.

Esityksessä palvelujen saavutettavuutta tarkastellaan Korona yhteiskunnan marginaaleissa (KoMa) -projektissa tehdyn ruoka-apukyselyn aineiston avulla. Kyselyyn vastasi 942 ruoka-avun hakijaa eri puolilta Suomea, ja lomakkeessa kysyttiin myös erilaisten sosiaali- ja terveysten palvelujen käyttämisestä. Moni vastaaja koki tarvitsevänsä palveluita, muttei silti syystä tai toisesta hakenut niitä. Esityksessä tuodaan esille mitä palveluja tämä koski, ja mitkä tekijät vaikuttavat palvelujen hakemattomuuteen.

Etuus- ja palvelujärjestelmän avulla voidaan tukea ja auttaa haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, mutta mitä voi tehdä jos ihmiset eivät ole tietoisia etuuksista ja palveluista joihin olisivat oikeutettuja? Ja vaikka he tietäisivätkin etuuksista ja palveluista, niin niiden hakeminen saattaa olla liian vaikeaa tai se koetaan stigmatisoivaksi. Ruoka-aputoiminnassa kohdataan tällaisia ihmisiä. Voisivatko ruoka-apupisteisiin jalkautuvat sosiaalipalvelut ja palveluneuvonta olla yksi keino palvelujen saavutettavuuden parantamiseksi?

Voidaanko ruoka-avun tarvetta vähentää tuki- ja palvelujärjestelmää kehittämällä? Tuki- ja palvelujärjestelmän keinoin voidaan tukea ja auttaa toimeentulovaikeuksia kokevia ihmisiä, mutta mitä tehdä silloin jos heikommassa asemassa olevat eivät ole tietoisia palveluista joihin ovat oikeutettuja, osaa saatikka jaksa toimia järjestelmän byrokraattisissa kiemuroissa, tai hallitse nykyaikana yhä suuremmassa roolissa olevia digipalveluita? Ruoka-aputoiminnassa kohdataan tällaisia ihmisiä.

17.8 Palvelutarpeen arviointi käsityömaisena työkäytäntönä perhesosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnalla

Tuuli Lamponen, Noora Aarnio

Palvelutarpeen arviointia tehdään perhesosiaalityössä sosiaalihuoltolain (SHL 1301/2014) ja lastensuojelussa lastensuojelulain (417/2007) pohjalta. Molemmat lait ohjaavat arvioimaan

lapsen kasvua, kehitystä ja terveyttä, niiden turvaamista sekä ratkaisujen tekemistä lapsen edun näkökulmasta. Arviointia tekevät ensisijaisesti sosiaalityöntekijät mutta myös sosiaaliohjaajat ja muut ammattilaiset. Perhesosiaalityön ja lastensuojelun rajapinnalla tapahtuvan arvioinnin kohta on haastava, koska raja näihin palveluihin pääsemiseksi ei näyttäydä selkeänä lainsäädännön näkökulmasta. Rajan epäselvyys on haastava lisä jo itsessään vaativaan arviointityöhön. Arvioinnin käytäntöjen rakenteet ovat muutoksessa hyvinvointialueille siirryttäessä. Lisäksi lastensuojelulakia uudistetaan seuraavien vuosien aikana. Sosiaalityön organisatorisissa rakenteissa ja asiakastyössä joudutaankin etsimään toimivaa tapaa tehdä arviointityötä.

Tarkastelemme palvelutarpeen arviointia ekologis-systeemisen teorian kautta, jossa lapsen tilanteen arviointi ja sen pohjalta tehty ratkaisu nähdään systeemisenä prosessina, johon vaikuttavat asiakas, työntekijä, organisatorinen ympäristö sekä yhteiskunnallinen ympäristö laajemmin. Aineiston muodostaa arviota tekevien ammattilaisten ryhmähaastattelut (N=28, 120 osallistujaa). Aineisto on kerätty osana Lastensuojelu lapsen etuna? – tutkimushanketta vuosina 2021–2022, ja analysoitu teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tutkimuksemme pohjalta arviointi näyttäytyy käsityömaisenä tapaus- ja tilannekohtaisena arviointityönä, sekä lapsi- ja perhekohtaisesti räätälöityinä arviointikäytäntöinä. Räätälöinnin tarve kiinnittyy lainsäädäntöön, organisointiin ja asiakastilanteeseen. Aineiston analyysi nostaa esiin lainsäädäntöön kytkeytyviä tulkinnan haasteita. Lisäksi organisaatioissa toteutetaan lainsäädäntöä eri tavoin, ja ne järjestävät erilaisia pysyvämpiä ja muuttuvia rakenteita arviointityön tueksi. Arvioinnin räätälöintiin vaikuttaa myös se, syntyykö yhteinen ymmärrys asiakkaiden ja ammattilaisten kesken. Tällainen arviointikäytäntö ja työskentelyote edellyttävät luovimista asiakastilanteesta, ymmärrystä arviointiprosessin eri tasoista ja siihen systeemisesti vaikuttavista eri tekijöistä. Aineisto kuvaa vaativaa asiantuntijatyötä muuttuvassa toimintaympäristössä sekä tapaus- ja tilannekohtaisessa arviointityössä.

17.9 Vaikeissa olosuhteissa elävien nuorten kokemuksia siiloutuneesta palvelujärjestelmästä Linja 20 -hankkeessa

Kati Malmi, Juha Santala

Uusliberalistinen ajattelu on jo 1990-luvulta asti muokannut hyvinvointipalveluita. Sen mukaan olisi tavoiteltava mahdollisimman monien elämäntilanteiden markkinoistamista ja alistamista kilpailun logiikalle. (Juhila 2006). Myös sosiaalityöhön tuli uusia arvoja, kuten tehokkuus, taloudellisuus ja keskittäminen. Sosiaalityö sai uuden kielen ja laadittiin strategioita, tulostavoitteita, palvelurakenteita, -ketjuja, -prosesseja, segmentoituihin, arvioitiin, mitattiin ja raportoitiin. (Helén 2011). Sosiaalityötä alettiin pitämään suhteellisen mekaanisena asiakastyönä ja tuen prosesseista pyrittiin osin kilpailutuksenkin takia tekemään mahdollisimman yksinkertaisia ja selkeä rajaisia.

Linja 20 -hankkeen reflektioivissa kokemusasiantuntijatyöpajoissa on selvitetty vaikeissa olosuhteissa elävien nuorten palvelutarpeita, heidän kokemuksiaan saamistaan palveluista sekä palveluiden vaikuttavuutta. Aineisto kertoo uusliberalistisen hallinnan siilouttamasta palvelujärjestelmästä, jossa nuorten psykososiaalinen palvelukokonaisuus on pilkottu pieniin osakokonaisuuksiin, mikä ratkaisevasti heikentää palveluihin pääsyä ja tuottaa erilaisia kynnyksiä. Tampereella tuen kokonaisuus on jaettu yksilöohjaukseen/-valmennukseen, ryhmävalmennukseen, yhteisölliseen kohtaamispaikkatoimintaan ja erikoistuneisiin

mielenterveys- ja päihdepalveluihin. Jokaisella osakokonaisuudella on omat palvelun tuottajansa, jotka tarjoavat nuorelle tukea vain siinä määrin, miten tilaaja on sen määritellyt. Palvelutuottajat eivät myöskään tee yhteistyötä keskenään.

On tarvetta koota tukimuotoja ja palveluita yhteen. Kokonaisvaltaisemmassa mallissa sama organisaatio tarjoaa useampia eri tukimuotoja yhden ja saman tuottajayhteisön toimintana. Linja 20 -hankkeessa on mallinnettu ja osin myös toteutettu ennaltaehkäisevän yhteisöllisen sosiaalityön mallia, jossa tärkeintä on toipumisorientaation viitekehyksestä toimiva matalan kynnyksen leimaamaton ja diagnoosivapaa yhteisö (Santala 2022). Linja 20 -projektissa nuoren on mahdollista saada samasta yksiköstä useita erilaisia tuen muotoja, kuten yksilöllistä psykososiaalista tukea, palveluohjausta, osallistua erilaisiin luoviin ja toiminnallisiin ryhmätoimintoihin ja vertaistuellisiin kohtaamispaikkoihin sekä yksilövalmennukseen.

Uusliberalistista toimintatapaa kritisoidaan laajasti eikä sen vaikuttavuudesta ole selkeää näyttöä. Olisikin tärkeää, että hyvinvointialueilla pohdittaisiin uusliberalistiselle hallinnalle vaihtoehtoisia palvelujen järjestämisen tapoja.

Lähteet:

Helén, Ilpo (toim.) 2011. Reformin pirstaleet: mielenterveyspolitiikka hyvinvointivaltion jälkeen. Vastapaino. Jyväskylä

Linja 20 -hanke. <https://tamperemissio.fi/linja20>

Juhila, Kirsi (2006). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Jyväskylä

Santala, Juha (2022). Toipumisorientaatio päihdetyössä. Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja, 23(1), 109–120. <https://doi.org/10.30675/sa.109047>

18 ”Uusi” lapsuustutkimus – Uusiko enää? Lapsuudentutkimuksen ja nuorisotutkimuksen teoreettis- metodologisia avauksia

Työryhmän vetäjät:

Timo Harrikari (THL)

Essi Julin (THL)

Linda Määttä (THL)

Sosiaalitieteellinen lapsuustutkimus nousi 1980-luvun lopulta lähtien perinteisemmän sosiaalisuututkimuksen ja psykologisen lapsitutkimuksen rinnalle uudenlaiseksi tavaksi jäsentää lapsuutta ja nuoruutta. Niin kutsuttu ”uuden lapsuustutkimuksen” paradigma on moninaistunut ymmärrystämme lapsuudesta ja nuoruudesta painottaessaan lasten ja nuorten toimijuutta ja kompetenssia, lapsuuden ja nuoruuden kulttuurista luonnetta sekä myös sukupolvisuhteiden valtanäkökulmaa. Lapsuustutkimuksella on ollut läpimittainen vaikutus lapsia ja nuoria koskevaan sosiaalityön tutkimukseen ja erityisesti lastensuojelua koskevaan tutkimukseen niin Suomessa kuin kansainvälisestikin.

Vaikka sosiaalitieteellisen lapsuustutkimuksen noususta on aikaa jo yli 30 vuotta, paradigmasta tavataan puhua edelleen ”uutena” lapsuustutkimuksena. Herää kysymys, mitä paradigmallla on lapsia ja nuoria koskevaan nykytutkimukseen vielä tarjottavaa ja pitäisikö sitä jollain tapaa uudistaa, jotta se säilyy teoreettisesti ja metodologisesti käyttökelpoisena. Voidaan

myös kysyä, onko lapsuudentutkimuksen ja nuorisotutkimuksen kentällä nähtävissä uusia kiinnostavia ja innovatiivisia teoreettisia ja/tai metodologisia avauksia, jotka joko nojaavat paradigman perusolettamuksiin tai tulevat tieteelliseen nykykeskusteluun mahdollisesti täysin uudelta suunnalta.

18.1 Lapsuudentutkimuksen menneisyys, nykytila ja tulevaisuus?

Linda Määttä, Essi Julin, Timo Harrikari

Lapsuudentutkimuksella on ollut tärkeä yhteiskuntapoliittinen tehtävä avata lapsuuden näkökulmaa ja paikkaa yhteiskunnallisessa tilassa sekä tehdä lapsuus näkyväksi ja perustavanlaatuiseksi osaksi yhteiskunnallisia rakenteita. Sosiaalitieteellisen uuden lapsuustutkimuksen tapa tulkita lapsuutta lasten toimijuuden ja kompetenssin kautta nousi 1980-luvun lopulta lähtien lapsia ja nuoria koskevan sosiaalityön ja erityisesti lastensuojelua koskevan tutkimuksen avainkäsitteeksi. Sosiaalitieteellisestä lapsuustutkimuksen läpimurrosta on kulunut jo yli 30 vuotta, mutta paradigmanmuutokseen viitataan edelleen ”uutena” lapsuustutkimuksena.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on vaikuttanut lasten osallistumisen vaalimiseen, erityisesti sen 12 artiklassa mainittu lasten oikeus osallistua heitä itseään koskevaan päätöksentekoon. Jälkimodernissa lapsuusdiskurssissa lapset ymmärretään toimijana, joilla on tutkimuksellista ja yhteiskunnallisesti kiinnostavaa ja merkittävää tietoa, näkökulmia ja ideoita. Osallistuminen ja osallisuus kuuluvat tiiviisti lapsuudentutkimuksen ydinaiheisiin, mutta ovat vakiinnuttaneet asemansa myös osana länsimaista lapsuuskäsitystä. Lapsuuden tulkinnan painopisteet ovat muuttuneet aktiivisen lapsen ja ikävaiheen painotuksesta kohti osallistuvaa kansalaista. Osallisuutta ja osallistumista korostava kuvaus aktiivisesta ja kyvykkästä lapsesta sulkee joissain tapauksissa ulos lapsiryhmiä, joiden katsotaan olevan liian heikkokuntoisia tai liian vaikeita ryhmiä kuultaviksi tai osallistumaan itseään koskevaan toimintaan. Osallisuutta yhteiskunnallisiin toimintoihin varjostaa myös se, että osallistumisen menetelmät ja rakenteet ovat edelleen pääasiassa suunniteltu aikuislähtöisesti. Lasten osallisuus jää vain pintapuoliseksi tokenismiksi, mikäli lasten tosiasiallinen kuuleminen ja osallisuus täytetään vain näennäisesti.

Avauspuheenvuorossa pohdimme lapsuudentutkimuksen synnyn, nykytilan ja tulevaisuuden narratiiveja. Puheenvuorossa esitetään lapsuudentutkimuksen nykyparadigman tarvitsevan uudenlaista ajattelua ja käsitteistöä nykyisten aikuislähtöisten ja ulossulkevien käytäntöjen purkamiseksi.

18.2 Episteeminen refleksiivisyys ja autoetnografia lapsia tutkittaessa

Johanna Kiili, Johanna Moilanen, Tiina Lehto-Lundén, Anu-Riina Svenlin, Sirpa Kannasoja

Esitys pohjautuu LATU-tutkimushankkeeseen sekä tutkimusartikkeliin, jossa tarkastellaan lasten ja tutkijoiden välisiä sukupolvisuhteita. LATU-hankkeessa tutkittiin lasten ja tukihenkilöiden ja -perheiden toimintaa sekä kehitettiin systemaattista tapaa arvioida tukitoimien koettuja vaikutuksia. Hankkeen tutkimusaineistoista tämä esitys kohdentuu kahteen: tutkijoiden kirjoittamiin retrospektiivisiin teksteihin sekä lapsille suunnattujen työpajojen litteraatteihin.

Pohjaamme tarkastelun tutkijoiden keskinäiseen kollaboratiiviseen autoetnografiaan ja Pierre Bourdieun episteemisen refleksiivisyyden käsitteeseen. Käsite on kunnianhimoinen, sillä se painottaa tutkijan ja tutkittavien välisten suhteiden olevan ensisijaisesti sosiaalisia. Näin ollen tutkijan tulisi tunnistaa asemansa akateemisella kentällä, ei vain yksityisenä henkilönä, vaan liitettynä niihin sosiaalisiin ja akateemisiin ehtoihin ja tiedostamatta omaksuttuihin malleihin, jotka liittyvät tutkimuksen tekoon. (Bourdieu 2003.) On muun muassa todettu, että lastensuojelututkijat harvoin tunnistavat tarvetta reflektoida omaa historiaansa ja sosiaalista, usein keskiluokkaista asemaansa tutkijoina ja suhteessa lapsiin (Khoja 2016; Warming 2011). Bourdieun ja autoetnografisen otteen inspiroimina analysoimme tutkimustoiminnassa toteutuvia sukupolvisuhteita eksistentiaalisen, episteemisen ja juridis-eettisen ulottuvuuden avulla (myös Karjalainen ym. 2006).

Analyysi osoittaa, miten tärkeää on hahmottaa lasten tieto eksistentiaalisesti arvokkaana ja ymmärtää samalla, mikä merkitys tutkijuuteen liittyvillä vastuilla ja eettisellä harkinnalla on. Lapset toimivat tutkijoiden luomissa puitteissa, mutta tutkijat ovat lapsista olennaisesti riippuvaisia, sillä muutoin he eivät kykene tekemään tutkimusta lapsista tai lasten kanssa. Tutkijoiden sukupolvinen asema, ammatillinen tieto ja henkilökohtainen historia aktualisoituvat etenkin nopeita eettisiä päätöksiä vaativissa tutkimustilanteissa. Analyysi korostaa tilannekohtaisen eettisen tarkastelun tärkeyttä. Autoetnografinen reflektio suuntaa katseen ennen kaikkea tutkijaan sekä valottaen että haastaen sosiaalitieteellisen tutkimuksen taustalla olevia valtasuhteita. Autoetnografiaa on mahdollista käyttää itseän kohdistuvana pedagogisena menetelmänä, jolloin se tarjoaa yhden mahdollisuuden uudensuuntaamiseen metodologisiin avauksiin lapsuudentutkimuksessa.

18.3 Teorettismetodologisia avauksia – esimerkkinä lasten tietävän toimijuuden tutkiminen vanhempien eron jälkeinen vainossa

Anna Nikupeteri, Merja Laitinen

Tarkastelemme esityksessä Suomen Akatemian rahoittaman ”Lasten tietävä toimijuus yksityisissä, moniammatillisissa ja yhteiskunnallisissa prosesseissa – Tapauksena vanhempien eron jälkeinen vaino” hankkeessa (2017–2022) virinneitä teoreettisia ja metodologisia pohdintoja suhteessa ”uuteen” lapsuustutkimukseen.

Olemme nojautuneet tutkimuksessamme lapsuudentutkimuksen perusolettamuksiin, joihin olemme yhdistäneet sukupuolistuneen väkivallan ja feministisen turvallisuustutkimuksen lähtökohtia. Sukupuolistuneen väkivallan viitekehys on korostanut tutkimuksessamme lapsen uhrinposition tunnistamista vanhempien eron jälkeisen vainon tilanteissa heidän toimijuutensa rinnalla ja feministinen turvallisuus tutkimuksen kehys vahvistanut ymmärrystämme turvallisuuden sukupuolistuneesta luonteesta sisältäen turvallisuuden ja turvaamisen eri aspektit (safety – security) – niin itse ilmiön analysoimisessa kuin tutkimusprosessin läpiviemisessä.

Hankkeessa tekemämme teorettismetodologiset ratkaisut korostavat konteksti- ja tilannesidonnaisten tekijöiden huomioon ottamista lapsia koskevassa tutkimuksessa. Tutkimuksemme on osoittanut, että ”uuden” lapsuustutkimuksen periaatteiden toteuttaminen vaatii soveltavaa otetta, kun tutkitaan lasten kokemuksia haavoittavissa elämäntilanteissa ja erityisen sensitiivisissä, vaikeasti tutkittavissa ilmiöissä. Keskeistä on ollut tunnistaa vainoa

kokevien lasten elämäntilanteiden situaatiot ja niitä ympäröivät laajemmat kontekstuaaliset kehykset merkityksineen, jossa lapset toteuttavat toimijuuttaan ja jota rajoittaa vanhemman vaino.

Tutkimushankkeen metodisissa ratkaisuissa olemmekin etsineet tapoja, jotka voivat mahdollistaa sekä lasten uhriuden että toimijuuden tunnistamisen. Teoreettismetodologiset sitouksemme ovat ohjanneet meitä kiinnittämään erityistä huomiota vallan moniulotteisuuteen niin aineistojen keruussa kuin ilmiön analysoinnissa.

Lasten kokemusten tarkastelu vanhempien eron jälkeisen vainon tilanteissa yksistään ”uuden” lapsuustutkimuksen teoreettisten lähtökohtien näkökulmasta olisi tuottanut osittaista tietoa lapsista, ja heidän tuen tarpeista vanhempien eron jälkeisessä vainossa, eikä olisi mahdollistanut lapsen oikeuksien mukaisen lasten erityisen ja moninaisen suojelun tarpeen tunnistamista. Jotta ”uusi” lapsuustutkimus säilyy teoreettisesti ja metodologisesti käyttökelpoisena vaatii tutkimuksen toteuttaminen soveltavaa lähestymistapaa lapsuustutkimuksen periaatteisiin. Moniulotteinen lähestymistapa ja erilaisten teoreettisten lähtökohtien yhdistäminen voi mahdollistaa lapsuudessa koettavien ja sosiaalityössä tutkittavien ilmiöiden monimutkaisuuden tavoittamisen.

18.4 Moninäkökulmainen tutkimusmetodologia kiistanalaisia perhesuhteita tutkittaessa – esimerkkinä vankien lapset

Rosi Enroos

Tässä puheenvuorossa tarkastelen lasten tutkimista kiistanalaisissa perhetilanteissa, esimerkkinä vankien lapset. Aiemman tutkimuksen pohjalta on nähtävissä, että vankien lapset on monin tavoin heterogeeninen joukko esimerkiksi ikäjakaumaltaan sekä vangin ja lasten välisten suhteiden näkökulmasta. Vankien lasten asuinpaikat, vanhemman ja lapsen välisen suhteen laatu ja siten myös vanhemman vankeuden merkitykset lapselle vaihtelevat. Vankien lapsista ei ole tarkkoja tilastoja ja he ovat institutionaalisesti näkymättömiä erilaisten julkisten palvelujen käyttäjinä.

Vankien lasten tilanteiden moninaisuus ja näkymättömyys tarkoittaa tutkijalle metodologisia haasteita: ei tiedetä, ovatko tutkimukseen tavoitetut lapset niitä, joilla on asiat varsin hyvin – tai ketkä lapset ovat niitä, jotka ovat haavoittuvimmassa asemassa. Lisäksi erilaiset eettiset kysymykset ja portinvartijuudet vaikuttavat siihen, miten ja keitä lapsia voi päästä tutkimaan. Esimerkiksi lastensuojelun sijoittamien vankien lasten tutkiminen voi olla haasteellisempaa kuin toisen vanhempansa kanssa asuvien lasten tutkiminen.

Pohdin perhetutkimuksen moninäkökulmaisen metodologian mahdollisuuksia vankien lapsia tutkittaessa ja etsin käsitettä moninäkökulmaisuuksille. Vankien lasten tilanne voi näyttää hyvin monenlaiselta riippuen siitä, kenen näkökulmasta tieto on esitetty. Siksi on merkittävää, että kiistanalaisissa perhesuhteissa eläviä lapsia koskevaa tietoa tuotetaan aineistotriangulaation avulla sekä lasten itsensä että aikuisten näkökulmasta. Moninäkökulmaisuus avaa kiistanalaisuutta ja tuo lisäksi näkyviin vankien lasten erilaisia perhetilanteita monimuotoisemmin kuin ainoastaan lapsilta kerätty tieto.

18.5 Lapsikeskeisen arvioinnin osatekijöiden määriä tutkimassa

Anne-Mari Jaakola & työryhmä

Lapsen tilanteen arviointien käytäntöjä on tutkittu viimeaikaisessa suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa vain vähän. Kansainvälisissä tutkimuksissa arviointia ja lapsikeskeisyyttä on pidetty edellytyksenä lastensuojelun onnistuneisuudelle ja laadulle. Lapsikeskeisyys on liitetty päätöksenteon vaikuttavuuteen sekä lasten oikeusturvan toteutumiseen lastensuojelussa. Lapsen huomioivilla työtavoilla on voitu parantaa esimerkiksi arviointien yksityiskohtaisuutta, jolloin lapsen tilanteen tunnistaminen sekä tuen ja palvelun kohdentuminen on ollut onnistuneempaa. Olemme tutkineet valtakunnallisella kyselyaineistolla (n=363) osatekijöitä, joilla on yhteys suomalaisten sosiaalityöntekijöiden lapsikeskeiseen arvioinnin lähestymistapaan. Tutkimus tarkastelee arvioinnin lapsikeskeisyyttä ja sitä, millaisia ulottuvuuksia lasta koskevista arvioinneista muodostuu. Tutkimme myös, mitkä tekijät ennustavat sosiaalityöntekijän lapsikeskeistä lähestymistapaa arvioinnissa. Tulosten mukaan suuri osa sosiaalityöntekijöistä tekee arviointia lapsikeskeisesti. Lapsikeskeisyydessä on kuitenkin eroja sosiaalityöntekijän tehtäväalan mukaan; lapsikeskeisesti arviointia tekeviä sosiaalityöntekijöitä on enemmän lastensuojelussa kuin lapsiperhepalveluissa. Tutkimuksessa esille saadut viisi osatekijäulottuvuutta (lapsen ominaisuudet, tarvitsevuus, taustahistoria ja kehitystieto, sosiaaliset ja läheissuhteet ja riskitekijät) huomioidaan kauttaaltaan lähes aina tai vähintään silloin tällöin. Eniten arvioidaan lapsen ominaisuuksia ja sosiaalisen kasvuympäristön tekijöitä. Vähiten lapsen taustahistorian tekijöitä ja riski- ja uhkatekijöitä. Taustahistorian huomioiminen kuitenkin ennustaa voimakkaasti sosiaalityöntekijän lapsikeskeisyyttä arvioinnissa. Tutkimus lisää tietoa vähän tutkitusta aiheesta ja tarjoaa näkökulman lapsikeskeiseen arviointiin tarvittavaan osaamiseen ja asiantuntijuuteen. Tutkimus tarjoaa myös näkökulman määrällisen tutkimuksen mahdollisuuksiin lastensuojelun ja lapsikeskeisyyden tutkimuksessa.

18.6 Nuorisotutkimus kohtaa kulttuurihistoriallisen toiminnan teorian – teoreettisia ja empiirisiä avauksia

Maria Tapola-Haapala, Yrjö Engeström, Pauliina Rantavuori, Piia Ruutu

Kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria on suuntaus, jossa toimintaa analysoidaan monitahoisten systeemien ja prosessien näkökulmasta. Esimerkiksi Suomessa kulttuurihistoriallista toiminnan teoriaa on sovellettu paljon työelämän tarkastelemiseen ja kehittämiseen; tässä esityksessä suuntaamme katseemme siihen, mitä annettavaa sillä voisi olla nuorisotutkimukselle. Innoittajana tälle yhdistelmälle on toiminut Suomen Akatemian rahoittama tutkimushankkeemme ”Merkitystä etsimässä – nuorten liikkuminen maailmojensa välillä”, jossa järjestimme kulttuurihistorialliseen toiminnan teoriaan nojautuvia Muutoslaboratorioita kahdeksaluokkalaisten nuorten kanssa vuosina 2020-2022 kahdessa koulussa Suomen eri kaupungeissa. Muutoslaboratorioissa nuoret toteuttivat projekteja itselleen merkityksellisistä aiheista. Kyseessä on tietääksemme ensimmäinen kerta, kun nuoret ovat olleet Muutoslaboratorioiden keskeisin osallistujaryhmä.

Kulttuurihistoriallisessa toiminnan teoriassa korostuu tutkimukseen osallistujien, esimerkiksi nuorten, rooli aktiivisina, ensisijaisina toimijoina. Käytännössä kyse on usein interventiotutkimuksesta, jossa osallistujia haastetaan etsimään uusia näkökulmia ja ratkaisuja kohdattuihin haasteisiin. Tutkimuksissa avataan toimijuuden prosesseja analysoiden

esimerkiksi osallistujien esittämiä ristiriitailmaisuja ja sitä, kuinka koetuista ristiriitatilanteista päästään mahdollisesti kohti uusia ratkaisuja ja näiden viemistä käytäntöön.

Tutkimushankkeeseemme kuuluneissa Muutoslaboratorioissa nuoret toteuttivat yhteensä 11 erilaista projektia, joissa valmistui muun muassa esityksiä, dokumenttielokuva, opas ja julisteita, huppareita sekä roolipeli. Useisiin projekteihin liittyi selkeä yhteiskunnallinen muutospyrkimys, esimerkiksi koulun käytäntöjen kehittäminen tai vaikuttaminen siihen, kuinka ihmiset kohtelevat toisiaan. Projektit mahdollistivat myös toiminnan itselle merkityksellisten asioiden, kuten musiikin ja tietotekniikan, parissa sekä näiden esille tuomisen. Nähdäksemme kulttuurihistoriallinen toiminnan teoria ja Muutoslaboratorio-menetelmä avaavat mielenkiintoisia näkökulmia nuorisotutkimukseen herättäen kysymyksiä muun muassa tutkimukseen 'osallistumisen' sisällöistä sekä maailman 'kokemisen' ja 'tekemisen' välisestä suhteesta tutkimuksessa.

18.7 Lastensuojelun tutkimusta toisin tehtynä

Maija Haapala

Esityksessäni käsittelen väitöskirjatutkimukseni uudenlaisia metodologisia avauksia kolmesta eri näkökulmasta. Ne haastavat perinteisiin tutkimusasetelmiin ja yhteiskunnallisiin suhteisiin liittyviä valtapositiioita sekä perinteisiä tapoja ymmärtää tieto, tiedon tuottaminen ja nuorten toimijuus tutkimuksessa.

Nuorisotutkimuksessa viime vuosina jalansijaa saanut kanssatutkimus purkaa läpi tutkimusprosessin erilaisia tutkimuksen tekemisen hierarkioita. Nuorten, usein marginaalisessa asemassa olevien ryhmien tutkimuksessa ja niitä koskevien palveluiden ja politiikkojen kehittämisessä on alettu korostaa, että tietoa tulisi aina tuottaa demokraattisesti yhdessä niiden kanssa, joita asia koskee. Perinteisten menetelmien on nähty jähmettävän tutkijan ja tutkittavien välisiä valtaeroihin perustuvia asemointeja, joita on haluttu purkaa yhdenvertaista tiedollista kumppanuutta korostavan kanssatutkimuksen avulla.

Kanssatutkimuksellisuus ja emansipatorinen tiedonintressi vaikuttavat myös tiedon ja tietämisen mahdollisuuksien laajentamiseen ja perinteisten rajanvetojen rikkomiseen siitä, mitä on aineisto ja mihin tutkimuksella pyritään. Väitöstutkimukseni visuaalisuus, luovuus ja toiminnallisuus sekä mahdollistaa jonkin sellaisen kokemuksellisen tavoittamisen, joka ei tekstinä/puheena olisi mahdollista, että purkaa totuttuja tapoja tehdä tutkimusta. Lisäksi emansipatorinen, valtaistava tiedonintressi tuo mukaan tiedeviestinnän ja vaikuttamisen eetoksen osana tutkimustyötä.

Väitöskirjatutkimukseni teorial ja paradigmat liikkuvat kriittisen realismin, vaikuttavuuden, narratiivisuuden, valtaistamisen ja osallistuvan/osallistavan tutkimuksen kentillä. Kriittinen realismi yhdistettynä kanssatutkimuksellisuuteen tulee "uuteen lapsuudentutkimukseen" uudelta suunnalta. Pluralistinen metodologia saa aikaan tutkittavasta ilmiöstä kattavan kuvan ja vastaa väitöstutkimuksen keskeiseen kysymykseen siitä, mikä tekee nuorten kiireellisen sijoituksen ilmiöstä sen, mitä se on ja miksi.

Esitys liittyy tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni, jossa tutkin nuorten kiireellisen sijoituksen ilmiötä nuoren näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastelen kiireellisen sijoituksen taustalla olevia kontekstitekijöitä ja toimijoita, kiireellisen sijoituksen interventiota ja välitöntä vaaraa,

kiireellisesti sijoitettujen nuorten sijoitusprosessin vaikutuksia sekä kiireellisen sijoituksen vaikutuksia aikaansaavia mekanismeja hyödyntäen CAIMeR-teoriaa.

18.8 Nuorten selviytymistä edistävä toimijuus arkipäivän koetussa köyhydessä

Toni Rajala

Lasten ja nuorten köyhyyttä ja huono-osaisuutta on tutkittu runsaasti kysely- ja rekisteriaineistojen avulla. Tiedetään, että lapsuuden perheessä koettu taloudellinen niukkuus heikentää subjektiivista hyvinvointia, kutistaa sosiaalisia suhteita, supistaa tulevaisuuden suunnitelmia ja vähentää osallisuutta esimerkiksi luokkayhteisössä ja harrastuksissa. Sen sijaan laadullista tutkimustietoa nuorten köyhyyskokemuksista on olemassa vähän verrattuna määrälliseen tutkimustietoon. Harva tutkimus kertoo, miten nuoret kokevat köyhyyden. Kokemuksellista tietoa nuorten köyhyydestä tarvitaan, koska suurin osa suomalaisesta köyhyyskokemustutkimuksesta perustuu keski-ikäisten ja sitä vanhempien ihmisten kertomuksiin. Kansainvälisesti kokemusperäistä nuorten köyhyystutkimusta on olemassa vähäisesti eikä laadullista nuorten köyhyystutkimusperinnettä näytä juurikaan syntyneen.

Tarkastelen sosiaalityön väitöstutkimuksessani nuorten arkipäivän köyhyyskokemuksia ja koettua köyhyyttä. Keskeisimpiä tutkimuksen käsitteistä ovat koettu köyhyys, selviytyminen ja arkipäivän toimijuus. Tutkin artikkeliväitöskirjani neljässä artikkelissa laadullisin menetelmin nuorten kokemaa köyhyyttä eli miten he määrittelevät sitä ja minkälaisia keinoja he käyttävät köyhyydestä selviytymiseen arkipäiväisessä elämässään. Tavoitteena väitöstutkimuksessa on muodostaa uusi teoreettinen jäsennys köyhyydestä selviytymisen käsitteestä, vahvistaa laadullista köyhyystutkimusperinnettä ja lisätä ymmärrystä nuorten köyhyyskokemuksista.

Väitöstutkimuksen pääasiallisena aineistona toimii Nuorten arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -osahankkeessa kerätty tutkimusaineisto. Aineisto kerättiin syksyllä 2022 yhteistyössä Tietoarkiston kanssa kirjoituskutsulla, jossa pyydettiin 15-21-vuotiailta nuorilta vapaamuotoisia kirjoituksia heidän omista köyhyyskokemuksistaan. Kirjoituksia saatiin yhteensä 83. Aineistonkeruu noudatteli aikaisempia Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -aineistonkeruiden käytäntöjä. Kirjoituksissa nuoret kertovat, millaista köyhyys on heidän kokemanaan, miten he määrittelevät köyhyyden ja millaisia merkityksiä köyhyydellä on heidän arkipäiväisessä elämässään. Vuonna 2023 väitöstutkimuksen aineistoa tullaan täydentämään nuorten avoimilla haastatteluilla, jotka pohjautuvat kirjoituksissa esiin nousseihin asioihin ja teemoihin.

19 Kehkeytyvä muutos ja muutosprosessien arviointi yhteisössä

Työryhmän vetäjät:

Kaarina Mönkkönen (Itä-Suomen yliopisto)

Laura Yliruka (THL)

Päivi Petrelius (Curiosa)

Kehkeytyvä muutos ja muutosprosessien arviointi yhteisössä Sosiaalityössä on meneillään isoja sekä rakenteellisia että työtapoihin liittyviä muutoksia. Työn kehittäminen edellyttää uudenlaisia ajattelutapoja ja uudenlaista ymmärrystä, siitä mikä on asiakassuhteessa vaikuttavaa. Kehittämisen kulttuuri on viime aikoina rakentunut pitkälti hyvin positivistiseen ajatteluun mittaamisesta ja tuloksista. Tässä ajattelussa on laiminlyöty ihmisyyhteisön omaleimaisuus muutoksen tekijänä ja miten asioita merkityksellistetään yhdessä. On kyse myös siitä, miten näemme asioita, miten niitä tulkitsemme ja millaisin keinoin kehitämme yhteistoimintaa lasta tukevassa verkostossa. Toiminnan muutosta arvioidessa on tärkeä yhdistellä erilaisia tutkimusmetodeja ja käydä niihin liittyvää tieteenfilosofista keskustelua siten, että uusien toimintamallien kehittäminen avaisi työn todellisuudesta riittävän kattavan kuvan. Monitieteinen tarkastelu avaa kiinnostavia uusia näkökulmia asiaan. Työryhmässä pohditaan, mitä asioita on helppo mitata ja mitkä taas ovat vaikeammin tunnistettavia menestystekijöitä muutoksessa. Lisäksi on tärkeä keskustella siitä, milloin voi puhua eräänlaisesta kehkeytyvästä vaikuttavuudesta, jossa vuorovaikutuksen eri osapuolet onnistuvat samaan yhdessä asioita aikaiseksi.

Työryhmässä pohditaan moninaisuuden tutkimushaasteita sekä ideoidaan yhdessä niihin ratkaisuja. Pohditaan yhdessä seuraavia teemoja:

- Miten ihmisyyhteisön muutosta, toimintaa ja vuorovaikutussuhteiden kehkeytymistä on mahdollista tutkia?
- Millaisin haasteisiin saatetaan kompastua? Mitä mahdollisuuksia näiden arviointiin liittyy?
- Miten vaikuttavuus näkökulmaa voi sovittaa ihmistutkimuksen laadullisiin lähtökohtiin?
- Miten erilaisissa muutosprosesseissa on arvioitu yhteisen ajattelun ja ideoiden syntymistä ja niistä kehkeytyviä uusia työtapoja?

19.1 Orientaatioesitys työryhmään: kehkeytyvä muutos ja sen arviointi sosiaalityössä - vaihtoehtoisia tapoja katsoa työn tuloksia?

Kaarina Mönkkönen, Laura Yliruka, Päivi Petrelius

Sosiaalityössä on meneillään isoja sekä rakenteellisia että työtapoihin liittyviä muutoksia. Työn kehittäminen edellyttää uudenlaisia ajattelutapoja ja uudenlaista ymmärrystä, siitä mikä on asiakassuhteessa vaikuttavaa. Kehittämisen kulttuuri on viime aikoina rakentunut pitkälti hyvin positivistiseen ajatteluun mittaamisesta ja tuloksista. Tässä ajattelussa on laiminlyöty ihmisyyhteisön omaleimaisuus muutoksen tekijänä ja miten asioita merkityksellistetään yhdessä. On kyse myös siitä, miten näemme asioita, miten niitä tulkitsemme ja millaisin keinoin kehitämme yhteistoimintaa lasta tukevassa verkostossa. Esityksessämme tuomme esiin, että toimintaa arvioidessa on tärkeä yhdistellä erilaisia tutkimusmetodeja ja käydä niihin liittyvää tieteenfilosofista keskustelua siten, että uusien toimintamallien kehittäminen avaisi työn todellisuudesta riittävän kattavan kuvan. Monitieteinen tarkastelu ja asiakastyön vuorovaikutustaitojen kehittäminen avaavat kiinnostavia uusia näkökulmia asiaan. Podimme, mitä asioita on helppo mitata ja mitkä taas ovat vaikeammin tunnistettavia menestystekijöitä

muutoksessa. Nostamme yhdeksi näkökulmaksi eräänlaisen kehkeytyvän vaikuttavuuden, jossa vuorovaikutuksen eri osapuolet onnistuvat samaan yhdessä asioita aikaiseksi. Esitämme sosiaalityön kentältä joitakin esimerkkejä näistä.

19.2 Sosiaalityön ammattikulttuuri ja suhdeperustainen sosiaalityö

Terhi Myller

Sosiaalityön ammatillista työkulttuuria voidaan yleisesti määritellä sosiaalityöntekijöiden yhteiseksi merkitysjärjestelmäksi, joka todellistuu erilaisine näkökulmineen sosiaalityön arjessa ja käytännöissä muun muassa jaettuina normeina, arvoina ja toimintatapoina. Sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tutkimus tarjoaa tärkeää tietoa sosiaalityön itseymmärryksestä ja tekee näkyväksi sekä hyödynnettäväksi sosiaalityön ammatillisessa työkulttuurissa piileviä vahvuuksia ja toisaalta myös sosiaalityön ammatillista kehittymistä estäviä kulttuurisia rakenteita.

Esitykseni kytkeytyy työryhmän teemaan, miten ihmisyyhteisön muutosta, toimintaa ja vuorovaikutussuhteiden kehkeytymistä on mahdollista tutkia, ja se pohjautuu väitöskirjaani Sosiaalityön ammatillinen työkulttuuri suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa (Myller 2022). Tarkastelen esityksessäni sosiaalityön ammatillista työkulttuuria suhdeperustaisen sosiaalityön avulla. Aiempaa tutkimusta hyödyntäen kuvaan sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin teoreettiskäsitteellisiä mahdollisuuksia, joita voidaan hyödyntää niin sosiaalityön tutkimusperustaisten käytäntöjen kehittämisessä, kuin myös sosiaalityön tieteenfilosofisten lähtökohtien näkyväksi tekemisessä osana sosiaalityön itseymmärrystä.

Kysyn esityksessäni, miten suhdeperustaista sosiaalityön ideaa voidaan hyödyntää sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin ymmärtämisessä? Jäsennän ensin suhdeperustaisen sosiaalityön ja ammatillisen työkulttuurin yhteyttä aikaisemman tutkimuksen perusteella. Sen jälkeen kuvaan väitöskirjani tuloksiin peilaten sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin tunnuspiirteitä. Lopuksi tarkastelen sosiaalityön ammatillisen työkulttuurin merkityksiä sosiaalityön ammatillisen kehittymisen ja vahvistumisen näkökulmista. Esityksen antia voidaan hyödyntää esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouselurakennemuutosten käytänteissä ja kysymyksissä ja se tuo näkyväksi sosiaalityön ammatillisen kulttuurin perustavaa laatua olevia merkityksiä erilaisissa muutoksissa.

19.3 Transversaalit taidot asiakassuhteen tukena ja vahvistajana

Eija Raatikainen, Niina Pietilä, Katriina Rantala-Nenonen

Ennakoimaton ja jatkuvasti muutoksessa oleva tulevaisuus tarvitsee rinnalleen vakautta ja ennakoitavuutta. Työntekijöiden vaihtuvuus ja organisaatioiden jatkuva uudelleen muotoutuminen ja organisoituminen haastavat arjen jatkuvuuden turvaamisen. Sosiaalityön asiakaskohtaamisessa rakenteelliset ja organisatoriset muutokset heijastuvat myös asiakkaille.

Kysymme tässä esityksessä sitä, miten työntekijän transversaalit taidot voivat parhaimmillaan tukea ja vahvistaa asiakassuhteen vuorovaikutusta ja siihen liittyviä työtapoja. Transversaaleilla taidoilla tarkoitetaan laaja-alaisia taitoja, kuten i) kriittinen- ja luova

ajattelu, ii) ihmissuhde-, vuorovaikutus ja tunnetaidot sekä iii) oppimaan oppimisen taidot. Lähikäsitteitä ovat 'pehmeät taidot' tai 'avaintaidot', (soft skills & key skills) (Goggin ym. 2019). Transversaalit taidot ovat yli ammattialat ylittäviä taitoja, jotka voivat esimerkiksi edistää vuoropuhelua moniammatillisessa työssä (Raatikainen & Rantala-Nenonen 2021a). Tässä esityksessä keskitymme ihmissuhde-, vuorovaikutus- ja tunnetaitoihin osaamisena. Esittelemme osaamiskuvaukset, jotka on laadittu kansainvälisenä yhteistyönä EQF 7 tasolle, osana monialaista ITSHEC –hanketta.

Lisäksi pohdimme esityksessämme sitä, miten transversaalit osaamiskuvaukset voivat olla osaltaan jäsentämässä sosiaalialan työntekijöiden asiakasosaamisen vuorovaikutuksellista ulottuvuutta ja monitoimijaisesta työtä sekä niissä vaadittavaa osaamista. Kuvaamme esityksessä sosiaalialan YAMK opiskelijoiden (n=23) käsityksiä aiheesta syksyllä 2022 kerätyn aineiston avulla. Tulosten mukaan transversaalit taidot tulee nähdä työntekijän ja asiakkaan voimavaroina ja osaamisena, joiden kautta vuorovaikutusta voidaan jäsentää. Tulosten mukaan ne voivat esimerkiksi asiakkaan oma kriittinen ja luova ajattelu voi edistää asiakasvuorovaikutusta ja tarvittavien palvelujen määrittämistä.

Goggin, D., Sheridan, I., Lárusdóttir, F., & Guðmundsdóttir, G. (2019). Towards the identification and assessment of transversal skills, INTED2019 Proceedings, pp.2513–2519. <https://dx.doi.org/10.21125/inted.2019.0686>

Raatikainen, E. & Rantala-Nenonen, K. (2021a). Interprofessional Approach for Transversal Skills in Higher Education. <https://blogit.metropolia.fi/tikissa/2021/11/09/interprofessional-approach-for-transversal-skills-in-higher-education/>

19.4 Kohti vaikuttavaa lastensuojelun asiakastyötä – lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia palautetietoisesta työskentelystä ja siihen kuuluvan fit-mittariston pilotoinnista

Ann-Mari Tippet

Lastensuojelun vastuulla on tarjota perheille laadukasta ja vaikuttavaa sosiaalityötä. Asiakkaiden subjektiivista kokemusta palveluiden vaikuttavuudesta ei olla laaja-alaisesti hyödynnetty sosiaalityön käytäntöjen kehittämisessä, vaikka lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ja heidän vanhempansa tunnistavat itse ovatko he saaneet tarvitsemaansa tukea. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on lähtenyt kehittämään asiakasvaikuttavuuden mittaamista pilotoimalla lastensuojelun tiimeihin validoituun mittaristoon perustuvaa palautetietoista työskentelyä (Feedback-Informed-Treatment (FIT)). FIT hyödyntää asiakaskokemuksista ja työskentelyn vaikutuksista kertovaa tietoa keräämällä asiakaspalautetta jokaisen tapaamisen yhteydessä. FIT sisältää kaksi kliinistä mittaustekniikkaa: Outcome Rating Scale (ORS), joka mittaa asiakkaan hyvinvointia, ja Session Rating Scale (SRS), joka mittaa yhteistyösuhteen toimivuutta, eli allianssia. (Miller & Bertolino, 2018.) FIT-pilotointi yhdistyy THL:n kansallisesti koordinoimaan systemaattiseen lastensuojelun toimintamalliin. FIT-työskentelyllä ja systemaattisella lastensuojelun toimintamallilla on potentiaalia toimia rinnakkain toisiaan täydentäen, sillä molemmissa työskentelyorientaatioissa palvelun vaikuttavuus syntyy dialogisessa kohtaamisessa, suhdeperustaisuudessa ja yhteistoiminnallisuudessa. Haastatteleamalla kahta THL:n pilottihankkeeseen osallistuvaa lastensuojelun tiimiä, tutkin narratiivisen lähestymistavan avulla terapiamaailmasta lainatun FIT-työskentelyn asettumista suomalaiseen lastensuojelun toimintaympäristöön, jossa lapsen suojelutehtävään yhdistyy vuorovaikutteinen ja

asiakaslähtöinen työskentely. Maisterintutkielman tulokset julkaistaan maaliskuussa 2023. Tutkimustulokset näyttäytyvät lupaavana FIT-pilotoinnin jatkoa ajatellen. Jatkossa kiinnostavaa olisi tutkia, kuinka FIT asettuu vahvistamaan lapsen osallisuutta ja moninäkökulmaista verkostotyötä. Kiinnostavaa on myös FIT:n mahdollinen rooli lastensuojeluorganisaation kyvykkyyden ja tiedolla johtamisen kehittämisessä.

19.5 Monialaisen eroauttamistyön asiantuntijuuden kehkeytyminen osana kehittämisprosessia

Aino Ritala-Koskinen, Teija Hautanen

Monialainen asiantuntijatyö ja sen kehittäminen on yksi ajankohtaisen sote-uudistuksen kulmakivi. Monialaisella työllä ajatellaan ratkaistavan aiempaa tehokkaammin kompleksisia asiakastilanteita. Tällä uskotaan olevan hyötynsä niin palvelujärjestelmän kuin asiakkaankin näkökulmasta. Monialaisesta työskentelystä puhutaan ohjelmateksteissä ja kehittäjäpuheessa varsin yksinkertaistavaan sävyyn, ikään kuin monialaiseen toimintatapaan voisi kääntyä yhdessä yössä. Käytännössä monialaisen työskentelytavan kehittäminen on monitahoinen prosessi. Tässä esityksessä kiinnostuksen kohteena on, millaisia liikahduksia ammatillisissa suhteissa tapahtuu kehittämisprosessin alkuvaiheessa.

Tarkastelumme kontekstina on monialaisen eroauttamistyön kehittäminen. Erittelemme, miten monialaisen työryhmän kehittämisseskusteluissa, konsultaatiotyöskentelyn pilotoinnissa ja sitä koskevissa reflektioissa siirrytään omien rajojen sisällä työskentelystä ja satunnaisesta rajojen yli tapahtuvasta yhteistyöstä kohti jaettua monialaista asiantuntijuutta ja mitä tuo siirtymä pitää sisällään. Aineistona on suuren kaupungin eroauttamistyön kehittämisprosessissa käydyt erilaiset ryhmäkeskustelut sekä ammattilaisten konsultaatiota pilotoivan monialaisen ryhmän konsultaatiosessiot. Aineisto on kerätty ajalla 5/2021 - 4/2022.

Muutos kohti monialaista suhdeperustaista asiantuntijuutta näyttäytyy asiantuntijoiden puheessa prosessimaisena. Ammatillaiset tunnistavat ensinnäkin olevansa ottamassa askeleita kohti merkittävää työkuultuurin ja asenteiden muutosta. Monialaisen työskentelyn koetaan vaativan harjoittelua ja konkreettista yhteistä tekemistä. Ammatillaiset tunnistavat, että yhteinen tekeminen on myös merkittävä oppimisen areena, jossa he tulevat tutuiksi toistensa organisaatioiden kanssa ja myös vievät kehkeytyvää ymmärrystä omiin organisaatioihinsa. Konsultaatiota hakeneet työntekijät kokevat saaneensa paljon eväitä työskentelyynsä ja pitävät tätä ainulaatuisena mahdollisuutena. Tulevaisuuden visiona ammattilaisten puheessa nousee työskentely yhdessä asiakkaan ja tämän perheen kanssa, jolloin myös asiakkaasta tulee toiminnan kohteen sijaan osa monialaista toimijaryhmää.

Monialaisen eroauttamistyön kehittämisprosessin alkutaipaleen seuraaminen toi meille näkyviin, miten omien organisaatio- ja professorirajojen häipyminen taka-alalle vaatii ammattilaista vahvaa tahtotilaa, luottamusta ja valmiutta heittäytyä prosessiin. Kokemukset ovat palkitsevia, mutta toiminta kariutuu helposti, jos sitä ei kannatella vahvasti.

19.6 Mielenterveysosaaminen moniaineksisina käytäntöinä ja tapahtumina

Taru Talvensuu

Mielenterveysosaaminen moniaineksisina käytäntöinä ja tapahtumina Yhdessä mielessä -mielenterveysosaaminen paikalliseksi pääomaksi -hankkeen yhtenä tavoitteena on vuorovaikutustyötä tekevien sote-työntekijöiden mielenterveysosaamisen vahvistaminen. Mielenterveysosaaminen on aihe, josta työntekijätkin ovat koulutusta toivoneet. Lisää osaamista ja käytäntöjä on toivottu muun muassa haastaviin asiakastilanteisiin, itsetuhoisen ihmisen kohtaamiseen, traumainformoituun työotteeseen sekä oman jaksamisen tukemiseen kuormittavassa työssä. Hankkeessa on pyritty vastaamaan näihin tarpeisiin koulutuksilla ja tapahtumilla. Tässä esityksessä pohditaan niitä kysymyksiä, joita hankkeessa tehtävässä tutkimuksessa kohdistetaan hankkeessa toteutettuihin toimiin; miten työntekijät kokevat koulutuksissa saamansa tiedon muuttuneen osaamiseksi, miten he tätä osaamista hyödyntävät ja miten työntekijöiden lisääntynyt mielenterveysosaaminen mahdollisesti tukee asiakkaan hyvinvointia. Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää mielenterveysosaamisen määrittelyä sekä tähän määritelmään sopivia tutkimusmenetelmiä. Vuorovaikutustyössä tärkeänä asiana pidetään kiireetöntä kohtaamista sekä luottamuksellista ja avointa ilmapiiriä. Juuri asiakaskohtaamisissa konkretisoituu hiljainen ja kehollinen mielenterveysosaaminen. Tällöin konkretisoituu myös vahvistettu teoreettinen osaaminen. Näissä asiakaskohtaamisissa siis tapahtuu osaavammaksi-tulemista. Tästä näkökulmasta mielenterveysosaaminen on ajallispaikallinen, materiaallinen ja kehollinen tapahtuma, jonka tutkiminen edellyttää tämän moniaineksisuuden ja tapahtumallisuuden huomioimista. Mielenterveysosaamisen vahvistumisen ja sen käytön jälkeenpäin reflektoitu, sanallinen representaatio, saattaa jättää jotain näistä aspekteista huomioimatta. Erityisesti kehollisuus ja affektiivisuus voivat tulla sivuutetuiksi, koska ne eivät välttämättä kyselyissä ja haastatteluissa nouse esille. Työntekijöiden mielenterveysosaamisen vahvistamisen toivotaan tietenkin olevan vaikuttavaa, asiakkaiden hyvinvointia tukevaa. Mikäli mielenterveysosaamista ei määritellä sellaiseksi, että sitä pystytään mittaamaan, miten voimme tutkia tai todeta, että asiakaskohtaamisissa konkretisoituva työntekijän mielenterveysosaaminen hyödyttää asiakasta? (Post-)humanistinen tutkimus voi tarjota osaamisen tapahtumana ymmärtävään näkökulmaan sopivia käsitteitä ja käytäntöjä, joissa vastaavasti kohtaamisissa tapahtunut hyvinvoinnin lisääntyminen ja mielenterveyden tukeminen ymmärretään moniaineksisina - sekä vaikeasti mitattavina, mutta kuitenkin tavoitettavina.

19.7 Monialaisen yhteistyön rakentuminen peruskoulun alaluokilla – yhteistyömuodon merkitys ennaltaehkäisevänä toimintana

Tiina Timperi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten eri hallinnon rajat ylittävä monialainen yhteistyö rakentuu sivistystoimen ja sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstön välillä perusopetuksen alaluokilla. Kiinnostuksen kohteena on yhteistyömuodon merkitys ennaltaehkäisevänä toimintana, kun tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä kohti kestävää aikuisuutta. Sosiaalityön tutkimuksen haasteena voidaan pitää kompleksisen, muuttuvan järjestelmän tutkimista ja toistettavuuden ongelmaa (Grant & Hood, 2017). Yhteistyömuodon voi olettaa muuttuvan toimijoiden suhteen muuttuessa (vrt. Mönkkönen & Kekoni 2020), mihin liittyy tuota kompleksisuutta. Tarvitaan monipuolisia tutkimusmenetelmiä, jotta voidaan tunnistaa yhteistyön kehittymiseen liittyviä tekijöitä ja edistää entistä

tarkoituksenmukaisempaa ja toimivampaa yhteistyötä eri organisaatioiden välillä uusilla hyvinvointialueilla. Tutkimus koostuu kahdesta osatutkimuksesta. Ensimmäisen osatutkimuksen tarkoituksena on selvittää alakoulussa toteutetun monialaisen yhteistyön määrää ja toteutumistapaa. Osatutkimuksessa testataan samalla empiirisesti Mönkkösen ja Kekoni (2020) hypoteettista yhteistyön kehittymisen mallia. Mallin perusajatuksiin kuuluu oletus, että yhteistyömäärän kasvaessa yhteistyö syvenee eriytyneestä työstä kohti jaettua työtä, mikä samalla parantaa yhteistyön vaikuttavuutta (Mönkkönen & Kekoni 2020, 232). Tutkimusjoukko koostuu sivistystoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä. Ensimmäinen osatutkimus (n=205) toteutettiin kyselytutkimuksena, jossa hyödynnettiin valmista PINCOM-Q -mittaria ja itse laadittuja kysymyksiä. Aineisto analysoidaan tilastollisesti. Toinen osatutkimus (n=16) oli virikehaastattelu, jossa hyödynnettiin kuvia ja käsiteltiin monialaista yhteistyötä kuuden eri teeman kautta. Aineiston analysoidaan diskurssianalyysiä käyttäen. Tutkimuksesta tehtyjen alustavien huomioiden perusteella voidaan esittää, että yhteistyötä tehdään enemmän organisaation sisällä kuin eri organisaatioiden välillä. Yhteistyö ennaltaehkäisevällä osa-alueella on melko vähäistä ja harvojen tekemää. Aikaisempi tutkimusnäytön tukee huomiota, että monialaisen yhteistyön virittää vasta pitkittynyt huoli tai ongelma lapsen elämässä. Yhteistyöhön liittyvä puhe on tutkimuksessa paljolti puhetta yhteistyöideaalista tai yhteistyöhön liittyvistä toiveista. Puheeseen sisältyy lisäksi toisten osapuolten syytelyä. Osa ammattilaisista näkee itsensä unohdettuina työntekijöinä. AVAINSANAT: Monialainen yhteistyö, moniammatillisuus, yhteistyön mittaaminen.

19.8 Monialaisen identiteetin kehittyminen ammattien välisen yhteistyön vahvistamisessa

Taru Kekoni, Anna Miettinen

Integroituvalle sosiaali- ja terveysalalla tarvitaan monialaisen ajattelutavan ja identiteetin vahvistamista. Sote-alalla tulee rakentaa työkulttuuria, jossa arvostetaan sekä eri ammattiryhmien ainutlaatuisuutta että monialaista yhteistyötä (Khalili & Price 2022). Tällaisen muutoksen aikaan saaminen edellyttää monialaisuuteen sosiaalistamista (interprofessional socialization, Khalili ym. 2013) sekä toimintatapojen kehittämistä yksilö-, ammatti- ja järjestelmätasolla (Khalili & Price 2022, ks. myös Bronstein 2003; D'Amour & Oandasan 2005; Isoherranen 2012). Ennen kaikkea muutos vaatii monialaisen opetuksen (IPE) kehittämistä (Khalili & Price 2022; Reeves 2013; WHO 2010).

Monialaisessa yhteistyössä yhdistetään eri alojen tietoa ja osaamista, mikä edellyttää valmiuksia joustavuuteen ja reflektointiin (Mönkkönen & Kekoni 2020). Näkemys itsestä osana monialaista yhteisöä määrittelee suhtautumista monialaiseen yhteistyöhön. Tämän vuoksi olisi tärkeää ohjata opiskelijoita rakentamaan ammatillisen identiteetin lisäksi myös monialaista identiteettiä. Tällöin opiskelija kokisi itsensä paitsi osana oman ammatilliansa sisäryhmää (inner group), myös laajemman monialaisen ulkoryhmän (outer group) jäsenenä (Tajfel & Turner 1986; Allport 1954; Pettigrew 1998). Monialaiseen identiteettiin kuuluu ymmärrys ammattien välisen yhteistyön eduista sekä kunnioitus oman ja muiden alojen erityisosaamista kohtaan. Asenteisiin ja monialaisen identiteetin kehittymiseen voidaan vaikuttaa opetuksen keinoin (Kekoni ym. 2019). Vain yhteen alaan kiinnittyvä opetus ohjaa eriytyneeseen työhön, vaikka tulevaisuuden ammattilaiset tulisi kouluttaa ajattelemaan ja toimimaan monialaisesti asiakkaan parhaaksi (Khalili & Price 2022).

Tässä esityksessä nostamme esille ajatuksen, että sote-ammattilaisten ammatillisen identiteetin tulisi laajentua monialaiseksi identiteetiksi, jolloin siihen sisältyisi paitsi kokemus oman alan vahvasta erityisasiantuntijuudesta, myös kokemus monialaisen yhteisön jäsenyydestä. Esittelemme erään käsikirjoitusvaiheessa olevan tutkimuksen (Miettinen ym. 2023) avulla sitä, miten monialaisen identiteetin kehittymistä voisi tukea ja tutkia.

19.9 Kaikkien resurssit käyttöön – yhteistoiminnallinen rajoja ylittävä kehittäminen ja oppiminen

Marina Bergman-Pyykkönen

Viime vuosina olemme saaneet kohdata monia yllättäviä käännteitä (pandemia ja Ukrainan sota), joiden lisäksi jo aiemmin ennakoitua muutokset ovat konkretisoituneet (ilmastonmuutos). Myös työelämä on jatkuvassa muutoksessa, mikä haastaa sekä rakenteiden että työtapojen muuttamiseen. Kun tunnelma on, että kaikki virtaa ja mikään ei pysy paikallaan, tarvitaan kehittämistä, joka huomioi ihmisyyhteisön omaleimaisuuden muutoksen tekijänä ja yhteisen merkityksellistämisen. Miten tällainen muutos voi kehkeytyä?

Esityksessäni hyödynnän perhesovittelua kehittävässä muutostutkimushanke Fasperissa kerättyä ja tuotettua materiaalia. Fasper-hankkeen osallistajat kehittivät yhdessä tutkijoiden kanssa kunta- ja organisaatorajoja ylittävissä moniammatillisissa oppimisverkostoissa perheasioiden sovittelulle organisaatio-, prosessi- ja koulutusmallit sekä sovittelijoiden yhteisen osaamisen kehittämisen mallin, minkä lisäksi sovittelulle kehitettiin sisältö ja työvälineet. Oppimista, muutosta ja kehittämistä tutkin Sanne Akkermanin ja Ton Bruiningin (2016) lanseeraaman monitasoisen rajojen ylittämisen kehyksen kautta, jossa rajojen ylitystä katsotaan institutionaalisella, interpersonaalisella ja intrapersonaalisella tasolla.

20 Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa – julkistamisseminaari

Työryhmän vetäjät:

Johanna Moilanen (Jyväskylän yliopisto)

Mirja Satka (Helsingin yliopisto)

Sosiaalityön tieteenalan synnyttämisen monipolvinen historia on jäänyt alan tutkimuksen katvealueeksi. Tässä työryhmässä julkistetaan ja juhlistetaan ”*Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa*”-teoksen valmistumista. Teoksen toimittajina ovat kolmeen sosiaalityön tutkijasukupolveen kuuluvat Mirja Satka, Johanna Moilanen, Anneli Pohjola, Pirkko-Liisa Rauhala sekä Nanne Isokuortti. Teos kuvaa sekä valtion keskushallinnon toimia, että eri yliopistojen vaihtelevia kehityskulkuja ja keskinäistä yhteistyötä, jotka yhdessä mahdollistivat tieteenala-aseman saavuttamisen. Kirjoittajat ovat sosiaalityön tieteenalan synnyttämisessä mukana olleita avainhenkilöitä, joten dokumenttien lisäksi kirjan artikkelit perustuvat ainutlaatuiseseen kokemustietämykseen tieteenalan rakentamisen paikallisista vaikeuksista ja onnistumisista. Polku tieteenalaksi oli lukuisten, useita vuosikymmeniä kestäneiden ponnistusten tulos.

Työryhmän avaussanoina toimivat kirjan kustantajien, Huoltaja-säätiön ja Talentian, lyhyet julkistamispuheenvuorot medialle. Sen jälkeen kirjoittajat valottavat lyhyesti sosiaalityön tieteenalan moninaisia juuria ja niitä tärkeimpiä käännteitä, joita akatemisoimiseen liittyi. Erityinen huomio on tekijöissä, jotka paitsi edistivät, myös estivät tieteenalan rakentamista.

Tämän jälkeen työryhmän ohjelma perustuu vuorovaikutteisuuteen osallistujien kesken: Organisoimme paneelikeskustelun, jossa nuorimman sosiaalityön tutkijasukupolven edustajat, jotka ovat saaneet perehtyä julkistettavaan teokseen etukäteen, sekä paikalla oleva yleisö, esittävät sosiaalityön tieteenalan kehitykseen liittyviä kysymyksiä vanhempien sukupolvien sosiaalityön tutkijoille ja käytäntöjen asiantuntijoille. Oletuksemme on, että työryhmä keskittyy siihen, millaisten pyrkimysten, kiistojen ja taistelujenkin kautta sosiaalityön tieteenalan nykyinen asema on tullut mahdolliseksi.